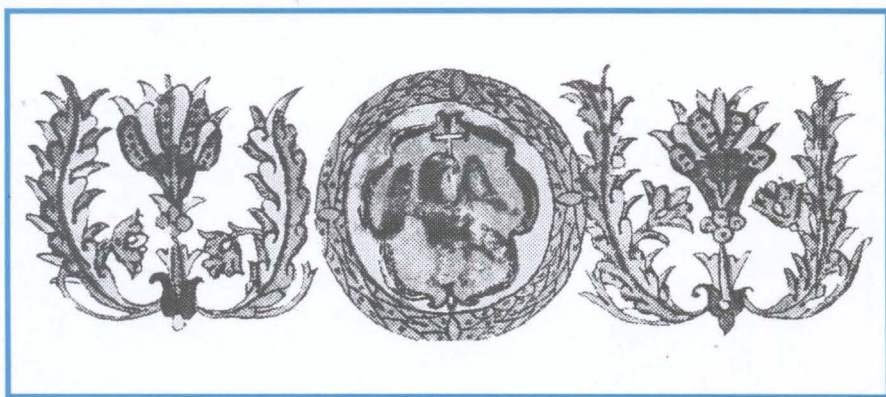

BULETINUL

COMISIEI

MONUMENTELOR ISTORICE

București
1996

**Coperta I: Stema Țării Românești pe hrîsozul lui Gheorghe Duca Vodă din 12 martie 1677
pentru Mănăstirea Aninoasa
(Arhivele Naționale, fond Mitropolia Țării Românești, XCIV/26)**

**Coperta IV: Câmpulung-Muscel (jud. Argeș)
Biserica – bolnița Nașterea Sf. Ioan Botezătorul (1718) a Mănăstirii Negru Vodă
Foto: Aurelian STROE**

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Anca Brătuleanu
Peter Derer
Ștefan Gorovei
Eugenia Greceanu
Sergiu Iosipescu
Ioan Istudor
Dan Mohanu
Cezara Mucenic
Paul Niedermaier
Constantin Pavelescu
Andrei Pippidi (președintele colegiului)
Marius Porumb
Tereza Sinigalia
Georgeta Stoica
Aurelian Trișcu

REDACȚIA:

Redactor șef: **Doina Florea**
Redactor: **Maria-Elena Negoescu**
Secretar de redacție: **Dragoș Ardeleanu**

Buletinul Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice – Str. Ienăchiță Văcărescu nr. 16, sector 4, București, cod 70528, telefon 336 54 24, interior 127. Administrația: Muzeul Național de Istorie – Calea Victoriei nr. 12. Abonamentele se vor face la redacție sau administrație prin virament la Revista Monumentelor Istorice în contul 50034192952, Trezoreria sectorului 1, București. Relații suplimentare la Serviciul contabilitate – telefon: 613 28 67; fax: 311 33 56. Contabil șef – Cristina Zimzian.

Comisia Națională a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice

BULETINUL COMISIEI NAȚIONALE A MONUMENTELOR, ANSAMBLURILOR ȘI SITURILOR ISTORICE

Nr. 3-4/1996

Anul VII

MONUMENTE, ANSAMBLURI, SITURI

Atitudini și Mentalități

SERGIU NISTOR, *Operațiuni complexe de reabilitare a patrimoniului arhitectural în centre istorice*.....

COMUNICĂRI ȘI RAPOARTE DE CERCETARE

PETER BUGOD, *Le Cardo de Jérusalem - intégration et restauration*..... 23

MARINA ILIESCU, *Cetatea Făgăraș - restaurare și punere în valoare*..... 32

IRINA POPA, *Les peintures murales du pays du Zarand au début du XVème siècle. Considérations sur la technique de la peinture murale*..... 38

PETRE MUNTEANU-BEȘLIU, *Cercetări arheologice la biserica nobiliară, astăzi dispărută, de la Dumbrăveni, județul Sibiu*... 49

PETRE OPREA, *Clădiri din București cu sculpturi decorative pe fațade (II)*..... 58

IZVOARE

Procese verbale ale ședințelor de avizare organizate de Comitetul de Stat pentru arhitectură și construcții, partea a IV-a, mai-iulie 1953 (îngrijite de dr. arh. Eugenia Greceanu) 68

LEGI, REGULAMENTE, NORMATIVE

SERGIU NISTOR, *Patrimoniul românesc în contextul reglementărilor internaționale ale protecției patrimoniului cultural* 84

Legea monumentelor istorice - proiect pregătit pentru Societatea Academică din România (Andrei Pippidi) 89

CRONICA INTERNĂ

Raport asupra participării delegației Comitetului Național Român la cea de-a XI-a Adunare

Generală ICÔMOS, Sofia, 5-9 octombrie 1996 (Marius Porumb)..... 91

Aspecte privind ocrotirea monumentelor istorice în județul Sibiu în perioada 1990-1996 (Alexandru Avram, Ioan Bucur).... 93

5 *Activitatea Comitetului pentru protecția monumentelor istorice și a locurilor comemorative din Crișana și Banat, (Dukret Geza)*..... 96

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Destinul locuințelor nobiliare central est-europene. Simpozionul internațional de la Tușnad, martie 1996 (Marina Iliescu)... 97

Posibilități de integrare a patrimoniului cultural românesc în programele itinerariilor culturale ale Consiliului Europei. Realități și perspective (Liviu Brătuleanu)..... 101

Simpozionul și expoziția "Principesa Martha Bibescu între arhitectură și literatură", 18-21 octombrie 1996 (Liviu Brătuleanu).... 105

Primul seminar internațional dedicat reabilitării patrimoniului arhitectural din România, București, World Trade Center, 28-29 noiembrie 1996 (Liviu Brătuleanu) 108

RECENZII, EXPOZIȚII, PREZENTĂRI

Sentimentul federal, prezentarea tezei de doctorat a lui Alexandru Cornescu, București, ianuarie 1997 109

Expoziția U.N.R.M.I. "Restaurarea monumentelor istorice din România" (Marina Iliescu) 111

*

* *

Inventarul fondului CMI din arhiva DMI, partea a II-a (Iuliu Șerban)..... 112

MONUMENTS, ENSEMBLES ET SITES

Attitudes et mentalités

- SERGIU NISTOR, *Opérations complexes de
rehabilitation du patrimoine architectural des
centres historiques*..... 5

EXPOSÉS ET RAPPORTS
DE RECHERCHE

- PETER BUGOD, *Le Cardo de Jérusalem -
intégration et restauration*..... 23
- MARINA ILIESCU, *La Cité de Făgăraș -
restauration et mise en valeur*..... 32
- IRINA POPA, *Les peintures murales du pays
du Zarand au début du XVème siècle.
Considérations sur la technique de la
peinture murale*..... 38
- PETRE MUNTEANU-BEȘLIU, *Recherches
archéologique à l'église nobiliaire, aujourd'hui
disparue, de Dumbrăveni, le département
Sibiu* 49
- PETRE OPREA, *Sculptures décoratives ornant
des bâtiments bucarestois (II)* 58

SOURCES

- Les procès-verbaux des séances
d'autorisation organisées par le Comité
d'Etat pour Architecture et Bâtiments,
IVème partie, mai-juillet 1953 (dr. arh.
Eugenia Greceanu)* 68

LOIS, RÈGLEMENTS, NORMATIFS

- SERGIU NISTOR, *Le patrimoine roumain dans le
context des réglementations internationales
concernant la protection du patrimoine culturel* 84
- La lois des monuments historiques - projet
préparé pour la Société Académique de
Roumanie par Andrei Pippidi* 89

CHRONIQUE INTÉRIEURE

- Raport sur la participation de la délégation du*

- Comité National Roumain à la XI ème
Assemblée Générale ICOMOS, Sofia,
5-9 octobre 1996 (Marius Porumb)*..... 91
- Quelques aspects concernant la protection
des monuments historique dans le
département Sibiu entre 1990-1996
(Alexandru Avram, Ioan Bucur)*..... 93
- L'activité du Comité pour la protection des
monuments historiques et des lieux
commémoratifs des régions Crișana et
Banat (Dukrét Geza)*..... 96

LA VIE SCIENTIFIQUE

- Le destin des résidences nobiliaires du Cen-
tre et de l'Est de l'Europe. Le Symposium
international de Tușnad, mars 1996
(Marina Iliescu)*..... 97
- Possibilités d'intégration du patrimoine culturel
roumain dans les programmes des itinéraires
culturels du Conseil de l'Europe. Réalités et
perspectives (Liviu Brătuleanu)* 101
- Le Symposium et l'exposition "La princesse
Martha Bibescu entre architecture et litté-
rature", 18-21 octobre 1996 (Liviu Brătuleanu)* 105
- Le premier séminaire international dédié à la
rehabilitation du patrimoine architectural
en Roumanie, Bucarest, World Trade
Center, 28-29 novembre 1996 (Liviu
Brătuleanu)* 108

COMPTE-RENDU, EXPOSITIONS,
PRÉSENTATIONS

- Le sentiment fédéral, présentation de la thèse
de doctorat d'Alexandru Cornescu,
Bucarest, janvier 1997* 109
- L'exposition U.N.R.M.I. "La Restauration des
monuments historiques en Roumanie"
(Marina Iliescu)*..... 111

*
* *

- L'inventaire du fond CMH dans l'archive
D.M.H., II-ème partie (Iuliu Șerban)*..... 112

MONUMENTS, ENSEMBLES, SITES

Attitudes and Mentalities

- SERGIU NISTOR**, *Complex Operations for the Rehabilitation of the Architectural Patrimony in Historical Centers*

RESEARCH PAPERS AND REPORTS

- PETER BUGOD**, *The Cardo of Jerusalem - Integration and Restoration*..... 23
- MARINA ILIESCU**, *The fortress of Făgăraș - Restoration and Evaluation*..... 32
- IRINA POPA**, *The Mural Paintings in Zarand Country at the begining of the XV-th Century. Considerations about Mural Painting's Technique*..... 38
- PETRE MUNTEANU-BEȘLIU**, *Archeological Researches at the Former Nobiliary Chapel from Dumbrăveni, Sibiu Department*..... 49
- PETRE OPREA**, *Decorative Sculptures from Buildings in Bucarest (II)*..... 58

SOURCES

- The Proceedings of Authorization Sessions Organized by the State Committee for Architecture and Constructions, IV, may-July, 1953 (Eugenia Greceanu)*..... 68

LAWS, REGULATIONS, NORMS

- SERGIU NISTOR**, *The Romanian Patrimony in the Context of International Regulations concerning the Protection of the Cultural Heritage*. 84
- The Historical Monuments Law - a project prepared for the Romanian Academic Society (Andrei Pippidi)* 89

THE INTERNAL CHRONICLE

- Report about the participation of Romanian National Committee's Delegation at the XI-th ICOMOS General Assembly, Sofia,*

- 5-9 October 1996 (Marius Porumb)*..... 91
- Some Aspects concerning the Historical Monuments Protection in Sibiu Department during 1990-1996 (Alexandru Avram, Ioan Bucur)*..... 93
- 5 The Activity of the Committee for Historical Monuments and Commemorative Places Protection in Crișana and Banat (Dukrét Geza)*..... 96

SCIENTIFIC LIFE

- The Destiny of Nobiliary Residences in Central and East Europe. The International Symposium from Tușnad, March 1996, (Marina Iliescu)*..... 97
- Some Possibilities to Integrate the Romanian Cultural Heritage in Council of Europe's Cultural Itineraries Programmes. Realities and Perspectives (Liviu Brătuleanu)*.. 101
- The Symposium and the Exhibition "The Princess Martha Bibescu between Architecture and Literature", 18-21 October 1996 (Liviu Brătuleanu)*..... 105
- The First International Seminary Dedicated to the Rehabilitation of Architectural Patrimony in Romania, Bucarest, World Trade Center, 28-29 November 1996 (Liviu Brătuleanu)*..... 108

REVIEWS, EXHIBITIONS, PRESENTATIONS

- The Federal Feeling, the Presentation of Doctorate Dissertation of Alexandru Cornescu, Bucarest, January 1997* 109
- The Exhibition of N.U.H.M.R. "The Restoration of Historical Monuments in Romania" (Marina Iliescu)* 111

*

* *

- The Inventory of H.M.C. from H.M.D.'s Archive (Iuliu Șerban)*..... 112

Operațiuni complexe de reabilitare a patrimoniului arhitectural în centre istorice*

Scopul acestui studiu este de a prezenta principalele motive pentru care reabilitarea patrimoniului arhitectural la scara ansamblurilor și cartierelor istorice se concretizează în operațiuni complexe.

Conform structurii metodologice prezentată mai jos, am realizat o succintă analiză și clasificare a operațiunilor de reabilitare pe baza practicii din cele mai importante centre istorice, după cum urmează:

1. Semnificația și domeniul cuprins de noțiunea de *centru istoric* în studiul de față.
2. Semnificația și domeniul cuprins de noțiunea de *patrimoniu arhitectural* al centrelor istorice.
3. Reabilitarea patrimoniului ca parte și condiție a succesului reabilitării centrului istoric.
4. Operațiuni complexe de reabilitare a patrimoniului arhitectural - suportul legislativ.
5. Principii și opțiuni strategice în operațiunile de reabilitare a patrimoniului arhitectural din centrele istorice.

Cap.1

SENSUL ȘI DOMENIUL NOȚIUNII DE CENTRU ISTORIC ÎN STUDIUL DE FAȚĂ

Centrul istoric este definit în general ca acel teritoriu aparținând *Zonei istorice* în care

* Referat în cadrul tezei de doctorat, susținut în ziua 15 ianuarie 1996 în cadrul catedrei de Istoria și teoria arhitecturii a Institutului de Arhitectură "Ion Mincu" din București. Teza de doctorat are titlul *Operațiuni complexe de conservare integrată în centre istorice*, conducător științific prof.dr.arh.Sanda Voiculescu. Am considerat oportună publicarea studiului în faza premergătoare apariției unei *Legi a monumentelor și ansamblurilor istorice*, întrucât rată convingător că, în cele mai prospere și civilizate țări, protecția și reabilitarea patrimoniului arhitectural se realizează numai printr-un complex de măsuri administrative și cultural-educative, printre care figurează obligatoriu stimularea *prin avantaje economice* a investitorilor particulari, recum și sprijinul financiar acordat proprietarilor care nu pot asigura cu mijloace proprii lucrările de conservare (dr.arh.Eugenia Greceanu).

concentrarea și intensitatea manifestării valorilor existenței istorice a organismului urban este maximă și semnificativă pentru acesta¹.

Principalele caracteristici ale *Centrului istoric* care ne preocupă sunt:

- a/ teritorialitatea; fie ea delimitată fizic, administrativ sau juridic, sau nu;
- b/ concentrarea semnificativă a valorilor istorice fizic materializate și social receptate ca atare.

Desfășurarea operațiunilor de reabilitare în centrul istoric al localităților sau în oricare alt areal caracterizat prin existența unor valori culturale grefate pe un suport arhitectural-urbanistic nu prezintă deosebiri esențiale din punctul de vedere al analizei operaționale.

Cap.2

SENSUL ȘI CUPRINDEREA NOȚIUNII DE PATRIMONIUL ARHITECTURAL AL CENTRELOR ISTORICE

Patrimoniul Arhitectural (PA) înțeles în spiritul și litera Declarației de la Amsterdam din 1975 (cu prilejul Anului European al Patrimoniului Arhitectural), care îl privește pe acesta ca pe totalitatea construcțiilor și arealelor urbane sau rurale ce prezintă o *valoare și un interes cultural-istoric*, fie ele monumente, ansambluri prestigioase sau construcții și spații mai modeste².

Prin această definire se evidențiază faptul că *PA* cuprinde valori, pe când *MI* reprezintă instituii juridice. Diferențele dintre cele două

¹ Cf. Alexandru M. Sandu, *Structuri urbane*, curs universitar

² "(...)in so doing, the Congress emphasizes the following basic considerations:(...)b) the architectural heritage includes not only the individual buildings of exceptional quality and their surroundings, but also all areas of towns or villages of historic or cultural interest". Congresul asupra Patrimoniului Arhitectural European-Amsterdam, 1975.

categorii sunt de esență ontologică. Din punctul de vedere al mecanismului protectiv, monumentele istorice sunt supuse în mod individual, subiect cu subiect, unui statut specific conferit de către stat, explicit și nediferențiat prin esența însăși a mecanismului juridic de proces.

Dacă **PA** reprezintă fenomenologia valorilor culturale materializate arhitectural, **MI** sunt doar consemnarea lor juridică.

Pentru aceste motive, în cuprinsul studiului, **OBIECTUL DE PATRIMONIUL ARHITECTURAL** reprezintă o entitate fizică individuală, marcată de o *valoare culturală semnificativă, grefată inseparabil pe un suport material de esență arhitectural-urbanistică* și care face obiectul unui *statut sau al unor acțiuni de protecție și punere în valoare instituționalizate*.

Valoarea culturală a obiectului de patrimoniu arhitectural este de obicei constituită din dimensiunea sa istorică, artistică, științifică, etnofolclorică, tehnică sau religioasă.

La rândul său, inseparabilitatea dintre valoarea culturală și suportul său material de esență arhitectural-urbanistică face distincția dintre **PA** și alte bunuri culturale.

Protecția **PA** este realizată pe un suport normativ național, regional sau local, prin care se conferă de obicei responsabilitatea și gestiunea ei autorității locale, prin intermediul instrumentelor de planificare urbană.

Cum în zonele și centrele istorice avem de-a face și cu un fond construit care excede categoria de monument istoric, pe de o parte, iar pe de o alta, cum în majoritatea centrelor istorice un asemenea fond construit este, inevitabil, și el parte a operațiunilor de reabilitare, am considerat util ca, pentru acest studiu, categoria operațională centrală analizată să fie **PATRIMONIUL ARHITECTURAL AL CENTRELOR ISTORICE**.

Cap.3

REABILITAREA PATRIMONIULUI CA PARTE ȘI CONDIȚIE A SUCCESULUI REABILITĂRII CENTRULUI ISTORIC

Manifestarea unor puternice crize ale orașului ca model de organizare spațială, utilizare a terenurilor și conviețuire umană, distrugerile produse de și după cel de-al doilea război mondial, presiunea speculativă și efectele sale asupra cadrului fizic și social, dar și manifestările filosofice, religioase și politice ce au răscolit societatea europeană în deceniul 7, toate aceste fenomene și-au găsit o cutie de rezonanță, un spațiu al manifestării și totodată și efectele cele mai acute în centrele orașelor,

cu precădere în centrele istorice ³.

În aceste condiții, reabilitarea patrimoniului arhitectural a apărut ca o componentă esențială, indispensabilă pentru reabilitarea centrelor orașelor europene, de cele mai multe ori centre istorice.

Rezolvările au condus la o mare varietate de abordări ale reabilitării patrimoniului arhitectural al centrelor istorice, care încetează a fi numai o problemă de tehnică sau de metodă. Conflictul între diversele mobilități și activități umane ce trebuie tranșat în arealele centrelor istorice pe de o parte, discrepanța dintre mijloacele materiale ce stau la dispoziție și cerințele mult mai mari ale reabilitării patrimoniului, pe de alta, o conduc pe aceasta din urmă la confluența dintre planificare și management urban, social, economic și, deseori, politic. Prin această prismă, doctrina *conservării integrate*, încearcă să contureze cadrul principal și metodologic care să concilieze conservarea, punerea în valoare a patrimoniului arhitectural și dezvoltarea organică a organismului urban ⁴.

În cei aproape 30 de ani de experiență și experiențe în domeniu, marcate de câteva momente de evaluări și prospecții ⁵, conservarea integrată a evoluat de la stadiul de teorie spre cel de metodă verificată și îmbogățită de către

³ O enumerare a principalilor factori ai crizei organismului urban o găsim în lucrarea arh.N.Țarălungă, *Aspecte ale Renovării Urbane*, IHS-România 1995. Autorul consideră următoarele procese drept constituenți ai stării de criză:

- Presiunea economică asupra vecinătăților
- Schimbările social-culturale
- Deteriorarea fizică a fondului construit
- Lipsa sau vechimea infrastructurii din zonă, congestia traficului
- Schimbări în folosința terenurilor
- Lipsa de acțiune din partea autorităților locale și centrale
- Acțiunile destructive ale sectorului privat
- Lipsa de acțiune a sectorului privat în prevenirea și împiedicarea fenomenului de degradare

(Sublinierile reprezintă factorii cei mai direct legați de existența și starea patrimoniului arhitectural)

⁴ Într-o încercare de definire a conceptului, Carlo Cesari consideră conservarea integrată drept "păstrarea patrimoniului istoric, complet utilizabil, de către societatea contemporană, prin activități de restaurare și reabilitare, pentru asigurarea conservării științifice în formele și materialele originare, împreună cu intervenții adaptate la viața contemporană, în așa fel încât să fie evitate falsul sau imitația stilistică, în cadrul unor opțiuni și obiective ale dezvoltării social-economice ale comunității".

⁵ Este vorba de declararea anului 1975 drept "Anul European al Patrimoniului Arhitectural", lucru care a determinat organizarea Congresului de la Amsterdam cu privire la Conservarea Patrimoniului Arhitectural și care a dus la adoptarea *Declarației de la Amsterdam*, de asemenea, de inițierea și semnarea de către statele membre ale Consiliului Europei a *Convenției Europene asupra Patrimoniului Arhitectural* (1985), manifestări și documente ce se bazează pe un mare număr de proiecte și operațiuni de reabilitare a patrimoniului arhitectural din centrele istorice ale orașelor europene.

practică. Numai în perioada pregătitoare a "Anului European al Patrimoniului Arhitectural - 1975" au demarat în toată Europa un număr de 50 de proiecte-pilot în 17 state ⁶.

Europa statuează prin intermediul Declarației de la Amsterdam a Consiliului Europei - 1975: "Conservarea (patrimoniului arhitectural) trebuie considerată nu o problemă marginală, ci mai degrabă un obiectiv major al planificării urbane și amenajării teritoriului". *Cartea Verde asupra Ambientului Urban*, document al Uniunii Europene apărut în 1990, constată că patrimoniul îndeplinește un important rol al orașelor, acela de a stimula produsul și consumul cultural, stimulând o activitate economică bogată legată de aceasta ⁷.

În condițiile de integrare a conservării patrimoniului în dezvoltarea localităților, ca un factor major al durabilității acesteia, investigarea operațiunilor complexe de reabilitare a **PA** din centrele istorice trebuie să cuprindă următoarele domenii:

- Suportul legislativ
- Principii, opțiuni strategice
- Tipuri de intervenții
- Rolul instituțiilor și al corpului social, împreună cu interacțiunile lor specifice.

Cap.4

SUPORTUL LEGISLATIV AL OPERAȚIUNILOR COMPLEXE DE REABILITARE A PATRIMONIULUI ARHITECTURAL AL CENTRELOR ISTORICE

În general, suportul legislativ al operațiunilor de reabilitare trebuie să răspundă următoarelor cerințe:

- să permită obiectivarea intereselor naționale, comunitare și individuale în domeniul și asupra **PA**;
- să definească acțiunea autorității specializate în domeniul protecției **PA**;
- să definească limitele și mijloacele acțiunii edililor în domeniul **PA**.

⁶ O listă a acestor proiecte pilot face obiectul *Anexei I*.

⁷ "Dezvoltarea urbană depinde de o combinație de dinamici economice, sociale, culturale și politice: (...)III. dinamica culturală: (...) rolul cultural al orașelor depinde de densitate, proximitate și posibilitatea opțiunilor. Acești factori facilitează "producerea" de cultură precum și consumul acesteia. În plus, patrimoniul urban permite activități economice speciale legate de cultură, inclusiv turismul." *Cartea Verde a Ambientului Urban*, Cap.I.1.4. (Rolul Orașelor). Rolul economic crescând pe care îl are patrimoniul arhitectural poate fi atestat și de cifrele resurselor financiare angajate în reabilitarea sa. O asemenea statistică este prezentată în *Anexa II*.

Complexitatea cadrului normativ are drept cauză esențială aspectul foarte larg al intereselor implicate și afectate de protecția **PA**, de la cel național și până la cel particular, individual. Prin efectele în plan social și economic, departe de a fi un domeniu de reglementare strict tehnică, cadrul legislativ al protecției și reabilitării **PA** este și un domeniu al manifestării opțiunilor politice ale legiuitorului.

Mediul legislativ în care se desfășoară reabilitarea **PA** din **CI** este deci caracterizabil prin:

Cadrul legislativ general:

- reglementările de drept comun (Constituție, Codul Civil);
- reglementările dreptului administrativ (Contenciosul Administrativ sau reglementări similare, legi de reglementare a autorităților locale/regionale).

Reglementări specifice:

- legislația urbanistică și cea privitoare la regimul general al construcțiilor;
- legislația specifică de protecție a patrimoniului.

Rolul reglementărilor urbanistice (RU):

Principalele **RU** implicate în reabilitarea **PA** din **CI** sunt cele care definesc:

- teritoriile protejate, protectorii și mecanismul lor de gestiune;
- principiile, procedurile și mecanismele financiar-fiscale implicate de operațiunile de renovare urbană;
- locuința socială ca preocupare și sarcină a administrației locale.

Reglementarea teritoriilor protejate, a protectorilor și mecanismelor de gestiune

Din acest punct de vedere se pot întâlni două tipuri principale de reglementare:

- zonele de **PA** - instituite și gestionate de un organism la nivel central al administrației de stat, sau
- instituirea și gestiunea se realizează descentralizat, la nivel local.

În Europa este prezentă deopotrivă centralizarea și descentralizarea responsabilității asupra zonelor de **PA**.

Trasând pe o scală a factorului de descentralizare principalele caracteristici ale instituirii și gestiunii protecției zonelor de **PA**, situația se prezintă în Europa astfel ⁸:

⁸ Pentru mai multe date poate fi consultată lucrarea prof.dr.arh.S.Voiculescu, arh.S.Nistor, *Politici Europene de Protecție a Zonelor de Patrimoniu Construit și Natural*.

Țara	Denumirea procedurii de elementului instituire protejat	Instanța de instituire	
FRANȚA	sector protejat	instituire s.p.	comisia națională a sectoarelor protejate
FRANȚA	zona de patrimoniu arhitectural/urbanistic	zonare (delimitare)	prefectul de regiune
GRECIA	zone de caracter special	fișare CCE	direcția generală a antichităților și restaurării
R.F.G.	zone protejate	listare	oficiul monumentelor al Landului
BELGIA/ Flandra	sit urban	clasare în registrul monumentelor și siturilor	serviciul de stat pentru protecția monumentelor și siturilor
BELGIA/ Wallonia	zone de interes cultural, istoric și estetic	clasare în planul comunal de amenajare a teritoriului	executivul regional
OLANDA	zone de conservare	registrul zonelor conservate	consiliul local
SUEDIA	clădiri și zone de interes cultural	ordin administrativ/delimitare PUG	administrația comitatului
ANGLIA	zone de conservare	zonare	autoritatea urbanistică locală

Se poate observa că în timp ce Franța și Grecia rezervă autorității centrale un loc reponderent în instituirea și gestionarea protecției patrimoniului arhitectural, alte state, în principiu cele care au cunoscut o dezvoltare istorică bazată pe un rol deosebit al regiunilor (anduri, comitate) acordă o responsabilitate deosebită autorităților locale.

În aceste cazuri se poate întâmpla, cum

este cazul Marii Britanii, ca autoritatea centrală să aibă doar un rol de garant și ultim arbitru, ea fiind doar informată despre măsurile de protecție luate, fie de autorități locale, fie de organizații non-guvernamentale specializate și acreditate.⁹

Diferențele induse de către centralizarea sau descentralizarea sistemului administrativ asupra protecției patrimoniului arhitectural pot fi reliefate și printr-o succintă comparare a funcționării modelului francez și a celui englez conform următoarei scheme:

⁹ Așa-numitele QUANGOS sau "Quasi Autonomous Non-Governmental Organizations" cum este cazul lui English Heritage, Scottish Heritage etc.

Proceduri/instrumente	FRANȚA	ANGLIA
autoritatea de instituire	Comisia Națională a Sectoarelor Protejate	Autoritatea urbanistică locală (corporația)
procedura de instituire	Delimitare	Delimitare
autoritatea de delimitare	Comisia Națională a Sectoarelor Protejate	Autoritatea Urbanistică locală
rolul autorității centrale	Rol de Decizie (Cons. de Stat, Min. Echip., Min. Culturii)	Rol Consultativ (Min. Adm. Locale și a Locuirii trebuie informat)
efectele delimitării	protecție implicită	control implicit asupra dezvoltării zonei dar nu protecție implicită
instrument de planificare și gestiune	Plan de Protecție și Punere în Valoare (PUZ)	Plan de Prezervare și Întărire a Caracterului (PUZ)
instrumentul de protecție a patrimoniului istoric (clasat/listat)	Avizul Direcției Patrimoniului din MC	Avizul RCHB (English Heritage) validat de Min.Mediului
instrumentul de protecție a patrimoniului arhitectural (neclasat/nelistat)	Avizul Arhitectului Construcțiilor Franceze (funcționar departamental al Min. Echipamentului)	Avizul Corporației Locale (Building Preservation Notice), valabil 6 luni, în vederea listării construcției
rolul colectivității/autorității locale	De a fi informată și de a da sau nu acordul (acesta nefiind indispensabil instituirii)	De inițiere, instituire, control și gestiune, prin intermediul Corporației și al Comitetului Consultativ

Reglementările privind principiile, procedurile și mecanismele financiar-fiscale implicate de operațiunile de renovare urbană.

Centrele istorice ale orașelor sunt zonele de acutizare a fenomenelor de criză a organismului urban. Acestea afectează cadrul fizic, prin fenomene ca:

- distrugeri, degradări, alterări, îmbătrâniri;
- neîntreținere, folosire abuzivă, părăsire/abandonare;
- dezvoltare speculativă ce reprezintă un consum nereciclabil de ambient ¹⁰.

În bună măsură, aceste fenomene fac obiectul operațiunilor de RU.

Ceea ce este comun tuturor reglementărilor legale este prevederea unor stimulente financiare și/sau fiscale pentru operatorii economici implicați în operațiunile de RU.

Importanța deosebită a "altoirii" reabilitării PA pe scheletul unor operațiuni de RU îl prezintă tocmai:

- aportul financiar important prin subvenții;
- comprehensivitatea operațiunii;
- posibilitatea de a acționa la scară urbană (la nivel de insulă, ansamblu sau cartier);
- posibilitatea de a realiza simultan o reabilitare a cadrului fizic și a celui social.

¹⁰ O situație ce ilustrează lipsa cadrului construit din centrele istorice o constituie situația Veneției, așa cum a fost ea recențată de către Mario Rinaldi în 1970 și prezentată în *Italy, The Other Venice*, "The Conservation of Cities", UNESCO Press-Paris 1975. O succintă prezentare a acestui studiu face obiectul *Anexei III*.

Operațiunea	Nivelul subvenției /creditului	Ordonatorul de subvenție/credit	Observații/condiții
renovare fațadă	<u>max. 50% din cost</u>	Min. Culturii	Înscrierea operațiunii în PSMV ¹¹ sau ZAC/ZAD ¹²
reabilitare echipament edilitar	<u>max. 33% din cost</u>	Min. Echipament.	Idem
operațiuni de renovare interioară	<u>max. 40% din cost</u>	Min. Culturii	idem, pentru construcțiile de importanță culturală
operațiuni de îmbunătățire a locuinței	<u>max. 20% din costul chiriei pe 1 an</u>	Min. Echipament. prin fondul PALULOS	acordat proprietarului care închiriază
ameliorarea locuințelor	<u>max. 70% din costul lucrărilor</u>	ANAH ¹³	<ul style="list-style-type: none"> • se închiriază pers. defavorizate • ameliorează confortul sau consumul energetic
renovare/ echipare	max. 30%	Creditul Funciar	constituirea unui AFU ¹⁴
cumpărarea unei locuințe vechi de mai mult de 20 ani	max. 80% din costul locuinței	ANAH	credit subvenționat
reabilitarea unei locuințe mai vechi de 20 ani	idem	idem	idem
achiziții, demolări și despăgubiri, organizări ale terenului	variabil	Min. Echipament.	Conform Codului Urbanismului art. 79.1 privitor la renovarea urbană

BELGIA: SUBVENȚII ȘI CREDITE ÎN CADRUL OPERAȚIUNILOR DE RU ÎN CENTRE ISTORICE

Operațiunea	Nivelul subvenției /creditului	Ordonatorul de subvenție/credit	Observații/condiții
transformarea și ameliorarea clădirilor insalubre	<u>100% din cost</u>	Executivul Regional	Subvenția preia diferența dintre costul achiziției și cel al terenului liber
amenajare, salubritate	<u>max. 100%</u>	Executivul Regional	Transformarea în locuință socială a construcției
renovare exterioară	<u>max. 50% sau 150.000 FB/constr.</u>	Executivul Regional	Operațiunea să se efectueze asupra unei clădiri de locuit
reabilitare loc. insalubre	<u>20-40%</u>	Executivul Regional	Operațiunea suportată de o persoană fizică
restructurarea în locuință a unor construcții nerezidențiale	<u>20-40%</u>	Executivul Regional	Operațiunea întreprinsă de către o persoană fizică

* În cuprinsul tabelelor sublinierile reprezintă subvenții iar cuvintele nesubliniate credite.

¹¹ Plan de Protecție și Punere în Valoare corespunzător Sectorului Protejat.

¹² Zona de Amenajare Concertată/Zona de Amenajare Diferențiată.

¹³ Agenția Națională de Ameliorare a Habitatului.

¹⁴ Asociație Funciară Urbană, sindicat cuprinzând cel puțin 50% din proprietarii sectorului protejat (SS) sau ai zonei de amenajare concertată (ZAC), având în posesie cel puțin 80% din imobile.

Operațiunea	Nivelul subvenției /creditului	Ordonatorul de subvenție/credit	Observații/condiții
Îmbunătățiri ale ambientului sau locuinței**	<u>max. 50% din suma eligibilă</u>	Local Housing Authority ¹⁵	reparațiile trebuie să conducă la atingerea standardului de locuire necesar (construcția să permită o locuire satisfăcătoare cel puțin încă 30 de ani)
Reparații**	<u>max. 75% din suma eligibilă</u>	idem	reparații la constr. ante 1919 constr. trebuie să se afle într-o Housing Action Area
Suplimentarea cu o dotare (baie, încălzire etc.)	<u>max. 75% din suma eligibilă</u>	idem	prevederea unei singure dotări standard lipsă sau adaptarea la nevoile unui handicapat
Lucrări speciale (PSI sau facilități standard)**	<u>max. 75% din suma eligibilă</u>	idem	doar pentru construcții cu ocupare multiplă
Renovare și reconversie	<u>suma fixă (7.700-16.000 BP)</u>	idem	pentru locuințe sau reconversii în locuințe a construcțiilor ante 1981 cu deficiențe
Izolare termică a construcției	<u>suma fixă (aprox. 200 BP)</u>	Local Housing Authority/Guvern	asigură izolarea podurilor cu 30 mm de polistiren exp.
Subvenție pt. conservarea și întărirea caracterului	<u>max. 25 % din costurile reale</u>	Min. Housingului și Administrației Locale, la recomandarea RCHB	clădiri și spații exterioare deosebite prin Conservation Areas cuprinse într-un program de tipul Town Schemes (PUZ)

* un spor de 15% se adaugă în cazul situării construcției într-o zonă de tip GIA (General Improvement Area)

** În situații speciale subvenția poate crește cu 15%.

Rolul legislației de protecție a patrimoniului în reabilitarea centrelor istorice.

Prevederile reglementărilor de protecție a monumentelor și ansamblurilor istorice intervin prin:

- competențele pe care le conferă organismelor specializate, autorităților locale de planificare urbană și consiliilor locale;

- stimulentele financiar-fiscale pe care le prevăd pentru operațiunile de conservare și punere în valoare.

Competențele pe care le instituie legislația de protecție a patrimoniului se circumscriu triadei **obiect al protecției - protector - gestionar al protecției**.

Toate statele își definesc un organism central (protectorul), însărcinat cu delimitarea și instituirea legală a protecției, cât și cu configurarea instrumentelor care o asigură. Gestionarii protecției, prin folosirea instrumentelor (aviz, acord, permis etc.) sunt în cele mai multe cazuri descentralizate, fie într-o relație de subordonare administrativă față de instanța cen-

trală¹⁶, fie organisme de planificare și control urban ale autorităților locale¹⁷.

Sistemele ierarhizate

- prezintă avantajul unei mai mari omogenități în tratarea problemelor patrimoniului;
- permit o abordare mai lesnicioasă a problemelor sale globale (îmbunătățirea evidenței, selectării sau chiar a legislației);
- sunt grevate de dezavantajul unor inerții mari cauzate de birocrăția inerentă.

Sistemele descentralizate

- conferă organismelor locale o mai mare putere de decizie și adaptare la soluții concrete;
- au o viteză de reacție și o relație cu comunitatea locală mai bună;
- pot fi influențate negativ de: lipsa de personal local specializat, interesele politice locale;
- au dificultăți în evaluările și analizele globale ale PA.

Stimulente financiar-fiscale pe care le instituie legislația protectivă.

¹⁵ Autoritatea locală poate avansa credite pentru toate operațiunile ce au ca obiect sau finalitate o clădire de locuit prin ipotecarea ei de către beneficiar.

¹⁶ Este cazul Franței cu ierarhia Direcția Patrimoniului - COREPHAE, cazul României.

¹⁷ Este cazul Marii Britanii, Olandei.

1. Subvenții: Depinzând de obicei de gradul de protecție instituit

Țara	Subiectul protecției	Activitatea subvenționată	Cuantumul subvenției
Franța	imobil clasat	reparații importante	neprecizat și nelimitat
Franța	imobil înscris	reparații	max. 40%
Belgia	imobil/sit clasat	reparații	60-80% Flandra 60-100% Wallonia
Olanda	imobil clasat altul decât biserica, în proprietate privată	exclusiv pentru restaurarea materialului istoric al construcției	neprecizat dar uzual 30% din partea Statului + 10% din partea municipalității
Olanda	biserici istorice	restaurare	50% din partea Statului + 30% din partea aut. locale + 10% din partea aut. regionale
Olanda	locuințe clasate	reabilitare	30% pt. cele particulare/ 40% pt. cele aflate în propr. mun.
Italia	imobile clasate	restaurarea mat. istoric	max. 70%
Marea Britanie	clădiri și spații din arealele de conservare deosebite (outstanding CA)	păstrarea și îmbunătățirea aspectului	max. 25% (din fondurile bugetare centrale)
Marea Britanie	clădiri și spații din arealele de conservare obișnuite	îmbunătățiri ale aspectului	max. 25% (din fonduri bugetare centrale)
Marea Britanie	ansambluri de arhitectură	reparații structurale la construcțiile deosebite din punct de vedere istoric și arhitectural	neprecizat (fonduri ale aut. centrale și locale)
Marea Britanie	constr. de valoare arhitecturală și istorică (ante 1919 inclusiv pentru biserici)	reparații și întreținere	max. 75% (bugetul local)
Luxemburg	construcții anterioare 1913	restaurare	25%

2. Facilități fiscale.

Facilitățile fiscale sunt menite să așeze într-o poziție echitabilă pe piața investițiilor imobiliare operațiunile de reabilitare a PA, dezavantajate ca urmare a servituților pe care le presupun.

De asemenea, facilitățile fiscale urmăresc cointeresarea proprietarilor în întreținerea și punerea într-o măsură convenabilă la dispoziția

publicului a imobilelor clasate (drept monumente istorice).

Un studiu întocmit în 1991 de către Consiliul Europei ¹⁸ cu sprijinul Asociației Italiene a Bancherilor reliefează realitatea facilităților fiscale oferite reabilitării PA în Europa:

¹⁸ CoE, *Funding the Architectural Heritage*, Concil of Europe Press, Strassbourg, 1991.

Țara	Impozit	Fiscalitate	Condiții
Franța	I. pe venit	deducere 100%	lucrări de reparații asupra imobilelor clasate sau înscrise
Franța	I. pe venit	deducere 50%	întreținere a imobilelor clasate/ înscrise vizitabile
Franța	I. pe venit	deducere 100%	pierderi cauzate de clasare sau înscrise
Franța	T. pe câștigul de capital	0% impozitare	moștenire sau donație a unui imobil clasat sau listat, vizitabil
Belgia	I. pe venit	deducere de 20% (<100.000 FB)	cheltuieli de renovare din zonele "de protecție și renovare"
Belgia	I. pe venit	deducere 50% <250.000 FB/an	cheltuieli pentru întreținerea și restaurarea unui imobil clasat la care are acces și publicul
Belgia	T.V.A.	6% (față de 17% - normal)	lucrări de reabilitare ale locuințelor mai vechi de 20 de ani
R.F.G.	I. pe venit	deducere 100%	cheltuieli de restaurare a constr. istorice pe o perioadă <10 ani
R.F.G.	I. pe venit	deducere 100%	cheltuieli de întreținere ale ocupantului unei constr. ist.
R.F.G.	I. pe avere	reducere cu 5-40% a bazei de calcul	valoarea proprietății (constr. istorică) redusă variabil în funcție de servituțiile impuse
R.F.G.	T. pe câștigul de capital	idem	idem
Spania	I. pe venit	15% deducere	cheltuieli de restaurare a "proprietăților de interes cultural"
Spania	I. pe clădiri	0% impozitare	pentru toate "proprietățile de interes cultural"
Olanda	I. pe clădiri	0% impozitare	constr. istorice vizitabile
Olanda	I. pe venit	până la 100% deducere	costul întreținerii și restaurării monumentelor istorice
Olanda	T. pe câștigul de capital	până la 100% deducere	cu condiția întreținerii și permiterii vizitării
Marea Britanie	I. pe venit	0% impozitare	asociațiile non-profit de conservare
Marea Britanie	T.V.A.	0% taxare	modificări la constr. listate necomerciale/pentru vânzarea unei constr. listate restaurate
Marea Britanie	T. moștenire	0% taxare	cu condiția vizitării constr. list./ proprietatea decedatului >6 ani
Marea Britanie	T. pe câștigul de capital	0% (normal - 30%)	pentru tranzacțiile asociațiilor non-profit de conservare

3. Promovarea mecenatului și a angajării publice în favoarea patrimoniului.

De obicei, fără a face parte din corpul legislației de protecție a **PA**, măsurile fiscale

promovative în favoarea mecenatului contribuie pe două căi la restabilirea acestuia:

- sporirea fondurilor cu surse extrabugetare;
- sporirea bazei sociale a susținătorilor protejării patrimoniului, până chiar la unele

delegării de gestiune a protecției patrimoniului (cum este cazul în Marea Britanie)¹⁹.

Măsurile fiscale de încurajare a mecenatului se concretizează prin:

- deduceri din venitul individual impozabil²⁰;
- deduceri din încasări (sponsorizări efectuate de către firme) și din valoarea profitului impozabil²¹;
- exceptări sau rate inferioare ale impozitării pentru fundațiile și acțiunile de reabilitare beneficiind de sponsorizare.

Caracteristici ale sistemului promoțional financiar-fiscal în domeniul reabilitării patrimoniului arhitectural:

- Un mecanism complet cuprinde o paletă diversă de subvenții precis destinate pe tipuri de operațiuni și categorii de subiecte ale protecției.

- Deducerile fiscale sunt esențiale acolo unde se urmărește preluarea inițiativei și răspunderii financiare de către proprietarii patrimoniului arhitectural; ele sunt utile pentru operațiuni ce nu pot fi precis definite din punct de vedere al efortului bănesc sau al momentului și duratei desfășurării lor.

- Stimulentele financiar-fiscale trebuie să acopere, desigur în măsuri și cu specific diferit, întregul câmp de manifestare economică (în sensul alocării, consumului și schimbului de resurse) al patrimoniului. Din acest punct de vedere este de remarcat prezența unor stimulente, atât pentru proprietar cât și pentru locatar, ai căror beneficiari sunt atât cei care investesc în restaurarea/reabilitarea patrimoniului cât și cei care îl pun la dispoziție pentru vizitare.

- În esență, regimul stimulentele financiar-fiscale trebuie să acopere nivelul serviciilor de orice fel induse de reglementările de protecție a PA. Ele trebuie să dea acestuia o șansă reală de a se confrunța pe piață și de a fi competitiv²².

¹⁹ Dovada rolului important pe care aceste societăți îl joacă, în special în Marea Britanie, îl constituie faptul că în 1971, printr-o circulară a Secretarului de Stat al Departamentului Administrației Locale, serviciile locale de urbanism erau obligate să notifice unui număr de 7 asemenea societăți orice aplicație referitoare la demolarea unei construcții. O scurtă prezentare a principalelor organizații non-profit ("registered charities") face obiectul *Anexei IV*.

²⁰ A se vedea *Anexa V*.

²¹ A se vedea *Anexa VI*.

²² Balanța ce pare a se înclina în favoarea dezvoltării speculative a terenului prin demolarea vechilor construcții este de multe ori un mit al promotorilor imobiliari. J.M. Fitch arată că deseori costurile reale sunt transferate de antreprenor fie comunității locale, fie altor colectivități sau chiar popoare, fie chiar generațiilor viitoare (în "Curatorial Management of the Built World. Historic Preservation", p.31).

- Principalele tendințe din domeniul stimulentele fiscale sunt următoarele:

- deducerea cheltuielilor de reparații și întreținere din cuantumul venitului impozabil;
- exonerarea de la plata impozitului pe avere a proprietăților parte a PA care sunt deschise vizitării publicului;
- exceptarea sau diminuarea taxelor locale pentru acele proprietăți parte a PA care, prin serviciile ce le incumbă, nu aduc beneficii proprietarului;
- exceptarea de la taxarea pe capitalul dobândit a acelor proprietari ce, primind un imobil de PA, îl pun la dispoziția publicului;
- exceptarea de la T.V.A. pentru lucrările de restaurare sau întreținere ale acelor bunuri de PA care nu aduc profit.

Cap. 5

PRINCIPII ȘI OPȚIUNI STRATEGICE ÎN OPERAȚIUNILE DE REABILITARE A PATRIMONIULUI ARHITECTURAL DIN CENTRE ISTORICE

Avem de-a face cu "politici" și, prin urmare, și cu "opțiuni strategice", deoarece la scară urbană reabilitarea PA se bazează și pe valorificarea intereselor unor grupuri mai mici sau mai mari de persoane fizice sau juridice.

Autoritățile locale își doresc reabilitarea centrelor istorice pentru creșterea produsului lor economic, în vederea taxării sale corespunzătoare.

Comerțul ar dori să beneficieze de prestigiul vechimii centrelor istorice și al clădirilor de marcă ce-l compun, dar combinat cu prevederea de accese facile și modernizări care să ducă la un eficient curs de revenire a capitalului investit.

Turismul dorește atracții, zone curate și sigure pentru vizitatori și totodată facilități corespunzătoare din punct de vedere al criteriilor confortului modern.

Tinerii și cuplurile fără copii își revendică un centru istoric boem, în care să locuiască în mijlocul vieții urbane active.

Femeile trăind din salarii își doresc păstrarea unui ambient al cărui cost să și-l poată permite și pe care de multe ori îl văd amenințat de proiectele de renovare urbană.

Unii cercetători, printre care și Manuel Castells, studiind mișcările sociale din ultimele decenii, au avansat chiar concluzia că în societatea postindustrială conflictul principal de interese s-a mutat din sfera producției spre cea a consumului, iar planning-ul "a devenit frontul de atac al claselor dominante în a-și asigura eficiența funcțională"²³.

²³ M. Castells, *Urban Struggle and Political Power*, François Maspero, Paris 1973, p.4

Evitând asemenea dispute cu puternic iz ideologic, trebuie totuși să recunoaștem "caracterul motivațional diferențiat care definește particularitatea de fond a atitudinii și deci a operației de revitalizare" ²⁴.

În acest sens, principiul guvernând una sau alta din operațiunile de reabilitare se identifică cu direcția și obiectul efortului principal de reabilitare.

Pentru o anumită operațiune, principiul director al reabilitării este indus de manifestarea cantitativă și calitativă a următorilor factori:

- componența, tipologia și starea **PA**;
- rolul economic al **PA** în cadrul organismului urban;
- libertățile și oportunitățile oferite de legislație;

- influența corpului social și a grupurilor de presiune asupra planificării urbane;
- interese politice ale administrației locale.

Într-o analiză după principiul central al reabilitării **PA**, Donald Appleyard propune următoarea clasificare ²⁵:

1. Operații ce se concentrează asupra reabilitării economice a **PA**.

Au la bază concepția ca **PA** trebuie să-și fie economic autosuficient pentru a conserva valorile pentru care este considerat.

Operații ce pornesc de la constatarea unor decăderi majore din punct de vedere economic. Exemple tipice:

Covent Garden Conservation Area - Londra
Jewellery Quarter - Birmingham

2. Operații de reabilitare socială a centrului istoric.

Operații ce consideră structura socială a centrelor istorice la fel de importantă ca și manifestările materiale ale valorilor culturale.

Principiu de acțiune de obicei aflat în combinație cu altul.

Apare în zonele care au decăzut și din cauza unei structuri sociale nepotrivite sau în care reabilitarea poate să conducă către o astfel de situație.

Exemple tipice: Bologna

Lambeth Conservation Area
Tours - Rue des Tanneurs
Veneția

3. Operații conservaționiste.

Cazuri în care principala atenție a fost acordată reabilitării cadrului urban, privit ca principalul punct de atracție și valoare a orașului/

²⁴ Sandu M. Alexandru, *Politică, legislație, metodologie în revitalizarea valorilor de patrimoniu arhitectural-urbanistic*, în *Lucrările Seminarului Național "Zone Istorice Urbane. Delimitare, gestiune, politici de revitalizare"*, Alba-Iulia 1993, p. 132.

²⁵ Donald Appleyard, *The Conservation of European Cities*, MIT Press Massachusetts/London 1979.

centrului istoric.

Apare deseori în combinație cu alt principiu director pe care îl subordonează.

Exemple tipice: Chester
Bath
Split

4. Operații empiric - pozitiviste.

Denumirea folosită de D. Appleyard sugerează o abordare tehnică precisă, amănunțită, a problemelor fizice ale **PA**.

Pe de altă parte, acest tip de operațiuni au o foarte mică preocupare pentru destinația ulterioară a valorilor reabilite.

Exemple tipice:

Edinburgh, New Town Conservation Area.

Opțiunile strategice ale reabilitării **PA** pornesc de la asumarea unuia sau altuia dintre principiile directoare (fie ele cele arătate mai sus sau oricare altele) și urmăresc stabilirea:

- partenerilor sociali și economici ai reabilitării;
- metodei operațiunii (reabilitarea de suprafață sau de adâncime a **PA**, conservare activă sau pasivă a acestuia);
- managementului operațiunii.

Partenerii sociali ai reabilitării.

În "parteneriatul pentru reabilitarea **PA**", una dintre părți este în mod obligatoriu reprezentată de consiliul local și de autoritatea tehnică de planificare urbană. În funcție de stabilirea principiului director al reabilitării, administrației locale i se va alătura una sau alta din categoriile sociale afectate/interesate.

Pentru contemporani interesul pentru **PA** din centrele istorice vine de la:

- furnizarea de către acestea a unor valori care asigură o identitate culturală specifică ²⁶ într-o societate contemporană în schimbare rapidă a reperelor;

- capacitatea **PA** de a oferi unor categorii sociale minoritare, atipice sau defavorizate un cadru fizic ce le poate servi drept ambianță și amprentă de identitate culturală ²⁷;

- prestigiul pe care vechimea îl oferă activității

²⁶ "Când este foarte rapidă, o schimbare apare ca antiteză a libertății, mai ales când atacă identitatea culturală... Fără continuitate nu putem interpreta evenimentele și sensul lor și nici nu putem explora noi situații cu încredere". Peter Marris, *Loss&Change*, Routledge, London 1974, apud D. Appleyard, *op. cit.* p. 20.

²⁷ Este vorba despre vârstnici, tineri necăsătoriți, familii fără copii, studenți, mici meseriași, minorități etnice ce, prin caracteristici de vârstă, venit, profesii sau identitate culturală, sunt avantajați de structura spațială și funcțională tradițională, mai versatilă, mai concentrată, facilitând prin scară folosirea și individualizarea ambianței la bugete și investiții reduse.

locate în spațiile și clădirile centurului istoric²⁸.

În relația sa cu corpul social, autoritatea locală se sprijină²⁹ pe o interfață constituită din *partenerii economici ai reabilitării*.

1. Corporațiile publice de dezvoltare (cum a fost cazul operațiunilor din Veneția sau Bath).

2. Asocieri între administrație și firme private de renovare urbană (cum este cazul societăților de economie mixtă³⁰ - SOREMA/Marais, SEMIRELY/Lyon).

3. Asociațiile conservacioniste și grupurile comunitare de presiune (Edinburgh, Anvers, Bologna).

Metoda operațiunilor de reabilitare a PA.

Reabilitarea poate fi o operație de conservare activă, în care se urmărește atingerea unui regim funcțional care să-i permită PA o existență autoîntreținută din punct de vedere economic.

În aceste condiții, costurile reabilitării PA sunt mai degrabă investiții decât cheltuieli și trebuie considerate și taxate ca atare.

Exemple tipice pentru asemenea operații sunt reabilitările PA din Anvers, Bologna, Covent Garden, Albert Docks - Liverpool.

Conservarea pasivă a PA este considerată operațiunea care, din diverse motive, apelează la o reabilitare a cadrului fizic al centrelor istorice, fără a acorda o importanță deosebită integrării patrimoniului în circuitul economic contemporan.

Asemenea situații se întâlnesc în Suzdal - Rusia, Williamsburg - S.U.A., Ierusalim; au fost tipice pentru perioada imediat următoare celui de-al doilea război mondial și pentru operațiunile de reabilitare a centrelor istorice din fostele țări socialiste.

Conservările de suprafață sunt considerate acele operațiuni în care accentul este pus pe reabilitarea

²⁸ Fie că este folosit pentru locuire sau activități economice, PA își îndeplinește în această situație o funcție de "valoare economică intangibilă" prin "plusvaloarea de reputație". Din punct de vedere economic, aceasta stă la baza procesului de gentrificare a centrelor istorice. Asemenea aspecte au fost tratate pe larg de D. Appleyard în *Conservation of European Cities*. MIT Press, 1979.

²⁹ Deseori împotriva intereselor companiilor comerciale și a promotorilor imobiliari, care-și văd limitate posibilitățile de profit prin dezvoltare speculativă.

³⁰ O prezentare amănunțită poate fi găsită în "Buletin Informativ", 1/1991, al Departamentului pentru Urbanism și Amenajarea Teritoriului.

³¹ Istoricul Mc Canell deosebește 6 stagii ale "profundizării: restaurării construcțiilor istorice și implicit ale autenticității produsului: 1. Vitrina. 2. Spațiul de dinapoia vitrinei. 3. O zonă anterioară decorată cu una posterioară istorică. 4. O zonă posterioară organizată pentru accesul vizitatorilor. 5. O zonă posterioară vizibilă dar inaccesibilă. 6. O zonă posterioară inaccesibilă vizitării, - în D. Appleyard, *op. cit.* p. 27.

cadrului urban prin renovarea fațadelor și a încăperilor imediat adiacente acestora³¹.

Ele sunt practicate mai ales acolo unde turismul este considerat principala resursă și motivație a reabilitării.

O asemenea metodă poate fi justificată acolo unde principala valoare de patrimoniu este materializată în decorația fațadelor și unde textura spațiilor urbane este mult mai importantă decât rezolvările arhitecturale ale interioarelor.

Exemple pentru conservarea de suprafață sunt operațiile de reabilitare a centrelor istorice din: Roma, Varșovia, Norwich.

Conservările de adâncime se ocupă de fațade și de interiorul clădirilor zonei de reabilitare la fel de atent și profesionist. Ele sunt rodul abordărilor ce acordă importanță egală turiștilor și locuitorilor, încercând să evite obținerea unui oraș pitoresc în favoarea unui original și viabil.

Exemple: Bologna, York.

Managementul operațiunilor de reabilitare.

Conducerea și coordonarea operațiilor de reabilitare a PA din centrele istorice se realizează cu ajutorul instrumentelor de planificare urbană.

Scopul înglobării măsurilor protective în documentația urbanistică este dat de necesitatea de integrare a existenței și punerii în valoare a PA în dezvoltarea orașului.

Din punctul de vedere al așezării reglementărilor de protecție în rețeaua celor urbanistice, avem următoarele situații³²:

1. **PUG + prevederi generale de conservare**, neexplicate de documentația urbanistică. Este cazul Florenței, Romei, Neapole. În aceste situații, intervențiile majore din CI sunt amânate și înlocuite cu reglementări locale, tranzitorii.

2. **PUG + PUZI** (prevederi detaliate pentru zona/centrul istoric sub forma unui Plan Urbanistic Zonal). Ademenea situații sunt comune Sectoarelor Protejate din Franța, orașelor Orvieto, Florența, Sighișoara. Ele au avantajul unei fundamentări științifice detaliate ce permite o punere în valoare și dezvoltare integrată. Necesită din păcate un staff specializat și relativ numeros, un timp de elaborare relativ mare și mijloace financiare în consecință.

3. **PUG + Reglementări specifice pe Zone de Caracter Special**. Este cazul operațiunilor din Conservation Areas (M. Britanie). Se bazează pe un regulament cadru al CA impus prin lege. Aplicarea în situații specifice este supusă deciziei autorității urbanistice locale, în cooperare cu Comitetul Consultativ al CA și alte organisme și asociații conservacioniste interesate.

³² Documentare realizată pe baza: German Commission for UNESCO, *Protection and Cultural Animation of Monuments, Sites and Historic Towns of Europe*, Bonn 1980.

4. PUZ concretizat pe sectoare, cuprinzând atât părți din zona istorică, cât și teritoriul cu care ea cooperează funcțional. Abordare avantajoasă prin rapiditatea instituirii reglementărilor și efortul material mai redus pe care-l implică. Evită o perioadă lungă de timp, necesară studierii și delimitării precise a zonei istorice. Comună situațiilor de criză a PA dintr-o anumită zonă sau situațiilor în care se prelină un aflux investițional într-un viitor apropiat. Exemple sunt orașele Rimini, Ferrara, Modena.

Cap. 6

CONCLUZII

Pe baza prezentării făcute se pot trage câteva concluzii valabile în situația țării noastre, aflată la "re-început de drum" în domeniul protecției monumentelor și reabilitării patrimoniului arhitectural.

1. Reabilitarea PA presupune existența unui "complex legislativ" și nu doar o lege a monumentelor.

2. Caracteristicile "complexului legislativ" al reabilitării trebuie determinate de principalele trăsături și caracteristici ale PA în România.

3. Printre principalele caracteristici trebuie să se afle și tipologia ansamblurilor și zonelor de patrimoniu arhitectural, pentru ca instrumentele și mijloacele de reabilitare a acestora să-și găsească compatibilitatea firească.

4. Trebuie găsită o balanță între nevoia de coordonare științifică, mai ușor de realizat printr-o formulă oarecare de centralizare, și necesara descentralizare a răspunderilor și dreptului la inițiativa locală.

5. Reabilitarea PA nu poate face excepție de la principiile general-valabile cu privire la gestiunea și responsabilitatea asupra protecției monumentelor. Cu toate acestea, adoptarea unui model sau a altuia trebuie făcută cu analiza

premiselor și evaluarea efectelor asupra situației concrete din România. Anumite experiențe se bazează fie pe o economie mult mai solidă decât a noastră, fie pe o conștiință civică în domeniul PA care are mai multe sute de ani în spate, fie pe un sistem administrativ mai profesionalizat, susținut de un buget corespunzător.

6. Există la nivel european consensul asupra faptului că legislația trebuie să integreze protecția patrimoniului în dezvoltarea durabilă a localităților. Acest lucru trebuie realizat astfel încât, pe de-o parte, PA să devină economic autosuficient, iar pe de altă parte, fără ca de uzufructul reabilitării se să bucure doar cei privilegiați.

7. În nici unul dintre cazurile studiate în documentare nu am întâlnit situații în care Statul să fie capabil a rezolva pe baza bugetului problemele reabilitării. Ar fi o greșeală ca în situația României să fie propuse reglementări și instrumente de reabilitare care să nu poată fi susținute financiar. Configurarea unui spectru cât mai larg de stimulente poate avea un dublu avantaj: o presiune mai scăzută asupra bugetului și totodată o educare implicită a persoanelor fizice și juridice în spiritul patrimoniului și protecției sale.

8. Dezvoltarea preocupărilor legate de reabilitarea PA s-a petrecut peste tot în Europa ultimelor decenii prin:

- descentralizarea atribuțiilor spre departamente de conservare locale;
- delegări ale unor segmente ale activității de protecție a PA către organizații non-guvernamentale acreditate de Stat;
- întărirea oficiilor locale de planficare urbană cu specialiști ai protecției PA;
- încurajarea mecenatului și a operațiunilor în regie proprie a proprietarilor (cu respectarea prescripțiilor tehnice ale reabilitării);
- încurajarea implicării publice prin transparența activității administrative din acest domeniu de interes public.

SERGIU NISTOR

ANEXA I

Cele 50 de proiecte pilot cuprinse în Anul European al Patrimoniului Arhitectural (1975) au fost următoarele:

- AUSTRIA:
1. Krems am Donau, Mănăstire Dominicană, sec. XIII-XVIII, împreună cu localitatea omonimă (24.000 loc)
2. Rust, sat (1.700 loc)
3. Salzburg, protecția centrului istoric (160.000 loc)
BELGIA:
4. Bruges, protejarea construcțiilor din centrul istoric, sec. XIV-XVI, (120.000 loc)
5. Namur, construcții în cartierul Brasseurs.
CIPRU:
6. Kantara-aya-Nara, inventariere și protecția sitului istoric.
7. Nicosia, revitalizare str. Ledra, (120.000 loc)
DANEMARCA:
8. Central Zealand, conservare sit.
9. Christiansfeld, conservare clădiri religioase sec. XVIII, (1.800 loc).
10. Helsingor, conservare centru istoric sec. XV, (52.000 loc).
FRANȚA:
11. Colmar, conservare construcții religioase de lemn, sec. XIII-XVIII, (70.000 loc).
12. Conques, restaurare abajie romanică, (500 loc).
13. Rouen, restaurarea monumentelor istorice deteriorate de către al doilea război mondial, (400.000 loc)
14. Sarlat, construire pietonal în centru istoric, sec. XIV-XVIII, (8.000 loc).
IRLANDA:
15. Holy Cross, abajie Cisterciană sec. XIII, restaurare; (1.000 loc).
16. Limerick, St. John's Square, reabilitare construcții sec. XIII-XIX, (57.000 loc).
ITALIA:
17. Bologna, restaurare trafic și conservare în

- centrul istoric, (485.000 loc)
18. Verona, renovare, housing și dotări sociale în cartierul istoric Veronetta (250.000 loc)
19. Taranto, conservare centru istoric, regularizare trafic și housing, (245.000 loc)
LUXEMBURG:
20. Luxembourg, conservare și construcții noi în Marché aux Poissons, sec. XVI-XVIII, (78.000 loc)
MALTA:
21. Mdina, restaurare locuințe, palate și biserici sec. XVI-XVIII, (2.000 loc)
OLANDA:
22. Amsterdam, conservare cartier Jordaan, sec. XVIII, (1 Mil. loc)
23. Middleburg, locuințe în centrul istoric, sec. XVI, (35.000 loc)
24. Orvelte, conservare construcții și peisaj, sec. XVII-XVIII.
NORVEGIA:
25. Nisfjord, conservare case lemn sec. XVIII-XIX, (200 loc)
26. Roros, conservare construcții din lemn, sec. XVIII-XIX, (5.000 loc)
27. Stavenager, conservare construcții din lemn, sec. XIX, (90.000)
SPANIA:
28. Arcos de la Frontera, restaurare constr. romanică, (2.400 loc)
29. Segovia, reabilitare centru istoric.
30. Trujillo, restaurare constr. sec. XV-XVIII, (17.000 loc)
31. Ubeda/Baeza, conservare centru istoric
SUECIA:
32. Engelsberg, constr. locuințe în centru istoric, sec. XVII-XIX
33. Falun, conservare construcții de lemn, sec. XVIII-XIX, (37.000 loc)
34. Visby, conservare în centrul istoric medieval, (23.000 loc).

ANEXA II

Structura fondurilor pieței construcțiilor (1988)*

ȚARA	Locuințe noi	Întreținere și îmbunătățire locuințe vechi	Construcții noi non-rezidențiale	Întreținere și îmbunătățire constr. vechi	Total (mil. ECU) brut
R.F.G.	24.700	27.300	25.200	14.200	91.400
Franta	16.975	15.615	12.135	10.850	55.575
Italia	18.820	16.930	12.410	9.070	57.230
Marea Britanie	12.875	14.175	17.775	9.270	54.095
Spania	10.890	2.210	5.840	3.920	22.860
Elveția	7.200	3.900	6.600	4.700	22.400
Suedia	4.160	5.960	6.230	2.270	18.620
Olanda	5.540	4.550	4.150	4.200	18.440
Finlanda	4.400	1.500	4.600	1.400	11.900
Danemarca	1.935	2.405	2.760	2.245	9.345
Norvegia	2.180	580	2.640	690	6.090
S.U.A.	118.800	84.300	105.900	?	?

ȚARA	Întreținere/ îmbunătățire din total (%)	Locuințe din total (%)	Întreținere/ îmbunătățire din total locuințe (%)	Întreținere/ îmbunătățire locuințe din total întreținere
R.F.G.	45,4	56,9	52,5	65,8
Franța	47,6	58,6	47,9	59,0
Italia	45,4	62,5	47,4	65,1
Marea Britanie	43,3	50,0	52,4	60,5
Spania	26,8	57,3	16,9	36,1
Elveția	38,4	49,6	35,1	45,3
Suedia	44,2	54,4	58,9	72,4
Olanda	47,5	54,7	45,1	52,0
Finlanda	24,4	49,6	25,4	51,7
Danemarca	49,8	46,4	55,4	51,7
Norvegia	20,9	45,3	21,0	45,7
S.U.A.	?	?	41,5	?

*BIPE/EUROCONSTRUCT, din *Funding the Architectural Heritage*, C.E., 1991

ANEXA III

Criza centrului istoric al Veneției așa cum este ea prezentată în studiul lui Mario Rinaldi, director al Camerei de Comerț a Regiunii Veneto (*"The Other Venice", The Conservation Of Cities*, The UNESCO Press-Paris 1975).

- 1.126 locuințe cu 7.376 camere neocupate
- 377 locuințe clasificate drept nelocuibile dar locuite de 1.113 persoane
- Din totalul de 39.400 locuințe între 17 și 19.000 necesită renovări
- 91% din rezidenți își numără bucătăria drept cameră de locuit
- 43% din locuințe au WC-ul în afara clădirii
- 6,4% din clădiri au mai mult decât o baie
- 1,6% nu au apă curentă
- 10,2% nu au decât electricitate
- Doar 28,8% au încălzire eficientă
- Doar 23,6% au toate camerele încălzite
- 19,3% din case au mai puțin de 2 ore de lumină naturală iarna
- 15,5% din locuințe și 22,2% din clădiri suferă de umezeală din cauza acoperișului sau pereților
- 31% din clădiri au nevoie de reparații serioase
- 2,6% din clădiri se află în construcții declarate *clădiri istorice*
- 5,4% din locuințe se află în construcții ante 1700
- 36,9% din locuințe se află în construcții ante 1869

ANEXA IV

Principale asociații non-profit din Marea Britanie preocupate de conservarea PA²

- **The Ancient Monuments Society:** Fondată în 1924 pentru "Studierea și conservarea

² Cf. Roger W. Suddards, *Listed Buildings; The Law of Historic Buildings, Ancient Monuments and Conservation Areas*, Sweet / Maxwell, Londra 1988, p. 270-277.

monumentelor istorice, a construcțiilor și meșteșugurilor istorice". Se preocupă de protejarea construcțiilor împotriva demolărilor nejustificate.

- **Grupul Georgian:** Promovează interesul public pentru arhitectura și urbanismul perioadei georgiene (sec. XVIII).

- **Grupul Georgian Scoțian:** Similar în scopuri cu Grupul Georgian. Obligatoriu de a-și da acordul pentru demolarea unei clădiri istorice din Scoția.

- **Societatea pentru protejarea clădirilor istorice (SPAB):** Fondată de W. Morris în 1877, SPAB a fost prima organizație națională ce a conștientizat și militat pentru protecția PA. Vorbele lui W. Morris: "Noi suntem legatarii celor ce ne vor urma" sunt și astăzi deviza organizației. Organizația acordă consultanță tehnică, organizează cursuri și întocmește rapoarte asupra degradărilor construcțiilor istorice.

- **Societatea Victoriană:** Fondată în 1858 spre "a păstra ce este mai bun din arhitectura perioadei victoriene și edwardiene și studia arta și istoria acestei perioade". Cooperează și acordă consultanță Departamentului Mediului (cel de care țin monumentele istorice - n.a.) pentru listarea construcțiilor din această perioadă.

- **Trustul Civic ("The Civic Trust"):** Fondat în 1957, trustul este preocupat de încurajarea protecției și îmbunătățirii ambientului. A fost inițiatorul proiectului legii privind arealele de conservare ("The Civic Amenities Act") din 1967. Administrează Fondul Patrimoniului Arhitectural, o instituție non-profit care oferă credite în scopul reabilitării PA. De asemenea, din 1976, Trustul Civic administrează subvențiile guvernamentale pentru proiecte în arealele de conservare

obișnuite.

• **Trustul Civic Scoțian:** Preocupat de probleme de conservare și creștere a calității ambiantului. Funcționează drept consultant autorizat în probleme de demolare sau alterare radicală a construcțiilor istorice.

• **Trustul Civic de Nord Est:** Trust asociat cu Trustul Civic. Operează în regiunea Durham, Newcastle upon Tyne, Nordul comitatului Yorkshire.

• **Trustul Civic de Nord Vest:** Trust asociat cu Trustul Civic ce acționează în zona Manchester, Liverpool, Chester, Cumbria.

• **Trustul Civic din Țara Galilor:** Similar ca

scopuri cu Trustul Civic din Anglia dar neasociat cu acesta.

• **Trustul Național pentru Locuri de Interes Istoric ori de Frumusețe Naturală** ("National Trust for Places of Historic Interest or Natural Beauty", cunoscut pe scurt drept "National Trust"): Inițiat în 1895 pentru promovarea conservării permanente a terenurilor, construcțiilor cu valoare artistică, istorică sau naturală. Deschis înscrierii persoanelor private, trustul posedă peste 240 de proprietăți și mai bine de 45.000 acri de teren în Anglia, Țara Galilor și Irlanda de Nord. Primește subvenții din partea Secretarului de Stat al Mediului pentru achiziționarea de proprietăți de valoare istorică sau arhitecturală deosebită.

ANEXA V

Deduceri fiscale asupra impozitului pe venit al persoanelor fizice³ pentru mecenat cultural

ȚARA	Deducere procentuală	Cuquantum de deducere	Observații
Austria	da	nu	nelimitat în funcție de cheltuieli
Belgia	da - 5%	da	sponsorizare între 23-230.000 ECU
Danemarca	nu	da	deducere cu 128 ECU a impozitului pe venit
Franța	da - 1,5%	nu	o rată de 5% este aplicată în cazul asocierii sponsorizării cu o org. non-profit recunoscută
R.F.G.	da - 10%		
Irlanda	da	nu	deducere de 129 ECU
Italia	nu	nu	donățiile sunt în întregime deductibile din impozitul pe venit
Luxemburg	da	da	sponsorizarea nu poate depăși 230.000 ECU
Olanda	nu	nu	
Turcia	da - 5%		
Elveția	da		Situația variază de la canton la canton. În general valoarea deducerii reprezintă 10% din taxele locale
Marea Britanie	da	da	în limita unei deduceri de 162 ECU/an din impozitul pe venit

³ Conf. Jacques de Chalendar, *Mecenat en Europe*, Documentation Francaise, Paris 1987, p.70

ANEXA VI

Relația dintre principii și opțiunile strategice poate fi ilustrată pe un studiu de caz luând Bologna de exemplu, Francesco Bandarin, sub titlul "Experiența Bologneză: urbanism și reabilitare într-un oraș comunist"¹ analizează mecanismul reabilitării, întrebându-se dacă este vorba despre un model sau mai degrabă despre un experiment.

¹ Articolul face parte din lucrarea lui D. Appleyard "The Conservation of European Cities" (Administrația locală Bologneză a fost condusă de consilieri comuniști după cel de-al doilea război mondial).

Principiul director al reabilitării bologneze este cel al unei conservări sociale.

Urmare a unui deceniu de dezvoltare necontrolată, speculativă a orașului, care a condus la o criză a habitatului, plecând de la lipsa dotărilor urbane esențiale pentru mari suprafețe de locuințe colective. Aceasta s-a combinat cu decăderea economică și fizică a centrului istoric al orașului și cu o proliferare a unei arhitecturi de un gust deplorabil. Acesta a fost rezultatul elaborării și aplicării începând cu 1946 a unui plan general de dezvoltare care

mergea pe linia "consumării" centrului istoric și extinderii periferiilor.

Opțiunile strategice induse de asumarea principiului reabilitării fizice și cultural-sociale au fost următoarele:

- **Partenerii sociali ai reabilitării:** au fost invitați a fi rezidenți din centrul istoric al orașului, pe baza unui mecanism democratic și descentralizat de asumare a răspunderilor (așanumitele consilii de vecinătate).

- **Partenerii economici ai reabilitării:** au fost constituiți din proprietari și patronii micilor întreprinderi din centrul istoric, pe de o parte, și administrația comunală, pe de alta. Ultima se obligă să prevadă subvenții pentru reabilitarea locuirii de până la 80% din costuri, în condițiile respectării de către proprietar a prevederilor unui contract (convenție).

- **Metoda reabilitării** s-a bazat pe:

- dirijarea resurselor spre **CI** prin impunerea unui moratoriu asupra creșterii teritoriale a orașului și coordonarea dezvoltării sale cu cea a teritoriilor învecinate (Piano Intercomunale Bolognese);
- creșterea rolului agenților de locuințe sociale în reabilitarea locuințelor din centrul istoric, pe baza unui plan "Piano di Edilizia Economica e Popolare" (PEEP);
- elaborarea programului de Renovare a Centrului Istoric de către prof. Leonardo Benevolo în 1962-1965, bazându-se pe conceptul de "tipologie istorică a clădirilor". Scopul analizei tipologice a fost acela de a desprinde regulile renovării într-o operațiune de reabilitare activă, în sensul adaptării **PA** la cerințele vieții contemporane.

- **Managementul reabilitării** s-a bazat pe:
- definirea criteriilor și reglementărilor renovării construcțiilor pe baza analizei lor tipologice, cu menținerea felului transformărilor, a funcțiunilor și materialelor promise;
- stabilirea prin PUG a 13 zone speciale și identificarea arealelor și construcțiilor supuse fie unor reguli stricte de conservare și restaurare, fie unor prescripții de restructurare în limitele tipologiei;
- cooperarea administrației cu rezidenții pe baza convențiilor prin care ultimii se obligă să accepte metodologia științifică de restaurare și o serie de norme referitoare la plafonul chiriilor și regimul chiriașilor, în schimbul subvenționării de către administrație cu până la 80% a reabilitării construcțiilor.

Valabilitatea convențiilor este de 15 ani.

BIBLIOGRAFIE

1. ***: *La Rénovation Urbaine, Étude d'Ensemble*, Administration, nr. 72-Juin 1971, pp. 19-30
2. APPLEYARD, Donald: *The Conservation of European Cities*, MIT Press 1979
3. BAILLY, G.H. DESBAT, J.P., *Historic Areas and Urban Renewal*, CoE 1974
4. BARNETT, Winston, WINSKELL, Cyril: *A Study in Conservation (Whitehaven)*, Oriel Press 1977
5. BARTHELEMY, Jean, *Dix ans de renovation urbaine en Wallonie - Pour autre urbanisme*, Faculté Polytechnique de Mons-Unité d'architecture
6. BURROWS, G.S., *Chichester - A Study in Conservation*, Report to The Minister of Housing and Local Government, London, HMSO, 1968
7. CHAPMAN, Honor, *The Machinery of Conservation. Finance and Planning Problems*, Conservation Planning in Town and Country, Liverpool University Press, 1976, pp. 19-36
8. CoE: *Conservation Policies and Urban Management in Small and Medium Sized Towns*: Final report (Britanny, France, 9-13 June 1986), 1987
9. CoE: *Financing Urban Renewal*, 1981
10. CoE: *Heritage and Successful Town Regeneration. Report on The Halifax Colloquy*, 1989
11. CULLINGWORTH, J.B., *Town and Country Planning in Britain*, Unwin Hyman Ltd. 1990
12. DAVEY, Andy, HEATH, Bob, HODGES, Desmond, KETCHIN, Roy, *The Care and Conservation of Georgian Houses. A Maintenance Manual for Edinburgh New Town*. Butterworth-Architecture 1995
13. DENNIER, Anne, *Chester, Conservation in Practice*, Conservation Planning in Town and Country
14. DESBAT, J.P., *Historic Areas and Urban Renewal*, CoE, 1974
15. Direcția Patrimoniului din M. Culturii/Franța, *Monumente Istorice - Reguli și Proceduri Franceze*, 1991
16. DOBBY, Alan: *Conservation and Planning*, Hutchinson of London, 1978
17. EARL, John, *Listed Buildings and the Laws of Preservation*, Chartered Surveyor, Febr. 1972
18. EFTENIE, Mariana, MACHEDON, Florin, *Sintează Documentară privind Aplicarea Regulilor de Renovare Urbană*, Institutul de Arhitectură "Ion Mincu" - București, 1992
19. ESCHER, Viscount, *York, A Study in Conservation*; Report to The Minister of Housing / Local Government and York City Council, London HMSO, 1968
20. FEILDEN, Bernard M., *"Conservation of Historic Buildings"*, Butterworth - Henemann Ltd 1994
21. FITCH, James Marston, *Curatorial Management of The Built World*, Historic Preservation, University Press of Virginia 1992
22. GAZZOLA, Pierro, LEMAIRE, Raymond, *Rescue Operation; the Face of Europe*, CoE, Strasbourg
23. The GREATER LONDON COUNCIL, *Covent Garden Action Area Plan. Written Statement*, 1976
24. HAUMONT, Francois, *Memento D'Urbanisme. Region Wallone, La Charte*, 1990
25. INSALL, W. and Ass., *Chester: A Study in Conservation*, HMSO 1968
26. KAIN, Roger, *Conservation Planning in France: Policy and Practice in the Marais-Paris*, "Planing for Conservation", Liverpool University Press, 1976, pp.37-48
27. LEGARET, Jean, Paris-Le Marais, in "Administration" nr. 72, iunie 1971
28. MARSCHAL, Johnson, MATTHEW, Robert: *New Life in Old Towns, Report on two pilot studies on urban renewal in Nelson and Rawtenstall Municipal Boroughs*, London, HMSO, 1971
29. McEWEN, Ann, *Edinburgh: An Experiment in*

- Positive Conservation, "Conservation Planning in Town and Country", Liverpool University Press, 1976, pp. 49-60
30. PAPAGEORGIOU-Venetas, Alex., *Conservation of the Architectural Heritage of Greece. Means, Methods and Policies*, "Planning for Conservation", Mansell, London, p. 235
31. PEARCE, David, *Conservation Today*, Routledge London 1989
32. PIGEAT, Jean Paul, *Economic and Social Problems Arising From the Revival of the Cultural and Artistic Heritage of Buildings*, CoE, Strasbourg 1973
33. RINALDO, Mario: Italy, *The Other Venice*, "The Conservation of Cities", UNESCO Press-Paris 1975
34. SANDU, Alexandru, *Politică, legislație, metodologie în revitalizarea valorilor de patrimoniu arhitectural-urbanistic*, Lucrările Seminarului Național "Zone Istorice Urbane. Delimitare. Gestiune. Politici de Revitalizare", Alba-Iulia 1993
35. SUDDARDS, Roger W., *Listed Buildings: The Law and Practice of Historic Buildings, Ancient Monuments and Conservation Areas*, London, Sweet and Maxwell, 1988
36. SUGARMAN, Leon, *"Tax Credits Save Buildings - An American Method"*, AR 2/1985
37. THORNE, Robert, *Covent Garden Market: Its History and Restoration*, The Architectural Press, London 1980
38. VOICULESCU, Sanda, *Restaurarea monumentelor de arhitectură la (re)început de drum*, în "Tribuna" 28-29/1993
39. WRIGHT, Cristopher J., *Housing Improvement and Repair*, Sweet and Maxwell, London 1986.

LE CARDO DE JÉRUSALEM. INTÉGRATION ET RESTAURATION

Les murailles de la Vieille Ville de Jérusalem, oeuvre de Soleiman le Magnifique au 16e. siècle donnent le caractère turc de la ville. A l'intérieur de ces murailles, la ville est toujours divisée en ses quartiers historiques: l'esplanade des mosquées, le Dôme du Roc et la mosquée El-Akza forment l'acropole monumentale, puis les quartiers musulman, chrétien, arménien et juif sont s'inscrivent clairement dans la trame de la ville qui reste quasi telle depuis 13 siècles.

En 1948 les Juifs sont chassés de la vieille Ville mais gardent le Mt. Sion avec le tombeau de David; avec la reconquête de 1967, le partage de Jérusalem est aboli et l'administration israélienne entreprend d'emblée la reconstruction du Quartier Juif.

La reconstruction du Quartier Juif et sa reoccupation furent pour le gouvernement une priorité politique primordiale. Mais, en même temps, repeupler des textures urbaines bâties sur des vestiges vieux de presque 3000 ans posait des problèmes existentiels aux archéologues, qui étaient soucieux d'étudier les structures anciennes enfouies, dont l'existence ne faisait aucun doute. Pour les autorités de l'heure les priorités politiques de revitalisation primaient, l'actualité archéologique était de seconde importance et elle était acceptable, à condition de ne pas déranger le processus du développement et de reconstruction du Quartier Juif. A cet insu, fut publié en 1971 un concours d'architecture pour une partie du quartier bâti en pierre (un des premiers actes urbains entrepris par l'administration du Mandat Britannique fut un plan d'urbanisme, émis en 1919, qui imposait à Jérusalem et dans le voisinage immédiat la bâtisse en pierre ou le parement en pierre de tout édifice).

Le concours proposait une aire comprise entre 2 rues parallèles qui traversent le quartier juif du Nord au Sud sur une longueur de 180 m et une largeur de 17 m pour expérimenter l'intégration de structures modernes et matériaux différents dans un ancien quartier bâti exclusivement en pierre. Les fonctions proposées étaient des commerces, des petits hôtels et

de l'habitat. Un bâtiment croisé ainsi que la synagogue Habad étaient à préserver et à restaurer.

Entre les deux rues, la Rue des Juifs et la Rue Habad, il y avait une dénivellation de quelques 5 m. L'alignement de ces deux rues parallèles vers le Sud, dans le prolongement des Bazaars Croisés au Nord du site, nous a intrigués depuis le début et nous a amenés à étudier une mosaïque byzantine qui fut découverte à la fin du siècle dernier à Mabada, en Jordanie, qui illustre la toute Terre Sainte au pèlerin du 6e. siècle. Entre autres, la ville de Jérusalem est représentée à l'intérieur des murailles connues à l'époque. C'est un document extrêmement précieux, étant la première carte connue de la ville: le plan suit la disposition des rues principales mais donne aussi en projection rabattue, les façades des plus importants édifices. Les archéologues ont pu identifier ainsi par la suite les monuments connus par les fouilles ou par la littérature, l'artiste de la mosaïque a placé le Saint-Sepulchre au milieu de la composition; on peut le reconnaître par la coupole dorée de la Rotonde, par l'église du Martyrion et par les trois ouvertures depuis la rue principale qui traverse la ville entière. Plus loin on a pu reconnaître la Porte St. Etienne et l'église de la Probatique, Ste Anne; la Porte de Damasc avec son pilier (jusqu'aujourd'hui la porte est appelée en arabe: Bab-el-Amud, c.a.d. porte du pilier, même si le pilier avec la statue d'Hadrien a disparu depuis des siècles); plus loin le Mt. Sion avec l'église de Haghia Zion, et plus à l'est, la nouvelle église de Justinien, la "Nea".

Un élément urbain central traverse la ville depuis la Porte de Damasc, jusqu'à l'église de la "Nea", donc du nord au sud (sur la mosaïque le nord est à gauche), une large rue ayant sur les côtes des colonnades avec toits de tuiles: c'est le Cardo Maximus, la via publica.

Concepte du projet du concours

Dès le départ, l'analogie entre le Cardo maximus

de la mosaïque de Madaba et l'alignement nord-sud des bazaars et des rues du quartier juif fut frappante.

On a commencé par l'étude de caractère des deux rues et l'inventaire des structures existantes. Les arcs dans les petits magasins, trop grands pour ces espaces de même que les structures des bazaars et des marchés croisés, furent une constante inspiration.

Sur le plan, l'intention de créer un axe central qui traverse le quartier comme une épine dorsale fonctionnelle, une structure à la fois ancienne et moderne, s'imposait d'emblée. L'étude des éclairages zénithaux des bazaars nous a mis sur une piste conceptuelle: les croisés avaient bâti des magasins voûtés le long des rues principales, dont les voûtes étaient perpendiculaires sur l'axe des magasins; l'éclairage au dessus reprenait, en plus petit, les sens alternés des voûtes d'en dessous.

Cette superposition agrandie est devenue le système constructif du projet: voûtes des magasins à doubles niveaux perpendiculaires aux voûtes des rues, éclairage zénithal rythmé aux clefs de voûtes du nouveau souk proposé. Le toit de cette structure double devint la cour d'accès aux habitations et petits hôtels proposés par le programme.

Techiquement, la solution intégrait deux façons de mise en oeuvre: l'arc de plein cintre en élément prefabricqué mince et étroit en béton, amené par grue; le reste étant en parement de pierre naturelle, bâti à la main de façon traditionnelle. Cet axe commercial devait être dans le prolongement naturel des bazaars croisés, et ce raccord se faisait graduellement tout le long de cette rue.

Sondages préalables

La décision de la compagnie du Quartier Juif fut que les archéologues étaient supposés de faire des fouilles dans chaque site proposé pour être bâti. La plupart des plans conçus initialement a été annulé et on a dû les refaire à nouveaux, vu que chaque fois la réalité archéologique dépassait la fiction architecturale.

Le site était un conglomérat de bâtiments qui dataient des époques croisées, mameluques, turques et modernes, dont les fonctions étaient des magasins, des ateliers et des habitations. Au long des siècles, grand nombre de ces espaces furent remplis de débris de démolitions et on rebâtit au-dessus, enfouissant à tout jamais les structures d'en-dessous.

La première mesure fut l'exécution d'égouts dans la rue des Juifs: dans la tranchée on découvrit un dallage de pierres de grandes dimensions. Les 15 sondages archéologiques qui suivirent sur toute la longueur du site (des puits d'environ 1,5x1,5

m) révélèrent unanimement une couche de pierre quasi au même niveau, à quelques 2 m de profondeur.

C'est en conséquence de cette trouvaille que la Compagnie de Reconstruction du Quartier Juif approuvât le sous-baissement de l'axe central du projet à cette profondeur, à condition de revenir au niveau initial si jamais on trouve des antiquités: rien ne devait retarder l'exécution du projet et le repeuplement du quartier.

Ce fut une conclusion décisive pour tout ce qui allait suivre. La fouille archéologique du Quartier Juif fut menée par le doyen des archéologues en Israël, le prof. Nahman Avigad.

Les premières années, 1972-1974, furent dédiées aux démolitions et aux excavations.

Après avoir fait des fiches pour chaque bâtiment, le site fut divisé en 8 unités typologiques, de A à H. Cette division en sections constructives a facilité l'exécution tant bien pour les archéologues, qui avaient pu se concentrer sur des aires plus restreintes, que pour les entrepreneurs qui avaient pu intervenir là où le site le permettait ou là où l'urgence l'exigeait.

Decouverte de Cardo

La section E, l'unique aire où nous pouvions déblayer sur l'entière largeur du site (14), nous a préservé des surprises assez spectaculaires. Du côté de la Rue Habad, une muraille imposante fit son apparition d'en dessous des déblais. En dégageant la crête de ce mur, le tracteur glissa et quasi tomba dans un trou: c'était une citerne qui continuait sous la rue Habad et même sous le pata des maisons de l'autre côté de la rue. En la déblayant, on trouva des débris de l'époque hérodienne et byzantine, à côté des fusils des combattants de la guerre de 1948.

Cette muraille de pierre, une fois nettoyée, présentait dans sa partie supérieure les incisions rythmées tous les mètres environ, pour la pose des poutres en bois. Parallèlement à la muraille, dans un dallage bâti à sa base, des entailles carrées coupées dans une rangée de pierres de taille plus basse que ce dallage, tous les 3,20 m, probablement une rangée de colonnes, basée sur un stylobate. En dessous de ce supposé stylobate, un chenal pour eaux de pluie, parallèle aux entailles, donc à la rangée de colonnes.

Et de là, on commence à s'interroger: ne sommes-nous pas devant une colonnade-stoa couverte, dont le toit deverse les eaux de pluie dans le drainage? Et les incisions dans la muraille ne sont-elles l'endroit de pose des poutres en bois de la couverture en tuiles?

Fig. 1. The mosaic map of Jerusalem from Madaba, Jordan.

En excavant les magasins de la rue des Juifs, un dallage apparut, au même niveau dans tous ces commerces. De concert avec les archéologues, nous avons décidé d'enlever tous les murs de séparation entre ces magasins. Ce qui se dévoila, c'est que ce dallage était un dallage unique, avec des rangées de pierre disposées est-ouest; une seule rangée de pierres était dirigée nord-sud.

La rangée du dallage dirigée nord-sud n'est-elle pas l'axe de symétrie de la composition? A partir de cette question, les archéologues ont continué la fouille sous la rue des Juifs, donc sous l'infrastructure des égouts, eaux et électricité, et ont trouvé la même disposition symétriquement: drain d'eaux de pluie, entailles dans le dallage pour la colonnade, mais plus loin pas de muraille, mais de pierres de seuil, entre murs, donc ouvertures probables de magasins.

C'est seulement à ce moment, en 1976, donc 5 ans après le début des travaux que nous avons pu conclure que l'hypothèse de *Cardo maximus* était juste en principe, mais ses dimensions dépassaient les estimations: la largeur totale était de 22,5 m., avec la *via publica* à ciel ouvert de 11,5m et des stoas couvertes de 5,5m largeur chacune. Curieusement la stratigraphie ne présentait aucun élément romain, mais seulement byzantins. Des fouilles locales occasionnelles dans le Souk Khan-ex-Zeit démontrèrent que le *Cardo* du nord de la ville était d'origine romaine, de la Jérusalem du 2ème siècle, *Colonia Aelia*

Capitolina. L'axiome normal était que la partie Sud de cette même artère fût romaine aussi.

Mais l'avancement des fouilles ne releva qu'uniquement de la poterie byzantine.

Pour que les byzantins aient bâti une avenue de pareilles dimensions, il fallait qu'elle deserve aussi des structures d'échelle semblable.

Or les fragments de poterie trouvés au *Cardo* dataient de la même époque que les poteries de l'église de la Nea - dont le vrai nom est "Nouvelle église de Ste Marie, Mère de Dieu (*Theotokos*)", ou en raccourci en grec, la Nouvelle, la "Nea" - où sur un des piliers des fondations une plaque indiquait la date de la dédication de l'église (543 A.D.) et le nom de son constructeur, l'Empereur Justinien, et du père abé de l'église, *Constantinus*.

Aperçu historique du *Cardo*

Peu de bâtisses furent érigées à Jérusalem après la conquête de Trajan en 70 A.D. Seulement à l'époque d'Hadrien (117-138 A.D.), elle vit une certaine floraison constructive. C'est à l'époque qu'il rebaptisa la ville *Aelia Capitolina*, selon *Jupiter Capitolinus* et son propre prénom, *Aelius*. La ville fut ainsi redédiée, un ploug laboura symboliquement la terre, et une monnaie fut issue à l'occasion. (L'empereur a probablement visité la ville sur la route de retour de Jérash, où il passa l'hiver de 129-130, et avait promu des nouveaux bâtiments).

Entre autres furent érigés à l'époque romaine le Temple d'Aphrodite, le Temple de Jupiter sur les ruines du temple d'Hérode, le Forum, la Porte de Damasc avec sa place en demi-cercle à l'intérieur de la porte, avec la statue de l'empereur. C'est de là que commençaient deux rues monumentales à colonnes, l'une menant au temple, et la seconde, plus large, qui longeait le Forum, jusqu'au centre de la ville, le Cardo.

L'époque Byzantine voit la découverte et l'érection des principaux monuments de la chrétienté en Terre sainte. Constantin et surtout sa mère Hélène mettent les jalons de ces sites qui deviendront les points de pèlerinage de tout Chrétien. Le Temple d'Aphrodite Romain est démoli, pour découvrir dans ses fondations le tombeau de Jésus. Jérusalem est décrite dans les gravures comme le centre de la Terre, et dans le saint Sepulchre ce centre est matérialisé.

Justinien (527-565 A.D.), en ambitieux monarque et constructeur, voulait bâtir un édifice plus grand et plus prestigieux que le saint Sepulchre construit par son prédécesseur de deux siècles, Constantin. Il envoya depuis Constantinople son architecte Theodosius à bâtir cette structure: le plan et la surveillance du chantier prirent 12 ans. La monumentalité et la richesse de cette structure est décrite par le commentateur Procopius, comme tous les édifices monumentaux bâtis par Justinien. On retrouve d'ailleurs la "Nea" illustrée par le créateur anonyme de la mosaïque de Madaba. La "Nea" fut une structure connue à l'époque dans tout le monde chrétien; elle comprenait le monastère avec sa basilique qui elle seule mesurait 100x50 m, un hôpital, un hôtel-Dieu et une bibliothèque. La face sud du complexe était située à bord d'un ravin, ce qui imposait à la construction de gigantesques contre-forts.

Justinien, pour raccorder la "Nea" au Saint Sepulchre pour des processions religieuses, fit continuer le Cardo Romain d'Hadrien vers le Sud, avec les mêmes éléments architecturaux, gabarits et matériaux. Avec une différence: l'usage de la mesure du pied byzantin de 32 cm, à la place du pied romain de 29,6 cm. De là, la moitié romaine (Nord) et la moitié byzantine (Sud) du Cardo Maximus de Jérusalem. Justinien a embelli aussi d'autres villes avec des rues à colonnes: Justinian Prima, au Tsaritchin Grad en Serbie.

En 617 Jérusalem est conquise par les Perses et démolie de fond en comble: c'est la fin de la période byzantine en Terre Sainte.

Après la conquête musulmane de Jérusalem en 638 ap.J.C., le Cardo est partiellement rebâti. Les

colonnes et le toit de la stoa étant cassés, les Ommayyades ont bâti des massifs carrés de pierre, et de là et jusqu'à la façade des magasins ils ont couvert l'espace par des voûtes d'arêtes. Mais ce furent des interventions partielles et on n'a pas pu avoir stratigraphiquement une image cohérente de la rénovation de ce monument à l'époque ommayyade.

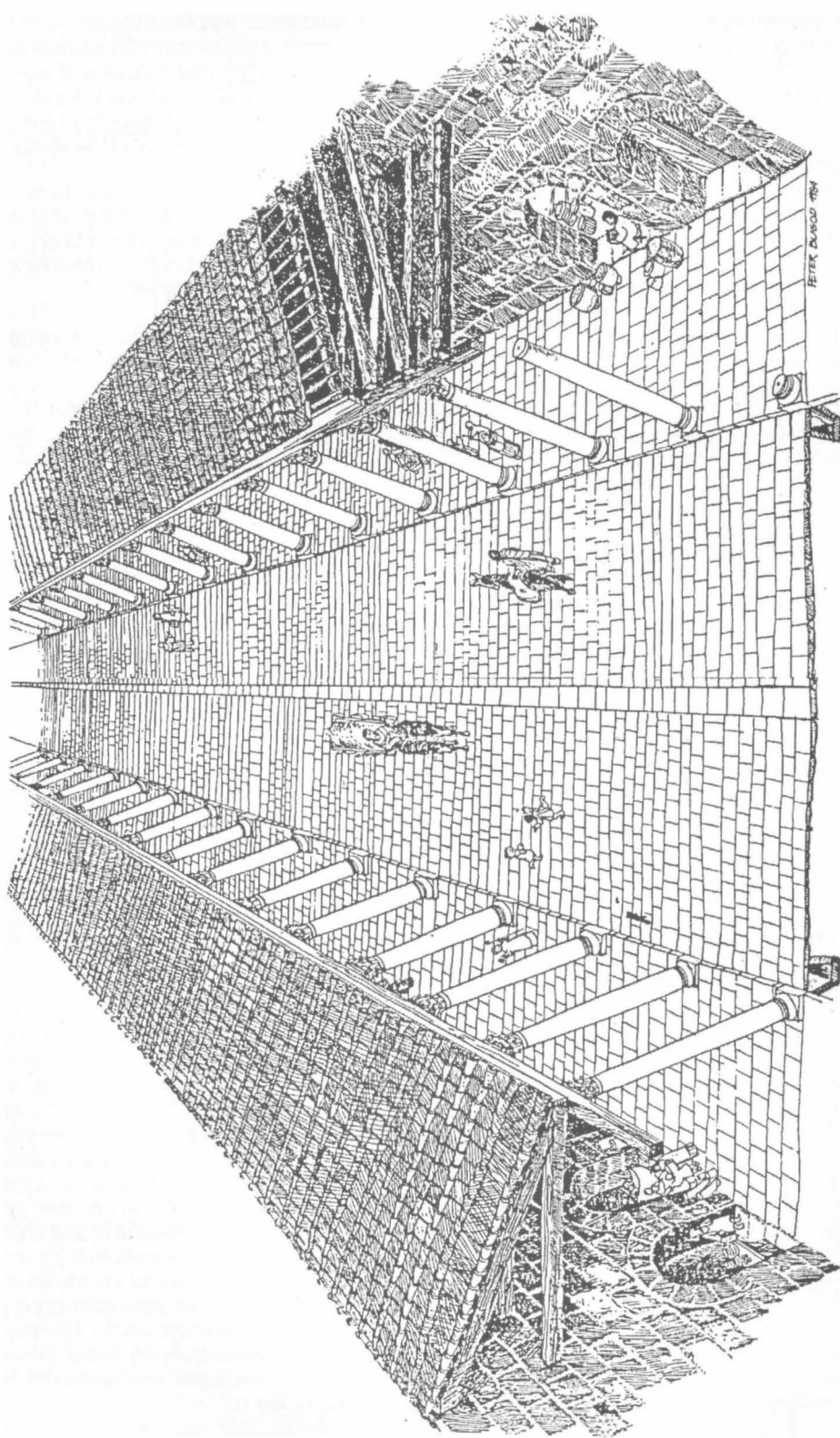
Par contre, de l'époque Croisée, donc au 12e siècle ap.J.C., se détachent des interventions urbaines de grande envergure.

A part les bazars bâtis vers le nord le long de la façade Est du complexe monastique de la Santa Maria Latina, l'ancien Forum Romain, ou le Khan-zeit d'aujourd'hui, il y a une continuation d'un autre bâtiment commercial d'environ 40 m de longueur vers le Sud, dans l'aire du Cardo que nous traitons.

La recherche archéologique place cet édifice parmi les bâtiments commerciaux bâtis par la Reine Mélisande, régente à l'époque de Beaudoin IV, vers 1152 apr. J.Chr. Mais dans ce bâtiment nous n'avons pas trouvé ni du dallage byzantin, ni croisé; par contre les magasins sont préservés dans un état remarquable, et on y distingue au moins trois époques de bâtisse, la dernière probablement déjà mameluque. Cet ensemble cohérent et fort, est une des parties les plus fascinantes du Cardo restauré. Ce bâtiment était double face, ce qui nous amènerait à croire que du côté Est il y avait une place. Sur beaucoup de cartes de l'époque, c'est la Place des Changeurs d'argent qui se disputaient le croisement du Cardo et du Decumanus: côté Sud il y avait la Place des Changeurs Latins, ou s'acheminaient les voyageurs en provenance d'Europe; au Nord c'était la Place des Changeurs Chrétiens Syriens.

Les bazars Croisés côté Nord de ce croisement furent bâtis selon trois artères. Celle de l'Ouest était nommée le "Marché aux légumes" ou le "Marché des épices". Celle du milieu où il y avait probablement des restaurants et des tavernes était le "Marché de la mauvaise cuisine" (Malcuisinat), tandis que celle de l'Est était le "Marché couvert". Le bazaar le long du Decumanus, qui fut bâti sur les ruines Sud du Forum Romain, était le "Marché aux poulets", où on trouvait aussi tous les produits de laiterie.

A l'époque mameluque et turque, donc à partir du 14e siècle, l'architecture domestique couvre lentement et engloutit par une dense texture bâtie tout ce qui restait encore de cet axe glorieux. Avec la sympathie du Sultan et de la Sainte Porte, les Juifs repeuplèrent le quartier. Le Cardo a disparu, englouti par des couches de débris de 7 siècles,

The CARDO in the Byzantine Period

mais l'alignement des rues des Juifs et Habadm et la ligne droite qui menait depuis la Porte de Damasc à la Porte de la "Nea", restent irréfutablement lisibles jusqu'aujourd'hui dans la trame bâtie du quartier.

Priorités et urbanisme

Ici, à Jérusalem, les obligations politiques ont une priorité sur les recherches scientifiques, ainsi les fouilles furent arrêtées pour favoriser les habitations des étages supérieurs.

C'était un processus assez paradoxal que nous devons en fait bâtir les niveaux hauts sans avoir pu conclure et finaliser la recherche sur les fouilles archéologiques des niveaux bas.

Detail: nous ne connaissions pas à l'époque l'hauteur de la colonne monolithique du Cardo, mais dans les murs des magasins démolis nous avons trouvé des débris de colonnes enmurées dans des coulis de béton d'époque assez récente, aussi que des débris de chapiteaux, des bases etc.

Au dessus de la section E furent coulées des voûtes à toneaux, sur toute la largeur de la section de 18 m au dessus du Cardo qui lui, mesurait 22,5 m, la rue des Juifs, coupant le site. Une voûte seule a pu enjamber la rue des Juifs et donner une dimension à la dalle d'au dessus, chose qui au sol n'a pas pu être réalisée. A l'époque nous avons proposé l'annulation de la rue des Juifs, mais comme c'était une rue de services, donc d'infrastructures, le coût était haut et la Compagnie n'a pas accepté la solution. Donc l'intrados de ces voûtes à toneaux, servit de base à la cour d'accès aux habitations.

La suivante section traitée fut la section D, en prolongement de la section E. Ici, autre paradoxe, une fois le dallage du Cardo mis à jour: en enlevant les masses de bétons sous des arcs, on a trouvé au centre des bétons, des colonnes de pierre byzantines!

Au dessus du Bâtiment Croisé - section C - qui selon le programme, devait être préservé, il y avait un étage turc, employé par un boulanger. Au dessus de cette boulangerie, nous avons rajouté un niveau d'habitation, mis en service en 1978.

La section B présentait un tout autre caractère: un bâtiment turc du 19e siècle, sans importance architecturale, qui fut démoli, Enrichis par l'expérience précédente, nous avons demandé ici des fouilles manuelles sur l'axe de circulation central.

Un bout de façade datant de l'époque croisée apparut sous les pioches des fouilleurs: il s'agissait des ouvertures de magasins d'une taille de pierre extrêmement raffinée. Cette façade fut intégrée

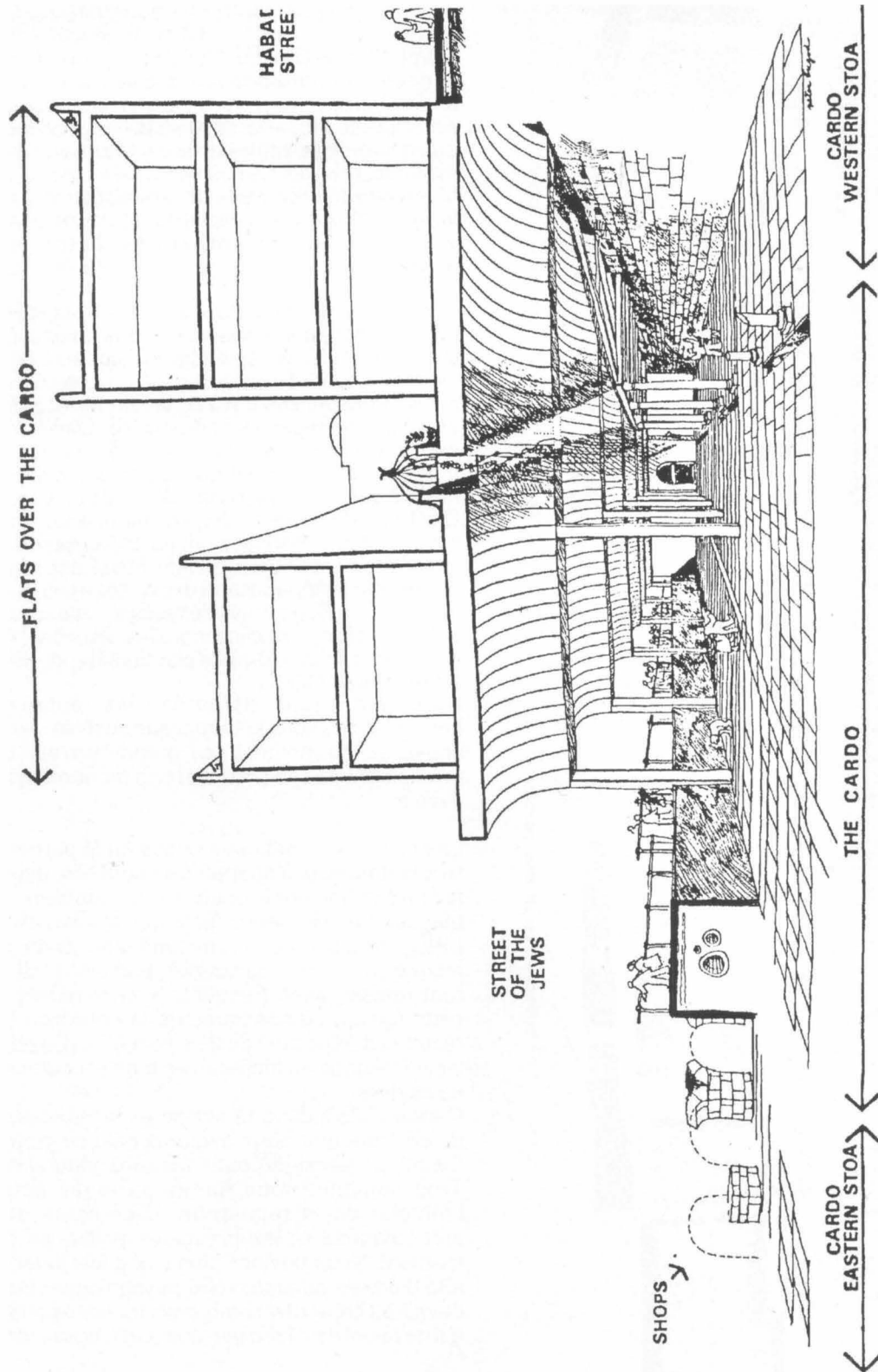
dans la succession des ouvertures de magasins vers l'axe central et comme elle tombait juste sur la ligne des façades des maisons d'au-dessus, deux arcs furent rajoutés pour s'écarter de l'ancien. Plus tard, la recherche archéologique a daté cette façade comme celle bâtie en 1152 évoquée la-haut.

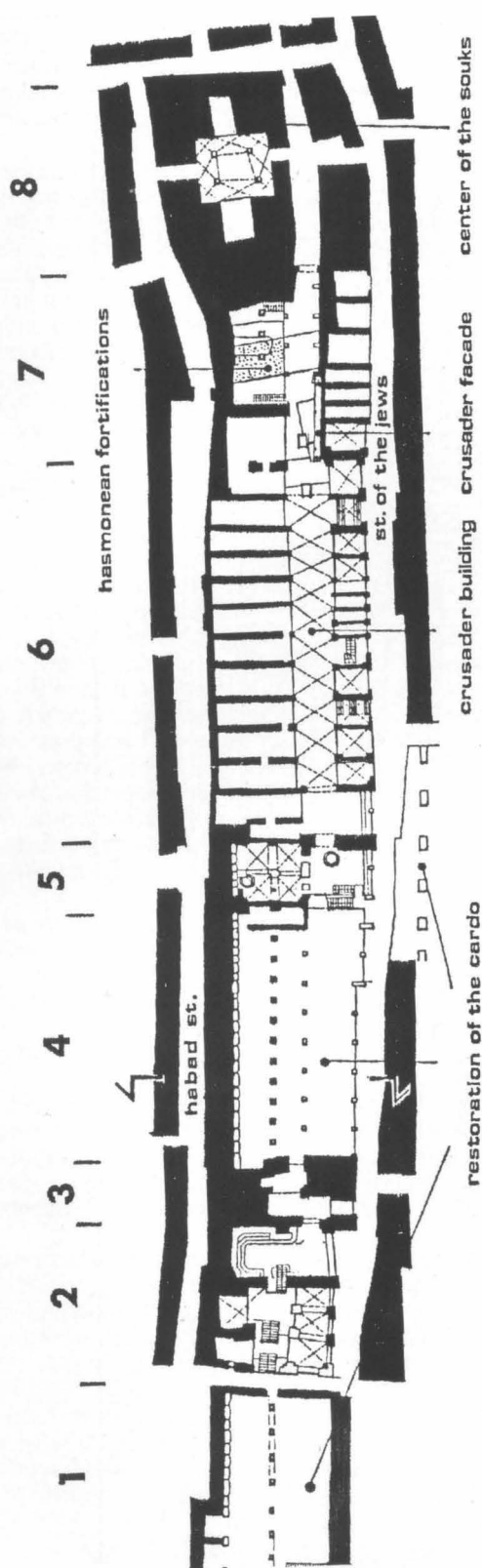
Après l'excavation en profondeur de cette section, les dalles du Cardo byzantin sont mises à jour. Mais ici, les archéologues étaient à la recherche des murailles de la Jérusalem israélienne et herodienne, donc pre-romaine.

Depuis des années, il y avait une polémique entre les archéologues britanniques et israéliens concernant l'existence même de cette muraille. Les anglais, présidés par Kathleen Kenyon, soutenaient leur thèse minimaliste de Jérusalem, selon laquelle une telle enceinte n'existait pas, tandis que les israéliens pronaient l'opposé. Mais ni les uns, ni les autres n'avaient des preuves.

Les archéologues ont aussi concentré leurs recherches en dessous du dallage du Cardo, et après quelques sondages concluants, il fut décidé d'enlever une partie. Les fortifications qui furent mises à jour mesuraient quelques 4,5 m d'épaisseur, dataient de l'époque hasmonéenne, donc 2e siècle av. J.Chr., mais à d'autres endroits elles sont d'époque israélienne, du 7e siècle av. J.Chr. Dans cette muraille, en plus, une des portes de la ville, la porte Guinat, évoquée par Flavius Josèphe. Ce complexe de portes et fortifications hasmonéennes fut restauré et exposé au public. Paradoxalement, cette section reste l'unique, sur toute la longueur des 180 m de rues du concours qui furent restaurées, qui rappelle encore la solution initiale, avec les superpositions des arcs alternés, soutenant les patios des habitations.

Ici aussi, on a du ajourner la restauration archéologique pour se dédier aux habitations des étages supérieurs. Comme les demandes de construction de la Compagnie étaient maintenant différentes des données du programme du concours, la bâtisse d'hôtels et auberges, fut annulé et on ne bâtit que des appartements. Ainsi furent construits 37 appartements tous différents, dont 20 nouveaux et 17 restaurés. Les toits-terrasses furent aménagés en jardins suspendus, les garde-fous s'inspirèrent des moucharabies typiques jérosolomitains en terre-cuite. Au départ, l'intention du concours était de créer un toit unique qui soit une promenade panoramique du quartier. mais l'inégalité de caractère et en conséquence aussi d'exécution des différentes sections, ne permirent pas de réaliser cette idée.

Les problèmes constructifs furent nombreux: des coupoles commencèrent à s'ouvrir et à se fendre, de fissures dramatiques apparurent dans des murs de façades, de murs de separation se detachèrent des voûtes et glissèrent vers l'étage d'en dessous etc. Les solutions des ingénieurs furent des solutions ad-hoc, envelopés par des façades en nouvelle pierre, doublées de béton, ce que aurait pu être resolu autrement aujourd'hui.

Une fois ces habitations remises à la Compagnie et leur occupation assurée, nous avons été chargés en 1981, de reprendre en étude les fouilles archéologiques afin de les rendre présentables au public. Pendant ces travaux, un tunnel fut percé sous la synagogue Habad pour se relieer à la piazzeta nouvellement excavée. Ce n'est que là, à travers de ce tunnel que gisait une colonne monolitique de pierre, de la colonnade du Cardo. C'est à partir de cette découverte que les vrais gabarits des colonnades ont pu être dessinés et aussi restaurés. Bien qu'elle aussi dépassât l'hauteur imaginée, la solution des voûtes à tonneaux de la section E, a permis de réaliser cette reconstruction sans trop d'incongruités visuelles. Au contraire, la solution d'un toit plat, aurait rendu cette oeuvre impossible.

De même furent restaurées les murailles hasmonéenes sous le Cardo, que Justinien avait couvertes au moment des grands travaux de nivellement du site pour créer sa monumentale avenue.

La section C, le bâtiment croisé fut le plus facile à restaurée et à adapter à sa nouvelle, qui en fait fut son ancienne fonction aussi: un souk de magasins moyenageux restaurés et mis à neuf. L'étage turc d'au dessus fut aménagé, partie en musée de l'histoire du quartier, partie en restaurant romain, avec fresques (à la romaine) et plats (quasi) authentiques de la collection de recettes d'Aspecius, du 2e siècle A.D. (On peut y diner allongé au triclinium en toge et couronné de lauriers)

C'est en 1983, donc 12 ans après la publication du concurs que nous avons conclu ce projet. Ce fut un travail de patience et d'endurance. Trop souvent, nous fûmes partagés entre l'éthique de la recherche scientifique des archéologues et les pressions politiques du moment. Nous devions plus d'une fois jouer le rôle d'arbitre ou juge, voire psychologue. Puis devait-on créer des compromis tridimensionnels qui devaient satisfaire tant une partie que l'autre,

tout en gardant à vue l'intégrité et la synthèse architecturale du projet.

Le résultat est une architecture modeste, pas voyante, adaptée aux textures denses de la vieille ville. On ne voit pas de prouesses de design, mais plutôt la recreation d'une partie de la trame vernaculaire d'un vieux quartier. L'axe de ce quartier est devenu une succession vivante de commerces et présentations muséales d'éléments monumentaux d'archéologie, couverts d'habitations.

PETER BUGOD

BIBLIOGRAPHIE

- Nahman Avigad, *Discovering Jerusalem*, Thomas Nelson Publishers, 1980
Dan Bahat, *The Illustrated Atlas of Jerusalem*, cartajerusalem, 1989, 1990, 1996
Dan Bahat, *The markets of Jerusalem*, in the "Bulletin of the Engineers and Architects Association", march, 1983
Hartwig Schmidt, *Wiederaufbau*, Konrad Theiss Verlag, Stuttgart, 1993
Frank E. Brown, *Roman Architecture*, George Brazillier, New York, 1965
William Mac Donald, *Early Chritian and Byzantine Architecture*, George Brazillier, New York, 1982
Michael Avi-Yonah, *Jewish life in Israel in the Byzantine Period*
Gordon Cullen, *Townscape*, the Architectural Press, London, 1961
Iain Browning, *Jerash and the Decapolis*, Jordan Distribution Agency W.Chatto and Windus, London, 1994
Gibbon's, *Decline and Fall of the Roman Empire*, Gallery Books, 1979
Arieh Sharon, *Planning Jerusalem - the Old City and its Environs*, Weindenfeld and Nicholson, Jerusalem
"Qadmoniot" - a Journal for the Antiquities of Eretz-Israel and the Bible Lands, No. 69, Jerusalem

Orice obiect de patrimoniu este unic, deoarece el poartă imprimate în mod particular tendințele culturale, sociale, economice și politice specifice timpului istoric pe care-l parcurge.

Destinul Cetății Făgăraș, considerată de cercetători ca unul din cele mai reprezentative monumente ale arhitecturii feudale din România, nu poate fi privit decât în relație cu secvențele timpului istoric parcurs, articulat în trei perioade distincte:

- perioada în care se conturează monumentul ca o chintesență unitară de valori în forma sa completă.

- perioada care se extinde de la sfârșitul perioadei de creație până în timpul prezent.

- perioada asociată cu percepția de către societatea contemporană a monumentului.

Istoria cetății Făgăraș ce ocupă o poziție strategică din punct de vedere militar și comercial în zona centrală a țării, este strâns legată de istoria frământată a Transilvaniei, amplificând în mod elocvent evoluția programului de castel fortificat, program arhitectural complet, evoluând în relație cu modificările survenite deopotrivă atât în stilul de viață, cât și în tehnica de luptă.

Înfățișarea actuală a ansamblului Cetății ce se conturează în secolul XVII, este rodul unei evoluții desfășurate pe parcursul a cinci secole, prin construirea unor etape succesive, strâns legate de funcțiunea pe care a primit-o în epocă acest ansamblu de clădiri.

Principalele etape ale evoluției monumentului

I - sec.XIII. Donjon de zidărie de piatră pe plan circular (Turnul Roșu - sud-vest) completat cu incinta fortificată din lemn și pământ și clădiri din lemn ¹.

* Comunicare prezentată la Simpozionul internațional "Destinul reședințelor nobiliare est-europene", Tușnad, 17-23 martie 1996, cu titlul "*Declinul unui monument. Cetatea Făgăraș: Restaurare și punere în valoare*".

¹ Prima atestare documentară a domeniului Făgăraș datează din 1291, dată la care se presupune că exista fortificația pe locul actualei Cetăți. Cu ocazia cercetărilor arheologice desfășurate în vederea restaurării (1965-1970), se pun în evidență vestigiile unei palisade de lemn distrusă prin incendiere, datată sec.XIII, sub aripa nordică a castelului. Cetatea de zid a început să se construiască prin ridicarea Turnului Roșu (sud-vest) donjon pe plan circular, având două niveluri prevăzute cu guri de tragere.

II - sec.XIV-XV. Cetatea militară - incinta patrulateră de zidărie cu trei turnuri de flancare la colț (sud-vest, nord-est) și turn poartă. ²

III - prima jumătate a sec.al XVI-lea. Ștefan Mailat (1528-1541) transformă Cetatea în reședință princiară, amplificând zona centrală. Se construiesc cele două niveluri de clădiri adosate primei incinte; se edifică incinta exterioară cu turnul porții și turnuri de flancare poligonale.

Această etapă marchează net separarea programului de castel, reședința nobilului feudal și a suitei sale, de cel de cetate - construcție eminentamente militară.

De numele lui Ștefan Mailat se leagă cu certitudine, nu numai ridicarea zidurilor incintei interioare construite conform cerințelor tehnicii militare a timpului, dar și transformarea incintei exterioare într-un somptuos castel, orientare care va fi continuată cu asiduitate timp de cca un secol de urmașii săi.

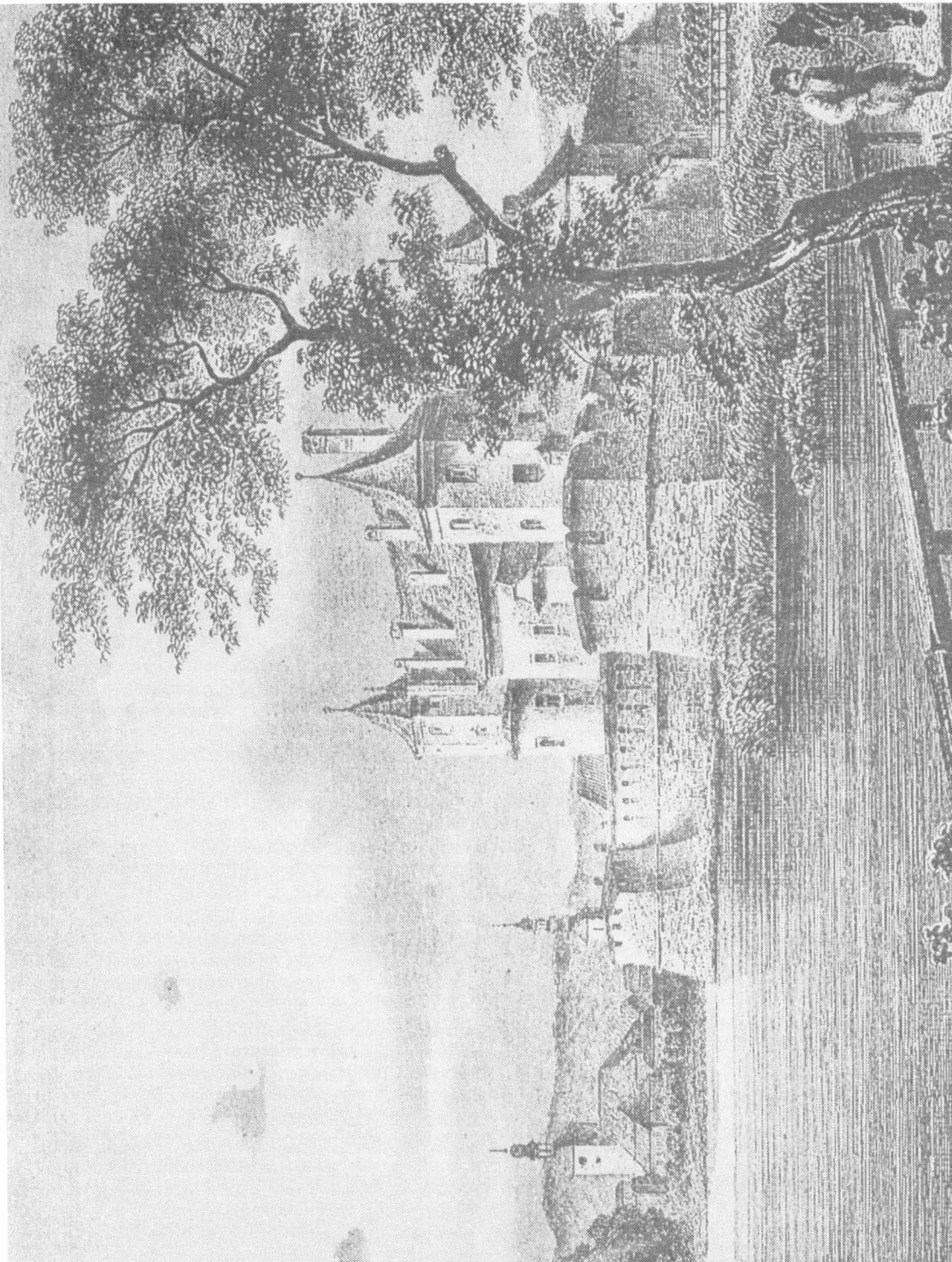
IV - a doua jumătate a secolului XVI. Ștefan Bathori (1575-1586) edifică lucrări de amploare la castel: ridicarea nivelului trei al aripei sudice, boltiri. În aceeași perioadă la incinta exterioară se construiește șanțul cetății, bastionul sud-est și corpul de bucătărie de pe latura est. ³

V - prima jumătate a sec.XVII, Gabriel Bethlen (1613-1629) execută amenajări de o mare valoare arhitecturală: nivelul trei al aripilor nord, est și vest, nivelurile patru și cinci ale Turnului

² Atestarea documentară a primei cetăți de zid datează din 1456 și este legată de solicitarea lui Iancu de Hunedoara de a transporta utilaje de apărare spre cetatea sa din Făgăraș ("fortalicium nostrum Fogoras").

În acea epocă cetatea de zid îngloba zidul exterior al primei incinte cu Turnul Negru (nord-vest) și primul nivel al aripei sudice; cu ridicarea spre sfârșitul secolului al XV-lea a celor două turnuri răsăritene se încheie prima etapă de edificare a cetății de zid. Rolul preponderent ce îi revine acesteia este cel militar, turnurile fiind prevăzute cu creneluri la partea superioară și cu guri de tragere.

³ Cu ocazia amenajărilor de mare amploare a castelului se largesc încăperile de pe latura nord și est, se execută nivelul trei al aripei sudice, are loc mutarea porții de intrare a primei incinte mai spre sud, înălțarea turnului cu creneluri (nord-est) și a turnului sud-est, boltirea unor încăperi de la nivelul al doilea al castelului și al turnurilor, boltirea logiei, precum și nivelul trei al logiei de pe latura sud.

Celatea Făgăraș sec. XIX. Gravură de Rohbock Lajos 1860
(apărută în: „Ungaria și Ardealul în imagini originale” – Dărmstadt 1864)

Roșu, amenajarea apartamentelor princiare și a sălii dietei, boltiri, etajul Turnului Tărcat.

Incinta exterioară primește bastioanele de colț de tip Vauban; se amenajează drumurile de strajă exterioare și rampele de grinzi de stejar pentru turnuri ⁴.

În timpul domniei lui Gheorghe Racoczy I (1630-1648) și sistemul de apărare se completează cu o serie de amenajări; în această perioadă se edifică corpul de gardă de pe latura nord și se reface bastionul sud-est.

VI - a doua jumătate a secolului XVII - Gheorghe Racoczy II (1648-1660). Se completează sistemul de apărare cu lacul din jurul Cetății, podul de acces cu travee ridicătoare, precum și sistemele de alimentare și deversare a lacului în râul Olt.

Sub această formă Cetatea era aptă de a avea funcții de ordin militar, administrativ economic, judecătoresc și politic - reședință a principilor și loc de desfășurare a dietelor, primirilor de soli etc.

Aici se încheie acel șir de intervenții al căror aport valoros conturează imaginea unitară a unei reședințe fortificate princiare de mari dimensiuni, prevăzută cu un sistem complex de fortificații menite a face față condițiilor specifice de locuire și apărare ⁵.

Această primă perioadă reprezintă și cea în care se cristalizează valorile arhitecturale ale monumentului, care prin ingeniozitatea sistemelor de boltire, prin anvergura sistemelor de fortificare și prin decorația de piatră aparținând stilului renașterii, plasează monumentul ca pe un exemplar reprezentativ al acestui stil în Transilvania.

A doua secvență de timp legată de destinul Cetății este cea a perioadei ce urmează secolului XVII până în prezent, în care spațiile cetății își

⁴ Transformarea adusă incintei exterioare se adaptează evoluției armelor de foc față de care sistemul de apărare al primei Cetăți devenise insuficient. Bastioanele de tip Vauban sunt construite din zidărie și au dimensiuni diferite, urechi puternice împinse mult lateral, aproape paralele cu incinta, înălțime 9-10 m. La primul nivel se găsesc cazematele pentru tunuri, la partea superioară platforma pentru artilerie prevăzută cu un parapet cu metereze cu înălțimea de 1,50 m. Pentru evacuarea fumului sunt prevăzute coșuri. Curtina este amenajată conform cerințelor noului sistem bastionar, fiind alcătuită din două ziduri de cărămidă cu umplutură de 6 m lățime și având la partea superioară un parapet cu metereze pe două niveluri.

⁵ Cercetătorul Gheorghe Sebestyen, în monografia închinată Cetății Făgăraș prezintă pe larg zona funcțională a Cetății stabilită în baza inventarelor din sec. XVII (1632, 1637, 1656, 1676) publicate de David Prodan, permițând cunoașterea atât a tendințelor ce se conturează în decursul timpului în satisfacerea cerințelor de confort și decorare interioară, cât și modul de rezolvare al aspectelor tehnice legate de acestea.

schimbă utilizarea inițială în funcție de conjunctura istorică, preocupările utilizatorilor vizând exclusiv dimensiunea funcțional-utilitară a spațiului.

În *perioada stăpânirii austriece a Cetății* (1696-1738), cetatea devine cazarmă militară și închisoare, noile funcțiuni antrenând modificări multiple.

Rolul militar al Cetății devine preponderent, ceea ce conduce la conceperea în anul 1736 a unui amplu proiect de modernizare militară a Cetății Făgăraș (autor colonelul Johann Conrad von Weiss). Între anii 1738-1765 cetatea este în proprietatea cancelarului aulic Gabriel Bethlen, iar în anul 1764, trece în proprietatea statului maghiar, fiind folosită pentru funcția de garnizoană militară.

Nici după trecerea cetății în proprietatea statului român (1919) nu se schimbă atitudinea față de valoarea monumentului, ea fiind folosită exclusiv în scop militar, ca lagăr al prizonierilor de război.

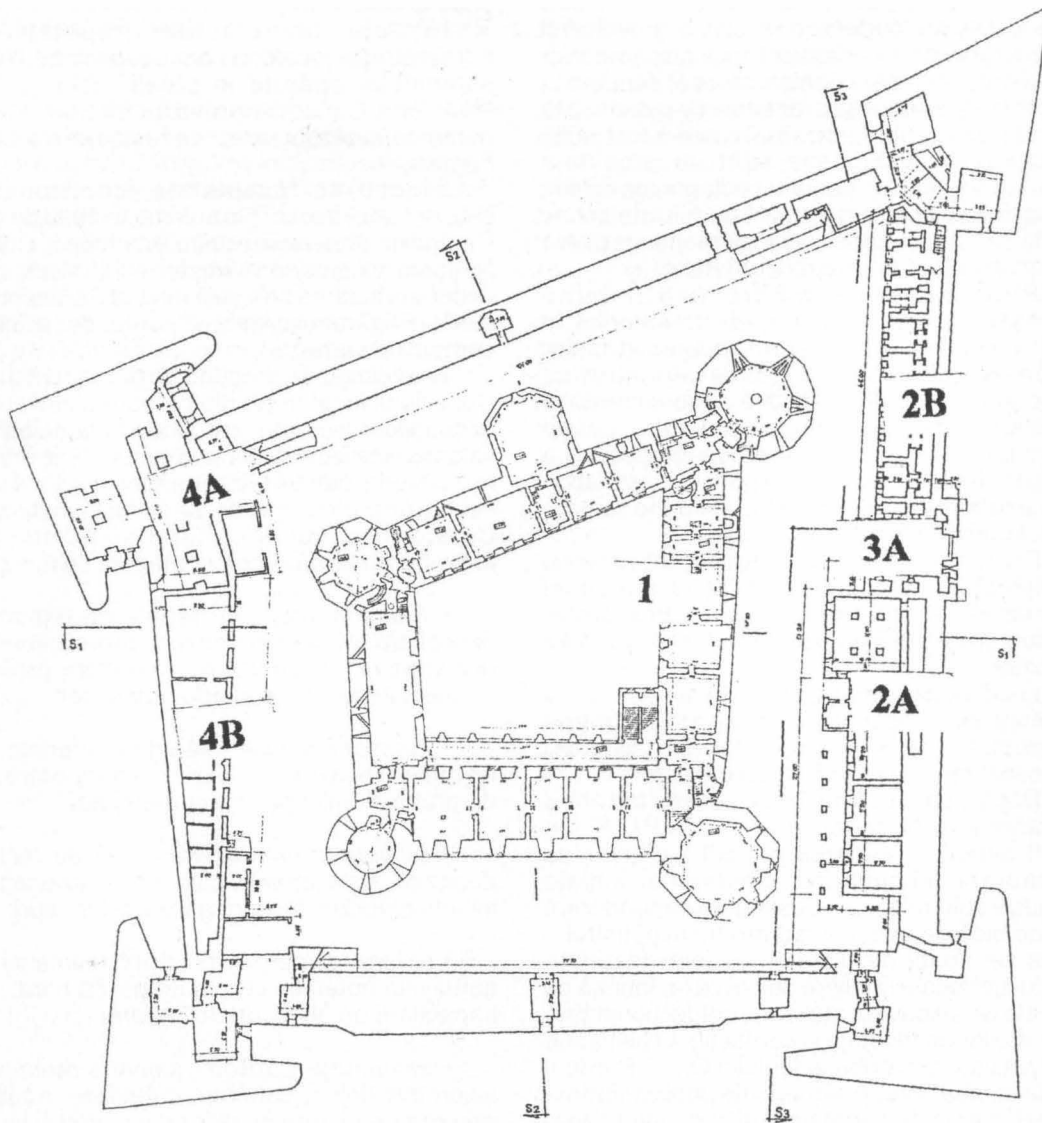
După 1948, Cetatea Făgărașului e transformată în penitenciar pentru deținuți politici, funcție pe care o are până la desființarea acestuia în 1960.

Toate aceste funcțiuni alternative de cazarmă și închisoare de pe parcursul ultimelor două secole, au adus monumentului o serie de modificări constând în special în ziduri de compartimentare și astupări de goluri, modificări care ținneau cont exclusiv de cerințele funcționale, acoperind cu elemente de improvizație lipsite de valoare, părți caracteristice ale monumentului.

A treia secvență din timpul istoric ce articulează destinul monumentului este legată de modul de percepere al acestuia de către societatea contemporană, perioadă ce începe cu anul 1962, când curentul de opinie creat în favoarea conservării valorilor culturale ale acestui ansamblu, strâns legat de istoria Transilvaniei, conduce la decizia transformării Cetății Făgăraș într-un Muzeu de nivel republican al "obiceiurilor și creațiilor artistice populare din România" precum și amenajarea unui hotel turistic în aripa de nord a corpului de gardă.

Pentru redarea conținutului istoric și arhitectural al monumentului trebuiau decelate cu atenție acele transformări lipsite de valoare, aduse de schimbările de funcțiuni succedate pe parcursul ultimelor două secole.

Proiectul de restaurare executat în perioada 1965-1972 de către Direcția Monumentelor Istorice - șef de proiect arh. Eugen Chefneux - a avut ca scop respectarea și punerea în valoare a elementelor semnificative și îndepărtarea elementelor adăugate lipsite de valoare.

Obiect nr. 1 CASTEL 3 niveluri spații culturale polivalente (muzeu municipal, săli conferințe, expoziții)

Obiect nr. 2A CORP GARDĂ SUD 2 niveluri spații bibliotecă municipală

Obiect nr. 2B CORP GARDĂ NORD - 3 niveluri spații cazare (38 locuri)

Obiect nr.3A TURN POARTĂ 2 niveluri spații culturale (sală conferințe)

Obiect nr.4A BASTIOANE INCINTĂ EXTERIOARĂ 2 niveluri spații publice (terase vizitare, alimentație publică)

Obiect nr.4B CORP ANEXĂ 1 nivel spații tehnice (laboratoare muzeu, centrala termică)

Ample cercetări multidisciplinare desfășurate pe parcursul a mai multor ani au condus la descoperirea in situ a gurilor și fragmentelor de ancadrament originare, nivelurilor de călcare, compartimentări istorice, scoțând la iveală spații și forme arhitecturale de o deosebită semnificație pentru perioada în care a fost zidită Cetatea. Au fost găsite scări în grosimea zidurilor, vestigii ale turnurilor octagonale de colț ale incintei exterioare, urmele podului de acces peste lac ca și nenumăratele elemente de piatră sculptată în stilul renașterii ardelenice.

Proiectul de restaurare viza redarea înfățișării unitare ce o primise ansamblul în secolul XVII cu evidențierea tuturor etapelor valoroase din istoria acestuia. În acord cu importanța istorică și artistică a monumentului funcțiunea muzeală propusă pentru castel permitea refacerea încăperilor spațioase, a spațiilor boltite destinate expunerii muzeistice și a vizitării zonei de recepție, saloane restaurant, legate de funcția de cazare.

Proiectul avea în vedere restaurarea completă a ansamblului, inclusiv a incintei exterioare, a spațiilor incluse în bastioane, precum și amenajarea lacului și refacerea podului ridicător.

Lucrările de o mare amploare care au cuprins pe lângă consolidări de structură și restaurarea în proporție de 90% a spațiilor din castel au necesitat fonduri mari furnizate de stat.

După o perioadă de întrerupere de trei ani, o hotărâre a fostei conduceri a C.C. a P.C.R. din 1976 cerea, în vederea reluării lucrărilor de restaurare, schimbarea destinației inițiale exclusiv culturale, cu o destinație preponderent economică de spații direct productive; astfel o serie de spații din Castel au fost destinate producției locale (atelieri de covoare, fabrică de obiecte de alabastru, atelier de confecționat prelate, atelier de tricotate și confecții). O altă serie de spații au fost atribuite fostului O.J.T. Predeal cu destinația hotel și alimentație publică (crama castel, corpul de gardă nord și sud, hotel + restaurant).

Întrucât indicațiile privind utilizarea spațiului constituiau o decizie dictatorială, ce nu ținea cont de propunerile specialiștilor, care de altfel au fost reduși la tăcere prin desființarea în 1977 a Direcției Monumentelor Istorice, am putut asista în anii ce au urmat la consecințele nefaste, atât a întreruperii brusce a lucrărilor de restaurare, cât și a introducerea în așa-zisul "circuit economic" a spațiilor din cetate.

Utilizarea neadecvată și lipsa de întreținere elementară a instalațiilor sanitare și de încălzire au condus la distrugerea parțială a zonelor a căror restaurare era deja terminată și la

accentuarea degradărilor în zonele nerestaurate (incinta exterioară).

În fața demersurilor repetate ale administrației locale, a conducerii muzeului și a semnalelor apărute în presă, abia în 1995 Ministerul Culturii a prevăzut în plan fonduri pentru reluarea lucrărilor de restaurare a Cetății Făgăraș.

Studiul de fezabilitate (coordonat de subsemnata) întocmit în noiembrie 1995 de către Centrul de Proiectare pentru Patrimoniul Cultural Național la comanda Ministerului Culturii, are în vedere valoarea culturală majoră a ansamblului Cetății Făgărașului, optând pentru destinația de complex cultural.

Analizându-se propunerile primite din partea Consiliului local în relație cu potențialul valoric al spațiilor existente, s-a ajuns la concluzia că valoarea instituită de monumentul istoric protejat nu exclude posibilitatea generării unor fluxuri economice directe care să permită includerea Cetății în circuitul cultural și turistic prin prevederea următoarelor categorii de funcțiuni:

- *funcțiuni muzeale* (spații de expunere, depozitare, laboratoare de restaurare, birouri administrative) în cadrul reorganizării profilului actualului muzeu de istorie municipal;

- *funcțiuni publice* - săli de conferințe, săli de cursuri ocazionale, expoziții temporare, săli de protocol, mici puncte comerciale;

- *biblioteca municipală* - săli de lectură, depozite, sala apariției cărți noi - amenajat în incinta exterioară - corp gardă, latura sud;

- *cazare* - camere de hotel prin reamenajarea actualului hotel din corpul de gardă nord, cu o capacitate de 38 locuri de cazare;

- *alimentație publică* - saloane restaurant, salon mic dejun, cafe bar, cofetărie - realizate prin reamenajarea spațiilor din castel și incintă cu această funcțiune;

- *anexe, spații tehnice* - incluzând necesarul de spații pentru funcționarea centralei termice - castel, centrala termică - corpul de gardă, post trafo, garaj, atelier de întreținere.

Funcțiunile propuse prin studiu țin cont de posibilitatea folosirii fluente a spațiilor de circulație existente (scări, culoare, degajamente), precum și de polivalența funcțională a ansamblului ce poate fi utilizat ca centru de perfecționare în activitatea de restaurare (având asigurate în cadrul ansamblului funcțiuni complexe - muzeu, laboratoare restaurare, săli conferințe, spații

cazare și alimentație publică) sau ca obiectiv turistic cu posibilități de cazare și alimentație publică pentru grupuri în tranzit ce vizitează obiectivele turistice din zonă.

Aceste utilizări temporare nu exclud desfășurarea activităților permanente cu caracter cultural (muzeu, bibliotecă municipală, sala de proiecții și conferințe), precum și utilizarea punctelor de atracție din incintă (spații artisanale, terase-cofetărie, cafe bar etc.) de către vizitatorii locali.

Prin propunerile de funcțiuni prevăzute studiul vizează găsirea unui echilibru între valoarea culturală a monumentului și cea funcțional-utilitară, generatoare de fluxuri economice necesare întreținerii și administrării sale.

Studiul de fezabilitate a fost vizat de către C.N.M.A.S.I. - Ministerul Culturii în 15 decembrie 1995 cu recomandarea de a se exclude spațiile comerciale (salonul restaurant, punctele

comerciale) din incinta castelului, acestuia revenindu-i exclusiv funcțiuni muzeale și culturale, urmând ca suma de 24 miliarde de lei eșalonabilă în 8 ani, necesară restaurării, sumă ce depășește cu mult posibilitățile de restaurare din fondurile alocate anual Ministerului Culturii, să facă obiectul unor Hotărâri de Guvern.

Din păcate, la peste un an de la avizare, în pofida reglementărilor legale privind patrimoniul arhitectural circa 40% din spațiile monumentului (cele deținute inițial de către fostul OJT) au fost scoase la licitație în data de 28 februarie 1996 de către COMPACT S.A. Brașov, dovedind cât de tulbure este în perioada de tranziție economică posibilitatea interpretării corecte a legilor existente, situație care impune cu atât mai mult o atitudine decisă din partea celor care prin natura meseriei veghează asupra destinului viitor al monumentelor.

MARINA ILIESCU

INTRODUCTION

L'église de Saint-Nicolas de Ribitza (1407)¹ et l'église La Dormition de la Vierge de Criscior (1411)² sont situées dans le pays de Zarand, région de Hunedoara. Elles font partie de l'ensemble de chapelles de cour construites au cours des XIII-XVèmes siècles. Elles appartenaient aux nobles, représentants des communautés orthodoxes roumaines. Certaines ont été édifiées sur les fondements des églises plus anciennes en bois de la fin du XIème siècle, manifestation de l'existence des premières formes féodales en Transylvanie³.

L'architecture des églises du type chapelle de cour a comme principale caractéristique l'utilisation presque exclusive du plan le plus simple. Elles sont constituées d'une seule nef avec un sanctuaire carré généralement plus étroit que la nef. Les nefs, sans coupes ni voûtes, comportent un plafond plat à l'intérieur. Le sanctuaire est voûté en berceau ou en croix d'ogives. Elles possèdent également une tour occidentale décrochée dans la plupart des cas ou parfois intégrées au corps de la nef. Ces églises avec des plans atypiques peuvent être attribuées du point de vue stylistique à

l'architecture de l'Europe Centrale, par les tours-clochers et par les encadrements des portails et des fenêtres romanes ou gothiques, qui ont des formes rustiques⁴.

Le programme iconographique byzantin a été réduit à la forme et aux dimensions de l'église. La peinture murale des églises de Ribitza et Criscior diffère beaucoup, du point de vue de programme iconographique et du style, des peintures valaques du XIVème siècle. Nous sommes donc tenté de chercher des analogies dans une région d'interférences artistiques, comme est la Serbie⁵. Les arguments peuvent être iconographiques, stylistique, mais aussi déduits de la technique de la peinture murale.

Les influences et les délimitations établies au début de l'étude, doivent être confirmées par les résultats des analyses des pigments et les études sur la technique de la peinture. Cet étude présente un grand intérêt afin de réaliser une analyse de l'évolution des techniques d'exécution de la peinture murale roumaine étant donné qu'il s'agit du début de l'art médiéval roumain, ainsi que des plus anciennes techniques.

MÉTHODE D'ÉTUDE

La première approche de la peinture murale demande un examen visuel in situ. Ceci permet de remarquer les caractéristiques et les particularités des matériaux employés: la composition, la texture ou les traces d'outils afin d'émettre des hypothèses sur la technique d'exécution.

Toutes les hypothèses sont vérifiées par les analyses de quelques échantillons en laboratoire, prélevées dans les zones les plus

* Travail de DEA dirigé par Jean-Pierre Sodini Paris I, Archéologie byzantine.

Je remercie Monsieur Philippe Walter, chargé de recherche au Laboratoire des recherches des musées de France qui a mis à ma disposition toutes les facilités de travail et m'a guidé dans mes travaux; Madame Claude Couprie du Laboratoire CNRS de spectrochimie Raman et IR de Thiais pour son soutien et Monsieur Ioan Istudor du Laboratoire de recherche des monuments historiques de Roumanie pour ses conseils concernant l'état des recherches sur la peinture murale roumaine.

¹ La datation présente a comme base la dernière lecture de l'inscription en slavons de la paroi de nord du sanctuaire, faite par Adrian Andrei Rusu, *Biserica românească de la Ribitza* (L'église roumaine de Ribitza) publié dans la revue RMI/1, 1990, p.3-9.

² La datation a été faite en concordance avec l'inscription en slavons qui accompagne le tableau votif, voir *Pagini de veche artă românească (sec.XIV-1450)*, vol.V (Pages d'art roumain ancien (XIVème-1450, tome V), București, 1985, p.72-74.

³ Pour plus de détails sur les dates historiques voir l'étude de Radu Popa, *La începuturile Evului Mediu românesc, Țara Hațegului* (Au débuts du Moyen Age roumain. Le Pays de Hatzeg), Bucarest, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1988.

⁴ Eugenia Greceanu, *Influența gotică în arhitectura bisericilor românești de zid din Transilvania* (L'influence gothique dans l'architecture roumaine de Transylvanie) dans SCIA, 18,nr.1, 1971, p.33-39; Corina Popa, *Biserici sală gotice din nordul Transilvaniei* (Eglises gothiques à nef unique dans le nord de la Transylvanie) dans *Pagini de veche artă românească*, vol.IV, Bucarest Ed. Academiei, 1981, p.55-60.

⁵ Vasile Drăguț, *Pictura murală din Transilvania (sec.XIV-XV)*, București, Meridiane, 1970.

significatives afin que les résultats des examens et des analyses obtenues puissent être extrapolées à l'ensemble pictural. Les échantillons de matière picturale choisis n'ont pas dépassé 10 mg (2 mm²).

Afin de faire une première description stratigraphique de l'échantillon, nous avons poursuivi ces observations à l'aide des méthodes de la microscopie optique et électronique. Nous avons préparé des coupes épaisses d'environ 10 μ m: un prélèvement solide est enrobé dans une résine polymérisable à froid, taillée selon un plan de coupe approprié, puis polie.

L'examen des coupes épaisses au *microscope optique en lumière réfléchie* permet de mettre en évidence: la succession des enduits et des couches picturales originales, ainsi que la délimitation des interventions récentes aux différents grossissements (entre 40x et 400x). Si on possède une grande expérience, la technique d'exécution de la peinture peut être déterminée dès cette étape. Il est possible de reconnaître les mécanismes de détérioration, la présence de certains pigments ayant des caractéristiques très spécifiques. Mais l'identification des minéraux n'est pas possible que dans la limite de la résolution du système utilisé; le pouvoir de résolution du microscope utilisé a été d'environ 1,25 μ m et la taille des cristaux de pigments n'est que de quelques μ m. Les liants des couches picturales peuvent être mis en évidence par tests de coloration et de chauffage, sauf dans le cas qu'ils existent en traces trop fines. Cela nécessite la vérification par des méthodes analytiques plus fines comme c'est le cas de la chromatographie en phase gazeuse.

Les informations obtenus sous le microscope optique sont complétées par l'observation et l'analyse élémentaire à l'aide du *microscope électronique à balayage couplé avec un système d'analyse X*. Les échantillons observés préalablement ont été métallisés en assurant une couche de 20 nm d'épaisseur de C pour assurer la conduction des électrons qui arrivent sur la surface. On a utilisé un JEOL 840, couplé avec un système d'analyse LINK ISIS. La tension d'accélération du faisceau d'électrons (vide de l'ordre 10⁻⁵ torr), émis par un filament de tungstène, peut varier de 0 à 40 kV et l'intensité du courant de filament est de quelques nA. La plus grande magnification atteinte a été de 10000x.

Les images en électrons secondaires obtenus par balayage permettent l'étude de la morphologie des pigments en coupe stratigraphique. Il est possible d'identifier des mélanges de pigments, ainsi que les cristallites

de carbonate de calcium se trouvant parmi les grains du pigment dans le cas d'une peinture exécutée à fresco. La résolution de l'appareil, entre 5 et 10 nm, donne la possibilité de mesurer la taille des grains qui constituent la matière.

Les électrons rétrodiffusés permettent de visualiser la répartition des éléments à la surface de l'échantillon en fonction de leur nombre atomique. Cette image permet une meilleure visualisation des couches, l'identification des impuretés ou des matériaux ajoutées volontairement dans la composition de l'enduit.

Ensuite, la composition élémentaire de l'échantillon est identifiée grâce au spectromètre à dispersion en énergie (EDS), utilisé pour la détection des rayons X, couplé au microscope électronique à balayage. Le système d'analyse comporte un détecteur à diode Si(Li), avec une fenêtre à base de nitrure de Silicium d'une épaisseur de quelques micromètres.

Dans le cas présent c'était une méthode d'analyse qualitative, qui peut être détectés à partir du carbone. Un élément est visible à partir d'environ 0,1%, suivant le numéro atomique, l'échantillon et les conditions instrumentales. Une résolution insuffisante du spectromètre à dispersion d'énergie peut rendre impossible la distinction de raies très voisines. La résolution de l'appareil utilisé a été de l'ordre de 150 eV.

L'identification de certains éléments chimiques: Mg, Al, Si, Cl, Fe, Cu peut seulement indiquer la famille de pigments dont font partie les pigments des peintures murales analysées. Pour une identification moléculaire, plus précise qu'une identification élémentaire, nous avons utilisé la *spectrométrie Raman laser*. L'identification des produits a été réalisée par comparaison de leurs spectres avec ceux des produits de référence. La large bibliothèque de données spectrales rend parfois difficile le travail de recherche du pigment. C'est le motif pour lequel elle est généralement associée avec des techniques telles que la microsonde électronique, la microfluorescence X qui sont des méthodes d'analyse élémentaires. En comparaison avec les deux méthodes mentionnées la spectrométrie Raman indique, dans le même temps, la présence des matières organiques caractérisée par des vibrations correspondants aux groupements spécifiques de OH, NH, C=O et CH. Les colorants organiques peuvent être mis en évidence par cette technique d'analyse parfois associée pour un plus d'assurance avec la spectrométrie IR, méthode encore plus sensible aux composés organiques.

Dans le cas de l'étude d'oeuvres d'art, elle présente un réel avantage: l'échantillon est seulement éclairé localement par une source

lumineuse monochromatique et il ne subit aucune préparation, pas de traitement chimique et pas de mise sous vide. Cette observation visuelle est non destructive et permet de reprendre ultérieurement l'analyse par la même méthode mais en utilisant d'autres radiations d'excitation ou d'autres méthodes. On a utilisé l'échantillon entier qui a été mis sous le microscope optique et on a réalisé plusieurs points d'impact de l'ordre de μm (2). Cette méthodologie a permis une analyse globale de l'échantillon et pas seulement d'une coupe épaisse de 10 μm , comme c'était le cas de la microanalyse de rayons X.

Nous avons utilisé un spectromètre Dilor x-y qui a deux sources laser dans le visible: l'un à hélium-néon qui donne une raie rouge ($\lambda = 632,9 \text{ nm}$), l'autre à argon ionisé avec lequel on peut obtenir une raie verte ($\lambda = 514,5 \text{ nm}$), bleue ($\lambda = 488,0 \text{ nm}$) ou violette ($\lambda = 457,9 \text{ nm}$). Il est équipé d'un microscope optique Olympus, un double monochromateur qui disperse la lumière diffusée, un détecteur CCD, refroidi à l'azote liquide et un système d'enregistrement informatique et graphique.

Les spectres Raman ayant une faible intensité, la détection peut être difficile ou impossible en présence du phénomène de fluorescence qui peut être due au composé lui-même ou au milieu environnant, impuretés, liants, produits de pollution... L'effet Raman de résonance, qui modifie considérablement l'aspect du spectre, est favorisé de certaines radiations d'excitation. Pour une rigoureuse interprétation et une vérification supplémentaire de l'attribution des spectres il est préférable l'enregistrement des plusieurs spectres à différents radiations monochromatiques du laser.

Tous les résultats d'examen et d'analyses de laboratoire, ainsi que les observations directes des peintures murales ab initio nous ont conduits à un complexe de dates sur les deux ensembles. Cet étude pourra être élargi aux autres peintures murales de cette région, datant de la même époque, qui présentent les mêmes conditions historiques et qui posent le même problème d'attribution à une aire artistique, à un atelier de peintres locaux ou peintres itinérants.

LES TECHNIQUES DES PEINTURES MURALES. RÉSULTATS

L'église Saint-Nicolas de Ribitza (1407)

L'examen in situ

L'ensemble pictural de Ribitza datant de 1407 a été réalisé sur un support⁶ de pierres de rivière irrégulières, fixées par un mortier de chaux et de sable. En comparaison avec la qualité du support des peintures de Criscior, il a donné une surface intérieure du mur plus lisse et uniforme, ce qui a permis aux peintres un travail plus facile. Les maçons de Ribitza semblent avoir su mieux maîtriser les matériaux de construction ou ils ont eu à leur disposition des matériaux de meilleure qualité, ce qui explique le bon état de conservation du monument.

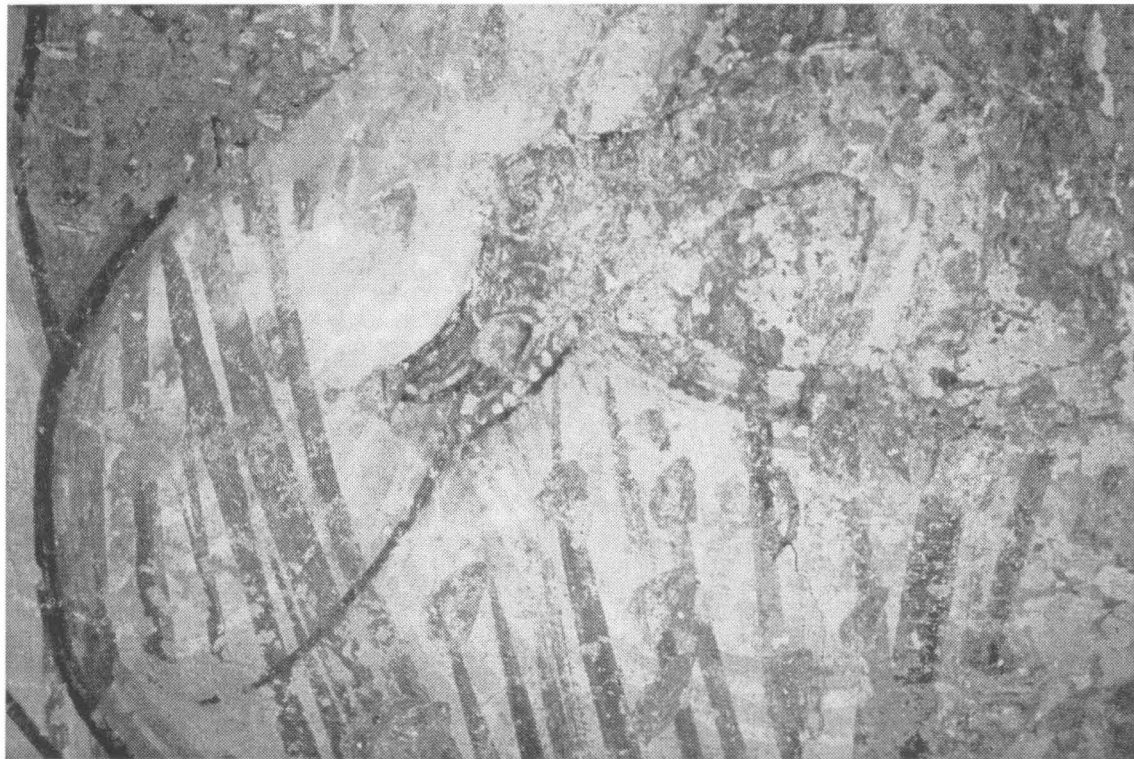
Les parois recouvertes par une seule couche de préparation de 20-30 mm d'épaisseur qui a

dans sa composition 90% de chaux et 10% de sable avec des traces de balles de blé. Cet enduit contient suffisamment de chaux pour qu'une peinture puisse être exécutée *a fresco*. Les *giornata* n'ont pas été identifiées, étant donné que les parois sont encore couvertes en grande partie avec une couche de chaux⁷.

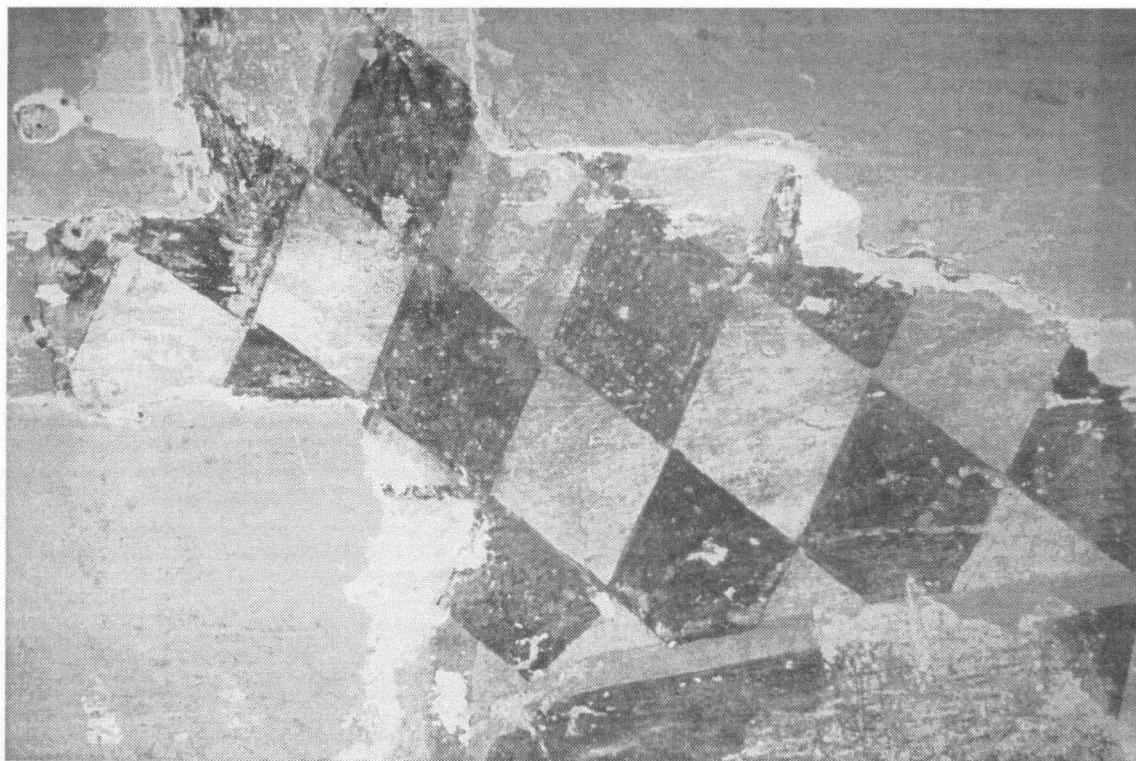
Des dessins préparatoires jaunes sont visibles dans les zones où la couche picturale est tombée (fig.1). Des rares et très fins dessins incisés, aperçus sous lumière rasante, marquent les drapés des manteaux, les lignes droites et les motifs géométriques de la composition du tableau (fig.2). Parfois ils marquent les registres horizontaux réservés aux inscriptions pour désigner le nom de chaque saint. Ces dessins

⁶ Dans cet article nous désignons: par le support de la peinture murale, la structure qui a reçu la préparation de la peinture, par la couche de préparation, l'*arriccio* et l'*intonaco* et par la couche picturale, l'épaisseur de la préparation où sont inclus les grains de pigment.

⁷ Comme dans la plupart des cas de cette région, cet édifice de culte orthodoxe au début est devenu catholique au moment où les nobles furent obligés de devenir hongrois et puis reformés pendant les XVI-XVIIèmes siècles, quand ils avaient embrassé la Réforme.

*Fig. 1. Le dessin oreoaratoire, executé en ocre souligne la forme des corps des damnés.
Scène représentant les tourments de l'Enfer, Ribitza (1407)*

*Fig. 2. Des dessins ont été incisés, sur les dessins préparatoires jaunes
pour les motifs en damier des phelonion polystavriion des héraarques, Saint Basile, Ribitza*

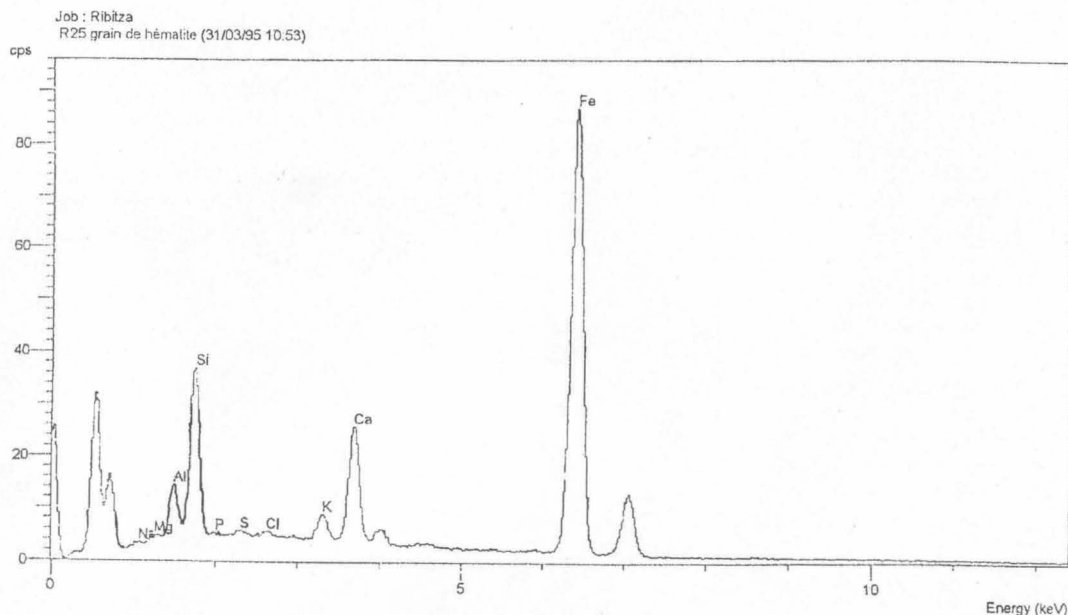

Fig.3. Spectre d'un grain d'h ematite obtenu par microanalyse X, pr el evement rosé-orange du carreau du livre de Saint Nicolas, la paroi Est de l'icostase Ribitza.

ont joué le rôle principal de guider le peintre au cours de l'exécution de certaines zones, après la pose de plusieurs couches de couleur, quand le dessin préparatoire en ocre n'était plus visible.

La couleur a été appliquée en fines couches successives transparentes qui ont permis au peintre d'obtenir plus de profondeur et qui a offert la possibilité de réaliser le modèle.

Les décorations finales ont été réalisées avec du blanc de carbonate de chaux, comme le montre les analyses de laboratoire. Elles ont été appliquées parfois en couche épaisse comme à Criscior ou en couche très mince, transparente. Leur bon état de conservation dans les deux ensembles picturaux ne peut pas nous indiquer avec certitude qu'il s'agit d'une fresque où l'humidité prolongée de la paroi a permis la fixation de toutes les couches de couleurs, ainsi que des décorations finales. Il est bien connu que les peintures exécutées *a secco* peuvent présenter une couche picturale très bien conservée, comme les fresques, après le processus de minéralisation des liants protéiques transformés en oxalates de calcium. Mais la succession: dessin préparatoire jaune et dessin incisé est très spécifique pour une fresque.

La gamme chromatique est composée de: ocre rouge, ocre jaune, bleu-gris, vert, blanc et noir. La grande variété de tons et de demi-tons utilisée, semble avoir été obtenue, au premier approche, par le mélange en proportions différentes des couleurs de base avec du blanc et du noir. Les analyses de laboratoire, dont nous parlerons ci-dessous, ont confirm  cette hypothèse.

Résultats des analyses physiques et chimiques

Nous avons essayé de mettre en évidence certaines particularités de la structure de l'enduit pour des échantillons provenant de différentes zones.  tant familiarisés avec la technique et les étapes de l'exécution des fresques et des peintures *a secco*, nous avons pu interpréter les résultats des examens et analyses physiques et chimiques des enduits. En général ils nous ont confirm  les hypothèses de l'examen direct.

a) les enduits

Le premier examen au microscope optique a montré que l'enduit est composé de:

- **quartz** en quantité très faible et d'habitude très finement broyé (la taille des grains ne dépasse

pas 250 μm). Il semble que cet unique enduit a joué le rôle de l'*intonaco*, composé principalement de chaux, pour une peinture exécutée *a fresco*.

- **chaux pure**. La présence des grains de silicates à base d'oxyde de fer s'explique par la nature minérale de la chaux ou par l'association de l'argile au sable.

Les images en électrons retrodiffusés ont mis en évidence la présence des craquelures verticales de l'enduit, orientées vers la surface. Elles sont plus fréquentes aux endroits où la paroi a été polie ou quand il s'agit d'une superposition de plusieurs couches de couleurs. Nous pouvons expliquer leurs formation si on prend en considération la migration de l'eau vers la surface au moment du polissage répété pour rendre l'enduit suffisamment humide, afin de fixer les pigments par le processus de carbonatation ralenti de cette manière.

b) les pigments

Le peintre a utilisé comme pigments:

- **blanc** - Nous ne sommes pas édifiés s'il s'agit du blanc de carbonate de calcium issu de la carbonatation de la chaux. Cennino Cennini dans son livre "Il Libro dell'Arte" fait la description de la méthode d'obtenir ce pigment, nommé aussi *bianco sangiovanni*⁸. Un autre type de blanc possible avoir été employé c'est le blanc crayeux, une forme naturelle de carbonate de calcium. La distinction entre les deux n'a pas pu être faite en microanalyse X qui a mis en évidence seulement l'existence du calcium mais pas la forme cristalline.

- **noir** - Le noir de charbon de bois a été identifié sous le microscope optique d'après sa structure en fins filaments.

- **rouge** - L'observation au microscope électronique a mis en évidence l'hématite (Fe_2O_3) en amas de grains ronds de taille de l'ordre du μm , associée à la goethite (Fe_2O_3) ou à la limonite (FeOOH) en amas de grains diffus. La nature de l'hématite a été confirmée par microanalyse X, les spectres obtenus étant spécifiques (fig.3). Les différentes nuances ont été obtenues en ajoutant du blanc de carbonate de chaux et du noir de charbon de bois comme le montrent les coupes stratigraphiques sous microscope optique.

- **jaune** - De la goethite (Fe_2O_3) ou de la limonite (FeOOH), dont la structure n'a pas été identifiée, mais seulement le ion de Fe. Elles ont été souvent mélangées avec du noir de charbon de

bois.

- **bleu** - La lapis-lazuli a été identifié au microscope optique et confirmé en spectrométrie Raman d'après son spectre caractéristique (fig.4)

- **vert** - La microanalyse X a indiqué la présence d'un pigment vert de cuivre. Par spectrométrie Raman nous avons pu établir qu'il s'agit d'un mélange d'atacamite et de paratacamite, chlorures basiques de cuivre. Depuis le début le Cl avait été mis en évidence par microanalyse X, mais nous avons supposé l'existence des sels apportés par l'eau d'infiltration dans la paroi. La présence d'impuretés de As, déterminées par microanalyse X, ainsi que l'existence de rares sources naturelles nous a suggéré la nature artificielle du pigment. Il semble avoir été obtenu suite à un procédé bien connu de corrosion des bronzes en présence du vinaigre et du sel, comme le décrit le moine Théophile au XIIème siècle⁹. Plusieurs auteurs mentionnent des méthodes très simples ou plus compliquées de laboratoire pour préparer les trois types cristallisés de chlorures basique de cuivre: l'atacamite (rhomboédrique), le paratacamite (hexagonale) et la botallackite (monoclinique). Les paramètres favorisant un composé plutôt qu'un autre sont mal maîtrisés¹⁰. Des mélanges de ces trois formes cristallisés sont attendues et explicables.

La couche de couleur a une épaisseur qui varie entre 15 et 70 μm .

L'église La Dormition de la Vierge de Criscior (1411)

L'examen in situ

Le support est réalisé en pierre de rivière, sans façonnage, fixée par un mortier. Il semble présenter une faible cohésion pour le crépi à cause des formes rondes des pierres sur lesquelles l'enduit n'a pas fait une prise uniforme.

Le crépi, jouant également le rôle de l'enduit, n'a pas une épaisseur uniforme, il mesure entre 2 et 15 cm. Au premier regard il semble être composé de chaux en quantité réduite, de sable

⁹ La Méthode d'obtenir le sel vert décrite par Theophilus, *On Divers Arts, The foremost Medieval Treatise on Painting, Glassmaking and Metalwork*, New York Dover Publications Inc., 1979, p.41.

¹⁰ N.H. Tennent et K.M. Antonie, *Bronze Disease: Synthesis and Characterisation of botallackite, paratacamite and atacamite by Infrared Spectroscopy*, dans les actes du congrès de l'ICOM Committee for Conservation 6th Triennial Meeting Ottawa 1981, Working Group: *Metals*, Léone Walter-Levy et Michel Goreaud, *Sur la formation des chlorures basiques cuivriques en solution aqueuse de 25 à 200 grade* dans le "Buletin de la Société chimique de France", 1969, Nr.8, p.2623-2624.

⁸ Cennino Cennini, *Il Libro del Arte*, traduction de C.Déroche, Paris, Berger-Levrault, 1993 ou M. Merrifield, *Original Treatises on the Art of Painting*, New York, Dover Publications Inc., 1967.

et d'argile rouge. Nous avons pu remarquer la présence de cette composante rouge également dans d'autres mortiers des monuments de cette région¹¹. Il s'agit probablement de la même source de sable. Le sable n'était pas suffisamment pur et c'est peut-être l'un des motifs de la friabilité et de la mauvaise cohésion de la couche de préparation. Si les impuretés d'argile dépassent 5% du contenu, elles diminuent la force du mortier et entraînent la contraction du plâtre pendant son séchage, ce qui provoque des cassures assez larges¹². La quantité trop fiable de chaux pose des questions aux restaurateurs qui doutent la possibilité de fixation des pigments sur l'enduit frais pour une technique *a fresco*.

La préparation à une seule couche *arricio* a joué également le rôle d'*intonaco*. Cette technique d'exécution simplifiée a été remarquée depuis longtemps par Ioan Istudor dans de nombreux ensembles picturaux roumains¹³.

Les peintres de Criscior ont été en mesure d'obtenir un ensemble pictural avec des qualités artistiques, en utilisant des matériaux communs, en quantité limitée et dans une technique d'exécution apparemment rudimentaire, mais résistante.

L'enduit a pu remplacer à la fois l'*arricio* et l'*intonaco* sur un mur irrégulier dans le cas d'une fresque ou il a été le support d'une peinture réalisée *a secco*.

Le relevé graphique des *pontata* et des *giornata* a mis en évidence que chaque *giornata* coïncide en général avec les limites d'un tableau iconographique, c'est le cas le plus souvent rencontré dans les ensembles picturaux roumains. La présence de joints de *giornata* pourrait indiquer une technique *a fresco*, la *pontata* existant dans toutes les techniques de peintures murales¹⁴. Nous espérons qu'un prochain examen plus systématique in situ de tout l'ensemble pourra mettre en lumière les traces d'outils au moment du polissage ou les empreintes digitales des peintres, laissées au cours de l'exécution, les plus sûres indications d'une technique *a fresco*.

Nous avons remarqué en lumière rasante

¹¹ Nous avons remarqué, avec l'aide du restaurateur Dan Caceu, cette particularité pour les enduits de Sântămărie Orlea (1311), Strei (XIII-XIVème siècles) et Rîu de Mori (début du XIVème siècle).

¹² Ludvik Losos, *Les techniques de la peinture*, Paris, Gründ, 1991, p. 131/

¹³ Les résultats des analyses sur les ensembles muraux valaques, transylvains et moldaves ont été publiés par Ioan Istudor dans *Pagini de vechi...*, voir *op. cit.*

¹⁴ Nous avons pris en considération les notes de cours présentées par Warner Schmid, *Technological study of wallpaintings*, de IICCROM, România, 1995.

des incisions directes utilisées pour tracer des lignes droites dans les grands tableaux, comme *Saint Georges terrassant le dragon*, le *Chemin de la Croix* ainsi que pour les dessins géométriques réguliers des phelonions polystavrion des hiérarques dans le tableau la *Dormition de la Vierge* (fig.5).

Nous cherchons avec grand intérêt un autre type de dessin préparatoire ainsi que la présence de quelques lignes de composition des scènes. Le style très libre et spontané, la variation de la largeur des registres, ainsi que la dimension des personnages, les motifs décoratifs un peu maladroits semblent exclure la possibilité de l'utilisation de modèles, le pochoir ci inclus, ou du poncif.

La couche picturale présentait des nombreuses zones d'exfoliation et de pulvérulence avant la consolidation par injections avec dispersion de caséine de calcium. Ce mauvais état de conservation ne peut être un indice sûr, ni pour une peinture *a secco* réalisée avec un liant actuellement très détérioré, ni pour une fresque mal conservée à cause d'une faute d'exécution ou de l'utilisation de matériaux insuffisamment résistants. Les analyses de laboratoire pour l'identification des liants ont clarifié partiellement ce problème.

La couche de couleur a l'aspect pâteux, ce qui ne permet pas la transparence des couleurs superposées et le modèle est limité. La gamme chromatique est restreinte aux ocres rouges mélangées en différentes proportions avec du noir et du blanc.

La présence d'une proplasma rouge constitue une particularité de ces peintures. Elle remplace la proplasma byzantine réalisée d'habitude avec une couleur jaune de teinte verdâtre. Cette caractéristique exceptionnelle, ainsi que l'absence inexplicable de l'ocre jaune du panel du peintre, même les auréoles des saints sont rouges, nous laissent encore de questions à élucider. Est-ce qu'il ne s'agit pas de traces laissées par un incendie pas consigné dans les documents d'époque? Il est bien connu que le chauffage de la goethite (FeOOH) conduit à l'hématite (Fe₂O₃), cette réaction est valable quelle que soit la variété d'hydroxyde.

Son bilan peut s'écrire:

Il y a de cas semblables d'ensembles picturaux de Bucovine, recherchés par Ioan Istudor, qui présentent l'effet de cette transfor

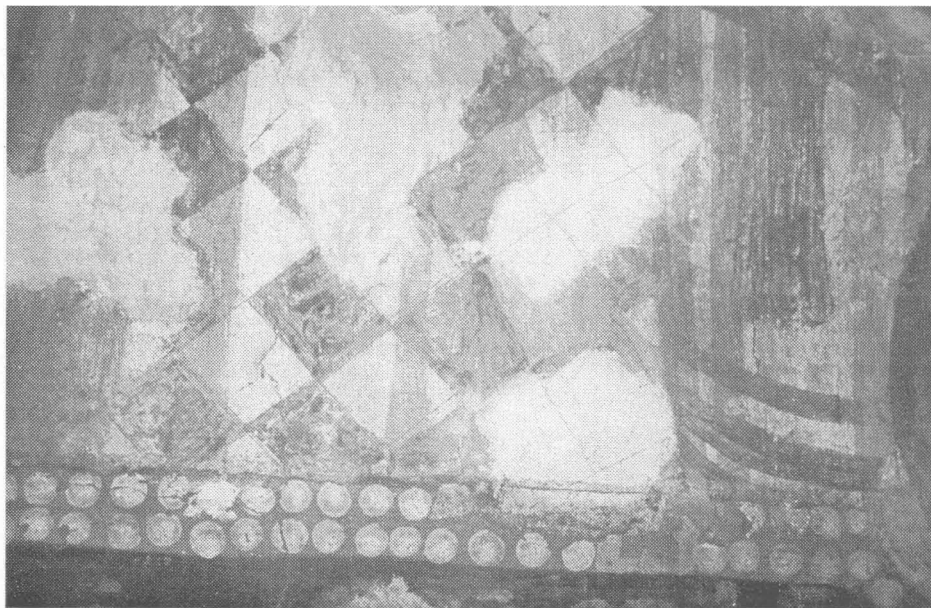
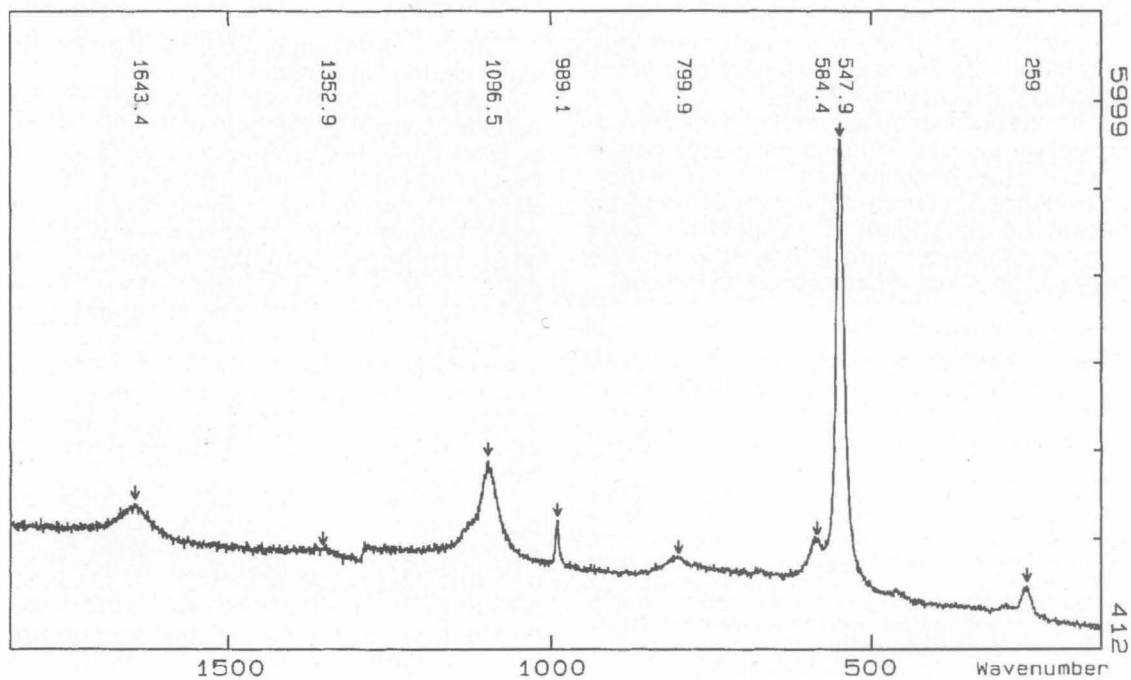

Fig. 4. Spectre d'un grain de lapis-lazuli obtenu par micro spectroscopie Raman, prélèvement du manteau de moine, paroi Sud, registre inférieur, Ribitza.

Fig. 5. Les dessins gravés des peintures de Criscior sont les seules dessins préparatoires qui ont pu être mis en évidence. Phelonion polystavrion du hiérarque du tableau de La Dormition de la Vierge, Criscior.

mation accidentelle¹⁵. Une église de cette région qui présente la même particularité chromatique est l'église reformée de Sântămărie Orlea (peinte 1311).

Les nombreuses décorations des tenues des personnages (*Saints Rois Hongrois*, *Sainte Marine*) ou du linceul dans le tableau la *Dormition de la Vierge*, très bien conservés, sont réalisées avec du blanc appliqué en couche épaisse, parfois formant des perles.

Résultats des analyses physiques et chimiques

a) les enduits

L'examen au microscope optique et au microscope électronique a mis en évidence qu'ils sont composés de:

-**quartz**, environ 50% de la composition totale de l'enduit comme le montre la cartographie en rayons X. La taille des grains varie entre 200 et 400 μm . Cette granulométrie respecte les caractéristiques demandées au sable utilisé dans l'*intonaco*. Le sable est impur comme nous avons pu le remarquer depuis l'examen in situ, au microscope optique et au microscope électronique. Sa composition montre une association de quartz et d'argile (Al, Si, Fe).

-**chaux**. Les images en électrons retroréfléchies ont mis en évidence que les craquelures de l'enduit, assez rares, sont corrélées uniquement aux grains de quartz ou d'argile. Elle ont de formes aléatoires, jamais verticales. Mais nous avons remarqué la présence de nombreux trous, répartis de façon homogène dans tout l'enduit. C'était le cas rencontré également aux échantillons de Ribitza, provenant des sous-couches de décorations finales.

Il faut souligner qu'aucune ligne horizontale suggérant une densité plus élevée de calcite aux différentes profondeurs n'a pas pu être mise en évidence. La calcite est distribuée de façon homogène dans toute la composition, sans aucune différence entre le bas et le haut de l'échantillon. C'est le cas opposé de Ribitza.

b) les pigments

-**blanc** - Il est un pigment à base de calcium (CaCO_3). Comme dans le cas des peintures de Ribitza, nous n'avons pas élucidé sa nature artificielle ou naturelle. Aucune trace de $\text{Ca}(\text{OH})_2$

ne peut plus subsister au présent.

-**noir** - L'examen sous le microscope optique, le seul possible dans ce cas, n'a pas pu mettre en évidence la structure spécifique de noir de charbon de bois. Le noir d'os semble être exclu, en dépit de la présence du phosphore, étant donné que le phosphore est associé également aux autres pigments. La présence de phosphore autour des grains des pigments suggère ou l'utilisation d'un liant organique ou le caséine de calcium, le produit de consolidation le plus commun employé pour les peintures roumaines.

-**rouge** - L'hématite (Fe_2O_3) sous forme d'amas de grains de l'ordre du μm a été identifié sur les images en électrons secondaires.

-**brun** - Sienne brûlée (Fe_2O_3 et argile) a été identifié sous formes d'amas de grains ronds de l'ordre de 1-3 μm .

-**bleu** - Une structure filiforme, observé au microscope optique, nous a suggéré le noir-bleu du chêne ou de la lie de vin calcinés (C). La microanalyse X n'a mis en évidence aucun élément chimique qui pourrait indiquer un autre type de pigment bleu parmi ceux employés en peinture murale. Ce pigment a été utilisé pour les fonds de tous les tableaux, ainsi que pour les tenues de certains personnages et les décorations finales.

La couche de couleur a une épaisseur très différente d'une zone à l'autre, allant de 10 μm jusqu'à 200 μm .

Bilan technique

Toutes ces données nous confirment qu'il s'agit de deux techniques distinctes.

La technique de la peinture de Ribitza est *a fresco*, comme le démontrent: la surface lisse et bien polie, les craquelures verticales de l'enduit, sa composition (90% chaux et 10% de sable), la couche de couleur fine et d'une épaisseur homogène dans sa composition peu de pigment (le pigment était probablement assez dilué dans l'eau). La possibilité de diluer beaucoup les couleurs et de les appliquer en plusieurs couches à la fin a permis au peintre le modelage fin des traits du visage, les décorations blanches transparentes des tenues (voir manteau de Saint Nicolas), ainsi que des décorations plus compliquées dans tout l'ensemble pictural.

L'absence presque totale de craquelures dans l'enduit de Criscior ainsi que son bas taux de chaux (50% chaux pour 50% sable) n'exclut pas une technique *a fresco*. La présence aléatoire du phosphore aux différentes profondeurs de l'enduit peut constituer un argu

¹⁵ Pour plus de détails concernant les propriétés et les transformations des pigments à base d'oxydes de fer voir: F. Delamare, *Les pigments à base d'oxydes de fer et leur utilisation en peinture pariétale et murale* dans "Pact" 17 - II.3.2., 1989, p. 333-334. Un cas semblable a été identifié à Moldovitz: Ioan Istudor, *Altérations de la couleur observées sur les peintures murales des églises de Bucovine* dans RMI, 1982.

ment pour l'utilisation lors de restaurations par caséine de calcium (Ca et P déterminés par microanalyse X) ou un autre consolidant organique. Il est très peu probable que ce soit l'indication d'une technique utilisant un liant organique. En outre nous avons trouvé quelques prélèvements sans phosphore dans leur composition. Mais la couche épaisse de couleur, où les grains de pigment sont enrobés de calcite indique le liant de chaux et nous supposons une *peinture à la chaux* sur l'enduit sec. La présence des *giornata* peut indiquer aussi une *fresque à la chaux*, peinture sur l'enduit frais en utilisant des pigments mélangés avec du lait de chaux (CaOH).

Théophile dans son livre *De Diversis artibus* (XIIème siècle) affirme que pendant la période de l'art roman la technique byzantine *a fresco* est encore la plus répandue, mais en conséquence de ce nouveau style, des variantes différentes de la fresque apparaissent au nord des Alpes. Une de ces nouvelles techniques semble être la fresque à la chaux, d'après l'interprétation de ce texte par Mora.¹⁶

Le dessin gravé en profondeur semble avoir été incisé sur l'enduit frais.

CONCLUSION

Les deux ensembles étaient considérés comme apparentés d'après les dernières recherches menées en histoire de l'art et au sujet des techniques de peinture murale. Après notre étude, nous considérons qu'il s'agit soit de deux ateliers de peinture différents, soit du même atelier qui connaissait plusieurs façons de peindre. Les peintres ont employé des techniques d'exécution distinctes, différenciées seulement grâce aux moyens d'analyse les plus fins (microscopie électronique à balayage, microanalyse X couplée à la microscopie électronique à balayage). Du point de vue iconographique, les églises ont des programmes byzantins typiques réduits à un espace plus petit. La différence du point de vue technique se reflète dans le style de ces deux ensembles picturaux.

La technique *a fresco* de Ribitza a été employée de manière à donner aux tableaux des qualités de transparence et de profondeur. Le fin modelage byzantin des visages conférant une expression hiératique aux saints, peints sur un fond bleu pour mettre davantage en évidence leurs auréoles, ne pouvait pas être obtenu en utilisant une autre technique d'exécution. La

fresque offre une plus grande facilité pour obtenir des tons et des demi-tons en diluant le pigment dans l'eau ou en ajoutant du blanc de chaux à la couleur de base. Le lapis-lazuli était un pigment rare est très cher à cette époque, apporté d'habitude de l'Orient. Ioan Istudor a mis en évidence sa présence dans les ensembles muraux valaques de Curtea de Argeș (1359), de Voditza (1374) et de Cozia (1387).

L'expressionnisme presque roman des peintures de Criscior, obtenu grâce aux rehauts at aux lignes de visage blanches sur les fonds rouge-brun, ainsi qu'en utilisant une ligne épaisse pour le dessin des formes et des drapés, a demandé une technique à la chaux (fresque à la chaux ou peinture *a secco* à la chaux). Ici le contraste entre les rouge, les bruns des fonds et les lignes blanches ou noires, donne de l'accent et du rythme aux scènes.

Ces deux monuments, ainsi que les autres édifices de culte de cette région (pays du Zarand, pays du Hatzeg) datant des XIV-XVèmes siècles sont unitaires du point de vue architectural et apparentées du point de vue iconographique. Ils appartenaient au même monde artistique et culturel.

La recherche de leurs techniques d'exécution pourra fournir des informations complémentaires. En effet, en comprenant mieux les particularités de chaque cas, nous pourrions expliquer les différences de style, déjà remarquées par les historiens d'art. L'église de Sântămărie Orlea (1311) présente un style éclectique, où les formes du gothique italianisant s'interfèrent avec des éléments de l'art byzantin. En même temps Saint-Nicolas de Strei (environ 1370) a été peinte dans un style proche du gothique international, mais il ne manque pas des éléments de l'art byzantin.

Par contre toutes les ensembles de peinture murale datant du XVème siècle: Lesnic, Ribitza, Criscior, Râu de Mori et Densus présentent des variantes de l'art byzantin Paléologue.

Nous proposons de comparer les résultats de nos recherches sur les techniques d'exécution de ces ensembles avec les peintures serbes ou bulgares du début du XVème siècle. Pour cette période il n'y avait pas d'autres exemples en Transylvanie, sauf les peintures gothiques. A partir de la fin du XIVème siècle et puis au XVème siècle (1359 la constitution de la hiérarchie de l'Église orthodoxe de Valachie), nous les comparerons avec les peintures valaques. En effet, nous disposons déjà des recherches sur les techniques de l'exécution et sur les matériaux employés pour les peintures valaques,

¹⁶ P. et L. Mora/P. Philippot, *op. cit.*, p. 118

poursuivies par le chimiste Ioan Istudor¹⁷. En ce qui concerne les oeuvres serbes, nous allons chercher des informations parmi les publications ou par le biais de contacts directs avec le laboratoire du Musée des Répliques des peintures murales de Belgrade, subordonné à l'Institut National de Restauration des Monuments Historiques; pour les peintures bulgares les chercheurs du Musée National de Sofia détiennent des informations importantes pour notre étude comparative.

Nous considérons que le niveau de la recherche sur les techniques d'exécution des peintures murales pourra être élevé grâce aux photographies en IR et sous lumière UV. Ces méthodes permettront une meilleure comparaison entre les peintures des églises, afin d'identifier le même artiste dans deux ensembles. Les méthodes d'analyse très fines (permettant l'observation à l'échelle microscopique de la granulométrie, résultat du broyage, de la superposition des couches ou des mélanges des pigments, les caractéristiques de l'enduit etc.) sont les seules qui peuvent nous rendre service dans l'analyse et l'examen du geste de l'artiste, et nous permettre de mettre en évidence sa personnalité.

La recherche du point de vue de la technique des peintures murales de ces églises permettra en même temps une analyse sur

l'évolution des techniques d'exécution des peintures dans cette région. Jusqu'à présent dans notre cas, le style du peintre a constitué le seul critère pour reconnaître son appartenance à une certaine aire artistique. Ce mémoire, utilisant des moyens de recherche interdisciplinaires, vise à améliorer nos connaissances et sur la formation des artistes peintres dans la petite région de Zarand, à la frontière entre le monde byzantin et le monde occidental.

IRINA POPA

RÉSUMÉ

Les ensembles de peinture murale de l'église de Saint-Nicolas de Ribitza (1407) et de l'église La Dormition de la Vierge de Criscior (1411) ont constitué l'objet d'une recherche iconographique, stylistique et de la technique d'exécution afin de réaliser le projet de restauration et de conservation des monuments.

L'examen in situ et les analyses de laboratoire des matériaux employés pour la réalisation des peintures murales (pigments, liants et différents types d'enduit appliqués successivement) a mis en évidence deux techniques d'exécution: *a fresco* et *a secco* avec liant de chaux. Les techniques complexes d'analyse appliquées dans le cadre du Laboratoire de recherche de musées de France: microscopie électronique à balayage associé au système de microanalyse élémentaire ainsi que dans le cadre du Laboratoire CNRS de Thiais: microspectroscopie Raman ont permis une identification plus précise de la structure des matériaux et une méthode faiblement ou non destructive.

¹⁷ *Pagini de veche artă...*, op. cit., p. 19-32

În luna februarie 1989, când am fost solicitat să efectuez un sondaj arheologic pentru eliberarea terenului de sarcină istorică la Dumbrăveni, în groapa săpată de excavator se puteau distinge morminte de înhumare răvășite, resturile unei cripte din cărămidă, fundații din piatră. La sfârșitul lunii aprilie, pe un timp friguros, a urmat cercetarea arheologică de salvare, pe terenul în cauză urmând să fie construit un bloc de locuințe. În timpul cercetării arheologice, săpătura mecanică a continuat până la distrugerea substrucțiilor din groapa de fundație. După evenimentele din decembrie, proiectul de construcție a fost abandonat, astfel că în vara anului 1990 am putut continua cercetarea arheologică în zona neafectată de săpătura mecanică. La sfârșitul campaniei arheologice am efectuat un sondaj în curtea Palatului Apafi. Sondajul, ca de altfel întregul raport prezentat, ar dori să suscite interesul pentru monumentul din Dumbrăveni, ca și pentru edificiile renaștentiste în general.

Terenul supus cercetărilor arheologice se află în vecinătatea unei construcții care a servit drept penitenciar. În secolul trecut, după cum ne arată harta ce însoțește Carta funduară, terenul din jurul bisericii era liber și intersectat de mai multe drumuri. Piața actuală a orașului Dumbrăveni se afla în vecinătate, fiind rezultatul unei restructurări din secolul al XVIII-lea, când localitatea a înflorit ca urmare a așezării armenilor (fig. 1).

Orașul Dumbrăveni, precum multe localități mici și mijlocii din Transilvania nu a beneficiat de o monografie istorică modernă. Subliniem utilitatea celei editate de Lukacs Avedik la sfârșitul secolului trecut. Monografia reflectă stadiul cunoașterii istorice și a interesului societății în ultimii ani ai secolului XIX. Contrariază însă unele informații între care datarea "bisericii vechi" doar în secolul al XVIII-lea¹.

Amplasamentul și numărul secțiunilor arheologice au fost impuse de timpul scurt afectat cercetării arheologice din 1989 (două săptămâni), de insuficiența și calitatea forței de muncă. În perioada permisă de "sponsor" au fost dezvelite și trecute în plan fundațiile corului,

a fost practicată o secțiune lungă de 13 m ce a intersectat latura de nord a navei. Rețeaua de secțiuni și casete a fost întregită în anul 1990. În a doua campanie, a fost cercetată o substrucție aflată la vest de clădirea bisericii, criptele neatinsse de săpătura mecanică.

Curtea Palatului Apafi a fost secționată de un șanț trasat perpendicular pe turnul locuință și o casetă practicată pe fața monumentului (fig. 2).

Cercetarea arheologică, deși limitată și de aceea lacunară în informații, a contribuit la recuperarea planului unei biserici, la acumularea unor informații stratigrafice, date despre materialul și tehnica de construcție, la recoltarea de material arheologic. Informațiile au permis degajarea unor date cerute sau ipoteze de lucru, conturarea unei imagini mai clare asupra istoriei așezării medievale Dumbrăveni, un orașel de pe Valea Târnavei Mari, aflat între mai cunoscutele orașe Mediaș și Sighișoara.

Planul bisericii din Dumbrăveni este simplu: o navă de 27 m lungime în interior și un altar pentagonal. Treimea vestică a navei a fost marcată de urmele unor stâlpi cu fundația din piatră. Stâlpii susțineau, probabil, o tribună. Spațiul amintit era iluminat prin golurile din peretele de vest și de sud. Din fotografia publicată de Avedik, remarcăm golurile mici ale ferestrelor de la vest și jumătatea vestică a laturii de sud (fig. 8).

Zidurile masive ale bisericii au fost susținute de contraforturi, parțial surprinse în săpătura arheologică, vizibile și în fotografia amintită.

Intrarea principală în biserică, cu acces la tribună, a fost practicată la vest. O altă intrare se afla pe latura de sud.

La vest de clădirea bisericii au fost surprinse urmele unei substrucții din cărămidă (criptă) și ale unei incinte marcate de patru stâlpi din cărămidă.

Fundațiile zidurilor bisericii au fost alcătuite din pietre cioplite, de dimensiuni mijlocii. Pietre de dimensiuni mari (de exemplu: 30/50/40 cm) s-au aflat în fundația corului. Între rosturile pietrelor au fost așezate bucăți de cărămidă. Zidul de fundație coboară, față de nivelul pavajului din cărămidă al bisericii până la 1,60 m. Lățimea fundațiilor este diferită: zidul de vest avea 1,60 m în timp ce corul avea fundații late de 1,20 m. Latura de nord se îngusta

¹ Avedik Lukacs, *Szabad Kiraly Erzsebetvaros Monografaja*, p. 79 și urm., Gherla, 1896.

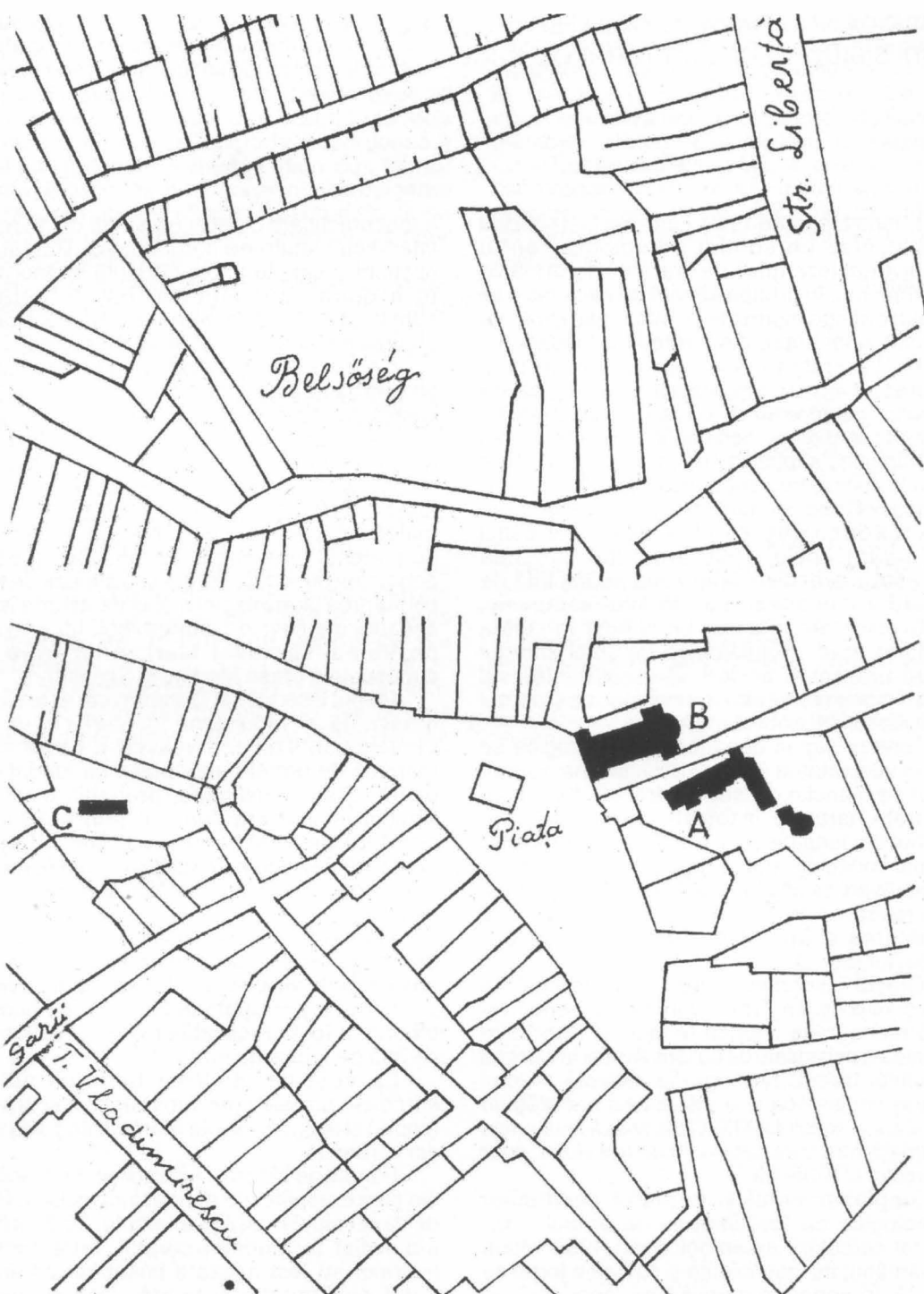

Fig. 1 Biserica nobiliară din Dumbrăveni: planul localității după Cartea funduară a localității Dumbrăveni, fără an de apariție, (planul se află la notariatul din Mediaș). În plan am identificat principalele monumente istorice din localitate: A. Palatul Apaffi. B. Biserica Armenească (romano-catolică). C. Biserica descoperită în săpătură arheologică. (Planul palatului Apaffi a fost adăugat).

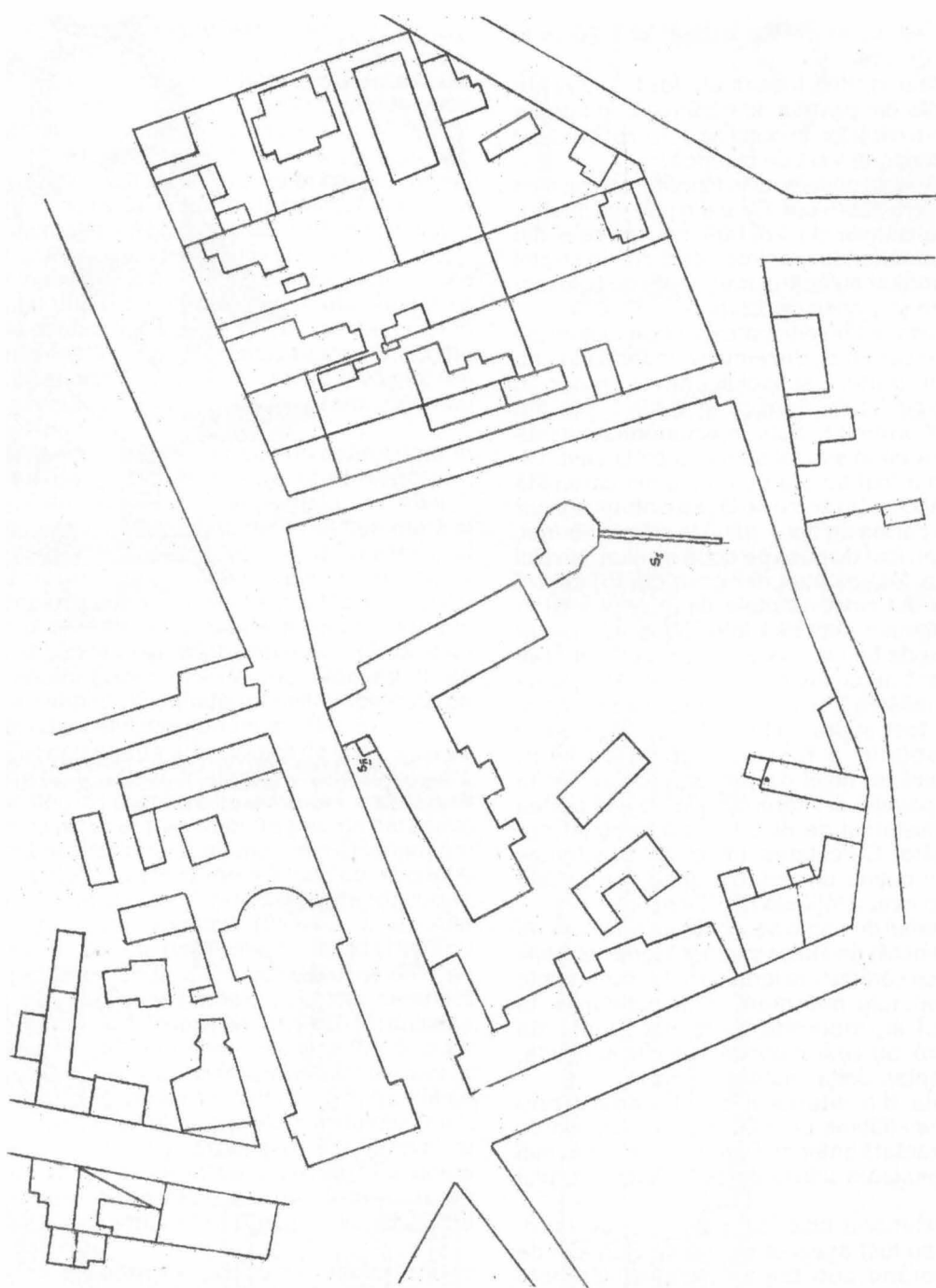

Fig. 2 Palatul Apaftei: amplasamentul secțiunilor arheologice.

de la 1,40 m, în partea estică, la 1,20 m la capătul de vest.

În mai multe locuri au fost dezvelite fragmente din pavajul de cărămidă: în interior (deasupra criptelor, în colțul de nord-est al navei) și în exterior, la vest de biserică.

Cărămizile observate în fundația corului sunt groase de 5 sau 6 cm. Cele din pavajul interior au dimensiunile de 28/14/4 cm iar cele din pavajul exterior au grosimea de 5 cm. În stratul de dărâmături au apărut fragmente de țigle late de 18 cm și groase de 1 cm.

În subsolul bisericii a existat un sistem de cripte din cărămizi. Sistemul se întindea în cea mai mare parte a subsolului navei, în cor, în exterior pe latura nordică și vestică. Nu am observat urme de cripte în exteriorul laturii de sud. Intrarea în subsol se făcea pe la vest. Ulterior ea a fost barată de un zid din cărămidă (fig. 9). Accesul la cripte se făcea dintr-un coridor boltit. În partea de nord, până la stâlpii tribunei, criptele au fost dispuse pe două niveluri. Nivelul inferior a fost alcătuit din șase cripte, iar cel superior din cinci. Criptele din nivelul inferior aveau lățimea cuprinsă între 50 și 80 cm, iar înălțimea de 50 cm. Cele de deasupra lor erau înalte de 1 m, cu lățimea de 65 cm. Lungimea criptelor măsura 2 m. Zidurile despărțitoare dintre nișe au fost supraînălțate cu 50 cm. Spațiul astfel obținut a fost umplut cu pământ, constituind un nivel de protecție ce se înălța până la pavajul din cărămizi (fig. 11). În partea sudică, sistemul de dispunere a criptelor era asemănător. Cercetarea arheologică a surprins însă mai puține urme în această zonă. Cele dezvelite aveau lățimea de 60 cm.

Sistemul de cripte se continuă pe latura de nord și dincolo de stâlpii tribunei. Coridorul boltit și pavat cu cărămizi se termină în fața unei cripte de dimensiuni mai mari decât celelalte. În interiorul ei, inundate de apele ploilor de primăvară, au apărut urmele a șapte schelete, fără inventar. Bolta criptei era spartă.

Cripta din interiorul corului apare prin dimensiuni (lățime de 1,50 m) comparabilă cu cea prezentată anterior. Pereții laterali erau mai lași, amenajarea adosindu-se fundației corului (fig. 3).

În exteriorul bisericii, pe latura de nord, criptele au fost așezate pe trei niveluri, cel de jos coborând sub talpa fundației. Criptele dezvelite în SI aveau lățimea de 70 cm și înălțimea de 50 cm. Altele erau late de 1 m și înalte de 80 cm. Înspre est, fundația a fost parțial suprapusă de cripte late de 50 cm. Ele nu conțineau schelete și aveau, spre deosebire de celelalte, direcția est-vest.

La vest de biserică a existat o criptă lată de

Fig. 3 Biserica nobiliară din Dumbrăveni: planul bisericii, rezultat din săpătură arheologică.

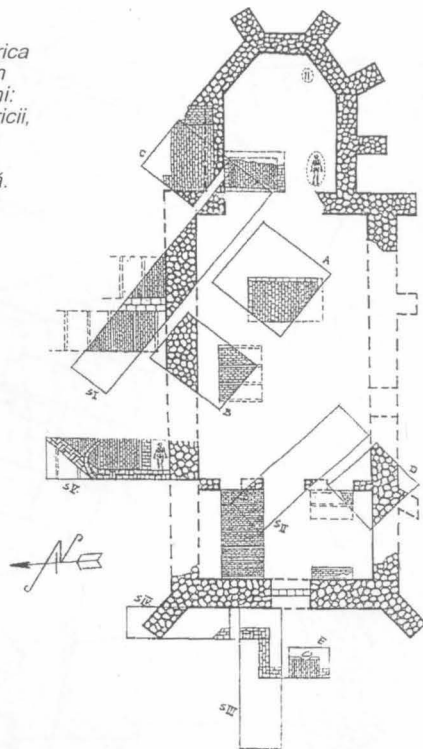
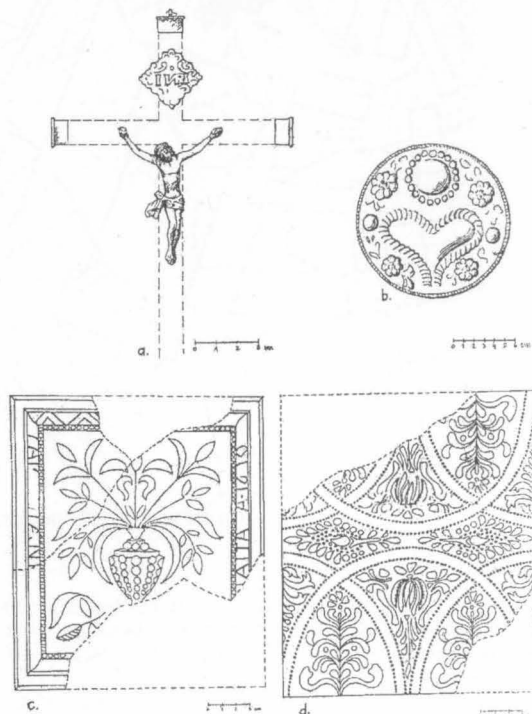

Fig. 4 Biserica nobiliară din Dumbrăveni; materialul arheologic: a. crucifix din bronz; b. aplică din bronz; c. fragment de cahă nesmălțuită; d. fragment de cahă smălțuită.

1,50 m. Peretele criptei exterioare a fost spart și ulterior astupat cu o lespede din piatră.

În spațiul rămas liber între cripte și fundația bisericii s-au găsit două schelete umane: unul în interiorul și altul în exteriorul bisericii. Scheletul din SIV avea craniul așezat spre est. Surprinzătoare a fost prezența în spațiul corului a unui schelet de femeie cu inventar. Mormântul de înhumatie din cor conținea partea metalică a unui crucifix: capetele crucii și Cristul (fig. 4, a).

Criptele au fost, în cea mai mare parte, jefuite imediat după depunerea cadavrului. Astfel se poate explica lipsa pieselor de inventar chiar în criptele desfăcute în prezența noastră. Alte cripte au fost sparte ulterior, oasele fiind răvășite. Am putut recupera două aplice din bronz, una mai bine conservată (fig. 4b).

Fire din țesătura hainelor au apărut doar în stratul de dărâmături. Ele sunt vegetale, acoperite cu un strat superficial de aliaj². Comparativ cu suprafața de teren cercetată și cu starea socială a ctitorilor, materialul arheologic este sărac. Cele 11 monede descoperite aparțin unei perioade târzii: două din secolul al XVIII-lea și nouă din cel următor. Ele au fost găsite în exteriorul bisericii. Rămâne să prezentăm fragmentul de ancadrament cu un decor simplu: o baghetă rotunjită încadrată de altele cu profilul dreptunghiular (fig. 6).

Din cercetarea arheologică de la biserică au apărut doar câteva fragmente dintr-un vas ars reducător. În schimb, sondajul de la Palatul Apaffi a dus la recuperarea unor fragmente ceramice de valoare documentară mai mare. Remarcăm fragmentele de cahlă nesmălțuită cu inscripție și an de datare, ca și cele smălțuite, decorate cu reprezentări vegetale (fig. 4-a, c, d). Alte fragmente aparțin unor oale, străchini și tigăi cu trei picioare. Chiar dacă buzele unor oale se lătesc spre exterior, formele nu aparțin ceramicii kragenrand. Anul înscris pe cahlă (1610) datează întregul lot de fragmente ceramice (fig. 5: b-k).

Inventariem apoi fragmentele ceramice aparținând secolelor VII-VIII (fig. 5 a, b). Ele se deosebesc prin tehnica prelucrării lutului (sunt lucrate cu mâna), ardere (reducătoare) și ornamentație (linie în val incizată). Pe unele fragmente aparținând secolului al XVII-lea același ornament apare trasat cu vopsea albă (fig. 5 k).

Secțiunile arheologice au intersectat în mare măsură substructura bisericii astfel că doar una are relevanță stratigrafică. Din acest profil se distinge etapa deosebită de construcție a

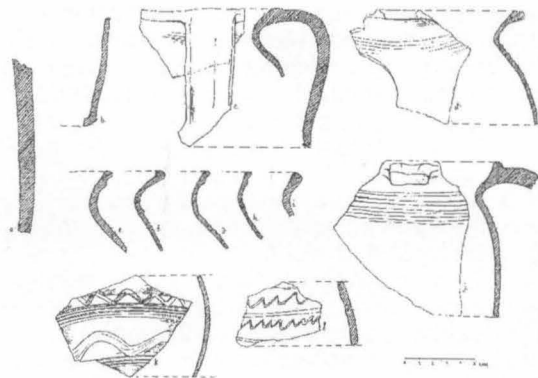

Fig. 5 Biserica nobiliară din Dumbrăveni: Materialul arheologic: fragmente ceramice din secolele XVII-VIII și secolul al XVII-lea (b-k).

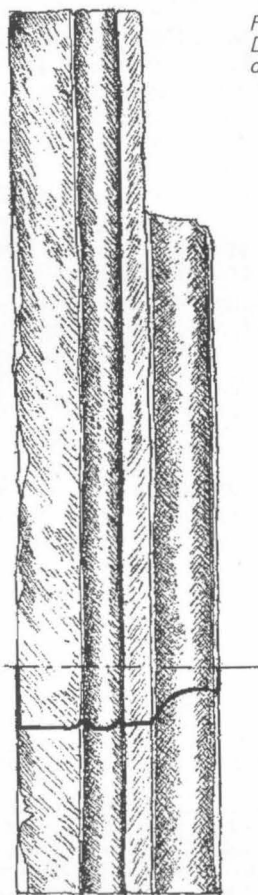
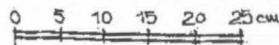

Fig. 6 Biserica nobiliară din Dumbrăveni: Ancadrament din piatră.

² Analizele au fost efectuate de doamna Agata Olaru de la Institutul de Fizică Atomică din București. Firele au fost poleite cu un aliaj format din: 78% argint, 1,6% aur, 800 ppm cupru, 1500 ppm fier, 7100 ppm cobalt.

amenajării de la vest de biserică. Dezafectarea spațiului corului până la talpa fundației a permis observarea unui nivel format din pigmenți de mortar și fragmente de cărămidă în legătură cu momentul ridicării zidului de fundație (fig. 7).

Nivelul de locuire corespunzător materialului ceramic din sec. VII-VIII este puțin consistent. În schimb, am remarcat grosimea stratului de arsură în care au apărut fragmentele ceramice din secolul al XVII-lea.

Câteva caracteristici ale bisericii cercetate arheologic (stâlpii probabilei tribune, sistemul de cripte) conduc spre ipoteza unei ctitorii nobiliare și subliniază necesitatea analizei documentelor istorice. Putem lua în discuție două documente ce fac referiri la existența unei biserici la Dumbrăveni: atestarea în anul 1332 a unui preot și testamentul Anei, soția lui Gheorghe de Appa. Al doilea document, din 1448, ne oferă informații asupra hramului (Sfântul Gheorghe) și despre înzestrarea bisericii cu două loturi de viță de vie.³

Problema care se ridică - a aparținut biserica menționată în 1448 familiei Appa? - nu poate fi lămurită clar din acest document. În prima jumătate a sec. al XV-lea familia Appa își extinsese domeniul în mai multe regiuni din Transilvania: în părțile Dejului (una din reședințe era la Nușeni), Bistriței și Dumbrăveniului. În secolul XIV, documentele leagă numele familiei de învecinatul Mălincrav de unde nobilii pomeniți coboară spre mai bogatele așezări săsești. Nicolae de Appa, cumnatul Anei, devine cu sprijinul regelui Sigismund o figură proeminentă⁴. În testamentul său din 1447, referindu-se la biserica din Nușeni, o numește "a noastră"⁵. Ni se pare firesc ca eventuala posesie a bisericii din Dumbrăveni să fi fost exprimată în documentul din 1448.

La începutul secolului al XV-lea, moșia Dumbrăveni era disputată între familiile nobililor de Appa, Bethlem și Ladislau. Ultima familie, reprezentând nobilimea locală, dispărea din documentele de mai târziu. La mijlocul secolului, diviziunea este menținută, iar evenimentele din 1467 (revolta nobililor) complică situația. În 1473, jumătate din moșie este retrocedată

familiei nobilului răzvrătit adică Klarei, văduva lui Michael și fiilor acesteia⁶. Avedik afirmă că la mijlocul secolului al XVI-lea familia Appa va cumpăra castelul și o cârciumă de la familia Bethlem⁷. Atunci este montată inscripția care-l proclama pe Gregorius ctitor al palatului: "A FUNDAMEN I O'ERIGENDAM EDIFICANDUM CURAVI ANNO SALUTIS MOLXIII..." (fig. 12).

CÂTEVA CONCLUZII

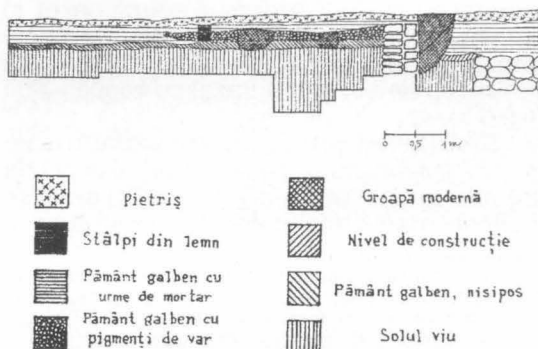
Serviciile făcute de Nicolae de Appa regelui Sigismund de Luxemburg în luptele pentru apărarea cetăților din flancul sudic al regatului Ungariei i-au adus danii și privilegiile care au privit întreaga familie. Între așezările stăpânite de familia Appa, cea numită Ebesfolwa avea un statut aparte. Moșia era în posesie condvizionară împreună cu familia Bethlem.

Documentele din deceniul al patrulea al secolului al XV-lea, pe când Nicolae se afla la apusul vieții, amintesc Dumbrăveniul în doar două ocazii: întărirea de către Adunarea celor două scaune (Mediaș și Seica) a hotărârii lui Nicolae de a renunța la funcția de greav al Biertanului în anul 1441 și testamentul Anei, deja amintit. Reținem din documentul emis în 1441 formula prin care este introdus Nicolae pentru

³ Pentru răzvrătirea nobililor împotriva lui Matei Corvin și retrocedarea bunurilor familiei Appa de la Dumbrăveni, a se vedea, *Urkundenbuch...*, VI, p. 312, 334, 341, 539, 541; *Urkundenbuch VII*, p. 7.

⁴ Avedik, *op. cit.*, p. 32. După informațiile lui Avedik, G. Apaffi a cumpărat în 1552 de la familia Bethlen castelul, cârciuma și animalele. Familiei îi aparținea și o construcție lângă podul peste Târnava Mare (o moară?). În 1503, Leonard Apaffi ar fi construit o biserică pentru iobagi. Astfel familiei Apaffi îi aparțineau "regalienele" și clădirile cele mai importante.

Fig. 7 Biserica nobiliară din Dumbrăveni: profilul nordic al secțiunii III.

³ Documente privind Istoria României, seria C, veac XIV, vol. III, mai departe *Urkundenbuch*, p. 145; *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen V*, București 1975, p. 265. Confesorul Anei era din învecinatul Hoghilag.

⁴ Pentru relațiile lui Nicolae Appa cu obștea sașilor din Biertan, a se vedea Petre Munteanu Beșliu, *Țolul lui Nicolae de Appa în emanciparea Biertanului*, în "Analele Brăilei", I, 1994, p. 277-285. Se impune o analiză mai amplă asupra relațiilor dintre nobili și așezările săsești.

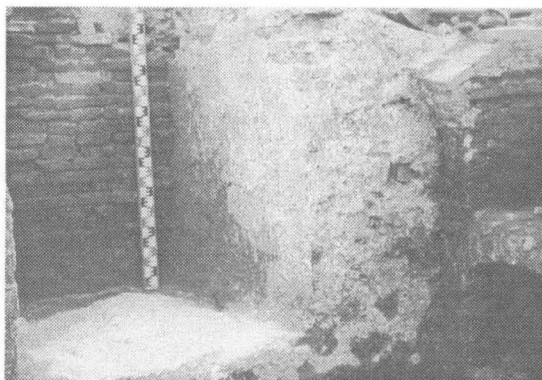
⁵ În testamentul lui Nicolae de Appa din 1447 nu este inclusă moșia Dumbrăveni (*Urkundenbuch*) V, p. 213-215.

Fig. 8 Biserica nobiliară din Dumbrăveni (după Avedik, p. 79).

Fig. 9 Biserica nobiliară din Dumbrăveni: zidul de închidere a culoarului de acces la cripte.

Fig. 10 Criptele afectate parțial de săpătură mecanică din anul 1989.

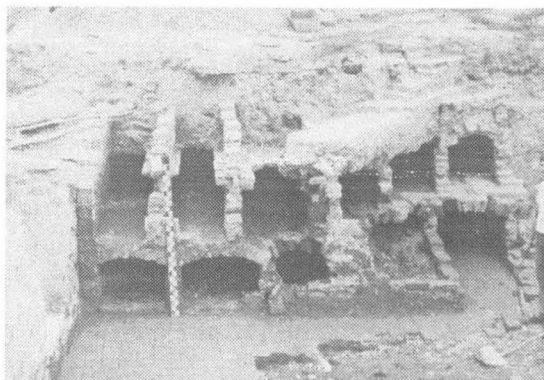

că se referă la relația lui cu posesiunea Dumbrăveni⁸. Relația patrimonială nu este clară cum nu este clară nici relația Anei cu așezarea unde își redactează testamentul. Dat fiind natura documentului, este subliniată relația matrimonială (...Anna relictă Georgii Appa..) și nu cea patrimonială⁹. Nu trebuie să ne așteptăm, cu atât mai mult, să deslușim din acest document raportul între familia Appa și biserica pomenită în testament. Documentele lasă să se întrevadă o situație de ambiguitate, determinată de statutul de dividiviziune și un reflux al puterii familiei.

Autoritatea familiei Appa va avea de suferit în urma participării la răscoala antiregală a lui

⁸ *Urkundenbuch V*, p. 69. Mențiunea din document nu este destul de clară "... in quandam villam seu possessionem prenominati strenui viri domini Nicolai filii Apa Eppesdorff vocatae..."

⁹ Datele documentelor luate în discuție nu constituie argumente pentru datare. *Urkundenbuch, V*, p. 265.

Michael de Appa în 1467 dar jumătate din posesiunea ei este retrocedată nu după mult timp.

Disputele pentru extinderea stăpânirii asupra întregii moșii sau intențiile agresive ale altor nobili, preocupările familiei Appa nu constituie cadrul faptic care să permită o inițiativă de amploare, cum este aceea a unei biserici din material durabil într-o așezare iobăgească. Mai mult, biserica a fost menită a sluji drept lăcaș de cult și loc de veci al unei structuri familiale puternice¹⁰.

Analiza contextuală ne permite să trecem granița secolului al XVI-lea. În lipsa unor informații documentare directe suntem nevoiți să luăm în considerare informațiile lui L. Avedik deja pomenite. Putem aduce în discuție și alte argumente.

Includerea unei biserici într-o așezare iobăgească, poziționarea centrală, nu sunt destule argumente pentru o atribuire indiscutabilă, cu atât mai mult cu cât teoria "curților nobiliare" este încă activă. În cazul bisericii din Dumbrăveni, existența tribunei la vest, sistemul de cripte, în care cea mai mare are o poziție centrală, constituie argumente suficiente pentru atribuire. Regretatul profesor V. Vătășianu considera că bisericile nobiliare cu cripte apar numai

¹⁰ Subiectul relațiilor patrimoniale ce leagă familiile nobiliare Appa și Bethlen de posesiunea Dumbrăveni este mai pe larg prezentă în: Petre Munteanu Beșliu, *Die Kirche des mittelalterlichen Eppeschorf* în "Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde", 19(90), 1, 1996, p. 6-10. Din informațiile analizate mai sus nu se desprinde concluzia datării bisericii din Dumbrăveni în prima jumătate a secolului al XV-lea. Testamentul Anei redactat în 1448 se referă în general la biserica din Dumbrăveni. Ea nu poate fi identificată cu cea prezentată. Nu excludem și ipoteza existenței pe același loc a unei biserici anterioare. Dacă afirmația lui L. Avedik potrivit căreia palatul a aparținut inițial familiei Bethlen este justă, înseamnă că familia Appa a avut în posesie partea din așezare unde se afla biserica recent cercetată arheologic.

Fig. 11 Biserica nobiliară din Dumbrăveni; Zidurile ce compartimentau stratul de umplutură aflat deasupra criptelor.

în ultimele decenii ale secolului al XV-lea sau începutul secolului următor¹¹.

Informațiile arheologice nu sunt la fel de convingătoare pentru încadrarea cronologică în limite restrânse. Simplitatea planului, forma pentagonală a altarului nu constituie elemente suficiente pentru analiza stilistică și, implicit, determinarea cronologică. În schimb, montantul din piatră cu bagheta rotunjită încadrată de alte două ascuțite (toate profilele situate în același plan), ne conduc spre o anumită determinare stilistică. Remarcăm din fotografia publicată în volumul redactat de L. Avedik, masivitatea bisericii și forma golurilor care se raportează la construcția învecinată a palatului Apaffi. (fig. 8)

Descoperirea arheologică, strădania de argumentare a propunerilor de datare și încadrare culturală pun în lumină necesitatea unor studii multi- și interdisciplinare (raportul de cercetare este numai o componentă). Dezideratul care implică munca de echipă și efortul susținut apare în condițiile actuale greu de realizat, ceea ce afectează gradul de cunoaștere a monumentelor medievale și ansamblul cercetării. Astfel, s-ar putea extinde cercetările arheologice în zona învecinată bisericii, acolo unde au fost semnalate morminte de înhumare aparținând, probabil, bisericii anterioare, din lemn, demolată în momentul construirii celei din piatră și cărămidă (gropile practicate pentru amenajarea criptelor în subsol au distrus urmele acestei biserici). Cercetările arheologice și de parament, evidențierea pieselor de arhitectură, a blazoanelor de la Palatul Apaffi ar putea constitui o parte a unui studiu monografic asupra localității sau despre monumentele medievale din fostele posesiuni nobiliare din zonă. În ultimă instanță, săpătura arheologică de salvare de la Dumbrăveni fără a se putea substitui, constituie un posibil punct de pornire pentru o cercetare sistematică, de amploare într-o "zonă gri" a cunoașterii istorice.

Numele familiei nobiliare din Dumbrăveni, apare în documentele sec. al XV-lea forma Appa. În cazul pomenirii palatului din localitate am folosit grafia consacrată "Apaffi".

PETRE MUNTEANU BEȘLIU

The archaeological excavations in Dumbrăveni lasted from 1989 to 1990. The results of the rescue archaeological excavations are: The plan of a nobiliary chapel with nobiliary tribune and a vast sistem of underground vaults was drawing;

By all probability, the church belonged to the Appa family, the landlords of the village in the 15-17 century;

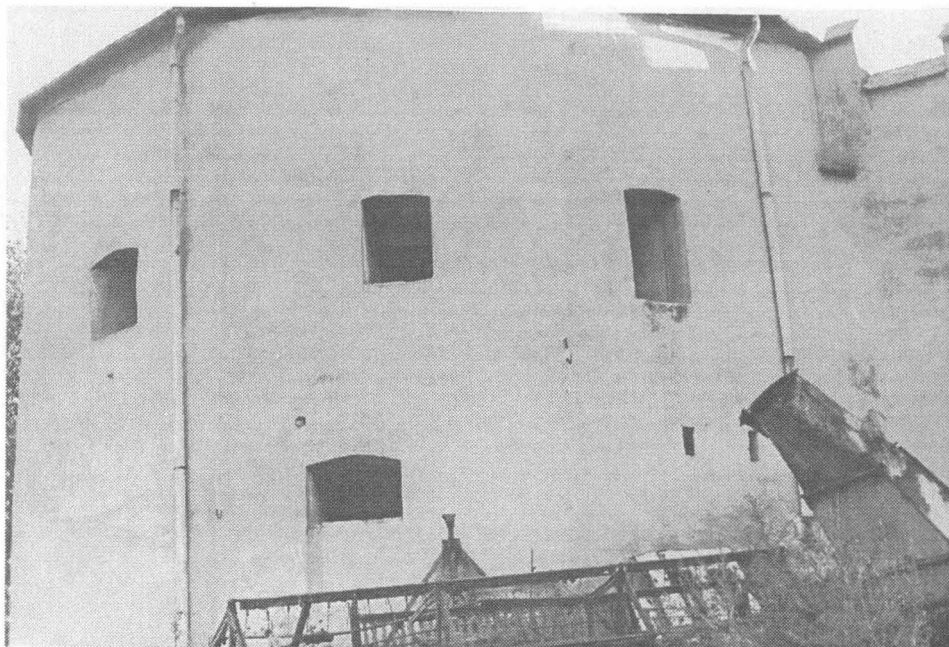
Fragments of pottery from the 7-th -18-th century and the 17 century were uncovered in the excavations at The Appa's Palace.

¹¹ V. Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române*, București, 1959, p. 543. Bisericile aparținând Renașterii, mai puține la număr decât cele gotice sunt și mai puțin cunoscute. Interesul istoricilor de artă ocolește în general monumentele ridicate în Transilvania în secolul al XVI-lea. Lipsa de analogii nu este de natură să stimuleze efortul extinderii analizei bisericii din Dumbrăveni.

Fig. 12 Palatul Apaffi, inscripția ce-l amintește pe un membru al familiei Appa în calitate de constructor al edificiului.

Fig. 13 Palatul Apaffi, deschiderile ferestrelor de la donjon.

I. Despre sculpturile care au decorat și decorează Palatul de Justiție și autorii lor au apărut în presă de-a lungul anilor câteva știri lacunare care se contrazic.

În articolul "*Instituții publice bucureștene cu sculpturi de Carol Storck*" ("Arhitectura", nr. 2 din 1989) am reușit pe baza acestor informații să reconstitui doar aportul acestuia arătând că este autorul a trei lucrări: "Forța", "Prudența" și "Temperanța" și să avansez ideea că primele două sunt plasate de-a dreapta și de-a stânga orologiului, iar ultima rămânând neidentificată printre cele șase aflate în nișe.

Cu prilejul restaurării clădirii în anul 1994, am putut urca pe schelă și am identificat că cea de-a patra sculptură (femeia cu mâna ruptă) cum privești de la dreapta la stânga, este semnată și datată pe plintă (lângă picior): *C. Storck 1895*. Să fie "Temperanța"? În schimb se infirmă paternitatea atribuită acestuia de mine lucrării din dreapta orologiului (3 m diametru), întrucât pe plinta acestuia este indicat numele autorului - *Giorgio Vasilesco* - și anul execuției 1896. Prin această constatare se confirmă știrea din articolul necrolog al artistului semnată de criticul de artă Leon Bachelin, apărut în cotidianul "L'Indépendance Roumaine" din 15/27 noiembrie 1898, că "lui, împreună cu Georgescu, i s-a dat comanda statuiilor care împodobesc fațada Palatului de Justiție". Cu această ocazie am constatat că pe a doua sculptură, de la stânga la dreapta când privești fațada pe plinta lucrării este scris: *Fr. Storck 1901*.

Mai putem adăuga acestor precizări că statuia de deasupra orologiului, care s-a distrus, căzând la cutremurul din 4 aprilie 1940 este opera sculptorului Vladimir Hegel, cum reiese dintr-un articol despre creația artistului apărut în "Universul literar" din 16 octombrie 1906. Cum arăta lucrarea ne putem face o vagă idee din două reproduceri de epocă, una apărută în revista "Ilustrațiunea română" din 7 octombrie, alta în "Magazinul" din luna noiembrie a aceluiași an (un personaj feminin, bogat înveșmântat, stând pe un tron într-o ținută solemnă, cu mâna dreaptă ridicată ținând crucea dreptății, întrucât reprezintă justiția).

II. Clădirea, situată la intersecția străzilor Lipsani, Smârdan și Stavropoleos, construită

în anii 1911-1912 în stil clasic, în gust vienez, a fost inițial sediul unei sucursale a Băncii Gesellschaft din Berlin. Mai păstrează o fațadă bogat decorată cu coloane, colonete, cartușe, busturi și statui. Interiorul este deopotrivă de somptuos înfrumusețat cu coloane, colonete, baluștri în mozaic de diverse culori imitând marmura, stucaturi cu motive vegetale pe plafoane, precum și sculpturi și picturi.

Pe cupola monumentală a clădirii în formă de U se află un tambur, pe care stau în poziții degajate doi tineri, înfățișați nud, cu trupuri vâjoase. Unul din personaje se ține cu mâna dreaptă de tambur, iar în mâna stângă ridicată în sus ține o coroană de lauri. Celălalt ține cu ambele mâini, în dreptul piciorului stâng, ceva nedeșluit.

Artistul, rămas anonim, foarte probabil german, a reușit să redea trupuri turnate în metal, bine proporționate, surprinse în mișcare, frumos echilibrate, gândite corect a fi privite în racoursi.

Clădirea are pe ambele laterale - strada Lipsani și str. Stavropoleos - câte o intrare. Cea principală este dotată cu un portal renesantist pe trei niveluri încadrat de coloane și sculpturi în basorelief.

În dreapta și în stânga portalului, pândit câte un personaj feminin. Cel din stânga îmbrăcat într-o ținută subțire ține în mâna stângă o ramură de palmier și privește către un băiețel văzut până la brâu, având în mâna dreaptă o seceră, simbolul avuției agricole. Cel din dreapta, ține în mâna dreaptă o torță și privește către o fetiță văzută până la brâu care ține în mâini probabil o carte.

Deasupra portalului un mare cartuș dreptunghiular, pe care altădată se afla inscripția instituției bancare ștearsă ulterior, când clădirea a luat o altă destinație. La rândul său cartușul este încadrat pe ambele laturi laterale de câte o scenă înfățișând fiecare câte doi putți susținând un encadrament. Intrarea de pe str. Stavropoleos este mai modestă, fiind destinată folosinței de către salariații băncii, dar și ea încadrată de coloane, colonete și un fronton.

Între cele două intrări, la nivelul etajului întâi, clădirea este decorată, în dreptul intersecției celor trei străzi cu două sculpturi în mărime naturală, plasate fiecare într-o nișă adâncă încadrată de coloane având la bază elemente vegetale.

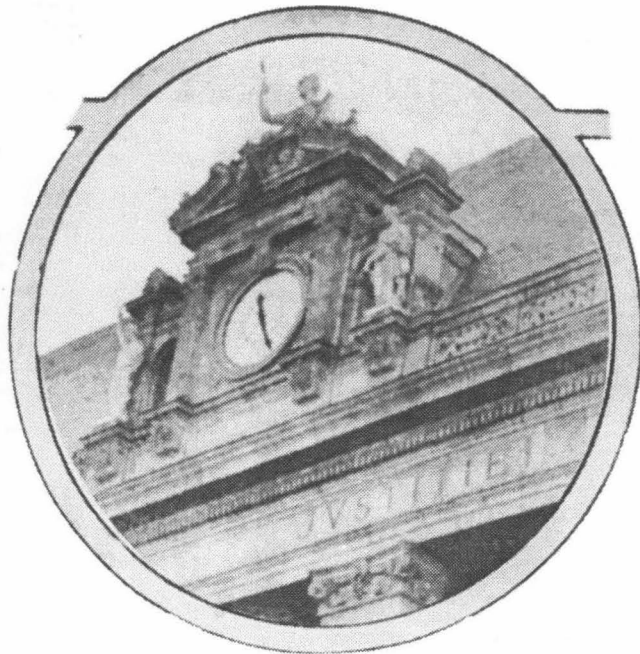

Fig. 1. Palatul Justiției. Frontonul. "Ilustrațiunea română", 7 octombrie 1931.

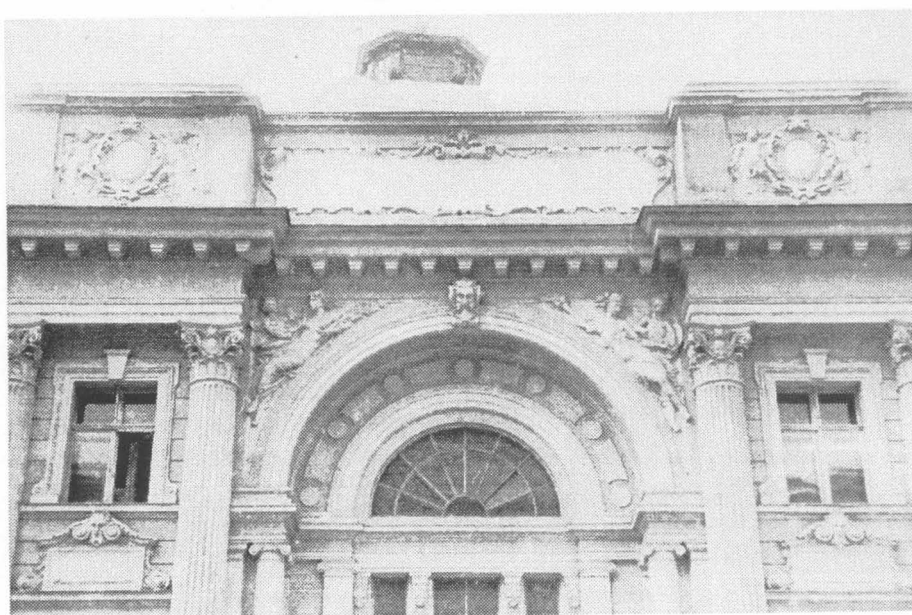
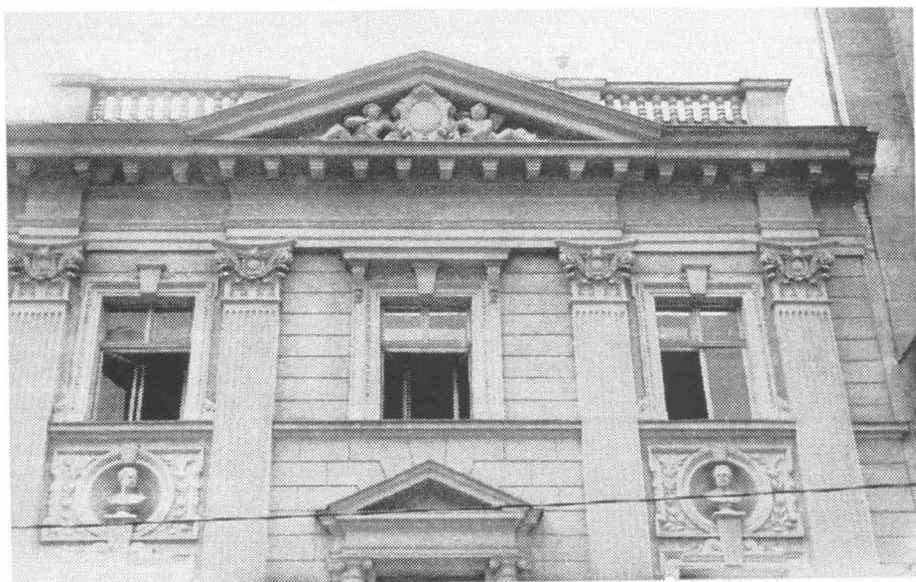
Fig. 2. Palatul Justiției. Frontonul reproduc în "Magazinul", noiembrie 1931.

Fig. 3. Clădirea fostei Bănci
Gesellschaft de pe strada Lipscani;
grupul statuar de pe acoperiș.

Fig. 4. Frontonul fațadei din str.
Lipscani.

Fig. 5. Frontonul fațadei din str.
Stavropoleos.

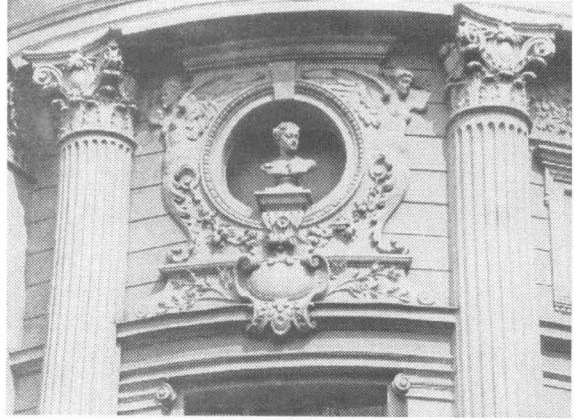
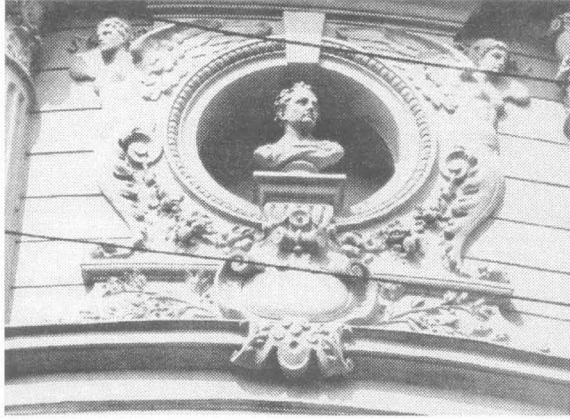

Fig. 6,7. Busturi de pe fațadă din str. Smârdan.

Fig. 8,9 Sculptură în ronde-bosse pe fațada din str. Smârdan.

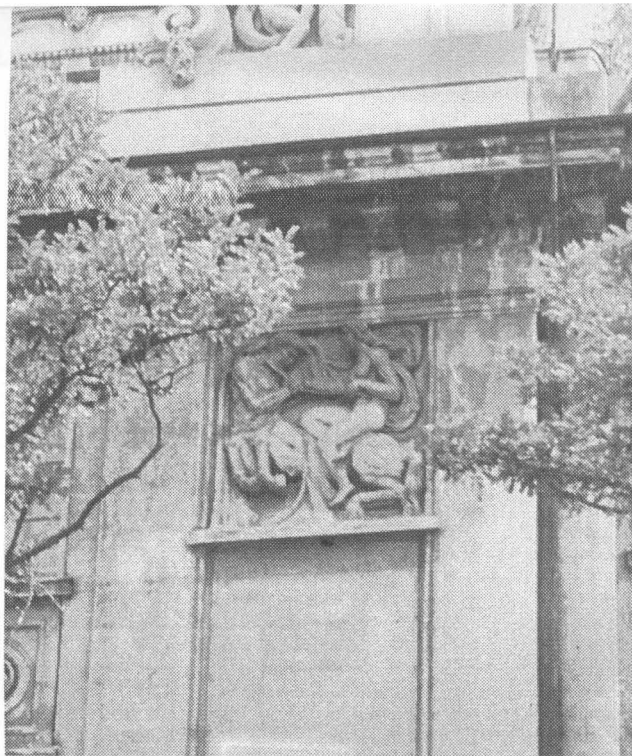

Fig. 10 Panou decorativ de pe clădirea din str. Călărași, nr. 44.

Ambele personaje feminine stau pe câte un jilț, într-o ținută mândră și autoritară. Sunt îmbrăcate cu câte o rochie transparentă, lăsând să se vadă foarte bine trupurile vânjoase până la talie. Măinile au mișcări energice și reprezintă o realizare artistică valoroasă care aflată într-un muzeu s-ar bucura de atenția cuvenită, dar statutul de element decorativ, îi conferă, injust, un rol minor în optica actuală, chiar a amatorilor de artă mai avizați.

Deasupra ferestrelor etajului întâi din strada Smârdan, într-un cadru dreptunghiular cu elemente decorative din vrejuri, sunt plasate în centrul acestora într-o nișă circulară câte un portret bust în rond-bos plasat pe un pedestal. De asemenea sub cornișă, deasupra ferestrelor de la etajul doi, se află câte un cartuș bogat decorat cu ghirlande, susținut de două genii feminine cu aripile întinse. La centru, într-o nișă, câte un portret bust plasat pe un pedestal. Sunt două portrete până la etajul întâi și două la etajul doi, toate la aceleași dimensiuni - mărime naturală - redată până la umeri, realizate în teracotă, actualmente vopsite ca și restul clădirii. Fac parte din repertoriul sculpturilor de serie care sunt folosite la clădirile neoclaseice austriece din secolul al XIX-lea.

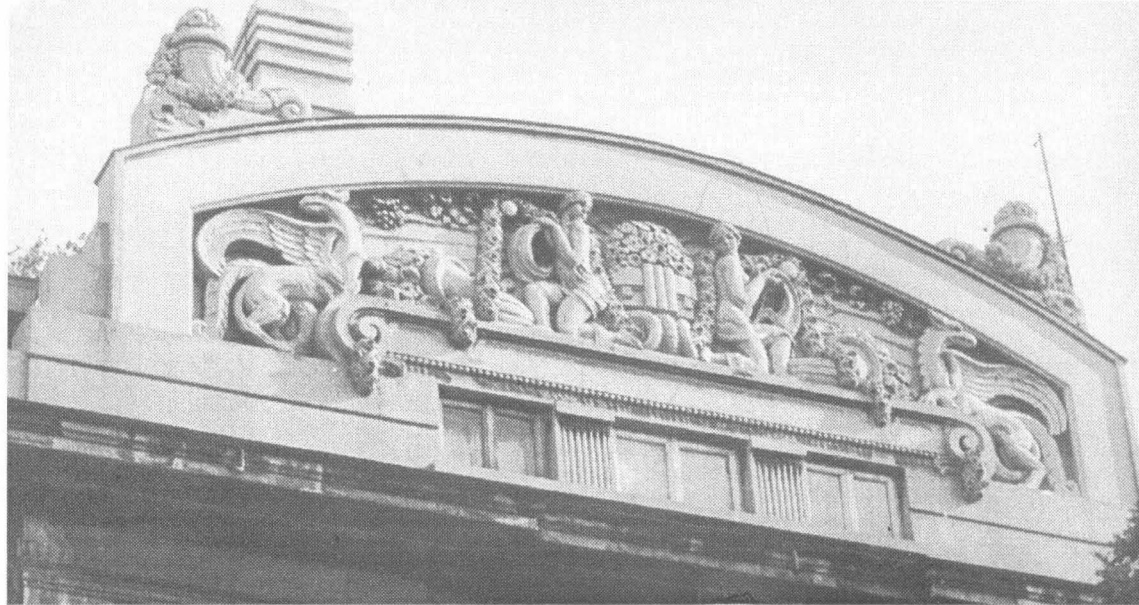
Restaurarea clădirilor efectuată cu grijă în anii 1984-1985, ne-a lăsat aproape intactă o construcție reprezentativă a arhitecturii bucureștene de influență germană a veacului trecut.

III. Sculptorul Mac Constantinescu (1900-1979) este autorul întregii decorații de pe fațada principală și cele două laterale ale clădirii din strada Călărași, nr. 44. Clădirea a fost construită între anii 1925-1928 de arhitectul Soru, proprietar fiind Mihai Zisman.

Frontonul este construit dintr-un prelung segment elipsoidal și este decorat cu o scenă tratată într-o viziune Art Deco, amintind, totuși, rigoarea artei clasice greco-romane. La centru se află ca element central un mare coș cu flori. De o parte și de alta, încadrându-l cu spatele câte o tânără fată reprezentată din profil, se sprijină pe câte un genunchi întorcând capul una către alta. Fiecare fată ține un voal care le înfășoară mijlocul. O ghirlandă prelungă înconjoară elementele amintite și simetric cornurile abundenței. Doi grifoni înaripați, marginali, închid compoziția. Scena este ingenios ritmată, nudurile au mișcări grațioase, iar grifonii se sprijină pe elementul arhitectural ce servește de bază pentru scenă și de cornișe pentru ferestre, soluție fericit adoptată de sculptor în cadrul impus de arhitectura fațadei.

Pe laturile laterale ale frontonului, drept acrotiere, două masive cornuri ale abundenței, înfășurate fiecare cu ghirlanda sa circulară.

Între parter și etaj tăbliile de sub ferestre au fost decorate cu basoreliefuluri rotunde reprezentând copilași, de dimensiuni relativ modeste.

*Fig. 12. Frontonul clădirii din
str. Călărași nr. 44.*

*Fig. 13. Fașada clădirii din
str. Călărași nr. 44.*

La extremitățile fațadei clădirii și pe cele două laturi laterale, la nivelul etajului doi se află două reliefuri înfățișând scene din tauromahie și opt redând câte un nud de bărbat sau femeie, de inspirație clasică.

Sculptorul Mac Constantinescu în toate aceste basoreliefuri a lăsat frâu liber fanteziei interpretând într-un spirit modern și cu abilitate tehnică, scene mitologice din statuara Greciei antice, încadrându-se cu o deosebită înțelegere spațiilor oferite de arhitectură, fără ostentație, cu rafinată și subtilă artă.

IV. Construit în anul 1931, Palatul librăriei Socec and Co. de pe Calea Victoriei, nr. 17, colț cu str. Lipscani, are plasate pe fațadă, la nivelul cinci, două personaje, sculpturi în mărime naturală.

Cel dinspre str. Lipscani înfățișează un personaj feminin cu o carură athletică, învelită de la șolduri în jos de o țesătură, acoperind în parte piciorul drept; cel stâng se sprijină pe o carte. În mâna dreaptă ține un caduceu, iar în mâna stângă o carte deschisă. Este o alegorie, ce sugerează comerțul de carte al societății proprietare.

Personajul dinspre Calea Victoriei reprezintă

un bărbat nud, de asemenea cu musculatura proeminentă. El se sprijină energic pe piciorul stâng, iar cel drept este fandat pe un podest. În mâna dreaptă ține o făclie cu mâner prelung, iar în mâna stângă un rotulus desfășurat orizontal și o floare. Și în acest caz este vorba de o alegorie care trimite la dorința menținerii trează a culturii care trebuie să fie vie, luminătoare.

Ambele sculpturi sunt cert creația unui artist autohton, inspirat din statuara antică greco-romană. Exagerările anatomice au fost intenționate, dat fiind locul înalt unde se găsesc plasate, spre a fi remarcate mai ușor. Un neajuns al acestor sculpturi constă în poziționarea extrem de sus care le face să pară prea mici în raport cu înălțimea clădirii, devenind și puțin vizibile și în consecință se pierde, fiind cu greu reținute de eventualii privitori ai arhitecturii palatului, chiar plasați la o distanță convenabilă.

V. Pe strada Berzei nr. 29 se construia imediat după anul 1930 o clădire cu 5 etaje, pentru Institutul teologic baptist, servind ca birouri și cămin pentru cursanții cultului. Arhitectura strict funcțională a imobilului, cu aspect sever, l-a determinat pe proiectant să

Fig. 14. Fațada clădirii din Calea Victoriei, nr. 17.

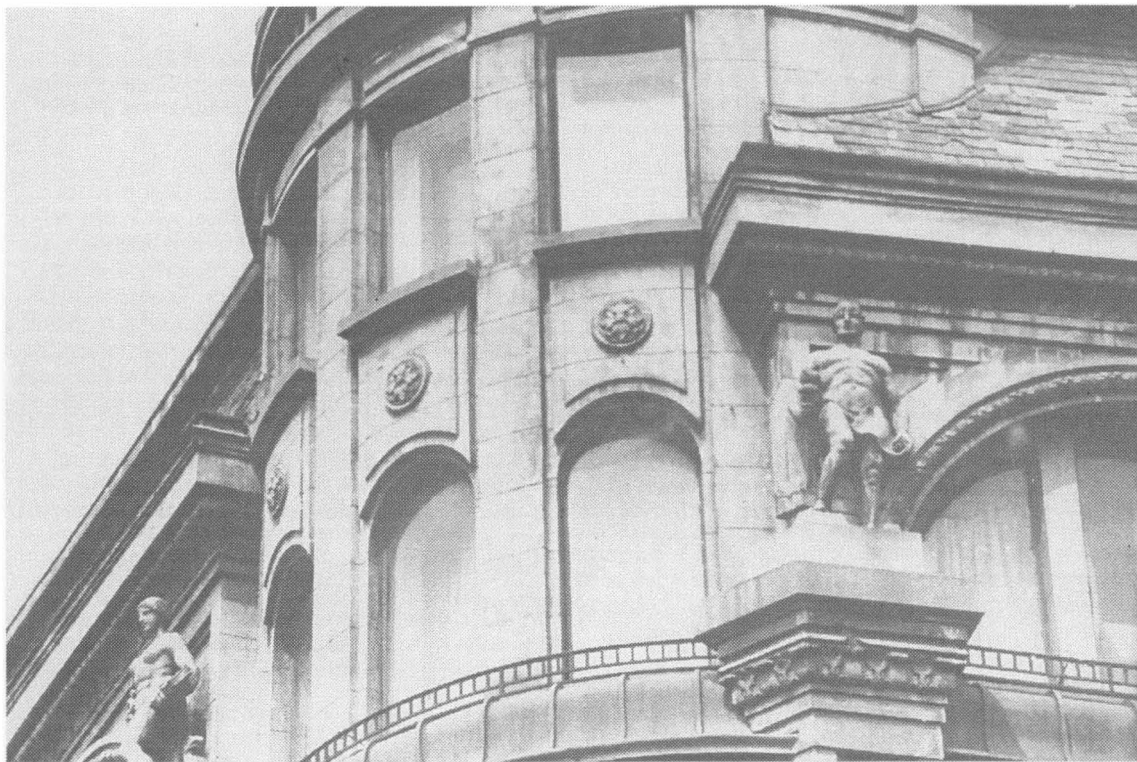
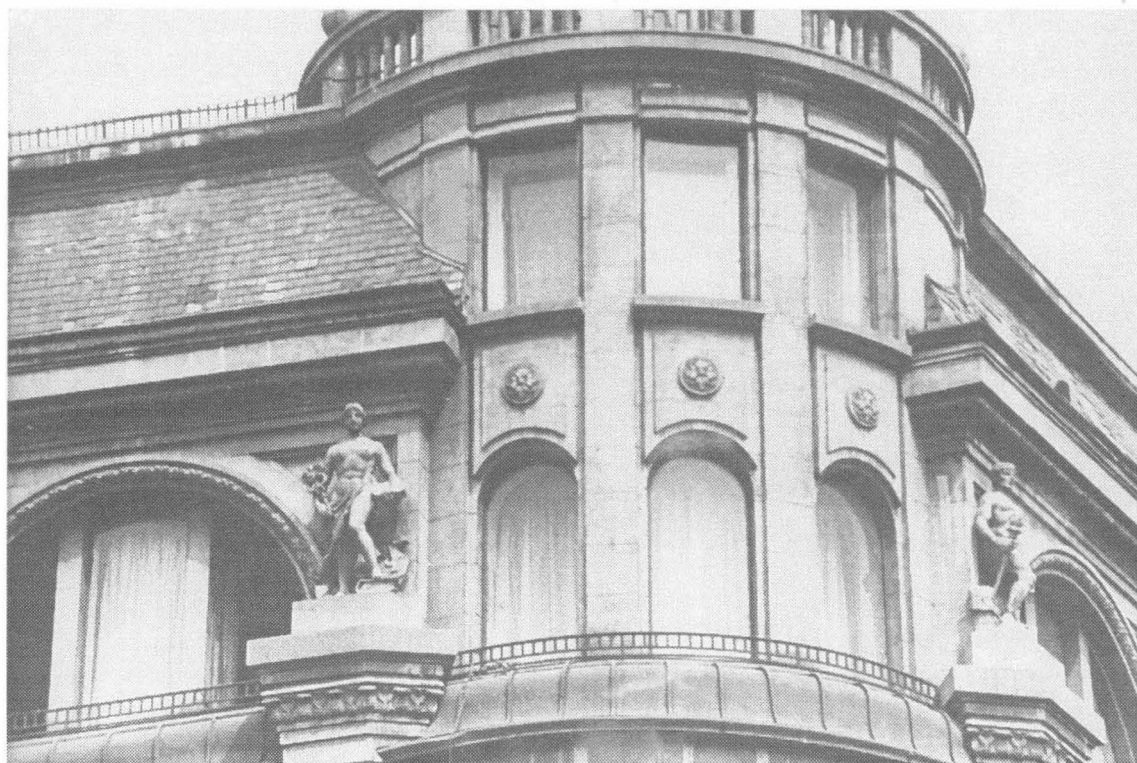

Fig. 15. Aspect al fațadei clădirii din Calea Victoriei, nr. 17.

Fig. 16. Sculpturile de pe fațada clădirii din Calea Victoriei, nr. 17.

propună, pentru a umaniza clădirea ca în cele două extremități ale fațadei să plaseze la nivelul etajului patru câte un postament, care să susțină o sculptură.

Actualmente în partea stângă se află o sculptură înfățișând un bărbat semănând, redat stând în picioare, puțin aplecat, cu capul descoperit, îmbrăcat cu ițari și cămașa cu mânecile suflecate, cu mâna stângă ține marginea șorțului cu semințe, iar cu mâna dreaptă împrăștiindu-le.

Semănătorul întruchipează simbolul răspândirii propovăduitoare a cultului baptist. Sculptorul s-a inspirat în realizarea sa din evanghelistul Matei, cap. 13 v. 3 care spune "iată semănătorul a ieșit să semene". Unii bătrâni ai locului își amintesc vag că pe celălalt postament ar mai fi fost o sculptură, fără să o poată descrie, care a căzut distrugându-se la cutremurul din 1940. Alții neagă total aceste afirmații, spunând că dintotdeauna a fost doar o singură sculptură. Lucrarea este modestă valoric și credem că a fost realizată spre a fi privită normal de jos și nicidecum de la o atare înălțime, ceea ce face s-o vedem deformată.

VI. Adept și pionier al arhitecturii moderne în țara noastră după primul război mondial, Marcel Iancu a realizat numeroase locuințe particulare, căutând să însoțească volumele

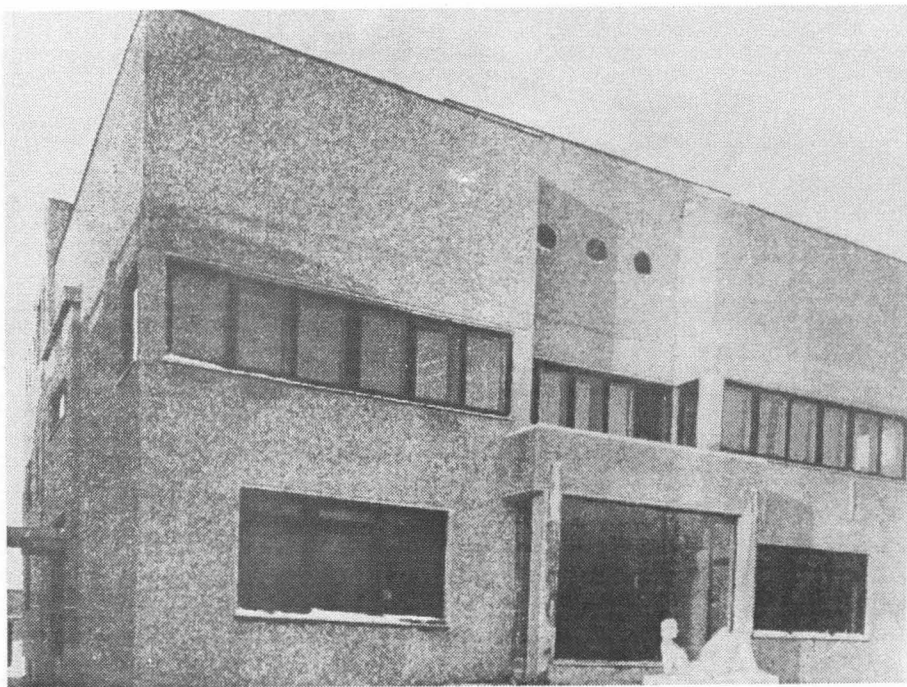

Fig. 18. Casa Chihăescu din Șoseaua Kiseleff nr. 49.

geometrice epurate cu lucrări de artă, simțind nevoia de a umaniza fațadele cu decorații sculpturale. De mare ajutor în îndeplinirea nobilei aspirații i-a fost sculptorița Milița Petrașcu. Militând, la rândul ei, pentru o artă cât mai descătușată de percepțele realiste, l-a înțeles pe arhitect și a răspuns întocmai dorinței acestuia. Drept urmare, a realizat sculpturi care s-au integrat armonios în sobrietatea arhitecturii. Câteva din aceste colaborări le-am semnalat în articolul "*O colaborare fructuoasă între arhitectul Marcel Iancu și sculptorița Milița Petrașcu*", apărut în revista "Arhitectura" nr. 4 din 1988, în care mă refeream la basoreliefurile acesteia de la clădirile arhitectului din str. Ștefan Luchian nr. 3, str. Hristo Botev nr. 34 și str. Nicolae Goleșcu nr. 5. În această ultimă clădire la parter, Marcel Iancu "și-a rezervat o vastă încăpere, în foarte bune condiții de lumină și de expunere... pe care o dedică artei plastice românești" (Facla, 29 mai 1939) și unde se inaugurează în 1939 o expoziție a celor doi prieteni artiști. Dacă în aceste cazuri basoreliefurile erau fiecare discret încastrate pe zidurile de la intrare, iată și un caz mai special - amplasarea unei sculpturi

ronde-bosse în piatră așezată în axul clădirii, la exterior, pe ultima treaptă de la intrarea în locuință. Ne referim la imobilul din Șoseaua Kiseleff, nr. 49, cunoscută sub numele de Casa Chihăescu, după numele proprietarului, realizată de Marcel Iancu în anii 1930-1931 (Grigore Ionescu, *Istoria arhitecturii*, București).

Actualmente locuința se păstrează în forma inițială, în schimb sculptura a avut o soartă vitregă, fiind ulterior deteriorată și apoi distrusă. Despre cum arăta și unde era amplasată luăm la cunoștință dintr-o reproducere înfățișând locuința, apărută în revista "Ilustrațiunea română" din 24 august 1932. În schimb, din această imagine, deși foarte palidă putem să apreciem efectul estetic pozitiv al simbiozei sculptură-arhitectură. Bănuim valoarea artistică și ne dăm seama de impresia pe care o lăsa privitorilor ce se perindau la circa 30 de metri distanță dintre grădina și Șoseaua Kiseleff.

După mărturisirea Miliței Petrașcu, făcută în anul 1958, era o lucrare care îi dăduse mari satisfacții la realizarea ei și o socotea o operă de vârf în creația sa.

PETRE OPREA

PROCESELE VERBALE ALE ȘEDINTELOR DE AVIZARE ORGANIZATE DE COMITETUL DE STAT PENTRU ARHITECTURĂ ȘI CONSTRUCȚII,
Partea a IV-a, MAI-IULIE 1953

PROCES VERBAL NR. 17
al ședinței din 11 Mai 1953 ora 8

Compunerea Consiliului

Președinte: Prof. Duiliu Marcu
Membri: Arh. Balș St.
Arh. Costescu E.
Prof. Ionescu Gr.
Arh. Lieblich R.
Prof. H. Teodoru

Deasemenea iau parte:

Arh. T. Socolescu
Secretar: N. Christu

1. Continuarea cercetării primei liste de monumente istorice (prima serie)

Referent: Arh. Lieblich R.

Din lista de 1000 monumente istorice de arhitectură, din cele mai reprezentative, Consiliul cercetează în continuare, în această ședință, monumentele din regiunile: Iași, Reg. Autonomă Maghiară, Oradea, Pitești și Ploiești.

Consiliul avizează favorabil monumentele propuse din aceste regiuni, recomandând următoarele modificări:

1. Se vor șterge din această listă (urmând să fie trecute în alte liste, ce vor apare ulterior), următoarele monumente:

a. din regiunea Iași:

- Iași-Casa Veche (fost Consulat Rusesc)
- Iași - Biserica Sf. Lazăr

b. din Regiunea Ploiești:

- Ploieștiori - Casa Cantili
- Sinaia - Palatul Pelîșor (înglobat în complexul castelului Peleş)

2. Se vor completa listele cu următoarele monumente:

a. Regiunea Iași:

- Huși - Palatul Episcopal
- Iași - Casa Bașotă - str. Lănăriei
- Pașcani - Complexul Conacului Iordache Cantacuzino
- Pribești - Casa Veche
- Ruginoasa - Ruinele Palatului Cuza
- Ruginoasa - Hanul
- Trifești - Biserica (ruină)
- Iași - Facultatea de Medicină
- Iași - Teatrul Național
- Iași - Universitatea
- Iași - Liceul internat - arh. Mandrea
- Iași - Liceul Național - arh. Gabrielescu

b. În regiunea Oradea:

- Oradea - Vechea cetate
- Oradea - Primăria

c. În regiunea Pitești:

- Berislăvești - Biserica
- Câmpulung Muscel - Casa Muzeului

- Cobia - Mănăstirea
 - Cozia - Biserica fostei bolnițe
 - Curtea de Argeș - Casa Goangă
 - Hurezu - Schitul Sf. Ștefan
 - Hurezu - Schitul Sf. Apostoli
 - Hurezu - Bolnița
 - R. Vâlcea - Complexul Episcopiei
- d. În regiunea Ploiești:
- Doftana, Raion Cămpina - Ruinele Penitenciarului
 - Filipeștii de Pădure - Conacul Cantacuzino
 - Ploiești - Halele centrale

PREȘEDINTE

Prof. Duiliu Marcu

Membri:

Arh. Balș St.
Arh. Costescu E.
Prof. Ionescu Gr.
Arh. Lieblich R.
Prof. H. Teodoru

PROCES VERBAL NR. 18
al ședinței din 14 Mai 1953 ora 8

Compunerea Consiliului:

Președinte: Prof. Duiliu Marcu
Membri: Arh. Balș Ștefan
Arh. Costescu Emilian
Prof. Ionescu Grigore
Arh. Lieblich Richard
Prof. Horia Teodoru

Deasemenea iau parte ca referenți:

Arh. Fischer Ferdinand
Năsturel Petre
Arh. Socolescu Toma
Christu N.

Secretar:

Invitați:

<Grigore I.??>

Prof. Florescu (Muzeul de Antichități)

Tov. Simionescu (Min. Cultelor)

1. Lucrări de protejare la Cetatea de Scaun a Sucevei

Valoarea lucrării Lei 100.000 (în limita sumei repartizate de CSAC)

Titular de investiții Comitetul ptr. Așezămintele Culturale

Proiectant: Arh. E. Costescu

Referent: Arh. Gh. Curinschi

Dosarul cuprinde:

a. piese scrise: memoriu, deviz estimativ, analiza de prețuri, lista de materiale și baza prețurilor.

b. piese desenate: un plan de situație (sc. 1/500) cu indicarea lucrărilor de consolidare făcute în 1952, precum și acelea care urmează să se facă în 1953.

Din memoriu rezultă că în 1952 au început lucrări de consolidare la zidurile cetății, executate de I.R.C.L. din localitate, cu concursul colectivului arheologic al Academiei R.P.R. Lucrările nefiind terminate, se propune continuarea

operațiunilor de consolidare a zidurilor de piatră deteriorate, refacerea bolților și arcelor de cărămidă dislocate și rostuirea fețelor văzute ale zidurilor de piatră.

Consiliul, luând în discuție acest proiect constată următoarele:

a. Planurile prezentate reprezintă o indicație sumară (copie de pe releveul lui Romstörfer) a lucrărilor proiectate. Dosarul trebuie completat cu planuri detaliate și precise, în care să fie indicate porțiunile unde se va lucra (de ex. refacerea bolților și arcelor de cărămidă din subsol etc.).

b. Din afirmația tov. arh. E. Costescu, reiese că la lucrările executate în 1952 la Cetatea de Scaun a Sucevei s-au făcut greșeli grave la refacerea zidurilor, acestea fiind rău executate. De aceea pentru viitor, lucrările vor trebui supravegheate continuu de către un tehnician competent, care va avea grija de a aceste lucrări să se execute după normele întocmite de Direcția Generală a Monumentelor Istorice din care extragem următoarele:

Lucrările de consolidare trebuie astfel executate încât zidurile cetății să fie puse în stare de a rezista intemperiilor un timp cât mai îndelungat. Ele trebuie să fie conservate pentru generațiile viitoare, așa cum au fost descoperite, fără nici un adaos și mai ales, fără nici o prefacere sau modificare ce ar putea îngreuna studiile științifice ale cercetărilor de mai târziu. Prin desfaceri, completări și refaceri de zidărie, de tencuieli și de rostuirii, se denaturează vechile zidării, care nu mai pot fi date după mărimea și felul de așezare a pietrelor sau a cărămizilor, după felul și compoziția mortarelor, după felul rostuirii și așa mai departe. Un zid refăcut, încetează de a mai fi document istoric; o zidărie nouă executată pentru consolidarea zidurilor vechi nu trebuie să imite aparența și rosturile zidărilor vechi, pentru a nu se confunda cu ele și a nu inducă în eroare pe cercetători. Pentru a se deosebi mai ușor aceste zidării noi vor fi ridicate cu o mică retragere față de plumbul zidurilor vechi.

Prin documente fotografice de detaliu și de ansamblu, făcute înainte și după executarea lucrărilor de consolidare, se va dovedi pentru fiecare caz în parte, că în timpul acestor lucrări nu s-a adus absolut nici o modificare zidurilor vechi.

La executarea lucrărilor, va lua o parte activă personalul de pază al Cetății, care, cu această ocazie, se va califica pentru lucrările curente de întreținere ce vor trebui să execute în permanență la toate copertinele de protecție a zidurilor cetății, de îndată ce acestea se fisurează, se crapă sau se desfac, precum și pentru orice alt fel de lucrări de întreținere.

Lucrările ce urmează a se executa sunt următoarele:

1./ Înlăturarea vegetației de pe și din imediata vecinătate a vechilor ziduri.

2./ Consolidarea cu plantație a malurilor care se surpă.

3./ Nivelarea terenului pentru scurgerea și îndepărtarea apelor cu rigole, cu canale sau cu puțuri absorbante, până la o pătură adâncă de nisip.

4./ Injectarea cu zeamă de ciment prin suprafața superioară a zidurilor și protecția cu ciment a acestei fețe, rămânând toate neregularitățile existente.

5./ Zidării noi, din material nou și de format nou, de proptire și susținere, acolo unde este nevoie.

6./ Zidării noi, cu material nou, de completare la baza mâncată a zidurilor existente, pentru a se evita aplecare sau prăbușirea.

Felul de execuție al acestor lucrări va fi următorul:

1./ *Înlăturarea vegetației de pe și de lângă vechile ziduri.* Se va face cu cea mai mare atenție. Prin înlăturarea vegetației nu se va muta din loc sau desface nici unul din blocurile de piatră sau nici una din cărămizile existente. Se va căuta în același timp ca să nu se desfacă nici mortarul dintre cărămizi și pietre. Rădăcinile mai adânci, care nu se pot smulge fără a deteriora zidăria, se vor tăia cât mai adânc, astupându-se bine locul cu ciment după ce s-a

curățit și udat abundant locul.

În cazul copacilor care au crescut prea aproape de ziduri și care prin dezvoltarea rădăcinilor lor ar putea aduce stricăciuni vechilor ziduri, se va cere avizul C.S.A.C.-ului, pentru eventuala lor înlăturare. Îndepărtarea vegetației de pe ziduri, cosirea ierbii și îngrijirea plantațiilor trebuie să rămână o preocupare permanentă a personalului de pază al cetății.

2./ *Consolidarea cu plantații a malurilor care se surpă.* Se va examina cu atenție dacă spre vale, unde s-au surpat o parte din zidurile cetății, nu este cazul să se facă noi plantații cu scopul de a se împiedica o nouă prăbușire.

În cazul când, în urma cercetărilor și a constatărilor făcute, se consideră că plantațiile nu sunt suficiente, pentru a asigura buna menținere a zidurilor existente se vor face studii amănunțite și se va întocmi un proiect de consolidare a acestor ziduri, prin ziduri de susținere.

3./ *Nivelarea terenului.* Prin nivelarea terenului trebuie să se asigure îndepărtarea apelor de la temelia vechilor ziduri și prin rigole, canale sau puțuri absorbante adânci, trebuie să se asigure buna scurgere a acestor ape. În acest scop, se va întocmi un proiect amănunțit cu cote de nivel, arătând modul cum se evacuează apele de pe tot cuprinsul cetății și lucrările de canalizare necesare. Se vor preciza și locurile în care, în timpul iernii, personalul de pază trebuie să îndepărteze imediat zăpada, pentru a se asigura o bună păstrare a monumentului.

4./ *Injectarea cu zeamă de ciment și executarea unei protecții cu ciment a fețelor orizontale ale zidurilor.*

După ce zidurile au fost curățate de vegetație, după cum s-a arătat mai sus, se va proceda pe porțiuni succesive, fără a se aduce nici o modificare sau completare, după cum urmează:

a. Se va curăța de moloz și de murdăria fața superioară a zidurilor, spălându-se cât mai bine cu apă. Udându-se foarte abundant apoi cu apă fața superioară a zidurilor, se vor repara locurile pe unde apa, pătrunzând în zidărie, se scurge în afară printre rosturile de pe paramentele verticale ale zidurilor. Aceste locuri se vor curăți, se vor spăla și uda abundant, apoi se vor astupa cu mortar de ciment. Mortarul se va îndesa cât mai adânc, căutându-se să se vadă cât mai puțin din exterior.

b. După astuparea tuturor găurilor, cu ajutorul unor pânii, se va injecta prin toate crăpăturile dintre pietre sau cărămizi ale feței superioare a zidăriei, zeama de ciment cu un slab amestec de var, pentru ca priza să nu fie prea rapidă. Injectarea se va face în repetate rânduri, până la umplerea completă a tuturor golurilor.

c. Fără a se aduce nici o modificare profilului longitudinal al zidului, așa cum se găsește, se vor completa numai golurile ce se află pe partea orizontală a zidurilor cu materialul aflat pe șantier și cu mortar de var, amestecat cu ciment, căutându-se ca această suprafață să aibă o ușoară pantă în ambele sensuri sau numai într-o parte, după cum decide personalul științific al șantierului.

Pe suprafața astfel obținută, abundant umezită, se va așterne un strat de mortar de var, amestecat cu ciment, în care se va îngropa până la jumătate un strat de savură (piatră bătută, ca aceea pentru șosele). În continuare, se va așterne, peste această savură, un strat de ciment (o parte ciment și patru părți nisip cu bobul cât mai mare și bine spălat), care să acopere complet savura.

E bine ca acest strat de ciment să depășească plumbul zidurilor, mai ales în dreptul rosturilor verticale.

Pentru ca priza să se facă în cele mai bune condițiuni, fără crăparea stratului de ciment, se va acoperi cu gogoji, pânză etc., umede un timp cât mai îndelungat. În felul acesta se vor consolida porțiunile slăbite din părțile superioare ale zidurilor vechi, fără a fi nevoie ca ele să fie desfăcute și refăcute.

Dacă în aceste părți zidurile prezintă goluri anume, care sunt interesante din punct de vedere arheologic (urme de grinzi vechi etc.), ele nu se vor astupa, după cum va

decide personalul științific al șantierului.

d. Pentru zidăria compactă de bolovani de râu, pe fața superioară a zidurilor se poate face, în loc de stratul de protecție arătat mai sus, o rostuire cu ciment, care, umplând locurile adânci dintre pietre, va asigura prin pante judicios stabilite, scurgerea apelor de pe fața superioară a zidurilor. Se va uda abundant zidăria, acoperindu-se apoi cu rogojini sau pânze ude.

e. Se recomandă în mod special ca petele de ciment, stropirile și scurgerile de ciment ce eventual se vor produce în timpul lucrărilor de mai sus, să fie șterse de pe paramentele verticale ale zidurilor vechi imediat ce se produc. Aceasta spre a se evita pătarea lor, cu pete ce nu se mai pot înlătura mai târziu.

5 și 6./ *Zidăriile noi*, care se vor executa numai în locurile unde este absolută nevoie, fie pentru menținerea pe loc a unor masive de zidărie care s-ar putea prăbuși, fie pentru umplerea unor lipsuri la baza zidurilor existente, care s-ar putea apleca din această cauză, se vor executa cu material nou (sau cu material existent), într-o tehnică nouă, cu mortar de ciment și care nu va încerca să imite tehnica veche, spre a se putea ușor deosebi de zidăria originală. Aceste zidării, pentru a se deosebi mai ușor, se vor executa cu o ușoară retragere față de plumbul zidurilor vechi.

Lucrările nu se pot executa decât în condițiile arătate mai sus și numai dacă se poate asigura permanenta supraveghere arheologică și tehnică a unor specialiști competenți.

În concluzie, Comisia dă proiectului aviz favorabil cu recomandările de mai sus cuprinse în norme.

II. Titlul lucrării: *Lucrări (în continuare) de reparație și consolidări la zidurile Cetății Dinogetia, satul Garvăn, com. Văcăreni, raion Măcin.*

Valoarea lucrărilor: 35.900 lei (sumă repartizată de CSAC)
Titular de investiții: Comitetul pentru Așezăminte Culturale, reprezentat prin tov. Costescu E. și Prof. Florescu

Referent: Arh. T. Socolescu

Dosarul cuprinde:

a. *piese scrise*: deviz ofertă, analiza de prețuri, antemăsurătoare, extras de materiale, seria prețurilor.

b. *piese desenate*: schiță (plan de situație) la sc. 1/1000.

Consiliul luând în discuție dosarul, dă aviz favorabil proiectului, recomandând să se evite cât mai mult desfacerea zidurilor crăpate. Consolidarea se va face pe cât posibil prin injectare de ciment (umplerea crăpăturilor cu ciment), după cimentare avându-se grijă de a se spăla urmele lăsate pe ziduri de zeama de ciment.

Normele pentru executarea lucrărilor de consolidare la zidurile Cetății de Scaun a Sucevei, ce anexăm în copie, pot fi aplicate și în acest caz.

III. Avizarea primei liste de 1000 monumente istorice de arhitectură.

Referent: Arh. R. Lieblich

Consiliul cercetând în continuare lista propusă de 1000 monumente istorice de arhitectură și ținând seama de documentația care a stat la baza întocmirii ei:

- N. Ghika Budești, *Arhitectura religioasă în Muntenia*;
- G. Balș, *Bisericele lui Ștefan cel Mare*;
Bisericele și mănăstirile moldovenești din sec. XVI-XVIII;
- Grigore Ionescu, *Istoria arhitecturii românești*;
- M. Csaky, *Inventarul monumentelor și obiectelor istorice și artistice săsești din Transilvania*;
- V. Roth, *Die deutsche Kunst in Siebenbürgen*,

precum și documentația pusă la dispoziție de Comitetul pentru Așezăminte Culturale din arhiva fostei Comisiuni a Monumentelor Istorice, dă aviz favorabil în întregime, acestei liste, în care s-a ținut seama de modificările făcute în ședințele anterioare ale Consiliului, din 20 și 22 Aprilie și din 6,9 și 11 Mai a.c.

PREȘEDINTE

Duiliu Marcu

Membri:

Arh. Balș Șt.
Arh. Costescu E.
Prof. Gr. Ionescu
Arh. R. Lieblich
Prof. H. Teodoru

PROCES VERBAL NR. 19 al ședinței din 18 Mai 1953 orele 8

Compunerea Consiliului:

Președinte: Prof. Duiliu Marcu
Membri: Arh. Balș Ștefan
Arh. Costescu Emilian
Arh. Ghika Budești Ion
Prof. Gr. Ionescu
Arh. Lieblich Richard
Prof. Teodoru Horia

De asemenea iau parte ca referenți:

Arh. Fischer Ferdinand
Dr. Năsturel Petre
Arh. Socolescu Toma

Secretar:

S. Buzescu.

I. Lucrări de protejare la mănăstirea Dragomirna.

Valoarea lucrării: Lei 23.000 (din suma de lei 30.000 repartizată de C.S.A.C.)

Titular de investiție: Ministerul Cultelor, reprezentat prin tov. Simionescu, arh. A. Loizo și arh. Chefneux.

Proiectant: Arh. Chefneux Eugen
Referent: Arh. Fischer Ferdinand

Dosarul cuprinde piese scrise și anume: memoriul justificativ, deviz, analize de prețuri, antemăsurătoare, baza și seria prețurilor, extras de materiale și o planșă desenată reprezentând planul acoperișului peste trapeză și detalii pentru refacerea balustradei drumului de străjă.

Proiectul prevede următoarele lucrări:

1. Refacerea învelitorii de șindrilă de peste trapeză.
2. Reparația lemnăriei de la balustrada zidurilor cu metereze, precum și a învelitorii susținută de stâlpii balustradei.

3. Ștergerea de pe coloanele și de pe zidul dintre naos și pronaos a picturilor care, după părerea proiectantului, "produc o impresie detestabilă".

Consiliul, luând în discuție proiectul, dă aviz favorabil cu următoarele recomandări:

1. În ceea ce privește învelitoarea de șindrilă, se va avea în vedere cele stabilite prin normele întocmite de Direcția Generală a Monumentelor Istorice din C.S.A.C. din care extragem:

"Pentru stabilirea dimensiunilor, formatului și ciopliturii șindriei se vor face cercetări amănunțite, fie asupra învelitoarei existente a monumentului de arhitectură, pentru a se găsi părțile cele mai vechi, fie în molozul din podul vechi, fie la alte monumente din regiune, care au fost fondate în aceeași epocă, fie pe orice altă cale documentară.

Se vor cerceta cu atenție, în același timp, câpriorii sau lății cei mai vechi ai acoperișului, spre a se vedea dacă nu sunt urme de cuie de lemn, cu floarea mare și proeminentă, cu care au fost bătute șindrilele învelitoarei celei mai vechi.

În urma rezultatelor acestor cercetări, șindrila se va face o comandă specială.

Înainte de a se bate, șindrila se va înmuia în întregime într-o baie de carbolineum, până la completa îmbibare, apoi se va lăsa să se svânte. În timpul acestei operații se va menține ordinea de suprapunere pe care o avea șindrila împachetată, pentru ca prin potrivirea lor firească la bățut, să nu se facă pierderi inutile de materiale.

Șindrila se va bate la distanțele prevăzute în proiectul care va fi studiat, astfel ca prin suprapunere să se obțină în toate locurile o grosime de cel puțin 4,5 cm. Rândul inferior, de la streșină va fi dublu.

2. În ceea ce privește propunerea proiectantului de a se șterge picturile de pe coloanele și zidul dintre naos și pronaos, Consiliul este de părere să se obțină pentru aceasta și avizul Comitetului pentru Artă, cercetându-se la fața locului dacă sub vâruiala acoperită cu picturi "urâte și fără valoare" nu s-ar găsi picturi care merită a fi scoase la lumina zilei. Costul acestor lucrări ar putea să fie acoperit din diferența rezultată dintre suma alocată de 30.000 lei și cea din deviz de 23.000 lei.

3. Se vor lua măsuri de protecție a plantațiilor din incintă și din vecinătatea mănăstirii, interzicându-se în mod categoric orice tăiere de copaci sau distrugere de plantații.

4. Lucrarea va fi condusă de un arhitect care va da toate detaliile și indicațiile necesare și care va purta răspunderea.

II. Lucrări de protecție la Mănăstirea Bistrița.

Valoarea lucrării: Lei 50.000

Titular de investiții: Min. Cultelor reprezentat prin Tov. Simionescu și arh. Stoian

Proiectant: Arh. Andrei Loiso

Referent: Arh. Fischer F.

Dosarul cuprinde numai piese scrise: proiectul prevede următoarele lucrări: desfaceri și refaceri de învelitoare, burlane și ghiaburi, rosturi de zidărie de piatră, spoiei cu lapte de var.

Consiliul luând în discuție proiectul prezentat, dă aviz favorabil cu următoarele recomandări:

1. Pentru evitarea colorației urâte a rosturilor cu ciment, rostuirea zidăriei de piatră se va face cu un amestec de var, ciment la care se va adăuga și cărămidă pisată.

2. Devizul, care este întocmit sumar, va trebui refăcut, dându-se articolelor o enunțare cât mai clară și mai amplă.

3. Se vor lua toate măsurile pentru protecția plantațiilor din incintă și din apropierea mănăstirii, interzicându-se categoric orice tăiere de copaci sau distrugeri de plantații.

4. Lucrarea va fi condusă de către un specialist (arhitect sau inginer), care va da toate detaliile și indicațiile necesare și care va purta răspunderea.

III. Lucrări de reparații la Mănăstirea Neamț.

Valoarea lucrării: 240.945 lei (din care 90.000 lei din suma repart. de CSAC iar restul din fond Patriarhie)

Titular de investiții: Ministerul Cultelor reprezentat prin tov. Simionescu și arh. Chefneux E.

Proiectant: Arh. Chefneux E.

Referent: Arh. T. Socolescu

Dosarul cuprinde:

a. piese scrise: memoriu justificativ, deviz, analiza de prețuri, antemăsurătoare, baza și seria prețurilor, extras de materiale.

b. piese desenate: fațada de vest și cea de nord a cerdacului (sc. 1/100).

Proiectul prevede refacerea completă a cerdacelor pe latura sud și vest, până la turnul intrării, cu executarea de arcade din piatră cioplită la parter și cu stâlpi de stejar simpli la etaj.

Consiliul amână discutarea proiectului pentru ședința următoare, când se vor aduce și variantele studiate pentru acest cerdac de către fosta Comisiune a Monumentelor Istorice.

IV. Lucrări de reparații la Bis. Sf. Gheorghe din Hârlău.

Valoarea lucrării: 50.000 lei (în limita fondului repartizat de CSAC)

Titular de investiții: Ministerul Cultelor reprezentat prin tov. Simionescu și Arh. Loiso

Proiectant: Arh. Andrei Loiso

Referent: Arh. T. Socolescu

Dosarul cuprinde numai piese scrise. Devizul prevede desfacerea pardoselii, care este rău degradată și completarea ei cu piatră de Deleni, ramuri, vopsitoria tâmplăriei, reparații la învelitoare etc.

Luând în discuție proiectul, Consiliul observă că lucrările prevăzute în deviz nu sunt numai lucrări stricte de protecție, ci lucrări de interior. Având totuși în vedere importanța și frumusețea acestui monument istoric de arhitectură, precum și interesul ce-l poate avea pentru vizitatorii din anul acesta, Consiliul dă în mod excepțional aviz favorabil acestor lucrări, făcând următoarele observații.

1./ În ceea ce privește pardoseala, ar fi de dorit să se păstreze pardoseala de piatră originală. În orice caz, se va întocmi un relevu exact al pardoselii, arătându-se separat modificările și completările ce urmează să se execute.

Acest relevu însoțit de planuri cu modificări și completări, va fi înaintat CSAC-ului spre avizare.

Lucrarea va fi condusă de un tehnician însoțit de un arheolog specialist, care va sta la fața locului, mai cu seamă în timpul desfacerii pardoselii, având grijă ca desfacerea pardoselilor să se execute după indicațiile normelor întocmite de Direcția Generală a Monumentelor Istorice din CSAC, din care extragem următoarele:

"Înainte de a se începe lucrarea, se va executa un plan detaliat, la scară mare, al lespezilor de piatră ale pardoselii. Pe acest plan cotat se va da fiecărei lespezi câte un număr de ordine. Același număr se va scrie cu culoare, sau se va zgăria pe spatele lespezilor, în măsura în care vor fi scoase de la locul lor. Numărul de ordine va fi însoțit de însemnările necesare pentru a stabili orientarea lespezilor în operă cu scopul de a putea fi așezate din nou, la sfârșitul lucrării, exact în poziția lor originală. Lespezile vor fi desprinse și scoase cu cea mai mare grijă, fără a se aduce nici o știrbire marginilor lor. Lespezile care, în operă, sunt sparte în două sau mai multe bucăți, vor fi scoase cu aceeași grijă, pentru a putea fi folosite din nou, după cum se va arăta mai jos. În cazul când, în timpul acestei operații se constată că unele lespezi sunt un material reîntrebuințat, provenit de la alte lucrări mai vechi și ce au pe spatele lor profile, semne, inscripții sau ornamente, se vor depozita aparte și se va aduce imediat cazul la cunoștința șefului șantierului."

2. Învelitoarea se va repara și completa numai cu tablă de aramă.

3./ Geamurile prevăzute în deviz, mate, se vor înlocui prin geamuri armate.

V. Discutarea cererii Parohiei Sf. Ilie din Com. Largu, Raion Făurei, pentru aprobarea, dărâmarea bisericii vechi.

Referent: Prof. Grigore Ionescu

Consiliul ia act de expunerea făcută de referent (care a vizitat biserica veche din Com. Largu, la fața locului) și din care reiese că monumentul nu prezintă nici o importanță deosebită arhitectonică sau istorică. Starea generală a clădirii este rea: zidul fațadei dinspre nord este crăpat și

ieșit din verticală. Pereții umezii, tencuielile căzute.

În consecință, avându-se în vedere și faptul că pentru refacerea eventuală a acestei clădiri, ar fi nevoie să se efectueze lucrări serioase de consolidare și renovare, a căror valoare ar fi prea mare față de importanța redusă a acestei clădiri.

Consiliul apreciind că biserica veche din Com.Largu nu prezintă o valoare istorică și arhitectonică, aprobă în principiu dărâmarea ei, atrăgând însă atenția ca această dărâmare să nu fie efectuată decât dacă nu poate fi folosită în nici un fel (adică nepretându-se să i se dea o altă destinație).

PREȘEDINTE,
Duiliu Marcu

Membri:
Balș Ștefan
Arh. Costescu E.
Arh. Ghika Budești
Prof.Gr.Ionescu
Arh.R.Lieblich
Prof.H.Teodoru

PROCES VERBAL Nr.20 al ședinței din 19 Mai 1953, orele 12

Compunerea Consiliului:

Președinte: Prof.Duiliu Marcu
Membri: Arh.Balș Ștefan
" Costescu E.
" Ghika Budești
Prof. Gr.Ionescu
Arh.Lieblich R.
Prof.Teodoru H.
De asemenea, iau parte ca referenți:
Arh.Curinschi
Arh.Fischer
" P.Năsturel
Arh.Socolescu

Secretar: S.Buzescu.

I. Cerere de subvenții pentru reparații la biserica Răducanu din Tg.Ocna.

Consiliul ia act de cererea preotului Comănescu din Tg.Ocna, care solicită o subvenție pentru repararea bisericii Răducanu din Tg.Ocna, construită în sec.XVII.

Consiliul recomandă ca Ministerul Cultelor să dea ajutorul necesar pentru întocmirea unui deviz privitor la lucrările urgente pentru protejarea monumentului și cere ca acest deviz, însoțit de piese desenate, să fie înaintat Ministerului Cultelor, care după ce se va pronunța asupra oportunității lucrărilor, va înainta dosarul CSAC-ului, spre avizare.

II. Lucrări de reparații al zidurilor de incintă la mănăstirea Golia - Iași.

Valoarea lucrării: lei 60.000 (din fondurile repartizate de CSAC)

Titular de investiții: Ministerul Cultelor reprezentat prin tov.Simionescu și Arh.Loiso A.

Referent: Arh.Curinschi Gheorghe
Proiectant: Arh.Andrei Loiso

Dosarul cuprinde numai piese scrise. Devizul prevede următoarele lucrări: refacerea porțiunii de zid dărâmate, completarea părții de sus a zidului de piatră cu zidărie de cărămidă, refacerea învelitorilor de olane și rostuirea zidăriei de piatră.

Consiliul, luând în discuție proiectul, dă aviz favorabil cu următoarele recomandări:

1./ Silueta învelitorii de olane a turnurilor și a zidului să fie păstrată cu rigurozitate, aceeași, utilizând ca model învelitorile ce s-au păstrat. Se va repara și învelitoarea de olane a poalei turnului de intrare (dedesubtul balustradei

superioare).

2./ Se vor lua măsuri de protecție ca cimentul să nu se prelingă pe zidăria de piatră, sau dacă se prelinge, să se spele imediat pentru a se evita pătarea zidurilor.

3./ Se va întocmi în viitor un studiu al întregului ansamblu.

4./ Lucrarea va fi condusă de un specialist, (arhitect sau inginer), care va da toate detaliile și lămuririle pe șantier și care va avea răspunderea.

III. Lucrări de protecție și renovare la biserica mănăstirii Frumoasa - Iași.

Valoarea lucrării: lei 70.000 (în limita sumei prevăzute de CSAC)

Titular de investiții: Min.Cultelor, reprezentat prin tov. Simionescu și A.Loiso

Proiectant: Arh.A.Loiso
Referent: Arh. Curinschi

Dosarul cuprinde numai piese scrise și prevede executarea următoarelor lucrări: refacerea zidăriei deteriorate a absidei altarului, desfacerea tencuielilor de pe coloanele și de pe soclul de piatră al bisericii și rostuirea lor, răzuirea, șlefuirea și spoirea fațadelor, înlocuirea învelitorii existente cu învelitoare de tablă galvanizată, revizuirea jghiaburilor și burlanelor precum și trepte noi de piatră.

Consiliul luând în discuție proiectul amână luarea unei hotărâri, urmând ca situația să fie cercetată la fața locului de către un delegat al CSAC-ului.

IV. Lucrări de restaurare la casa veche din incinta mănăstirii Frumoasa - Iași

Valoarea lucrării: lei 100.000 din suma repartizată de CSAC

Titular de Investiții: Ministerul Cultelor
Referent: Arh.Curinschi

Având în vedere că dosarul nu cuprinde piesele necesare pentru ca lucrarea să poată fi judecată, și având în vedere că situația casei vechi din incinta mănăstirii Frumoasa va fi cercetată la fața locului de delegatul CSAC-ului, care se ocupă și de biserica măn. Frumoasa, Consiliul amână luarea unei hotărâri.

V. Lucrări de protecție la mănăstirea Cetățuia - Iași.

Valoarea lucrării: 100.000 lei din suma repartizată de CSAC
Titular de investiții: Ministerul Cultelor reprezentat prin tov. Simionescu și arh.Loiso

Proiectant: Arh.Loiso A.
Referent: Arh. Curinschi

Dosarul cuprinde numai piese scrise. Devizul prevede următoarele lucrări: reparație de șarpantă și astereală la sala gotică și la chiliile, refacerea învelitorilor de olane ale sălii gotice, chiliilor, băii turcești și a zidurilor de incintă, reparația învelitorii de tablă a bisericii, pavaj de bolovani de râu în jurul bisericii.

Consiliul luând în discuție proiectul, dă aviz favorabil acestor lucrări.

VI. Lucrări de protecție la biserica Sf.Gheorghe din Botoșani

Valoarea lucrării: lei 50.000 din suma repart. de CSAC
Titular de investiții: Minist.Cultelor reprezentat prin tov. Simionescu și Loiso

Referent: Arh. Curinschi

Dosarul cuprinde numai piese scrise. Sunt prevăzute următoarele lucrări: înlocuirea șarpantei putrezite cu una nouă pe scaune, înlocuirea învelitorii de olane și rostuirea soclului de piatră.

Consiliul, luând în discuție proiectul, dă aviz favorabil cu următoarele condițiuni:

1./ Noua șarpantă și învelitoarea vor reproduce întocmai formele acoperișului vechi.

2./ În ceea ce privește prindelele oanelor, acestea

vor fi găurite, pentru a fi prinse cu cui și anume: jumătate din cantitate în partea mai largă și jumătate în partea mai îngustă. În cazul în care ele nu au fost găurite în fabrică înainte de ardere, se pot găuri fie cu burghiul, fie cu ciocanul ascuțit, luându-se toate măsurile ca prin lovire să nu se fărâmeze materialul. Olanele se vor bate după cum se arată mai jos, după această astereală se va așeza o învelitoare de carton într-un strat bătut în cui și cu rosturile lipite cu bitum. Peste carton, se vor bate în sensul pantei de șipci de lemn, printre care să aibă loc, potrivit primul rând de olane și pe care să se poată prinde olanele rândului al doilea.

Olanele din primul rând vor fi bătute în cui, în astereală, în gaura prevăzută în partea mai largă a olanului. Olanele din rândul al doilea vor fi bătute în cui în șipcile sau scândurile arătate mai sus.

Cuiule vor fi astfel bătute, încât să lase jocul liber al oanelor pentru a se evita crăparea sau spargerea lor.

3./ Lucrările nu se vor începe decât după ce dosarul va fi completat cu planuri și detalii.

VII. Lucrări de renovare la palatul Cuza din Iași

Valoarea lucrărilor: 124.000 lei (dintre care 100.000 din fondurile repartizate de CSAC)

Titular de investiții: C.P.A.C. reprezentat prin arh. E. Costescu

Referent: Arh. Gh. Curinschi

Dosarul cuprinde: piese scrise, memorii, deviz, antemăsurători, analize de prețuri, extras de materiale cu seria prețurilor, tabel de salarii tarifar, precum și planurile etajului.

Sunt prevăzute reparații capitale ale unei părți din etajul I, completări și țeseri de zidărie, refacerea planșeelor în beton armat, refacerea dușumelelor, sobelor, tencuielilor, tâmplăriei, precum și revizuirea învelitorii de tablă.

Consiliul luând în discuție proiectul, dă aviz favorabil cu următoarele condițiuni:

1./ Profilele și detaliile vor fi refăcute întocmai cu cele originare, respectându-se în cele mai mici amănunte.

2./ Acolo unde nu s-au montat încă sobe noi, să se monteze sobe din vechile cahle verzi, rezultate din demontarea sobelor vechi.

În ceea ce privește diferența de 24.000 lei peste suma repartizată de CSAC, Consiliul este de acord să se execute aceste lucrări din fondurile Sfatului Popular.

VIII. Lucrări de protecție la mănăstirea Putna, regiunea Suceava

Valoarea lucrării: 70.000 lei (din suma repartizată de CSAC)

Titular de Investiții: Min. Cultelor reprezentat prin tov. Simionescu și Loiso

Proiectant: Arh. Loiso

Referent: Arh. Fischer F.

Dosarul cuprinde numai piese scrise. Lucrările prevăzute sunt următoarele: refaceri de tencuieli și spoiei parțiale ale exteriorului bisericii, spoiei interioare și refaceri de dușumele la clădirile anexe, refacerea șarpantei și a învelitorii de țiglă la zidurile de incintă.

Consiliul, luând în discuție proiectul, dă aviz favorabil cu următoarele observațiuni:

1./ Reparațiile de tencuieli și spoiei să se facă imitând culoarea părților vechi, astfel încât porțiunile noi să nu contrasteze cu cele vechi.

2./ În ceea ce privește protejarea zidului înconjurător (refacerea șarpantei și a învelitorii de țiglă) se vor executa numai reparațiile strict necesare, urmând să se studieze în viitor posibilitatea de a se adopta o soluție mai simplă decât acoperișul actual care constă din șarpantă și învelitoare de țiglă.

IX. Lucrări de restaurare la chiliile din incinta mănăstirii Neamț

Valoarea lucrării: 240.945 lei (din care 90.000 din suma

repartizată de CSAC, iar restul din fondurile Patriarhiei)

Titular de investiții: Min. Cultelor reprezentat prin tov. Simionescu și arh. Chefneux

Proiectant: Arh. Chefneux E

Referent: Arh. T. Socolescu

Avându-se în vedere importanța excepțională a monumentului și faptul că dosarul nu este complet, lipsind releveul, fotografii, precum și un proiect complet de restaurare, Consiliul amână luarea unei hotărâri, urmând ca beneficiarul să prezinte o nouă soluție de ansamblu, bazată pe un proiect complet de restaurare, soluție ce se va realiza în etape, din care se va defalca apoi partea care trebuie executată urgent.

PREȘEDINTE,

Duiliu Marcu

Membri:

Arh. Balș Ștefan
Arh. Costescu E.
Arh. Ghica-Budești
Prof. Gr. Ionescu
Arh. Lieblich R.
Prof. Teodoru H.

PROCES VERBAL NR.21 al ședinței din 23 Mai, orele 8.30

Compunerea Comisiei:

Președinte: Prof. Duiliu Marcu

Membri: Arh. Balș Ștefan
Arh. Costescu E.
Arh. Ghica Budești
Arh. R. Lieblich
Prof. H. Teodoru

De asemenea iau parte ca referenți:

Arh. Curinschi Gh.
Arh. Fischer F.
Arh. Socolescu T.

I. Cererea Comitetului pentru Așezămintele Culturale Nr. 13087 din 13.V.1953, privitoare la lucrările de protecție a urmelor Cetății de Vest a Sucevei.

Referent: H. Teodoru

Colectivul de arheologi este reprezentat prin: tov. prof. Grigore Florescu de la Institutul de Istorie și tov. Diaconu de la Academia R.P.R.

Se citește adresa de contestație Nr. 13087 din 13.V.1953 a Comitetului pentru Așezămintele Culturale, prin care se face cunoscută părerea acestei instituții, cu privire la lucrările de protecție a urmelor cetății de Vest a Sucevei și anume, că aceste "monumente arheologice nu-și pot îndeplini rolul cultural-educativ pentru masele populare, decât fiind consolidate și păstrate la lumina zilei, iar nu astupate cu pământ și marcate pe deasupra cu trotuare sau stâlpi de piatră".

Consiliul hotărăște să ceară Academiei R.P.R. să stabilească dacă fundațiile scoase la iveală prin săpături să rămână libere, sau să fie astupate și indicate prin trotuare (astfel cum recomandă avizul C.S.A.C., urmând ca CSAC să dea soluția tehnică pentru conservarea acestor urme în orice caz din aceste cazuri.

În ceea ce privește locuința paznicului, se recomandă ca ea să fie construită într-un loc ascuns față de drumurile de acces spre cetate, legându-se de ultimele case și căutând să nu se profileze pe silueta dealului.

II. Lucrări de restaurare a mănăstirii Prislop, comuna Silvașul Superior, raion Hațeg.

Valoarea lucrării: lei 92.000 (din fonduri proprii)

Titular de investiții: Ministerul Cultelor reprezentat prin tov. I. Simionescu

Proiectant: Vasili Ioan din Cooperativa de producție meșteșugărească 16 Februarie - Hațeg
Referent: F.Fischer

Dosarul cuprinde piesele scrise precum și o pagină cu schițe în creion și 1 fotografie.

Devizul prevede următoarele lucrări:

Curățirea soclului de piatră de tencuială și rostuirea lui cu ciment.

Înlocuirea pietrelor deteriorate, înlocuirea în întregime a șarpantei existente și transformarea ei pentru învelitoare din șindrilă, prevăzându-se o streășină de 0,80 m.

Înlocuirea formei actuale a învelitorii turlei (cu cornișă dreaptă) cu un acoperiș cu cornișă sprâncenată (cu arcade); patru cruci de metal forjat, chenare de piatră pentru ferestre și uși; cojirea tencuielilor interioare și dřișuirea fețelor interioare ale zidurilor pentru frescă, lărgirea ușii dintre naos și pronaos cu introducerea a două coloane, precum și tratarea cu ciment a fisurilor din tinda bisericii și construirea unui coș exterior.

Consiliul, luând în discuție proiectul, dă aviz nefavorabil urmând a se întocmi, dată fiind importanța monumentului, un studiu de ansamblu al mănăstirii și un studiu de restaurare a bisericii.

Se va cere Ministerului Cultelor avizul privitor la oportunitatea execuției învelitorii și a ferestrelor.

III. Lucrări de terminare la biserica din Voevodeni Mari - raion Făgăraș.

Valoarea lucrării: 89.500 (din fondurile proprii)

Referent: Arh. T.Socolescu

Dosarul cuprinde piesele scrise și piese desenate, în original (plan și fațadă). Devizul prevede următoarele lucrări:

a. Construirea turnului, planșee, dușumele, tencuieli interioare, exterioare, streășină, tâmplăria la uși și la ferestre, scară de acces laterală, precum și refacerea zidurilor împrejmuitoare.

Consiliul, fiind informat că lucrările sunt aproape terminate, dă cu toate acestea aviz favorabil proiectului, cu următoarele condițiuni:

1./Să se aducă în îmbunătățiri ușii, tâmplăriei și ancadramentului ușii, urmărindu-se ca formele acestor elemente să fie în acord cu arhitectura părții vechi păstrate a bisericii (arcuri frânte etc.)

2./ Să se aibă în vedere folosirea pardoselilor de cărămidă sau de piatră în locul dușumelelor de lemn (astfel cum sunt prevăzute).

IV. Lucrări de reparații la biserica din Arpașul de Sus - raion Făgăraș

Valoarea lucrării: 15.800 (din fondurile proprii)

Titular de investiții: Ministerul Cultelor reprezentat prin tov. I. Simionescu

Referent: Arh. F.Fischer

Dosarul cuprinde numai piesele scrise. Devizul prevede următoarele lucrări:

Refacerea învelitorii de țiglă, tencuieli de ciment la partea superioară a zidurilor, rostuirea fețelor văzute la zidurile de piatră, pardoseli de ciment rotat pe treptele de beton, refacerea taluzului de piatră, întrebuintându-se mortar de ciment.

Consiliul luând în discuție devizul, dă aviz favorabil cu următoarele condițiuni:

1./ Învelitoarea va fi executată din țiglă solzi așezată dublu (48 buc. la m.p.) pe astereală cu carton asfaltat. Aceasta pentru a rezista intemperiilor.

Acoperișul va avea panta corespunzătoare pentru învelitoare din țiglă solzi.

3./ Tencuielile soclului vor fi executate cu mortar de var gras amestecat cu nisip aspru, fără absolut nici un adaos de ciment.

4./ Treptele care duc în incinta bisericii se vor reface pe cât posibil din piatră brută, eliminând tratarea fețelor lor

cu ciment rotat.

5./ Taluzul va fi executat din bolovani de piatră, așezați fără mortar, iar în gurile dintre acești bolovani se vor planta flori carpatine, ale căror rădăcini leagă bine bolovanii. În sensul recomandărilor de mai sus, va fi refăcut devizul.

V. Castrul roman de la Bumbești

Valoarea lucrării: 8.000 lei (din fondurile repartizate de CSAC)

Titular de investiții: Comitetul pentru Așezămintele Culturale reprezentat prin arh. Costescu și prof. Gr. Florescu de la Institutul de Istorie.

Referent: Arh. T.Socolescu

Proiectant: Arh. V. Moiescu

Dosarul cuprinde piesele scrise, precum și o schiță de plan a castrului roman.

Devizul prevede: abaterea unui braț al râului Jiu, care forma iazul la două mori, care astăzi nu mai funcționează; plantarea malului cu arbori; săpătură pentru dezgroparea zidurilor castrului și consolidarea acestor ziduri prin injectări cu ciment.

Consiliul luând în discuție proiectul, dă aviz favorabil cu condițiunea de a se obține și aprobarea Ministerului Agriculturii cu privire la abaterea brațului râului Jiu.

PREȘEDINTE

Duiliu Marcu

Membri:

Arh. Balș Șt.

Arh. Costescu E.

Arh. Ghika-Budești

Arh. Lieblich R.

Prof. H. Teodoru

PROCES VERBAL NR. 22 al ședinței din 28 Mai 1953, ora 9

Compunerea comisiei:

Președinte: Prof. Duiliu Marcu

Membri: Arh. St. Balș

Arh. E. Costescu

Arh. Ghika Budești

Prof. Gr. Ionescu

Arh. R. Lieblich

Referent: Arh. Gh. Curinschi

Arh. Fischer F.

P. Năsturel

Arh. T.Socolescu

Secretară: S. Buzescu

1. Lucrări de reparații și amenajări la Muzeul "Gh. Tătărăscu" str. Domnița Anastasia nr. 7 - București

Valoarea lucrării: 137.000 lei din fondurile Sfatului Popular al Capitalei

Titular de investiții: Sfatul Popular al Capitalei reprezentat prin tov. Wertheimer și tov. Cristea

Referent: Arh. T. Socolescu

Proiectant: Întreprinderea de Construcții București, Secția Proiectări

Dosarul cuprinde un plan și două fațade, 3 fotografii, precum și piesele scrise. Proiectul prevede desfaceri de ziduri, tencuieli, pardoseli, zugrăveli, instalații de electricitate, revizuirea tâmplăriei și a învelitorii etc.

Consiliul luând în discuție proiectul, dă aviz favorabil cu următoarele condițiuni:

1./ Fațada să se restaureze în formele originare.

2./ Etajul clădirii care a servit de locuință pictorului Gh. Tătărăscu să se mențină întocmai, așa cum a fost în timpul vieții pictorului.

3./ Zugrăvelile interioare să se restaureze cu multă grijă păstrându-se întocmai, cum au fost făcute de pictorul Gh. Tătărăscu.

4./ Țevile de instalații electrice se vor introduce pe cât posibil sub tencuială.

II. Raportul prof. Grigore Ionescu privitor la deplasarea făcută la Iași între 21-24 Mai a.c.

A. Ansamblul dela mănăstirea Frumoasa - Iași

a. Biserica Frumoasa-Iași. Reluând discuțiile în continuarea ședinței nr.20 din 19.V.1953 și ținând seama de raportul prof. Gr.Ionescu și de constatările făcute în urma cercetării monumentului la fața locului, dă aviz favorabil proiectului, cu următoarele recomandări:

1./ Soclul de piatră de talie și de piatră cioplită va fi degajat de tencuiele și se va rostui.

2./ Coloanele de piatră ale bisericii vor fi menținute tencuite, atât pentru că structura lor arată că au fost destinate să fie tencuite, cât și pentru a se armoniza mai bine cu restul arhitecturii.

3./ Marchiza de lemn din fața intrării în biserică va fi desființată.

4./ Materialul recuperat în urma înlocuirii învelitorii de tablă a bisericii va fi folosit eventual pentru repararea învelitorii casei parohiale și a chililor de pe latura de nord a incintei.

b. Casa veche din incinta mănăstirii Frumoasa

Întrucât lucrările prevăzute în deviz nu se pot face fără un relevu exact și fără un proiect complet de restaurare, Consiliul hotărăște ca aceste lucrări să nu fie executate anul acesta.

c. Din suma disponibilă de la casa veche din incinta mănăstirii Frumoasa, Consiliul recomandă să se execute lucrări de protecție la zidul incintei, care este avariat și care în partea de sud amenință să se năruie. Aceste lucrări se vor executa încă în anul curent.

De asemenea se va face repararea învelitorilor casei parohiale și a chililor de pe latura de nord a incintei (cu material recuperat de la biserică).

B. Lucrări de protecție în incinta mănăstirii Golia - Iași

Consiliul hotărăște să se completeze avizul dat în ședința nr.20 din 19 Mai a.c. cu recomandarea de a se repara învelitoarea de olane a poalei turnului de intrare (dedesubtul balustradei superioare).

C. Palatul Cuza - Iași

Consiliul hotărăște să se completeze avizul dat în ședința Nr.20 din 19 Mai a.c. cu recomandarea de a se reface sobele, acolo unde nu au fost încă montate altele noi, reutilizându-se vechile cahle de culoare verde.

PREȘEDINTE

Duiliu Marcu

Membri:

Arh. Balș Șt.
Arh. Costescu E.
Arh. Ghika-Budești
Prof. Gr. Ionescu
Arh. Lieblich R.

PREȘEDINTE,

Prof. Duiliu Marcu

Membri:

Arh. Balș Șt.
Arh. Costescu E.
Arh. Ghika-Budești
Prof. Gr. Ionescu
Arh. Lieblich R.
I. Simionescu

PROCES VERBAL NR.23 al ședinței din 30 Mai 1953, orele 9

Compunerea Consiliului

Președinte: Prof. Duiliu Marcu
Membri: Arh. Șt. Balș
Arh. Costescu E.
Arh. Ghika-Budești
Prof. Gr. Ionescu
Arh. Lieblich R.
I. Simionescu

De asemenea iau parte ca:

Referenți: Arh. Gh. Curinschi
Arh. Fischer F.
Năsturel P.
Arh. T. Socolescu

Secretară: S. Buzescu

I. Lucrări de protejare la biserica mănăstirii Solca.
Valoarea lucrării: lei 3.100 (din fondurile Ministerului Cultelor și ale Eparhiei)

Proiectant: Conducător tehnic Șt. Buicliu
Titular de investiții: Ministerul Cultelor reprezentat prin tov. Simionescu

Referent: Arh. Gh. Curinschi

Dosarul cuprinde numai piesele scrise.

Devizul prevede următoarele lucrări: refacerea învelitorii de țiglă solzi a turlei, construirea unei scări de pistică din fier, care să se fixeze pe peretele turlei.

Consiliul luând în dezbatere devizul, dă aviz favorabil lucrărilor de protecție cu următoarele condițiuni:

1. Învelitoarea turlei se va reface asigurându-se o prindere solidă a țiglei solzi și ancorarea rezistentă a lanțurilor crucii. Pentru execuția acestei lucrări se va face o schelă obișnuită.

2. Geamurile ferestrelor turlei se vor înlocui cu geamuri armate pentru a se evita spargerea lor de vânt.

3. Se interzice construirea scării de fier care ar avea un aspect urât; construcția scării demontabile de la cornișa turlei până la vârful ei nu este posibilă din punct de vedere tehnic.

II. Lista doua de 1.000 monumente istorice de arhitectură.

Referent: Arh. R. Lieblich

Se dă citire listelor cuprinzând monumente istorice de arhitectură din regiunile: Bacău, Bârlad, Iași și Suceava, pe care Consiliul le aprobă făcând următoarele propuneri de completare:

1. Pentru Regiunea Bacău: Biserica de lemn din Pipirig
Biserica de lemn din Văleni (P. Neamț)
2. Pentru Regiunea Bârlad: Cărciuma veche din Odobești
Cărciuma veche din Arva
Fostul palat Sturza din Iași, Str. Cloșca
Casa Smeu din Iași, Str. Smeu (construită în 1848)
3. Pentru Regiunea Iași: Fălticeni - Bis. Adormirea Maicii Domnului
Hănțești-Biserica Drăgușeni - Biserica Sucevița - Cimitirul
4. Pentru Regiunea Suceava: Fălticeni - Bis. Adormirea Maicii Domnului
Hănțești-Biserica Drăgușeni - Biserica Sucevița - Cimitirul

PROCES VERBAL NR.24 al ședinței din 5 Iunie 1953, ora 9

Compunerea consiliului:

Președinte: Prof. Duiliu Marcu
Membri: Arh. Balș Șt.
Arh. Costescu E.
Arh. Ghika-Budești I.
Prof. Gr. Ionescu
Arh. Lieblich R.
I. Simionescu

De asemenea iau parte ca:

Referenți: Arh. Gh. Curinschi
Arh. F. Fischer
P. Năsturel
Arh. T. Socolescu

I. *Discutarea adresei Academiei R.P.R. 16334 din 23.V.1953* privitoare la Pavilionul din Parcul Libertății dat în folosința Societății pentru Răspândirea Științei și Culturii.
Referent: Duiliu Marcu

Se dă citire adresei Comisiei Științifice a Muzeelor, Monumentelor Istorice și Artistice a Academiei RPR și a anexe sale: adresa Societății pentru Răspândirea Științei și Culturii către Academia RPR.

Consiliul, luând în discuție această cerere, constată că tema de proiectare care ar fi trebuit să fie anexată adresei lipsește de la dosar.

Ținând seama că Pavilionul de Expoziție (dat în folosința Societății pentru Răspândirea Științei și Culturii) ce se află în fața statuii Dr.Istrati din Parcul Libertății, are un interes deosebit din punct de vedere al arhitecturii, el reprezentând un moment de efort al unui grup de arhitecți, pentru reînvierea formelor naționale în arhitectură.

Consiliul hotărăște ca deși neexecutat în întregime din materiale durabile, acest Pavilion să fie declarat monument istoric de arhitectură.

În ceea ce privește lucrările de refacere ce urmează să se execute la această clădire, Consiliul, dă principal aviz favorabil, urmând să se trimeată de îndată CSAC-ului programul, releveul și studiile, planurile etc. pentru a putea fi avizate definitiv.

La întocmirea acestor studii, se va ține seama că orice refacere va trebui să respecte întocmai formele și detaliile exterioare existente ale monumentului.

II. *Discutarea adresei Episcopiei Râmnicului și Argeșului Nr.4236/953*, privitoare la dărâmarea bisericii Sf. Voevozi din Slăvițești, raionul Băbeni. Referent: P. Năsturel.

Consiliul, luând cunoștință de această adresă, hotărăște să interzică dărâmarea acestui monument, deoarece biserica Sf. Voevozi din Slăvițești este un monument bine cunoscut, atât pentru arhitectura sa, cât și pentru frescele sale, ce trebuie păstrate; de altfel biserica figurează și în prima listă de 1000 monumente istorice de arhitectură, întocmită de CSAC.

Consiliul, atrage atențiunea de a se lua de îndată măsurile necesare, pentru a pune monumentul la adăpost (reparații la învelitori etc.), pentru aceasta se vor putea întrebuița sumele strânse (în numerar sau materiale) în sânul parohiei.

Delegatul Ministerului Cultelor ia în sarcina sa de a comunica cele de mai sus Episcopiei Râmnicului și Argeșului.

III. *Lista 2-a de 1000 monumente istorice de arhitectură*

Referent: Arh. R.Lieblich

Se dă citire listelor cuprinzând monumentele istorice de arhitectură din regiunile: Arad, Baia Mare, Cluj, Hunedoara și Stalin, pe care Consiliul le aprobă, făcând următoarele propuneri de completare:

1./ Pentru reg. Cluj: Cluj Mănăstirea Franciscanilor

Reg. Cluj: Cluj: " Universitatea Victor Babeș
Catedrala ortodoxă
sec.XIX-lea

2./ " Hunedoara, Maria Orlea - Castelul Kendefyi

3./ " Stalin, Orașul Stalin - Casa parohială a bis.
Sf. Nicolae din Șchei

PREȘEDINTE,
Prof. Duiliu Marcu

Membri:
Arh. Balș Șt.
Arh. Costescu E.
Arh. Ghika Budești
Prof. Gr.Ionescu
Arh. R. Lieblich
I. Simionescu

PROCES VERBAL NR.25
al ședinței din 8 Iunie 1953, ora 9

Compunerea consiliului:

Președinte: Prof. Duiliu Marcu
Membri: Arh. Costescu E.
Arh. Ghika-Budești I.
Prof. Gr.Ionescu
Arh. Lieblich R.
I. Simionescu
Prof. H.Teodoru
Arh. F.Fischer
P.Năsturel

Referenți:

I. *Discutarea listei a doua de 1000 monumente istorice de arhitectură (continuare)*

Referent: R. Lieblich

Se dă citire listelor cuprinzând monumentele istorice de arhitectură propuse, din regiunile: Timișoara, Regiunea Autonomă Maghiară, București (incl. orașul București), Craiova, Constanța, Pitești și Ploiești.

Consiliul, cercetând aceste propuneri și ținând seama de documentația ce a stat la baza întocmirii ei: material pus la dispoziție de Institutul de Istoria Artei, de Comitetul pentru Așezămintele Culturale (fosta Comisiune a Monumentelor Istorice), precum și de cercetările făcute la fața locului de către Direcția Generală a Monumentelor Istorice, dă aviz favorabil în întregime acestei liste, în care s-a ținut seama de modificările făcute în ședințele anterioare ale Consiliului din 30.V. și 5.VI.1953 cu următoarele propuneri de completare:

1. Pentru Regiunea Autonomă Maghiară, la Tg. Mureș

- Sfatul Popular (fosta Primărie), 1880

2. Pentru Regiunea București - Afumați. Ruinele fostei curți a lui Radu dela Afumați

- Maia - fosta casă Lascăr Catargi

- Pasărea - Mănăstirea

3. Pentru Orașul București - Fosta casă Hagi Tudorache - Sos.Kiseleff 67

4. Pentru Regiunea Craiova - Porcea Mare, raion

T.Jiu, ruinele castelului

- Craiova Biserica Sf. Gheorghe

5. Pentru Regiunea Pitești - Călimănești - raion Lovitea - Casa veche de lângă Bis. Sf.Voevozi Titireni - Raion R.Vâlcea - Casa veche din fața bisericii.

- Romanii de Sus - Raion Hurezu -

Ruinele Schitului Sf. Ion Egumenul

- Bărbătești - r. Horezu Schitul Pătrunsa

- Nămăești - r.Muscel - Mănăstirea

- Stănișoara - r.Loviștea - Mănăstirea

6. Pentru Regiunea Ploiești - Posada - raionul Sinaia - Castelul Zamora din Bușteni, raion Sinaia - castelul -

II. *Discutarea adresei CEC Nr.55/995 din 6.VI.1953, privitoare la imobilul Centralei Casei de Economii și Consemnațiuni.*

Referent: Duiliu Marcu

Consiliul ia cunoștință de adresa CEC privitoare la recondiționarea fațadelor imobilului Centralei Casei de Economii și Consemnațiuni din Calea Victoriei, delegând pe tov. H. Teodoru de a examina clădirea la fața locului și de a referi într-o ședință viitoare, urmând ca după aceasta să ia o hotărâre.

Consiliul hotărăște în prealabil, a se interzice zgrăvitul fațadelor sau modificarea lor.

PREȘEDINTE,
Prof. Duiliu Marcu

Membri:
Arh. E.Costescu
Arh. Ghika-Budești
Prof. Gr.Ionescu
Arh. Lieblich R.
I. Simionescu
Prof. H.Teodoru

PROCES VERBAL NR.26
al ședinței din 18.VI.1953, orele 9

Compunerea consiliului:

Președinte: Prof. Duiliu Marcu
Membri: Arh. Balș Ștefan
Arh. Costescu Emilian
Arh. Ghika-Budești Ion
Arh. Lieblich Richard
Tov. Simionescu I.

De asemenea iau parte ca:

Referenți: Dr. Năsturel Petre
Arh. Socolescu Toma
Secretară: S. Buzescu

I. Lucrări de reparații la biserica din comuna Titești, raion Loviștea, regiunea Pitești.

Valoarea lucrării: lei 8.000 (din fonduri proprii)
Referent: Arh. T.Socolescu.
Proiectant: I.Voiculescu din Secția Gospodăriei Comunei a Sfatului popular raionul Loviștea.

Titular de investiții: Ministerul Cultelor.

Dosarul cuprinde numai piese scrise și anume: deviz estimativ, antemăsurătoare și analiza prețurilor.

Devizul prevede următoarele lucrări: legături de fier la zidul bisericii, care prezintă crăpături în partea absidei altarului; reparații la tencuieli; zugrăvirea exterioră a bisericii, precum și învelirea clopotniței cu tablă galvanizată.

Consiliul, luând în discuție proiectul, constată că dosarul nu cuprinde acordul (în scris) al Ministerului Cultelor, din care să se vadă punctul de vedere al acestuia și cere ca pe viitor departamentele titulare de investiții să trimeată odată cu dosarul și acordul principal în scris pentru lucrările ce se prevăd în proiectele respective.

Analizând devizul prezentat, Consiliul dă aviz favorabil lucrărilor de învelire a turlei clopotniței. În ceea ce privește celelalte lucrări, se hotărăște trimiterea unui delegat la fața locului, care ar urma să constate cauzele care au produs crăpăturile în zidul absidei altarului (împingerile bolților sau tasări de fundații).

În caz că crăpăturile se datoresc împingerilor bolților, se vor lua cu ocazia punerii legăturilor de fier toate măsurile necesare pentru a nu se deteriora picturile murale, utilizând pentru aceste lucrări delicate numai meșteri specializați.

Dacă crăpăturile se datoresc tasărilor de fundații (ceea ce este mai probabil), atunci legăturile de fier nu ar mai fi eficace, urmând să se prevadă pe deoparte lucrări de întărire a fundațiilor, iar pe de altă parte să se consolideze zidul crăpat prin injectări cu ciment sau prin alte procedee. În acest din urmă caz, devizul va fi modificat prin introducerea articolelor corespunzătoare.

II. Lucrări de reparații la biserica Buna Vestire - Răducanu din Tg. Ocna

Valoarea lucrării: lei 60.000 (nu se indică din ce fonduri urmează să se execute lucrările).
Proiectant: Sorin Giurcă
Referent: Arh. T.Socolescu

Dosarul cuprinde numai piese scrise.

Având în vedere că dosarul nu este complet (lipsește avizul principal al Ministerului Cultelor, piesele desenate, iar devizul nu este suficient de explicit), Consiliul amână luarea unei hotărâri până la completarea dosarului cu piesele lipsă. Cu această ocazie se vor indica totodată și fondurile din care urmează să se execute această lucrare.

III. Lucrări de restaurare la Schitul Sf. Ștefan de la Mănăstirea Horezu

Valoarea lucrării: lei 92.000 - din fondurile Patriarhiei și ale Ministerului Cultelor.
Proiectant: Arh. monahia Xenia Secăreanu

Titular de investiții: Ministerul Cultelor, reprezentat prin tov. I.Simionescu.

Referent: Arh. T.Socolescu

Dosarul cuprinde:

a) Piese scrise: memoriu, deviz, analiza prețurilor, antemăsurătoare, baza prețurilor, lista materialelor.

b) Piese desenate: planul de situație 1.200 împreună cu planul schitului Sf.Ștefan 1:100 și planul chiliilor 1:100.

Proiectul prevede reparațiuni la schitul Sf.Ștefan și reconstruirea chiliilor (pe fundațiile existente ale vechilor chiliilor) în partea de nord a incintei.

Consiliul amână luarea unei hotărâri deoarece proiectanta, monahia Xenia Secăreanu, nefiind prezentă la ședință, nu se pot discuta modificările ce sunt necesare de a se introduce în proiect. În consecință dosarul urmează să fie prezentat din nou în ședința următoare.

IV. Discutarea propunerii făcute de Comitetul pentru Așezămintele Culturale prin adresa nr.10733/1953 privitoare la studiile și proiectele ce urmează să se întocmească în limita sumei de lei 100.000 stabilită de C.S.A.C.

Referent: arh. Lieblich.

Consiliul luând în discuție lista propusă de C.P.A.C., conținând 13 monumente ce urmează a fi studiate și pentru care se vor întocmi proiecte, hotărăște să amâne luarea unei decizii, până la strângerea întregului material documentar (inclusiv acela ce se va obține de pe teren) după care se va stabili o ordine de urgență a monumentelor care urmează să fie numai relevante, precum și o ordine de urgență a monumentelor pentru care se vor face studii complete.

V. Diverse: Discutarea adresei Nr.30/953 a Parohiei Sf. Apostoli, București, privitoare la reparațiile bis.Sf.Spiridon Vechi.

Referent: Arh. T. Socolescu.

Consiliul luând în discuție adresa Parohiei Sf.Apostoli din București, prin care aceasta cere între altele, luarea de măsuri pentru înlăturarea umezelii din ziduri (datorită faptului că biserica se află cu aproximativ 1,20 m sub nivelul actual al solului), este de acord în principiu cu obiecțiunile referentului, care recomandă dezgroparea bisericii până la nivelul pe care l-a avut inițial.

Beneficiarul urmează să prezinte acordul principal al Ministerului Cultelor, împreună cu un proiect detaliat, spre avizare, proiect care va fi plătit din fondul de studii pe 1953 pentru lucrări ce se vor executa în 1954.

PREȘEDINTE,

Duiliu Marcu

Membri:

Arh. Balș Ștefan
Arh. Costescu E.
Arh. Ghika Budești I
Arh. Lieblich R.
Tov. Simionescu I.

PROCES VERBAL NR.27
al ședinței din 20 iunie 1953 orele 11

Compunerea Consiliului:

Președinte: Prof. Duiliu Marcu

Membri: Arh. Ștefan Balș
Arh. E.Costescu
Arh. I.Ghika-Budești
Arh. R. Lieblich
Arh. I. Simionescu
Prof. H.Teodoru

De asemenea iau parte ca:

Referenți: Arh. F.Fischer
Dr. P.Năsturel
Arh.T.Socolescu

I. Lucrări de restaurare la schitul St. Ștefan de la mănăstirea Horezu

Valoarea lucrării: Lei 92.000 (din fondurile Patriarhiei și Ministerului Cultelor)
Proiectant: Arh. monahia Xenia Secăreanu
Titular de investiții: Ministerul Cultelor, reprezentat prin tov. I. Simionescu, arh. Ionescu-Berechet, arh. X. Secăreanu.
Referent: Arh. T. Socolescu

Dosarul cuprinde:
a) piese scrise, memoriu, deviz, analiza prețurilor, antemăsurătoare, baza prețurilor, lista materialelor;
b) piese desenate: planul de situație (1:200) și planul schitului (1:100), planul chiliilor (1:100).

Proiectul prevede reparații la schitul Sf. Ștefan și reconstruirea chiliilor (pe fundațiile vechi existente) în partea de nord a incintei.

Consiliul luând în discuție proiectul, dă aviz favorabil atât lucrărilor de reparațiuni cât și lucrărilor de reconstruire a chiliilor, făcând următoarele observațiuni:

- a) La schit
 1. Pentru refacerea ușii se va întocmi un desen de detaliu în care se va ține seamă de stilul și epoca bisericii.
 - b) La chilii
 2. Intrarea în chilii se va face printr-un singur vestibul comun; pentru aceasta se va închide ușa prevăzută în zidul între chilii din răsărit și intrarea la closet.
 3. Se vor prevedea coșuri, pentru ca atât chiliile cât și vestibulurile să poată fi încălzite.
 4. Vestibulurile de intrare vor fi ventilate și luminate, prevăzându-se în zidul de nord câte o mică ferăstruie cu o grilă de fier.
 5. Pentru a se obține o înălțime cât mai joasă a acestei noi construcții, se vor prevedea:
 - înălțimea interioară a chiliilor maximum 2,50 m
 - acoperișul în 4 ape cu streșina neînfundată
 6. Pentru evitarea putrezirii planșeului de lemn, se va lăsa un spațiu ventilat de aer între planșeu și pământ, grinzile sprijinindu-se la nevoie pe stâlpișori de zidărie.
 7. Zidul împrejmuitoar va fi de cel puțin 2 m chiar și în partea de apus unde terenul este mai ridicat, admitându-se peste aceasta zid în trepte.

II. Discutarea sumarului pentru normativele de execuție de lucrări de întreținere, consolidare și restaurare a monumentelor istorice de arhitectură.

Referent: Prof. Horia Teodoru

Se dă citire sumarului de normative de execuție de lucrări, pe care Consiliul îl aprobă în întregime, stabilindu-se principiul ca acest normativ să cuprindă numai cazurile speciale ce se ivesc în timpul execuției lucrărilor de protejare și restaurare a monumentelor istorice; pentru lucrările curente se vor întrebuița pe șantier normativele elaborate și publicate de Ministerul Construcțiilor și Materialelor de Construcții precum și de către C.S.A.C.

III. Raport asupra expertizei făcute la imobilul Centralei Casei de Depuneri și Consemnațiuni din București.

Referent: Prof. Horia Teodoru

Consiliul ia în discuție adresa Casei de Economii și Consemnațiuni Nr.55/995/953, prin care se cere aprobarea unor lucrări exterioare și interioare la imobilul Centralei CEC din 'Calea Victoriei (refacerea fațadei, pavajelor, soclurilor de piatră, vopsirea și refacerea grilelor de fier, repararea ștergătoarelor, ușilor turnante și acoperișului imobilului; transformări interioare la entre-solul imobilului prin suprimarea unor pereți separatori, reparații la anexa corpului de gardă etc.) și este de acord cu recomandările făcute de referent și comunicate Casei de Economii și Consemnațiuni cu adresa C.S.A.C. nr.6570 din 10 iunie 1953.

PREȘEDINTE

Prof. Duiliu Marcu

Membri:

Arh. Ștefan Balș
Arh. E. Costescu
Arh. I. Ghika Budești
Arh. Lieblich R.
Arh. Simionescu I.
Prof. H. Teodoru

PROCES VERBAL NR.28
al ședinței din 25 Iunie 1953 ora 12

Compunerea Consiliului

Președinte: Prof. Duiliu Marcu
Membri: Arh. Balș Ștefan
Arh. Ghika-Budești Ion
Arh. Lieblich R.
Prof. H. Teodoru
De asemenea iau parte ca referenți:
Arh. Fischer E.
Arh. P. Năsturel
Arh. T. Socolescu

I. Discutarea normativelor de execuție a lucrărilor de proiectare și restaurare a monumentelor istorice de arhitectură.
Referent: Arh. Ferdinand Fischer

După citirea primului capitol introductiv la normativele de execuție (capitol elaborat de tov. prof. H. Teodoru), Consiliul luând în discuție această introducere, recomandă revizuirea conținutului ei, în sensul unei noi redactări și a eliminării detaliilor care nu își au locul în cuprinsul normativelor, introducerea urmând să conțină numai generalități asupra lucrărilor speciale de restaurare.

PREȘEDINTE,

Prof. Duiliu Marcu

Membri:

Arh. Balș Ștefan
Arh. Ghika Budești Ion
Arh. Lieblich R.
Prof. H. Teodoru

PROCES VERBAL NR.29
al ședinței din 28.VI.1953, orele 13

Compunerea Consiliului:

Președinte: Prof. Duiliu Marcu
Membri: Arh. Balș Ștefan
Arh. Ghika-Budești Ion
Arh. Lieblich Richard
Prof. Teodoru Horia
I. Simionescu
De asemenea iau parte ca referenți:
Arh. Curinschi Gh.
Arh. F. Fischer
Dr. P. Năsturel
Arh. T. Socolescu

I. Lucrări de protejare și amenajare la Mănăstirea Plumbuita

Valoarea lucrării: lei 46.862 din fonduri proprii
Proiectant: Arh. Ionescu Berechet
Titular de Investiții: Patriarhia Ortodoxă Română
Referent: Arh. T. Socolescu

Dosarul cuprinde:
a) *piese scrise:* memoriu, deviz, antemăsurătoare, analiza prețurilor, baza prețurilor și lista de materiale.
b) *piese desenate:* una planșă cu plan, fațadă, secție la sc. 1:100 și detalii la sc. 1:20.

Proiectul prevede construirea unui cerdac de zidărie pe latura nordică a incintei mănăstirii în locul proptirilor provizorii ale acoperișului, precum și reparații la învelitoare.

Consiliul, luând în discuție proiectul, amână luarea unei hotărâri, pentru ca chestiunea să fie cercetată și la fața locului de către tov. arh. Socolescu, care va referi în viitoarea ședință.

II. Construirea unei aripi noi, (amfiteatru) adăogită la clădirea existentă a Institutului de Silvicultură din Orașul Stalin.

Adresele Ministerului Gospodăriei Silvice nr.1104 din 25 Iunie 1953 și înregistrată la CSAC sub nr.7670 din 26.VI.1953 și adresa nr.874 din 30 Iunie 1953 înreg. la CSAC sub nr.1755 din 2 Iulie 1953.

Valoarea lucrării: 992.000 lei

Proiectant: Serv. Tehnic de Proiectare al Sfatului Popular al Regiunii Stalin (arh.C.Halaszy)

Titular de Investiții: Ministerul Gospodăriei Silvice

Referent: Prof. Duiliu Marcu

Dosarul prezentat spre avizare cuprinde:

1./Anteproiectul (memoriu tehnic și 8 planșe desenate sc.1:100)

2. Proiectul

a) *Piese scrise*: memoriu justificativ, breviar de calcul, deviz, antemăsurătoare și analize de prețuri construcții. Baza de prețuri, extras de materiale, extras de materiale pentru instalații electrice.

b. *piese desenate*: 13 planșe arhitectură sc.1:50
14 planșe beton armat
2 planșe instalații

Proiectul prevede adăogirea la clădirea existentă a Institutului de Silvicultură din Orașul Stalin, a unei aripi noi ce va cuprinde trei amfiteatre și o sală de curs, utilizând pentru acces scara existentă a vechii clădiri. În afară de acestea, se prevede și execuția a două scări în dreapta și stânga noului corp, pentru acces la curtea a doua, ce se află la un nivel mai jos.

Planul noii aripi are o formă trapezoidală, cu latura de est ușor curbată. Întreaga construcție este însă amplasată astfel încât încăleacă pe o porțiune de aproape 27 m vechiul zid al cetății Brașovului, care datează din secolul al XVI-lea și care este clasat monument istoric de arhitectură.

Acest zid este compus dintr-o porțiune veche la parter, inferioară, având o lărgime de aproape 1,60 m și o supraînălțare de cca 3 m, care supraînălțate, în vederea acestor lucrări, a fost dărâmată pe o porțiune de cca 20 m.

Cu toate că această soluție a fost aprobată de Sfatul Popular local, care a dat autorizația de construcție, acum câteva zile, același organ a dispus oprirea lucrărilor de dărâmare, pentru ca întreaga chestiune să fie reexaminată.

Consiliul, luând în discuție proiectul, este de părere că în orice caz vechiul zid al Cetății Brașovului să fie păstrat și pe această porțiune, putând rămâne într-un subsol ușor vizibil și pus cât mai mult în valoare.

În ceea ce privește construcția nouă propusă, Consiliul ținând seama de nevoile urgente ale Institutului de Silvicultură, este de acord în principiu și în mod cu totul excepțional, de a se adăogi un corp nou unei clădiri, care are caracter de monument istoric de arhitectură și amână luarea unei hotărâri până la prezentarea unui proiect modificat, la care se va ține seama de următoarele condițiuni:

1. Arhitectura corpului nou să pară o continuare a fațadelor actualei școli.

2. Corpul nou proiectat va avea fețe paralele și perpendiculare pe corpul existent, evitându-se planuri oblice care ar fi în cu totul alt spirit decât vechea clădire.

3. Zidul vechi de incintă nu va fi întrerupt de scări de legătură între curțile de nivel diferit.

4. Se va ține seama de recomandările de detaliu date la fața locului proiectantului, de către delegații CSAC în ziua de 30 Iunie a.c., recomandări cu privire la:

- mai buna luminare a holului și deci a scării;

- evitarea luminării amfiteatrelor prin ferestre plasate deasupra catedrei și altele.

III. Lucrări de refacere a turnului clopotniță și construirea din nou a chiliilor în incinta Mănăstirii Dealul - Târgoviște.

Adresa Ministerului Cultelor Nr.10135 înregistrată la CSAC sub nr.1176 din 2 Iulie 1953.

Valoarea lucrării: lei 416.000 din fondurile proprii ale Patriarhiei Române

Arh. I. Paraschivescu

Proiectant: Ministerul Cultelor reprezentat prin tov. Simionescu și arh. I.Paraschivescu

Dosarul cuprinde:

a. *piese scrise*: memoriu, deviz, antemăsurătoare, analiza prețurilor, lista de materiale, baza prețurilor (Târgoviște)

b. *piese desenate*:

2 planuri de situația (releveu și proiect)

2 planuri și fațade

Secțiune longitudinală și plan subsol și fundații;

Secțiune transversală prin clopotniță;

Plan învelitoare

Proiectul prevede construirea unui șir de chilii și ateliere deasupra pivnițelor existente și pe de o parte și de alta a clopotniței din incinta Mănăstirii Dealul de la Târgoviște.

Pentru anul 1953, s-a planificat numai construcția aripei din restul clopotniței. Programul întregului ansamblu cuprinde: chiliile pentru 25-30 călugări, trapeză cu bucătărie, stăreție, atelier etc.

Consiliul, luând în discuție proiectul, amână luarea unei hotărâri pentru ca proiectantul, pe baza fotografiilor și schițelor vechi ce reprezintă turnul clopotniței (astfel cum a fost conceput pe vremea lui Bibescu Vodă) să-l refacă întocmai.

De asemenea, proiectantul va încerca să simplifice arhitectura corpurilor noi, evitând a repeta elementele de decorație ale bisericii.

PREȘEDINTE,

Prof. Duiliu Marcu

Membri:

Arh. Balș Ștefan

Arh. Ghika-Budești Ion

Arh. Lieblich R.

Prof.H. Teodoru

I. Simionescu

PROCES VERBAL NR.30

al ședinței din 4 Iulie 1953, ora 13,00

Compunerea Consiliului:

Președinte: Prof. Duiliu Marcu

Membri: Arh. Ștefan Balș

Prof. Gr. Ionescu

Arh. R. Lieblich

I. Simionescu

Prof. H. Teodoru

De asemenea, iau parte ca

referenți: Arh. F. Fischer

Dr. P. Năsturel

Arh. T. Socolescu

I. Lucrări de amenajare la mănăstirea Snagov

Adresa Ministerului Cultelor Nr.10778/953.

Valoarea lucrării: 29.322 lei (din fondul Patriarhiei)

Proiectant: Arh. Eugen Salos

Titular de investiții: Ministerul Cultelor reprezentat prin tov. arh. Ionescu Berechet și arh. E. Salos din partea Patriarhiei

Referent: Arh. R. Rieblisch

Dosarul cuprinde numai devizul estimativ al lucrării: schițele turnului clopotniță au fost prezentate în original de

către proiectant, în sedință.

Proiectul prevede lucrări la paramentul turnului clopotniță (tencuirea și apoi zugrăvirea): montarea pietrelor de mormânt (scoase din pardoseală) pe pereții pronaosului, în nișe speciale; facerea pardoselii pronaosului din dale de beton; reparații diverse la stăreție (revizuirea învelitorii; reparații la soclu, trotuar etc.)

Consiliul, luând în discuție proiectul, dă aviz favorabil lucrărilor cu următoarele condiții:

1. În ceea ce privește turnul clopotniță, se vor menține tencuielile existente, așa cum sunt. În locul unde tencuielile lipsesc, se vor face cârpeli de tencuială, dintr-un mortar care să conțină mult nisip și ciment deloc, pentru ca ulterior aceste tencuieli provizorii să poată fi ușor date jos. În locurile unde zidul este mâncat, se vor face cârpeli de zidărie, de asemenea provizorii, pentru a putea fi înlăturate ușor.

Cornișa refăcută din cărămidă aparentă va fi menținută așa cum este astăzi.

b. Pardoseala de dale de beton din pronaos va avea un caracter provizoriu, aceste dale putând ulterior să fie demontate. Ele vor fi așezate pe un strat de nisip.

c. Pietrele de mormânt scoase din biserică vor fi așezate deasupra pardoselii de dale din pronaos în poziție orizontală și de-a lungul pereților.

d. Lucrările de consolidare și completare a tencuielilor și pereților cu picturi, se vor face numai după indicațiunea și pe răspunderea unui reprezentant al Comisiunii de pictură a Patriarhiei.

II. Lucrări de protejare și amenajare la mănăstirea Plumbuita

Valoarea lucrării: 46.862 lei din fonduri proprii

Proiectant: Arh. Ionescu-Berechet

Titular de Investiții: Patriarhia Ortodoxă Română

Referent: Arh. T. Socolescu

Dosarul cuprinde:

a. *piese scrise*: memoriu, deviz, antemăsurătoare, analiza prețurilor, baza prețurilor și lista de materiale.

b. *piese desenate*: una planșă cu plan, fațadă, secție la scara 1:100 și detalii la sc.1:20.

Proiectul prevede construirea unui cerdac de zidărie pe latura nordică a incintei mănăstirii, în locul proptirilor provizorii ale acoperișului, precum și reparații la învelitoare.

Consiliul, luând în discuție dosarul, dă aviz nefavorabil, proiectul urmând a se reface fără a se ține seamă de aripile greșit refăcute în anii trecuți, care nu corespund cu formele originare. Cu această ocazie se va putea consulta și utiliza proiectul de restaurare întocmit de către fosta Comisie a Monumentelor Istorice.

PREȘEDINTE,
Prof. Duiliu Marcu

Membri:
Arh. Ștefan Balș
Prof. Gr. Ionescu
Arh. R. Lieblich
I. Simionescu

PROCES VERBAL NR.31 al ședinței de avizare din 6 Iulie 1953, orele 12

Compunerea Consiliului:

Președinte: Prof. Duiliu Marcu
Membri: Arh. Balș Ștefan
Prof. Gr. Ionescu
Arh. Lieblich R.
I. Simionescu
Prof. H. Teodoru

De asemenea iau parte ca referenți:

Arh. Gh. Gurinschi
Arh. F. Fischer
Dr. P. Năsturel

I. Proiect pentru construirea unui corp nou adăogit (amfiteatre) la corpul existent al Institutului de Silvicultură din Orașul Stalin (pe zidurile vechii cetăți a Brașovului)

Adresele Ministerului Gospodăririi Silvice Nr.1104 din 25 Iunie 1953 înregistrată la CSAC sub Nr.7670 din 26.VI.1953 și adresa Nr.874 din 30 Iunie 1953, înregistrată la CSAC sub Nr.1755 din 2 Iulie 1953.

Valoarea lucrării: 992.000 lei

Proiectant: Serv.tehnic de Proiectare al Sf. Popular Reg.Stalin (Arh. O. Halasz)

Titular de Investiții: Ministerul Gospodăririi Silvice

Referent: Arh. Lieblich R.

Dosarul prezentat spre avizare cuprinde:

1. Anteproiectul, memoriu tehnic, 8 planșe desenate sc. 1:100

2. Proiectul

a. *Piese scrise*: memoriu justificativ, breviar de calcul, deviz, antemăsurătoare și analiza de prețuri construcții. Baza de prețuri, extras de materiale, seria prețurilor, memoriu, deviz, antemăsurătoare; analiza prețurilor, extras de materiale pentru instalații electrice.

b. *Piese desenate*: 13 planșe arhitectură sc.1:50
14 planșe beton armat
2 planșe instalații

Proiectul prevede adăogirea la clădirea existentă a Institutului de Silvicultură din Orașul Stalin a unei aripi noi ce va cuprinde trei amfiteatre și o sală de curs, utilizând pentru acces scara existentă a vechii clădiri. În afară de aceasta, se prevede și execuția a două scări în dreapta și stânga noului corp pentru acces la curtea a doua, ce se află la un nivel mai jos.

Planul noii aripi are o formă trapezoidală cu latura de est ușor curbată. Întreaga construcție este însă amplasată astfel, încât încăleacă pe o porțiune de aproape 27 m vechiul zid al cetății Brașovului, care datează din secolul al XVI-lea și care este clasat monument istoric de arhitectură.

Acest zid este compus dintr-o porțiune veche la parter, inferioară, având o lărgime de aproape 1,60 m și o supraînălțare de circa 3 m., care supraînălțare, în vederea acestor lucrări, a fost dărâmată pe o porțiune de cca 20 m.

Cu toate că această soluție a fost aprobată de Sfatul Popular local, care a dat autorizația de construcție acum câteva zile, același organ a dispus oprirea lucrărilor de dărâmare, pentru ca întreaga chestiune să fie reexaminată.

Consiliul, luând în discuție proiectul, reamintește principiul că monumentele istorice trebuiesc păstrate intacte și puse în valoare și ca atare este de părere că în orice caz, vechiul zid împrejmuitoar al cetății Brașovului, împreună cu bastioanele și porțile lui, importante monumente istorice de arhitectură, trebuiesc păstrate și puse în valoare și pe această porțiune.

Consiliul, constată că acest principiu a fost încălcat, dându-se autorizație de construcție pentru o clădire ce încăleacă peste un monument istoric și că vor trebui luate măsuri pentru ca în viitor, astfel de greșeli să nu se mai întâmple.

De asemenea, vor trebui luate măsuri în contra aceluia care au început dărâmarea unui zid monument istoric.

Din examinarea planurilor, rezultă net - pe de o parte - că spațiul pe care voințe să-l ocupe Institutul de Silvicultură, pentru construirea corpului nou cu amfiteatre și săli de curs, este mult prea mic față de programul clădirii - și de altfel modul cum este soluționată problema va da naștere unui șir de inconveniente ca: crearea unei zone întunecoase tocmai în spațiul ocupat de scară și de holul actualei școli, ca și în parterul noului corp, creând astfel condiții dezavantajoase pentru învățământ.

Este de dorit ca Ministerul Silviculturii - care are în program construcția complexului de clădiri necesare învățământului Superior al Silviculturii, să aleagă pentru acest scop un teren adecvat programului său, teren pe care să poată grupa în bune condiții diferitele construcții.

Adăugirea unei aripi la actualul Institut nu ar soluționa decât cu totul insuficient problema învățământului, care trebuie să fie pusă cu toată amplexarea.

Pe de altă parte, se observă că adăugirea proiectată ocupă aproape în totalitate spațiul de protecție a monumentului istoric necesar studiilor arheologice ce urmează să fie efectuate de către Academia RPR (sondaje și săpături la fundațiile zidului). De altfel, lucrările de săpătură vor trebui efectuate sub supravegherea continuă a delegatului Academiei RPR și conform indicațiilor acestuia.

Dar chiar și după efectuarea acestor studii, zona de protecție a monumentului va trebui să fie asigurată, rămânând liberă de orice construcție, pentru ca zidul să poată fi oricând ușor văzut și cercetat. Se observă mai departe, că la o distanță de numai 7,30 m de construcția proiectată se află o clădire (magazie) care, fiind la o distanță insuficientă, va lua lumina ferestrelor și deschiderilor de la subsolul și parterul noii clădiri.

Ținând seama de toate aceste considerente, Consiliul amână luarea unei hotărâri, Ministerul Silviculturii urmând să aleagă pentru îndeplinirea programului său un alt teren mai adecvat.

În cazul când aceasta nu ar fi pentru moment posibil, se va putea recurge la următoarele soluții, cu caracter provizoriu:

a) Utilizând magazia existentă (în plan nr.8) transformată bineînțeles ca sală de curs sau amfiteatru.

b) Făcând o construcție nouă (tot cu caracter provizoriu și micșorând programul lucrării) în spațiul dintre clădirea existentă și zid, însă asigurându-se zona de protecție a monumentului.

c) Adoptând soluția extremă de încălecare peste zidul cetății - în care caz - va trebui însă, pe de o parte dărâmată magazia existentă, pe de altă parte se va asigura posibilitatea de acces și vizitare pe ambele părți ale zidului cetății, care va fi menținut intact.

În cazul uneia din ultimele două soluții, se va ține seama la redactarea proiectului și de observațiunile care s-au făcut în ședința cu membrii Comisiei (amfiteatru luminat mai bine, unitatea de arhitectură a fațadelor, care vor fi paralele și perpendiculare între ele etc.)

Toate aceste soluții cu caracter provizoriu, vor trebui bine justificate, soluția aleasă urmând să fie supusă din nou spre avizare, sub formă de proiect.

II. Proiect pentru refacerea turnului clopotniță și pentru construcția din nou de chilii în incinta Mănăstirii Dealul - Târgoviște.

Adresa Ministerului Cultelor Nr.10135/1953

Valoarea lucrării: 416.000 lei din fondurile Patriarhiei Române

Proiectant: Arh. I. Paraschivescu

Titular de investiții: Ministerul Cultelor, reprezentat prin tov. Simionescu și arh. Paraschivescu

Dosarul cuprinde:

a. *Piese scrise:* memoriu, deviz, antemăsurătoare, analiza prețurilor, lista de materiale, baza prețurilor (Târgoviște)

b. *Piese desenate:* 2 planuri de situație (relevu și proiect)
2 planuri și fațade
Secțiune longitudinală și plan subsol și fundații
Secțiunea transversală prin clopotniță
Plan învelitoare

Proiectul prevede construirea unui șir de chilii și ateliere deasupra pivnițelor existente și pe de o parte și de alta a clopotniței din incinta Mănăstirii Dealul - Târgoviște.

Pentru anul 1953, s-a planificat numai construcția aripei din vestul clopotniței. Programul întregului ansamblu cuprinde: chilii pentru 25-30 călugări, trapeză cu bucătărie, stăreție, atelier etc.

Consiliul, reluând în discuție problema cercetată și în ședința din 28.VI.1953, când s-a amânat luarea unei hotărâri dă: AVIZ FAVORABIL proiectului cu următoarele observațiuni:

1. Se va încerca simplificarea arhitecturii corpurilor noi, evitându-se rezaliturile inutile și repetarea elementelor de decorație a bisericii, dar armonizându-le cu biserica.

2. Turnul nu va fi refăcut în întregime, astfel cum a fost inițial ci se va adăogi la partea existentă numai un singur registru în felul celui original.

3. Se va curăți terenul de resturile de dărâmături, punându-se de o parte blocurile de piatră de talie profilate sau nu, pentru a se putea studia și apoi refolosii. În special se va căuta să se găsească vechia pisanie de marmoră a clopotniței pe care se aflau cioplite chipurile donatorilor.

III. Discutarea cererii nr.1 a parohiei bisericii Sf. Mina-Vergu pentru obținerea clasării ei ca monument istoric de arhitectură.

Referent: Dr. P. Năsturel

Consiliul, ținând seama de expunerea făcută de referent, că biserica construită în anul 1725 are și valoare artistică, aprobă clasarea bisericii Sf. Mina Vergu din București ca monument istoric de arhitectură.

PREȘEDINTE

Prof. Duiliu Marcu

Membri:

Arh. Balș Șt.

Prof. Gr. Ionescu

Arh. R. Lieblich

I. Simionescu

Prof. H. Teodoru

PROCES VERBAL NR.32 al ședinței din 9.VII.1953 orele 12

Compunerea Consiliului:

Președinte: Prof. Duiliu Marcu

Membri: Arh. E. Costescu

Prof. Gr. Ionescu

Arh. Lieblich R.

Prof. H. Teodoru

Tov. Simionescu I.

De asemenea iau parte ca:

Referenți: Arh. Gh. Curinschi

Arh. F. Fischer

Dr. P. Năsturel

Arh. T. Socolescu

I. Lucrări de renovare la casa Iancu Jianu din Caracal

Valoarea lucrării: lei 47.500

Proiectant: Arh. M. Caraianis

Referent: Arh. T. Socolescu

Dosarul cuprinde:

a. *Piese scrise:* memoriu, deviz, antemăsurătoare, extras de materiale, seria prețurilor, analiza prețurilor.

b. *Piese desenate:* fațada, plan și secție la sc.1:50

Proiectul prevede refaceri de zidărie și tencuieli, refacerea șarpantei și a învelitorii și refacerea tâmplăriei, tencuieli, spoiei etc.

Consiliul luând în discuție proiectul, amână luarea unei hotărâri, urmând ca dosarul să fie trimis Comitetului pentru

Așazămintele Culturale, care va decide asupra oportunității execuției și asupra posibilității de finanțare a acestor lucrări (eventual din fondul de reparațiuni urgente la monumente).

Cu această ocazie, se va atrage atenția proiectantului că nu se va aduce nici o modificare sau adăogire a clădirii, ea trebuind să rămână izolată, în grădina ei înconjurătoare.

Pentru a se putea lua o hotărâre, se vor face studii la fața locului pentru a se vedea dacă geamlăcul este o construcție ulterioară, în care caz acesta va fi desființat. De asemenea, în ceea ce privește învelitoarea, se vor face cercetări în podul casei, pentru a se găsi urme de elemente de învelitoare (șindrilă etc.) și cercetări asupra formei câpriorilor, pentru a se putea deduce materialul învelitorii, care după cum se pare nu a fost la origine din tablă.

II. Discutarea adresei Nr.22127 din 8.VII.1953 a Comitetului pentru Artă privitoare la însărcinarea ce acesta a căpătat, de a înlătura unele texte și decorații cu caracter reacționar de pe Arcul de Triumf din București.

Consiliul, în urma discuțiilor ce au avut loc, ținând seama și de referatul semnat de tov.prof.arh.H.Maicu, prof.arh. Macovei și tov. Arh.M.Alifanti, amână luarea unei hotărâri, urmând ca membrii Consiliului să examineze lucrarea la fața locului, după care se vor pronunța într-o viitoare ședință.

PREȘEDINTE,
Duiliu Marcu

Membri:
Arh. E. Costescu
Prof. Gr. Ionescu
Arh. R. Lieblich
Prof. H. Teodoru
Simionescu I

PROCES VERBAL NR.33
al ședinței din 10.VII.1953, orele 13

Compunerea Consiliului:

Președinte: Prof. Duiliu Marcu
Membri: Arh. Em. Costescu

Prof. Gr. Ionescu
Arh. R. Lieblich
Ion Pașa delegat CPAC
I. Simionescu delegat Ministerul Cultelor
Prof.H.Teodoru Comitetul pentru Artă

De asemenea iau parte ca referenți:
Arh. Gh. Curinschi
Arh. F. Fischer
Dr. P.Năsturel
Arh. T. Socolescu

Discutarea adresei nr.22127 din 8.VII.1953, a Comitetului pentru Artă, privitoare la însărcinarea ce acesta a căpătat - de a înlătura unele texte și decorații cu caracter reacționar de pe Arcul de Triumf din București.

Referent: arh. Gh. Curinschi

În urma discuțiilor care au avut loc și în care s-a examinat problema modificărilor de adus la Arcul de Triumf din București, problemă cu caracter extraurgent, Consiliul dă următorul aviz:

Consiliul de Avizare (Monumente Istorice de Arhitectură), este de părere că monumentele istorice trebuie păstrate intacte, astfel cum ne-au rămas. Cum însă, în cazul de față, Comitetul pentru Artă a primit sarcina de a aduce modificări unor inscripții și decorații cu caracter reacționar, Consiliul este de acord cu propunerile făcute de tov. arh. Horia Maicu, membru în Comitetul de Stat pentru Arhitectură și Construcții și tov. Macovei, arhitectul șef al orașului București, recomandând a se face cât mai puține modificări monumentului în sine, care în ceea ce privește silueta și volumele, trebuie păstrat intact.

PREȘEDINTE,
Prof. Duiliu Marcu

Membri:
Arh. Em. Costescu
Prof. Gr. Ionescu
Arh. R. Lieblich
Ion Pașa
I. Simionescu
Prof. H. Teodoru

PROCES VERBAL NR.34
al ședinței din 16 Iulie 1953, ora 12

Compunerea Consiliului:

Președinte: Prof. Duiliu Marcu
Membri: Arh. Em. Costescu

Havrici I.
Arh. Ionescu Berechet
Arh. R. Lieblich
Prof. H. Teodoru
De asemenea iau parte ca referenți:
Arh. Gh. Curinschi
Arh. F. Fischer
Dr. P.Năsturel
Arh. I. Socolescu

I. Lucrări de protejare la Cetatea Istria

Adresa Comitetului pentru Așezăminte Culturale nr.10530 din 14 Iulie 1953

Consiliul ia în examinare proiectul privind lucrări de protecție la Cetatea Istria din Regiunea Constanța. Valoarea lucrării: 46.000 din fondul de lei 50.000
Titular de investiții: Comitetul pentru Așezăminte Culturale

Proiectant: Arh. Em. Costescu
Referent: Arh. Gh. Curinschi

Dosarul cuprinde:

Piese scrise: memorii, deviz, analiza prețurilor, antemăsurătoare, lista de materiale și baza prețurilor.

Piese desenate: un plan de ansamblu al cetății cu detalii.

Se prevăd următoarele lucrări: de consolidare și protecție a zidurilor vechi de piatră brută, lucrări de consolidare pe loc a zidăriei de cărămidă de la picioarele patului calorifer al băilor (hipocaust) și executarea unui adăpost acoperit la cele trei camere cu mozaicuri romane.

Consiliul dă aviz favorabil, cu următoarele recomandări:

1. Să se ia măsuri ca apa de ploaie pătrunsă în incinta termelor să se poată scurge, verificându-se în acest scop și dacă puțul absorbant funcționează.

2. În cazul când trotuarul existent nu asigură îndepărtarea apelor de ploaie din încăperile cu mozaicuri, se va executa un soclu de 20-30 cm pe care se va așeza glasvandul.

3. Se recomandă suprimarea stâlpilor de piatră interiori, din camerele cu mozaicuri și înlocuirea lor cu ferme.

4. În cazul când se urmărește păstrarea hipocaustelor, să se prevadă pentru viitor acoperirea lor.

5. Colectivul de arheologi să verifice dacă releveul existent este complet și exact, reproducând starea actuală.

6. Lucrările trebuie executate sub supravegherea științifică a Academiei RPR.

II. Lucrări de protejare la Cetatea Adamclisi din Reg. Constanța. Adresa CPAC nr.10530 din 14.VII.1953.

Se ia în examinare proiectul privind lucrările de protejare la Cetatea Adamclisi din Reg. Constanța. Valoarea lucrării: 34.000 lei din fondul aprobat de 40.000 lei

Titular de investiții: Comitetul pentru Așezăminte Culturale
Referent: arh. Gh. Curinschi
Proiectant: arh. E. Costescu

Dosarul cuprinde:
Piese scrise: - deviz, analiza prețurilor, lista de materiale și baza prețurilor, antemăsurătoare
Piese desenate: planul cetății
Proiectul prevede lucrări de consolidare, completare, rostuire și așezare a unui strat de protecție a zidurilor porților de est și vest și a bazilicilor.

Consiliul, în urma dezbaterilor proiectului, dă aviz favorabil cu recomandarea ca lucrările să fie executate sub supravegherea științifică a Academiei RPR.

III. Lucrări de protejare la Cetatea Enisala din Reg. Constanța

Adresa CPAC Nr.10530 din 14 Iulie 1953.
Consiliul ia în examinare proiectul privind lucrările de protejare la Cetatea Enisala din Reg. Constanța.
Valoarea lucrării: 14.000 lei din fondul de 26.500 lei
Titular de investiții: Comitetul pentru Așezăminte Culturale

Referent: arh. Gh. Curinschi
Proiectant: arh. Em. Costescu
Dosarul cuprinde: memoriu, deviz, analiza prețurilor, antemăsurătoare, lista de materiale și seria prețurilor.

Piese desenate: planul cetății
Proiectul prevede lucrări de consolidare, de completare, de rostuire a zidurilor și așezarea unui strat de protecție.

Consiliul dă aviz favorabil proiectului, cu recomandarea că lucrările trebuie executate sub supravegherea științifică a Academiei RPR.

IV. Lucrări de protejare la cetatea Capidava - Reg. Constanța

Adresa Comitetului pentru Așezăminte Culturale nr.10530 din 14.VII.1953.

Consiliul ia în examinare proiectul privind lucrări de protejare la cetatea Capidava din Reg. Constanța.

Valoarea lucrării: 20.000 lei
Titular de investiții: Comitetul pentru Așezăminte Culturale
Referent: arh. Gh. Curinschi
Proiectant: arh. E. Costescu

Dosarul cuprinde:
Piese scrise: memoriu, deviz, antemăsurătoare, lista de materiale și baza prețurilor, analiza prețurilor.

Piese desenate: planul cetății
Proiectul prevede lucrări de consolidare, refacerea zidăriei dislocate și rostuirea zidurilor, precum și așezarea unui strat de protecție.

Consiliul luând în discuție proiectul dă aviz favorabil, cu recomandarea ca lucrările să fie executate sub supravegherea științifică a Academiei RPR.

V. Reparațiunea frescelor bisericii din comuna Chirpăr - satul Săsăuși - raion Agnita, Reg. Stalin.

Luându-se în discuție adresa Ministerului Cultelor nr.10306/953 (care conține avizul favorabil al Ministerului Cultelor pentru lucrări de reparațiune a frescelor din Chirpăr-Săsăuși), Consiliul, de acord în principiu cu executarea reparațiilor frescelor la această biserică (reparațiuni care se execută din fonduri proprii), hotărăște ca Patriarhia să delege un pictor specialist, care împreună cu un tehnician delegat al Sfatului Popular Raional Agnita să stabilească cauzele umezelii la zidurile acoperite cu fresce, precum și posibilitățile de reparare ale picturilor. Delegatul Patriarhiei, tov. arh. Ionescu Berechet ia notă de aceasta în ședință. Rezultatul acestui studiu va fi supus avizării CSAC-ului.

VI. Lucrări de reparații la Biserica Băseni - Comuna Costești (Raion Costești, Reg. Pitești)

Adresa Ministerului Cultelor Nr.10754 din 1953.
Valoarea lucrării: 3.700 lei din fonduri proprii
Proiectant: Secția Gospodărie Comunală a Sfatului Popular raional Costești

Referent: arh. T. Socolescu
Dosarul cuprinde numai piese scrise și anume: memoriu justificativ, deviz, analize de prețuri, antemăsurătoare și tabloul cantităților de materiale.

Proiectul prevede refacerea învelitorii de șită, deteriorată. Ținându-se seama că lucrarea proiectată este o lucrare de strictă protejare care nu aduce nici o schimbare formei bisericii, Consiliul dă aviz favorabil acestei lucrări cu recomandarea ca la dezvelirea învelitorii să se facă cercetări amănunțite pentru a se găsi rămășițele celei mai vechi acoperiri, bucăți de șită veche, care vor fi luate drept model pentru a fi reproduse întocmai la execuția noii învelitorii.

VII. Dărâmarea bisericilor Sfinții Îngeri și Sf. Niculae Harbabei din parohia Nițulești, comuna Bârsoiu, raion Bădeni, Regiunea Pitești.

Adresa Comitetului pentru Așezăminte Culturale nr.20453/953.

Referent: arh. T. Socolescu
Dosarul cuprinde:
Piese scrise: adresa nr.6478/953 (în copie) a Episcopiei Râmnicului și Argeșului, memoriu justificativ și 3 procese verbale încheiate de Consiliul parohial Nițulești.

Piese desenate: 6 scheme reprezentând schemele de plan și fațade ale celor 2 biserici (sc.1:50); 3 fotografii.

Consiliul, luând în discuție aceste probleme și ținând seama și de punctul de vedere al C.P.A.C., comunicat prin adresa Nr.20455/953, care este contra aprobării acestei dărâmări, amână luarea unei hotărâri și delegă pe tov. arh. V. Moiescu (din Comitetul pentru Așezăminte Culturale) pentru a cerceta aceste două biserici și de a referi asupra oportunității dărâmării lor, după care Consiliul de Avizare se va pronunța.

VIII. Diverse

Consiliul ia act de sesizarea făcută de tov. dr. P. Năsturel cu privire la săpăturile arheologice făcute fără avizul CSAC în diferite puncte din București, în jurul monumentelor istorice de arhitectură, ca: incinta Curții Vechi, biserica Radu Vodă, biserica Bucur, biserica Sf. Ilie Gorgan.

Cum aceste săpături se fac fără a se lua măsuri speciale de protejare a monumentelor din imediata apropiere (proptiri, scurgerile apelor pluviale etc.), Consiliul hotărăște pe de o parte, ca organele Academiei RPR, care execută aceste săpături, să fie de îndată încunoscute că poartă întreaga răspundere a acestor lucrări, care ar putea să amenințe stabilitatea unor importante monumente istorice de arhitectură.

Pe de altă parte, se hotărăște că Direcția Generală a Monumentelor Istorice să întocmească de urgență normative pentru săpăturile arheologice în jurul sau în interiorul monumentelor istorice de arhitectură, normative ce vor fi supuse spre avizare în ședința cea mai apropiată.

PREȘEDINTE,
Prof. Duiliu Marcu

Memברי:
Arh. Em. Costescu
Havrici I.
Arh. Ionescu Berechet
Arh. R. Liebligh
Prof. H. Teodoru

PATRIMONIUL ROMÂNESC ÎN CONTEXTUL REGLEMENTĂRIILOR INTERNAȚIONALE ALE PROTECȚIEI PATRIMONIULUI CULTURAL

În domeniul protejării patrimoniului, din punct de vedere juridic, România este obligată să respecte acele prevederi cuprinse în Convențiile internaționale la care a aderat (în conformitate cu angajamentele luate și sub prevederile Constituției).

În plus, față de Convenții, diferitele Recomandări ale instanțelor internaționale, cele din care țara noastră face parte sau se pregătește să facă parte¹, configurează un set de principii care sunt menite să ghideze activitatea normativă în domeniu și care, prin acest rol, sunt de o deosebită utilitate pentru un domeniu care în România, din păcate, este la început de drum.

Se observă faptul că, atât în cazul UNESCO, cât și în cazul Consiliului Europei, există o evoluție a conceptelor în sensul transformării treptate a prevederilor Recomandărilor în norme juridice prinse în cadrul unor Convenții.

Un exemplu în acest sens îl constituie, în cazul UNESCO, transformarea recomandării referitoare la mijloacele de interdicere și prevenire a transferului, importului și exportului de bunuri culturale în "Convenția referitoare la mijloacele de prevenire și interdicere a transferului, importului și exportului ilicit de bunuri culturale". Este și cazul "Convenției referitoare la Protecția Patrimoniului Arhitectural European (Convenția de la Granada - 1985)" a Consiliului Europei ce încheie un proces de evoluție pornit prin "Carta Europeană a Patrimoniului European" - ca Rezoluție a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei - 1975, și continuat prin Recomandarea (880/1979) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei.

În domeniul protecției patrimoniului cultural imobiliar România a ratificat următoarele Convenții: A/CONVENȚII O.N.U.-U.N.E.S.C.O. (simbolizate în continuare prin:)

1. Convenția referitoare la protecția patrimoniului cultural în eventualitatea unui conflict armat (Convenția de la Haga) - 1954	CH
2. Convenția referitoare la mijloacele de prevenire și interdicere a transferului, importului și exportului ilicit de bunuri culturale - 1970	CPTI

3. Convenția referitoare la protecția patrimoniului cultural și natural mondial - 1972	CPMN

și a semnat

B/CONVENȚII ALE CONSILIULUI EUROPEI

1. Convenția Culturală Europeană (Convenția de la Paris - 1954)	CCE
2. Convenția referitoare la Protecția Patrimoniului Arhitectural European (Convenția de la Granada - 1985)	CPPE
3. Convenția referitoare la Protecția Arheologic-revizuită, (Convenția de la La Valetta - 1992)	CPA

Ca stat membru al ONU și UNESCO, România a luat notă de următoarele Recomandări care vizează protecția patrimoniului cultural imobiliar:

1. Recomandări privitoare la principiile internaționale aplicabile cercetărilor - 1956	RPCA
2. Recomandări referitoare la salvagardarea frumuseții și caracterului peisajelor și siturilor - 1962	RPS
3. Recomandări referitoare la mijloacele de interdicere și prevenire a transferului, importului și exportului de bunuri culturale - 1964	RTI
4. Recomandări referitoare la protejarea bunurilor culturale periclitate de lucrări publice sau private - 1968	RPLU
5. Recomandări referitoare la protecția la nivel național a patrimoniului cultural și natural - 1972	PNPC
6. Recomandări referitoare la schimbul internațional de bunuri culturale - 1976	RSBU
Recomandări referitoare la protejarea și rolul contemporan al zonelor istorice - 1976	RPZI

Pentru a analiza în ce grad reglementările adoptate până în prezent de către România satisfac principiile și exigențele internaționale în domeniu este util să facem întâi o clasificare a tipurilor de măsuri

¹ Este vorba de UNESCO, Consiliul Europei și Uniunea Europeană

de protecție a patrimoniului, așa cum pot fi ele extrase din documentele evocate mai sus.

Pentru scopul acestei analize este utilă catalogarea reglementării măsurilor de protecție în următoarele categorii:

1. Identificarea și evidența patrimoniului cultural (inventarul patrimoniului arhitectural, arheologic etc.)
2. Prevenirea transferului ilicit de bunuri culturale (pentru patrimoniul cultural imobiliar este cazul spoliei siturilor arheologice)
3. Instituirea protecției juridice a statului asupra bunurilor patrimoniale (monumente istorice și situri arheologice).
4. Instituirea protecției juridice a statului asupra ansamblurilor și zonelor patrimoniale (ansambluri istorice și de arhitectură, situri, zone istorice).
5. Controlul intervențiilor asupra patrimoniului (monumente, ansambluri, zone protejate și situri).
6. Punerea în valoare a patrimoniului (prezentarea, folosirea și reutilizarea acestuia).
7. Sprijinirea activităților de conservare și punere în valoare a patrimoniului.
8. Cooperarea internațională și educarea publicului.

Principalele măsuri din cele 8 categorii enumerate, așa cum sunt ele cuprinse în Convențiile semnate de România sau în Recomandările de care țara noastră a luat notă le vom alătura reglementărilor din legislația națională, semnalând doar actul juridic românesc și gradul de acoperire (suficient/insuficient/neacoperit).

Reglementările legale românești (codificate în considerate sunt" continuare prin:)

1. Constituția României

CR

Studiul s-a sintetizat în următorul tabel:

Documente internaționale (convenția, recomandarea)	Legislația românească (legea, reglementarea etc.)
1. IDENTIFICAREA ȘI EVIDENȚA PATRIMONIULUI CULTURAL	
1.1 DEFINIREA BUNURILOR CULTURALE PROTEJATE CPPE-Art. 1; RPNPC-Art.1	LPPC-Art.1 (absența definirii sitului)
1.2 REALIZAREA INVENTARULUI GENERAL AL PATRIMONIULUI CPPE-Art.2; RPLU-Art.4; RPNPC-Art.13 a/b	LPPC-Art.4/8. a/10. a/b (lipsa definirii și metodologiei inventarului general al patrimoniului)
1.3 REALIZAREA INVENTARULUI PROTECTIV ȘI ACTUALIZAREA SA CPPE-Art.2; CPMCN-Art.4/5; CPMCN-Art.3 RPLU-Art.4; RPNPC-Art.29/30; RPZI-Art.18	LPPC-Art.2/10/14.a (lipsa metodologiei de realizare a inventarului protectiv, caracterul confidențial al documentației)
2. PREVENIREA TRANSFERULUI ILICIT DE BUNURI CULTURALE (PENTRU PATRIMONIUL CULTURAL IMOBILIAR ESTE CAZUL SPOLIERII SITURILOR ARHEOLOGICE)	
2.1 EVIDENȚA BUNURILOR DE PATRIMONIUL AL CĂROR TRANSFER ESTE CONSIDERAT ILICIT CPTI-Art.5.b.	LPPC-Art.3/8. d/11. a/b/g/
2.2 INSTITUIREA UNUI CONTROL ASUPRA SĂPĂTURILOR ARHEOLOGICE CPTI-Art.5.D; RPLU-Art.25	LPPC-Art.20
2.3 INSTITUIREA CONTROLULUI VAMAL ȘI ASUPRA COMERTULUI CU BUNURI CULTURALE CPTI-Art. 6; CPTI-Art.5.e; CPTI-Art.7	LPPC-Art.6/11/15; Lmp-Art.4/5/8
2.4. INSTITUIREA DE PEDEPSE ASPRE ȘI A UNUI SISTEM DE RECUPERARE EFICIENT CPTI-Art.8; RPNPC-Art.47	(lipsa pedepșirii drastice a săpăturilor clandestine și a controlului folosirii detectoarelor de metal)
3. INSTITUIREA PROTECȚIEI JURIDICE A STATULUI ASUPRA BUNURILOR PATRIMONIALE (MONUMENTE ISTORICE ȘI SITURI ARHEOLOGICE)	
3.1 CPPE-Art.3; RPNPC-Art.3	LPPC-Art.4/8/9//10/13/14/16.1 LAC-Art.3.b/7.a
3.2 POSIBILITATEA CLASĂRII DE SALVARE (DIN OFICIU CPPE-Art.2; RPLU-Art.18; RPZI-Art.18	SAU LA CERERE) LPPC-Art.5 (inexistența unei prevederi referitoare la procedura excepțională; funcționarea clasării din oficiu doar pentru bunurile aflate în proprietate publică)

2. Legea privind protejarea patrimoniului cultural național (41/1995) LPPC
3. Legea privind unele măsuri pentru protecția patrimoniului cultural național (11/1994); Lmp LFF
4. Legea Fondului Funciar (18/1991)
5. Legea privind autorizarea executării construcțiilor... (50/1991) LAC
6. Legea privitoare la aderarea României la Convenția UNESCO privitoare la interzicerea transferului ilicit de bunuri culturale - Paris, 1970 (79/1993) L79
7. Legea privind exproprierea pe cauză de utilitate publică LEUP
8. Legea Administrației Publice Locale (69/1992) LAP CP
9. Codul Penal
10. Legea pentru modificarea și completarea Legii 50/1996); LmAC LS
11. Legea sponsorizării
12. Hotărârea Guvernului României pentru aprobarea Regulamentului General de Urbanism (525/1996) HRGU
13. Hotărârea Guvernului României privind organizarea și funcționarea M.L.P.A.T. HGMAT
14. Ordinul comun al MLPAT și MC privind unele măsuri (...) OC589
protejării bunurilor imobile cu valoare de patrimoniu (589/1992)

Prin grad de acoperire definesc capacitatea reglementării naționale în cauză de a produce efecte conforme cu scopul pentru care ea a fost concepută în documentul juridic sau doctrinar internațional.

- 3.3 APLICAREA PREVEDERILOR LEGILOR PROTECȚIEI ȘI SANCTIONAREA ÎNCĂLCĂRII LOR
CPPE-Art.9; RPLU-Art.27; RPNPC-Art. 4748 LPPC-Art.30.2; LmAC-Art.25.1; CP-Art.360
4. **INSTITUIREA PROTECȚIEI JURIDICE A STATULUI ASUPRA ANSAMBLURILOR ȘI ZONELOR PATRIMONIALE (ANSAMBLURI ISTORICE ȘI DE ARHITECTURĂ, SITURI, ZONE ISTORICE).**
- 4.1. INSTITUIREA UNUI REGIM LEGAL DE PROTECȚIE
CPPE-Art.3; RPLU-Art.24; RPNPC-Art.18; LPPC-Art.1/5.2/10.g/n; LAC-Art.7.a; Lmc-Art.6.b
RPZI-Art.4/7/10/11 HRGU-Art.9.1/2; OC589-2.2/3
- 4.2. INTEGRAREA POLITICII DE CONSERVARE CU CEA DE PLANIFICARE ȘI DEZVOLTARE URBANĂ
CPPE-Art.10.1; RPNPC-Art.8/33; RPZI-Art.9 HGMAT-Art.5.c; LPPC-Art.14.f;
(lipsa unei coordonări prin politice la nivel local)
- 4.3. REALIZAREA PROTECȚIEI PATRIMONIULUI INDEPENDENT DE REGIMUL PROPRIETĂȚII SAU MODIFICAREA ACESTUIA
LEF-Art.5; LAP; LPPC-Art.10.e/14.g (vezi pct. 3.2) RPNPC-Art.41/46; RPZI-Art.13
5. **CONTROLUL INTERVENȚIILOR ASUPRA BUNURILOR DE PATRIMONIUM (MONUMENTE, ANSAMBLURILOR, ZONE PROTEJATE ȘI SITURI)**
- 5.1. EXISTENȚA UNEI AUTORITĂȚI A PROTECȚIEI LEGALE A PATRIMONIULUI (PROTECTOR)
CPPE-Art.4.1/2; RPZI-Art.10.e/17.d/e LPPC-Art.9/10
- 5.2. SUPUNEREA CĂTRE O AUTORITATE COMPONENTĂ A PROIECTELOR DE MODIFICARE A STĂRII PATRIMONIULUI
CPPE-Art.4.2.a; CPPE-Art.5
LAC-Art.3.b/7.a; LPPC-Art.10
- 5.3. SUPUNEREA CĂTRE O AUTORITATE COMPETENTĂ A PROIECTELOR DE MODIFICARE A AMBIENTULUI MONUMENTAL
CPPE-Art.4.2.b; RPNPC-Art.35/42/45; LPPC-Art.10.m/18; LAC-Art.7.a
RPZI-Art.5/11.5/28/30
- 5.4. POSIBILITATEA PROTECTORULUI DE A OBLIGA REALIZAREA UNOR LUCRĂRI SAU DE A LE REALIZA EL ÎNSUȘI
CPPE-Art.4.2.c; RPLU-Art.15; RPNPC-Art.43 LPPC-Art.16.2/19/24 (obligația proprietarului nu dispune de mijloace de coerciție sau de posibilitatea de a întreprinde lucrări în locul titularului de drepturi reale în vederea protejării sau conservării bunului de patrimoniu)
- 5.5. POSIBILITATEA DE ACHIZIȚIE SAU EXPROPRIERE ÎN SCOPUL SALVĂRII UNUI BUN DE PATRIMONIUM
CPPE-Art.4.2.d; RPLU-Art.26; RPNPC-Art.44 LEUP-Art.2/4/6
- 5.6. EVITAREA ÎNDEPĂRTĂRII SAU STRĂMUTĂRII, ÎN ÎNTREGIME SAU ÎN PARTE, A UNUI MONUMENT
CPPE-Art.5; RPLU-Art.22; RPNPC-Art.6; LPPC (fără reglementare expresă)
RPZI-Art.29
6. **PUNEREA ÎN VALOARE A PATRIMONIULUI (PREZENTARE, FOLOSIRE ȘI REUTILIZARE)**
- 6.1. INTEGRAREA POLITICII CULTURALE, A CELEI A AMBIENTULUI ȘI A AMENAJĂRII TERITORIULUI CU CEA DE CONSERVARE ȘI COOPERAREA ORGANISMELOR ȘI INSTITUȚIILOR CU RESPONSABILITĂȚI ÎN ACESTE DOMENII
CPPE-Art.10.3; CPPE-Art.13; CPMCN-Art.5.a/b; LPPC-Art.14.c/e/f/h/18.a/21.3;
RPNPC-Art.8/15/16; RPZI-Art.42/50 (absența unei strategii guvernamentale și a unor structuri de cooperare la nivel local)
- 6.2. ADAPTAREA PATRIMONIULUI LA NEVOILE VIEȚII CONTEMPORANE
CPPE-Art.11; RPNPC-Art.9/32; RPZI-Art.33 LPPC-Art.10.h/14.g (lipsa unor indicative pentru reutilizarea patrimonului)
7. **SPRIJINIREA ACTIVITĂȚILOR DE CONSERVARE ȘI PUNERE ÎN VALOARE**
- 7.1. SPRIJINIREA FINANCIARĂ A AUTORITĂȚILOR PUBLICE LOCALE PENTRU CONSERVAREA PATRIMONIULUI
CPPE-Art.6.1; RPZI-Art.37/41 LPPC-Art.10.d (valabilă numai pentru bunuri proprietate publică sau a cultelor)
- 7.2. SPRIJINIREA FINANCIARĂ A PROPRIETARILOR PRIVAȚI AI BUNURILOR DE PATRIMONIUM PENTRU CONSERVAREA ACESTUIA
CPPE-Art.6.3; RPLU-Art.17.b; RPZI-Art.40/43/44 LPPC-Art.16.2/24.3
(măsurile neconcretizate prin metodologii de aplicare)
- 7.3. ÎNCURAJAREA CONSERVĂRII PATRIMONIULUI PRIN DEDUCERI FISCALE ASUPRA CHELTUIELILOR DIRECTE DE RESTAURARE
CPPE-Art.6.2; RPLU-Art.17.a;
- 7.4. ÎNCURAJAREA CONSERVĂRII PATRIMONIULUI PRIN DEDUCERI FISCALE APLICATE PT. DONAȚII, SPONSORIZĂRI ȘI LEGAȚII
CPPE-Art.14.2 LS
- 7.5. SPRIJINIREA ȘI CONSULTAREA ORGANIZAȚIILOR NON-PROFIT DE PROTECȚIE, CONSERVARE ȘI PUNERE ÎN VALOARE A PATRIMONIULUI, A REPREZENTANȚILOR SOCIETĂȚII CIVILE DIN ZONA DE PATRIMONIUM
CPPE-Art.14.1/2; RPNPC-Art.1/14/26/38; RPZI-Art.17.c/21/35/36
- 7.6. CUPLAREA OPERAȚIUNILOR DE ASANARE, HOUSING ȘI RENOVARE URBANĂ LA SCOPURILE CONSERVĂRII PATRIMONIULUI
RPZI-Art.12/15/24/25

8. CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ, COOPERARE INTERNAȚIONALĂ ȘI EDUCAREA PUBLICULUI
- 8.1 SPRIJINIREA CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE
CPPE-Art.8; CPMCN-Art.5.c/e; LPPC-Art.10.a/b
RPNPC-Art.13/c/d; RPZI-Art.48 (lipsa unor structuri de cercetare)
- 8.2 COMBATEREA EFECTELOR POLUĂRII ASUPRA PATRIMONIULUI
CPPE-Art.8.2; RPNPC-Art.25; RPZI-Art.31 LPPC-Art.21.3 (lipsa unor structuri de cercetare)
- 8.3 DISEMINAREA INFORMAȚIILOR, EDUCAȚIA ȘI CREȘTEREA INTERESULUI PUBLICULUI PENTRU PATRIMONIULUI
CPPE-Art.15.2; RPLU-Art.32.33.34; LPPC-Art.14.e
RPNPC-Art.28; RPZI-Art.3551/52
- 8.4 VALORIFICAREA ȘI UTILIZAREA MEȘTEȘUGURILOR TRADIȚIONALE
CPPE-Art.16 LPPC-Art.10.j/k + Hot.Guv. privitoare la organizarea și atribuțiile Min.Culturii Art.13 (lipsa de structuri)
- 8.5 ÎNCURAJAREA SCHIMBULUI DE INFORMAȚII, EXPERIENȚA ȘI SPECIALIȘTI ÎN PROTECȚIA PATRIMONIULUI
CPPE-Art.17/18; CPPE-Art.19; RPZI-Art.49/54

Concluzii

Se poate remarca din tabelul de mai sus că:

- Există o bună acoperire a problemelor definirii patrimoniului și a speciilor sale, în concordanță cu practica internațională. Cu toate acestea, lipsește definirea legală a sitului istoric, drept operă comună a omului și naturii caracterizată prin dimensiuni valorice care fac protecția lor importantă pentru interesul public.
- În domeniul evidenței patrimoniului, documentele internaționale insistă pe caracterul lor deschis, public și transparent, caracteristici importante pentru a permite o acțiune eficientă atât a organismelor guvernamentale cât și a celor neguvernamentale sau a persoanelor private. În acest domeniu se simte lipsa unei structuri de cercetare (academică), desprinsă atât de factorii de reglementare cât și de cei de avizare și proiectare. Un exemplu în acest sens îl pot constitui structurile respective din Anglia (**English Heritage**), Franța (**Subdirecția Inventarului General din cadrul Direcției Patrimoniului**) sau Italiei (**Institutul Central pentru Catalog și Documentare**).
- A devenit o practică generală posibilitatea unei clasări temporare de urgență a bunurilor de patrimoniu pentru a le salva de la demolare. În cazul legislației românești o asemenea procedură nu poate fi aplicată din lipsa textului legal. Mai mult, Legea 41/1995 nu prevede mecanisme de clasare din oficiu pentru bunuri private. Este de reținut că în această situație s-a aflat Franța acum 100 de ani (între 1887 și 1913) ceea ce a dus la grave prejudicii.
- Lipsește în reglementarea românească capacitatea reală a protectorului de a obliga posesorul sau utilizatorul unui bun de patrimoniu să întreprindă operațiuni de protecție și

conservare, sau în cazul în care acesta se găsește în imposibilitate de a o face, să existe un mecanism de preluare a acestor sarcini. Folosirea mecanismului exproprierii pe cauza de utilitate publică este greoi și duce la o alienare a bunului patrimonial de posesor sau utilizator.

- Este de remarcat absența prevederii (prevăzută de către legislația franceză, de exemplu) de a clasanumai părți ale unor construcții. Exemplu în acest sens pot fi fațadele din Place Vendôme, Place Stanislas, sau cele ale Palais Royal.

- O direcție pe care legislația și practica românească a monumentelor istorice va trebui să o urmeze este cea a integrării conservării patrimoniului în activitatea de planificare și dezvoltare a colectivităților locale. Din acest punct de vedere prevederile legale sunt foarte "subțiri" și nu creează cadrul instituțional ca în practică doctrina conservării integrate să se concretizeze.

- Unul dintre handicapurile patrimoniului arhitectural românesc este și concentrarea sa în administrarea sau proprietatea publică fără ca acest lucru să conducă către o abundență de mijloace materiale pentru protecția și reabilitarea sa. Această situație face ca să persiste o îndepărtare a colectivităților de problemele proprii lor moșteniri istorice, lucru favorizat și de absența unor mecanisme reale de finanțare sau încurajare fiscală a protecției, conservării și reabilitării patrimoniului.

- O cale de a-i asigura patrimoniului o existență "integrată" în viața contemporană este și cuplarea problemelor sale de utilizare și finanțare la circuitul funcțional și economic al colectivității. Acest lucru se realizează în principal prin două sisteme: un sistem de finanțare

prin mecanisme de subvenționare a acțiunii directe a proprietarului (cu avantajul parteneriatului între acesta și protectorul patrimoniului) sau prin deduceri fiscale ale sumelor implicate în lucrări de protecție și conservare a patrimoniului, și crearea unor structuri "de primire", de tipul Casei Monumentelor și Siturilor Istorice din Franța sau a trusturilor fundațiilor (**National Trust** - Marea Britanie, **The National Trust for Historic Preservation** - S.U.A.). Acestea sunt abilitate să preia din atribuțiunile organismelor de administrare a protecției monumentelor istorice

și realizează o distribuire a fondurilor prin intermediul subvențiilor sau creditelor bonificate pe baza unor convenții între ele și proprietarii bunurilor de patrimoniu. În plus, aceste structuri realizează și conversia și reutilizarea patrimoniului redundant, prin capacitatea lor de a fi un loc de întâlnire a "cererii" și "ofertei" de bunuri patrimoniale.

● Analiza arată lipsa unor prevederi care să privească educarea publicului, prin luare la cunoștință și participare, lucruri care în alte țări sunt cuprinse în programa școlară încă din cei mai fragezi ani ai copilăriei.

28.11.1996

SERGIU NISTOR

Proiect pregătit pentru Societatea Academică din România

1. Imobilele a căror conservare prezintă un interes public din punct de vedere istoric sau artistic sunt înregistrate ca monumente istorice, fac parte din averea națională și au dreptul la protecția statului.

2. Această calitate se extinde în cazul terenurilor care cuprind vestigii arheologice, în cazul siturilor de valoare istorică, urbanistică sau peisagistică precum și pentru preservarea unei vizibilități favorabile la suprafețe de minimum 100 mp. Calitatea de sit/ansamblu istoric se stabilește de către Comisia Națională a Monumentelor Istorice și se bucură de protecția acordată monumentelor istorice.

3. Calitatea de monument istoric, înscrisă în inventarul a cărui definitivare și publicare se va face în termen de un an de la promulgarea prezentei legi, se capătă și se pierde (după dispariția sau alterarea iremediabilă) printr-o hotărâre a Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice. Listele de monumente și situri istorice se vor publica periodic la un interval de zece ani.

4. Comisia Națională a Monumentelor, Siturilor și Ansamblurilor Istorice este o instituție autonomă cu personalitate juridică care coordonează toate activitățile de evidență, protejare, conservare, restaurare și punere în valoare a monumentelor istorice, indiferent cui aparțin ele. Ea se compune din experți în domeniile următoare: istorie, istoria artei, arheologie, arhitectură, construcții, pictură, sculptură.

5. Membrii Comisiei sînt în număr de cincisprezece, fiecare pe termen de minim cinci ani, cu posibilitatea de a fi reales. Ei se aleg conform procedurii următoare:

- primii șase membri sînt desemnați o dată la cinci ani de către Academia Română, Institutul de Arhitectură din București, Facultățile de istorie din București, Iași și Cluj, precum și Facultatea de Istoria Artei din cadrul Institutului Nicolae Grigorescu din București.

- ceilalți nouă membri vor fi aleși de către primii șase, o treime din ei urmînd a fi înlocuiți o dată la cinci ani. Părsirea Comisiei se face în ordinea inversă a numărului de voturi obținut la intrarea precedentă.

În afară de membrii titulari, există fără drept

de vot membrii corespondenți în număr de pînă la cincisprezece, cooptați din țară sau din străinătate pentru a sprijini activitatea Comisiei.

Serviciul executiv al Comisiei este compus din manageri, experți și funcționari angajați direct în activitățile coordonate de Comisie.

Secretar al Comisiei și în același timp Director al Serviciului Executiv al Comisiei este un membru ales de ceilalți prin vot secret.

6. Prin prezenta lege Comisia Monumentelor Istorice devine proprietar și gestionar al tuturor monumentelor și siturilor aflate în domeniul public. Autoritatea Comisiei se extinde și asupra monumentelor care nu aparțin domeniului public. Această autoritate constă în:

- eliberarea autorizațiilor de construcție și reparație

- controlul realizării construcțiilor și reparațiilor, precum și al întreținerii acestor monumente

- autorizarea activităților lucrative care folosesc drept cadru monumentele istorice sau zonele de protecție ale acestora, precum și siturile și ansamblurile istorice

7. Comisia are obligația de a denunța justiției pe acei care fără autorizație prealabilă din partea sa ar altera sau distruge sub orice titlu monumentele de orice categorie declarate de către ea istorice.

8. Comisia are obligația de a publica inventarul monumentelor istorice, precum și periodicul sau alte lucrări de specialitate.

9. Fondurile necesare pentru activitatea Comisiei provin din următoarele surse:

- a) alocația anuală de la bugetul statului
- b) subvențiile votate anual de către Consiliile Județene sau Locale
- c) donațiile sau legatele mobiliare sau imobiliare făcute de persoane fizice
- d) sponsorizări din partea unor societăți comerciale, bănci, alte întreprinderi
- e) amenzile care sancționează vătămarea unui monument istoric sau încălcarea unor decizii ale Comisiei.
- f) venituri provenite din exploatarea turistică a unor monumente istorice din proprietatea Comisiei.

10. Persoanele fizice sau juridice care donează în scopurile de cercetare, protejare,

conservare, restaurare și punere în valoare a monumentelor istorice sume de peste cinci la sută din venitul sau profitul lor anual beneficiază de o scutire de impozit pe venit/profit echivalentă cu valoarea donației, dar care nu poate fi mai mare de 50% din valoarea totală a impozitului.

11. Persoanele fizice sau juridice în proprietatea cărora se află un monument istoric au obligațiile următoare:

a) să ia măsuri de protecție și conservare a imobilului fără a aduce nici o atingere integrității acestuia

b) să folosească acel imobil numai pentru funcțiuni adecvate cu calitatea sa de monument istoric și care nu-l expun la degradare.

c) să execute lucrările de întreținere, conservare, consolidare sau restaurare numai cu aprobarea Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice

d) să respecte zona de protecție a monumentului istoric pe care îl dețin

12. Persoanele fizice sau juridice în proprietatea cărora se află un monument istoric au următoarele drepturi:

a) scutire totală de impozitul pe clădire și pe terenul aferent

b) posibilitatea de a primi subvenții sau credite cu dobândă redusă de la stat pentru lucrările întreprinse în condițiile articolului 11, paragraful c, fie pentru a deschide circuitului public monumentele pe care le dețin.

13. Paza monumentelor istorice, ansamblurilor și siturilor revine organelor

administrației locale atunci când nu există deținători sau când proprietarul o solicită.

14. Constituie contravenții pasibile de amendă care se transferă în contul Comisiei Monumentelor Istorice (conform articolului 7, paragraful e) următoarele fapte:

a) nesocotirea zonei de protecție a unui monument istoric prin ridicarea de construcții inadecvate sau care stânjenesc vizibilitatea

b) neîndeplinirea obligațiilor de conservare a monumentelor istorice

c) nerespectarea sau nesolicitarea avizului Comisiei în cazurile prevăzute de prezenta lege, articolul 10.

15. Constatarea contravenției și apelul la autoritățile locale pentru aplicarea sancțiunilor se realizează de către serviciul executiv al Comisiei prin inspectorii împuterniciți.

16. În cazul dovedirii intenției de distrugere din partea proprietarului monumentului, Comisia este abilitată să solicite exproprierea. Bunul expropriat trece în proprietatea Comisiei.

17. Începând de la data intrării în vigoare a prezentei legi toate bunurile imobile și mobile precum și documentația întreagă care au aparținut fostelor instituții destinate protecției și restaurării monumentelor istorice trec în proprietatea Comisiei.

18. La data intrării în vigoare a prezentei legi se abrogă orice dispoziții anterioare contrare ei.

ANDREI PIPPIDI
(noiembrie 1996)

RAPORT ASUPRA PARTICIPĂRII DELEGAȚIEI COMITETULUI NAȚIONAL ROMÂN LA CEA DE A XI-A ADUNARE GENERALĂ ICOMOS, SOFIA, 5-9 OCT. 1996

A XI-a Adunare Generală ICOMOS și Simpozionul internațional intitulat *Patrimoniul cultural și schimbările sociale*, s-au desfășurat în capitala Bulgariei între 5-9 octombrie 1996, la această manifestare internațională de interes major, participând pentru prima oară după 20 de ani de absență o "delegație" a Comitetului Național Român. România este unul dintre cei mai vechi membri ai acestui organism internațional patronat de UNESCO, motiv pentru care considerăm ca imperios necesar, dezvoltarea în viitor a unei susținute activități a Comitetului Național Român, atât pe plan național, cât și internațional.

Participarea "delegației" românești, într-un spațiu atât de apropiat de țara noastră, a constituit o facilitate de care trebuia profitat, printr-un număr mult mai mare de delegați, așa cum au făcut toate statele vecine Bulgariei. Dacă România a avut doar doi delegați, pentru comparație vă informăm că numărul membrilor delegați din alte țări balcanice sau centrale europene a fost următorul: Turcia - 4; Iugoslavia (Serbia) - 3 observatori; Macedonia - 9; Slovenia - 3; Grecia - 17; Ungaria - 10.

Dacă la Adunarea Generală a ICOMOS din capitala Bulgariei Comitetul Național Român a trimis 2 delegați, dintre care unul din motive de forță majoră a fost nevoit să se întoarcă în țară imediat după sosirea la Sofia, nădăjduim că la a 12-a Adunare Generală ICOMOS, ce urmează să aibă loc în Mexic în 1999, numărul membrilor delegației românești să fie mult mai mare (cel puțin 5).

Cu toate acestea, participarea României la Adunarea Generală ICOMOS de la Sofia este un fapt pozitiv, și considerăm că Ministerul Culturii a contribuit meritoriu la realizarea acestui deziderat. Numărul participanților din România putea fi sporit prin unele facilități acordate unor membri ICOMOS, având în vedere că pe lista participanților din România, figura și un observator neoficial, venit din

interes "personal".

La Adunarea Generală ICOMOS, din cele 86 de comitete naționale, au participat la lucrări și scrutin 61 de țări. Neparticiparea la scrutin a unor comitete naționale s-a datorat în bună parte neachitării cotizației către Consiliul Internațional sau neprezentării la Sofia. În această situație au fost comitetele naționale din următoarele țări: Algeria, Burkina Faso, Angola, Coasta de Fildeș, Gabon, Ghana, Haiti, India, Irlanda, Jamaica, Letonia, Noua Zeelandă, Pakistan, Panama, Paraguay, Coreea, Salvador, Slovacia, Tanzania, Thailanda, Tunisia, Ucraina, Zair, Zambia.

Trei zile premergătoare Adunării Generale, respectiv în zilele de 2-3-4 octombrie au avut loc lucrări pregătitoare. În 2 octombrie s-a desfășurat Sesiunea Biroului ICOMOS (președintele Roland Silva, secretar general, trezorier, vicepreședinți) și Ședința Comitetului Executiv ICOMOS. În 3 octombrie a avut loc Ședința Comitetului Consultativ și a Comitetului Executiv, iar în 4 octombrie, în prezența deschiderii Adunării Generale, s-a desfășurat reuniunea Comitetelor Științifice Internaționale ICOMOS și reuniunea comitetelor naționale. Comitetele Științifice Internaționale specializate sunt următoarele: Studii și conservarea arhitecturii de pământ; Vitralii; Fotogrametrie; Artă rupestră; Turism cultural; Orașe și sate istorice; Patrimoniul cultural subacvatic; Formare; Grădini și situri istorice; Economia conservării; Arhitectura vernaculară; Piatra; Lemnul; Gestiunea Patrimoniului Arheologic; Picturi murale. Menționăm că din Comitetul Internațional de Arhitectură vernaculară face parte doamna dr. Georgeta Stoica.

Sâmbătă, 5 octombrie, orele 9,00, la Palatul Național de Cultură din Sofia a avut loc într-un cadru festiv ceremonia deschiderii oficiale a celei de a XI-a Adunări Generale ICOMOS, la care au participat peste 1000 de persoane, delegați, oficialități, corp diplomatic, reprezentanți ai unor organisme

internaționale, presa și televiziunea. Adunării Generale ICOMOS i s-a acordat o importanță deosebită de către țara gazdă, prin organizarea ireproșabilă a tuturor manifestărilor legate de acest eveniment, foarte mediatizat și care a avut o mare publicitate (inclusiv stradală). Importanța cuvenită a fost acordată ICOMOS-ului și prin participarea și prezentarea unor alocuțiuni și saluturi din partea UNESCO, Uniunea Europeană, ICCROM, ICA (Consiliul Internațional al Arhivelor), Getty Grant Program, Sfântul Scaun etc. La ceremonia de deschidere au rostit alocuțiuni președintele Comitetului Național Bulgar prof.dr. Todor Krestev, apoi Ivan Marazov, Ministrul Culturii și Jelio Jeleu, președintele Republicii Bulgaria. După ceremonia de deschidere a Adunării generale a început Sesiunea Plenară de lucru, în care a fost prezentat Raportul președintelui ICOMOS dl. Roland Silva (Sri Lanka), Raportul Secretarului general dl. Jean-Louis Luxen (Belgia) și Raportul delegatului general al finanțelor dl. Jan Jessurun (Olanda).

În după-amiaza aceleiași zile a demarat, printr-o ședință plenară, Simpozionul Internațional, fiind prezentat raportul Raportorului General, dl. Șerban Cantacuzino (Marea Britanie) și s-au purtat discuții asupra temelor ce urmează a fi dezbătute la Simpozion.

În aceeași după-amiază s-a deschis Expoziția Internațională și Salonul Patrimoniului, în care erau prezente numeroase țări cu panouri fotografice, prezentări audio-video etc. Între exponatele remarcabile notăm pe cele ale Comitetelor Naționale ICOMOS din Spania, Bulgaria, Belgia, Italia, Vietnam, Grecia, care au oferit și un bogat material publicitar privind monumentele istorice din țara lor. România deși ar fi avut de această dată posibilitatea de a apărea cu o ofertă consistentă, ținând seamă că Sofia este destul de aproape de București, la Salonul patrimoniului singura imagine din țara noastră a

fost un poster (sepia) despre două sate maghiare din Transilvania, respectiv Înlăceni (jud. Harghita) și Remetea (Trascăului) (jud. Cluj).

Simpozionul științific cu tema *Patrimoniului cultural și schimbările sociale* a continuat pe secții, având ca temă *Etică și filosofie, Politică și economie și Metodologie și Tehnică*, lucrările fiind ținute în paralel, în zilele de 6-8 oct., iar după amiezele au fost dedicate unor excursii de studii la monumente istorice, situri și rezervații de arhitectură. Au fost vizitate Mănăstirea Rila, rezervația de arhitectură Koprivshitsa, monumente istorice din Plovdiv.

În ultima zi a simpozionului, dl. Șerban Cantacuzino a prezentat *Raportul* asupra Simpozionului și au fost adoptate *Recomandările* Simpozionului.

Data de 9 octombrie a fost dedicată lucrărilor în plen ale Adunării Generale. Au fost prezentate candidaturile pentru alegerile ce urmau să aibă loc la nivelul Consiliului Internațional, respectiv alegerea președintelui, secretarului general, a delegatului general al finanțelor și a vicepreședinților. De asemenea, au fost propuși membrii Comitetului Executiv.

În cadrul alegerilor ce au urmat a fost ales noul președinte, dl. Roland Silva, secretarul general, biroul, care a sporit de la cinci vicepreședinți la șapte. De asemenea, au fost aleși membrii comitetului executiv. În aceeași ședință plenară s-a stabilit ca Adunarea Generală ce va avea loc

peste trei ani, în 1999, să fie în Mexic, iar cea din anul 2002, în Zimbabwe.

În calitate de delegat al Comitetului Național Român, pe parcursul zilelor petrecute la Sofia am luat legătura, în diverse ocazii, cu numeroase delegații, purtând discuții referitoare la modul de organizare și activitatea ICOMOS din țările respective, surse de finanțare, membrii individuali și instituționali, eventualitatea realizării unor acorduri în viitor. Amintesc astfel contactele avute cu delegații din Australia, Belgia, Benin, Bulgaria, Canada, Chile, Spania, Franța, Germania, Georgia, Grecia, Guatemala, Honduras, Ungaria, Israel, Italia, Japonia, Liban, Mexico, Polonia, Portugalia, Republica Dominicană, Regatul Unit al Marii Britanii, Senegal, Sri Lanka, Elveția, Statele Unite, Zimbabwe.

Am fost sprijinit cu generozitate de compatrioții noștri care trăiesc în străinătate - domnii Șerban Cantacuzino, Dinu Bumbu (Canada) și Christoph Machat (Germania).

Dr. Christoph Machat a avut amabilitatea și bunăvoința de a face cunoscută prezența delegatului ICOMOS România, facilitând întâlnirea cu Președintele Roland Silva, cu Secretarul General Jean Louis Luxen, sau cu membrii Secretariatului Internațional și doamna director Carole Alexandre. De asemenea am avut mai multe runde de convorbiri cu delegația germană, în ideea realizării unui acord de colaborare între cele două comitete.

Contacte amabile am avut și cu

membrii delegației ungare, cu care sperăm ca în viitor să colaborăm la realizarea unor acțiuni științifice comune.

Urmare a participării la Adunarea Generală, prin contactul direct avut cu conducerea Consiliului Internațional ICOMOS și în virtutea bogatei documentații aduse în țară, considerăm că este imperios necesar să se tragă concluziile oportune de către Comitetul Național Român, care trebuie să adopte un plan de viitor cât mai eficient, pentru a ridica activitatea noastră la nivelul normalului. Aceasta se va putea face numai printr-o colaborare eficientă cu instituțiile guvernamentale, care trebuie să asigure acestui organism neguvernamental, patronat de UNESCO, mijloacele financiare. După cum este necesar ca ICOMOS - România să devină persoană juridică română, să aibă propriul sediu, buget prevăzut de la guvern, cont în bancă etc.

Este necesar de asemenea sporirea numărului de membri instituționali și individuali, care pot contribui la finanțarea activității Comitetului Național Român ICOMOS.

Succinta prezentare a participării la Adunarea Generală de la Sofia, sperăm să fie o bază de discuții și clarificări, care să contribuie la impulsivitatea activității Comitetului Național Român ICOMOS.

Acad. **MARIUS PORUMB**
Membru al Comitetului Național
Român ICOMOS

Înființarea, prin Decretul CFSN nr.91/1990, a CNMASI și a DMASI a deschis noi perspective ocrotirii patrimoniului cultural național imobil, după 13 ani de la desființarea structurilor anterioare. La scurt timp au fost emise primele hotărâri prin care s-a trecut la organizarea în teritoriu, luând ființă opt Comisii zonale ale monumentelor istorice. Acestea au primit atribuții de avizare, control și evidență stipulate apoi și prin Ordonanța Guvernului nr.27/1992, devenită Legea 11/94.

Chiar dacă numărul comisiilor era prea mic în comparație cu numărul și problematica județelor țării, iar arondarea județelor nu a fost cea mai judicioasă, înființarea CZMASI a reprezentat un pas important în descentralizarea întregii activități privind monumentele istorice.

Cu această ocazie, în mai 1990, a luat ființă și CZMASI Transilvania Est, cu sediul în Sibiu, căreia i-au fost ardate județele Sibiu, Brașov, Mureș, Covasna, Harghita și Bistrița Năsăud. După o perioadă de tatonare, activitatea a fost relansată în 1991 când în prezența secretarului CNMASI (și director al DMASI), prof.dr. arh. Peter Derer s-a reorganizat comisia prin cooptarea de membri din fiecare județ arondat. Marea majoritate a membrilor erau nesalariați, atribuție de serviciu în acest domeniu având doar secretarul CZMASI (angajat al DMASI), precum și acei membri care făceau parte dintre specialiștii Oficiilor Județene a Patrimoniului Cultural național. O simplă lectură a numelor membrilor ne oferă o oglindă a competenței acestora: dr. arh. Paul Niedermaier, dr. arh. Fabini (vicepreședinte), arh. Ion Bucur (secretar), arh. Szabolcs Guttman, dr. Alexandru Avram (președinte) toți din Sibiu, dr. Paul Binder, arh. Olsevschi (vicepreședinte), Ligia Fulga din Brașov, arh. L. Mathé, arh. A. Benczedi (vicepreședinte) din Sf. Gheorghe - Covasna, arh. L. Szikszai (M.Ciuc) etc.

În perioada anilor 1991 - jumătatea anului 1993, activitatea comisiei a progresat permanent, reușindu-se implementarea în conștiința organelor administrației locale din cele șase județe importanța ocrotirii patrimoniului imobil și respectarea legislației - atât cât exista

- în domeniu. Comisia a început să fie asaltată de solicitări de avize mai ales din județele Sibiu, Mureș, Bistrița Năsăud, consiliile locale din unele municipii fiind deosebit de interesate de o aplicare corectă a legilor privind monumentele (Mediaș, Sighișoara). Din păcate, lipsa unui mijloc de transport, arondarea nejudicioasă a județelor la CZMASI Transilvania Est, lipsa legăturilor corespunzătoare pe calea ferată pe axa S-N (ex.: Sibiu, Bistrița) au constituit puncte negative în activitatea noastră, zona nefiind acoperită în mod corespunzător.

Cu toată existența actelor normative menționate, schimbările consecutive survenite în conducerea CNMASI și DMASI au dus la frânarea activității CZMASI (formate dintr-un secretar salariat și membri cu activitate voluntară), tinzându-se, treptat, la o nouă centralizare. Aceasta a fost consfințită prin Ord.68/94 devenită legea 41/1995, o lege plină de neclarități care împiedică buna desfășurare a activității specifice. Astfel, în teritoriu CZMASI-urile au fost total ignorate deși nu au fost desființate explicit, activitatea de avizare a fost supercentralizată, iar cea de evidență și control subordonată inspectoratelor județene pentru cultură. Nu a fost respectat nici măcar articolul 27 al.2 din Legea 41, diferitele articole de lege fiind eludate după bunul plac al unora sau altora), conform căruia conservatorii pentru monumente (arhitecți, ingineri) ar fi trebuit să fie încadrați în cadrul Oficiilor Județene pentru patrimoniul cultural și nu la Inspectoratele pentru cultură.

Începând cu instalarea la conducerea DMI a directorului arh. Hoinărescu și apoi a dr. arh. C. Moiescu aceștia au ignorat total CZMASI Transilvania Est, nerăspunzând la adrese, neasigurând fonduri de deplasare în teritoriu și de cele mai multe ori neținând cont de avize sau puncte de vedere emise de către CZMASI Transilvania Est. Prin aplicarea Ordonanței 68, Comisiile zonale au fost practic desființate fiind lipsite de orice mijloace materiale și retrăgându-li-se până și ștampila. S-a ajuns în acest mod la soluția nefericită ca toate avizele să fie eliberate de către Ministerul Culturii, iar ministrul să-și pună semnătura inclusiv pe niște documente privind construcții anexe

ale unor clădiri de mai mică importanță nenominalizate ca monument.

Cu toate neajunsurile semnalate mai sus, CZMASI Transilvania Est, iar cu începere din a doua jumătate a anului 1995, OJPCN Sibiu împreună cu Inspectoratul pentru cultură Sibiu au reușit elaborarea unui număr de 763 avize și puncte de vedere pentru județul Sibiu și alte câteva zeci pentru celelalte județe.

Grav este faptul că în componența actuală, CNMASI este formată dintr-o serie de persoane care nu au (sau nu au în mod direct) tangențe cu monumentele istorice. În fața unei comisii din care lipsesc (sua sunt în număr foarte mic) persoane avizate și asupra problemelor tehnice (arhitecți, ingineri, istorici de artă) sau a celor practice ivite de la caz la caz, pe teren, se prezintă proiecte de pe teritoriul țării, proiecte uneori incomplete. Așa se explică faptul că persoane care nu cunosc sau nu au văzut recent anumite monumente își dau avizul pentru modificarea acestora. În acest mod s-a "reușit", de pildă, în județul Sibiu să se avizeze de către organele centrale - contrar punctului de vedere exprimat de CZMASI - modificarea unei case în stil baroc și construirea alteia noi pe aceeași parcelă (Mediaș, str. Honterus) sau supraetajarea unei clădiri (sec.XIV-XVIII) din centrul Sibiului (Camera de comerț)

În consecință dorim să exprimăm următoarele propuneri:

a) În domeniul legislației:

Suntem informați că se află în pregătire un proiect de **Lege a patrimoniului cultural național**, elaborat de Ministerul Culturii. La o primă lectură se demonstrează persistența concepțiilor comuniste care în anumite articole agresează proprietatea particulară (mai ales cu privire la patrimoniul cultural mobil). În această lege se menține centralismul excesiv, fiind vorba practic de o reluare sub formă amplificată a Ordonanței 68/94; se mențin formulele organizatorice și modalitățile de lucru inadecvate: CNM este în cadrul Ministerului Culturii, inspectoratele pentru cultură ce dirijează organisme specializate (OJPCN), iar pentru bunurile culturale mobile această lege este mai restrictivă decât Legea 63/

1974 - vezi articolele 22/2 - ultima propoziție), art.26, 28, 30, 41(5), 59(1g), 59(3) etc.

În consecință este nevoie de o lege a monumentelor istorice sau un set de legi cu privire la patrimoniul cultural național. Referitor strict la monumente, cel mai potrivit proiect ne pare a fi cel elaborat de CNMASI în 1991 (publicat în *Renovatio* nr. 14-15/ian. februarie 1992. Este foarte important ca noua lege să fie clară în enunțarea calității și categoriilor de patrimoniu cultural național. Insistăm la precizarea unor definiții ca: *rezervație de arhitectură și urbanism* (care sunt servitiile asupra clădirilor din rezervație?; care este gradul de clasare a clădirilor din rezervație care nu sunt nominalizate ca monumente? dacă întregul (rezervația) este monument, o parte din întreg (o casă oarecare) se bucură de același regim?; *monument și ansamblu de arhitectură* (toate corpurile de clădire de pe o parcelă, unele recente, au regimul monumentului care de regulă este corpul principal situat la stradă?) Referitor la toate aceste întrebări care vor trebui clarificate prin lege avansăm opinia conform căreia toate categoriile de monumente vor trebui să fie tratate unitar.

b) În domeniul organizatoric

Trebuie să domine principiul simplificării administrative, descentralizarea. Din acest motiv alături de organele centrale (CNMI - pe lângă - și nu în cadrul - Ministerul Culturii, independent cu mare autoritate în stabilirea principalelor direcții în ocrotirea monumentelor istorice; DMI instituție bugetară sub autoritatea CNMI cu rol în avizarea celor mai importante proiecte de restaurare) trebuie să ia ființă organisme teritoriale (oficii, comisii sau subdirecții, indiferent de nume) constituite pe structura Oficiilor pentru Patrimoniul Cultural Național. Susținem această formulă deoarece trebuie să se poarte de la o structură preexistentă cu un minimum de bază materială (spații, mobilier, birotică). Oficiile ar trebui să fie interjudețene subordonate direct DMI (pe latura patrimoniului mobil Direcției muzeelor) scoase deci de sub jurisdicția Inspectoratelor pentru cultură, organe care nu își au sensul. De exemplu, o organizare pe 2-3 județe (Sibiu, Brașov, Alba Iulia - ar permite o legătură rapidă între județe. În cazul concret la care ne referim acest oficiu ar putea funcționa în cadrul celui mai mare muzeu din zonă - Muzeul Brukenthal din Sibiu - ca o direcție separată, având în comun cu muzeul serviciile administrativ - contabil-financiar. Personalul actual ar putea fi întărit cu 3-4 arhitecți, ingineri, restul personalului fiind asigurat de cel exis-

tent în Oficiul Sibiu, precum și în Oficiile din Brașov și Alba Iulia cu atribuții specifice județelor respective.

c) În domeniul financiar

Fără îndoială fondurile alocate prin buget pentru restaurarea monumentelor sunt extrem de mici (fără a se ține cont de inflație în ultimii trei ani, câte 7 miliarde lei). Totuși dacă există voință politică atât pe plan central cât și local se pot institui impozite și taxe pe profilul unităților comerciale și hoteliere din zonele de rezervație de arhitectură ce își realizează veniturile datorită turiștilor care vizitează obiectivele istorice și muzeele din aceste zone ocrotite. Fondurile s-ar putea întoarce în clădirile respective. De asemenea în aceste zone există numeroase spații comerciale închiriate pe sume foarte mari; banii obținuți de stat sau chiar biserică, cel puțin în proporție de 50% fiind posibil a fi investiți în restaurarea sau întreținerea clădirilor respective.

d) Vânzarea locuințelor

Vânzarea către locatari a apartamentelor situate în monumentele istorice din Sibiu ar trebui analizată temeinic cel puțin din două puncte de vedere: cel al locatarilor și cel al întregii comunități urbane.

Interesul locatarilor ar fi de a obține o proprietate (element caracteristic societății viitoare), cu un preț care, fără îndoială, ar fi modic, mai ales că în cele mai multe cazuri se poate nota o stare avansată de uzură și un confort scăzut. Pe de altă parte, interesul comunității ar fi de a păstra și valorifica în cele mai bune condiții un patrimoniu arhitectural de excepție (ne referim la rezervația de arhitectură Sibiu), grupat într-un ansamblu ce, prin întindere, complexitate, valoare și stare de conservare, este cel mai reprezentativ de acest gen pe plan național (este important de stabilit dacă aceste două interese pot fi conciliate).

La o primă vedere, proprietatea particulară asupra apartamentelor nu poate fi exclusă, mai ales că proprietarul actual, Agenția de Fond Locativ nu dă semne că este în măsură să întrețină aceste spații. De altfel, fondul constituit în zona istorică a Sibiului a apărut ca o expresie a proprietății și inițiativei particulare, orchestrată la nivelul comunității. În afară de unele edificii comunitare sau cu caracter special (biserici, școli, primărie, spital, case ale breslerilor, hanuri), restul celor aproximativ o mie de imobile cuprinse în perimetrul zidurilor orașului medieval erau case de locuit. De regulă, în afară de funcția principală de locuință, parcela mai adăpostea și alte funcțiuni (ai căror promotori erau tocmai locatarii), cu caracter meșteșugăresc, comercial

sau chiar agricol, constituindu-se astfel într-o unitate complexă de locuire și producție. Pentru a răspunde acestor necesități funcționale s-au construit, pe lângă corpul principal, amplasat în mod obișnuit la stradă, corpuri cu diverse funcțiuni auxiliare amplasate în adâncimea lotului.

Deși construcțiile evoluau de-a lungul timpului, de regulă, în sensul mării densității, forma și dimensiunile parcelor s-au păstrat, cu puține excepții, neschimbate în perioada medievală. Parcela se afla în proprietatea unei persoane (capul familiei), fiind indivizibilă, și era locuită de familia largită, compusă din mai multe generații și uneori din personalul auxiliar. Multe din aceste imobile rămăneau în posesia aceleiași familii timp îndelungat, cum a fost cazul caselor din Piața Mare nr.8 și 10, cunoscute sub numele de Casa Hecht și casa Haller, care au rămas în posesia familiilor Waida, respectiv Haller o perioadă de circa 3 secole. Când interveneau operații de vânzare-cumpărare sau moștenire, acestea aveau ca obiect întreaga parcelă, cu terenul și construcțiile aparținătoare.

Transformările, extinderile și modernizările în spiritul diverselor epoci au fost ca urmare, realizate tot la scara întregii parcele, conducând astfel la unitatea arhitecturală a construcțiilor situate pe o parcelă, unitate manifestată atât în ceea ce privește arhitectura stradală cât și cea a curții. Această formă de proprietate, care a asigurat și o bună întreținere a fondului construit precum și transmiterea peste secole a unor însemnate valori arhitecturale, a fost întreruptă brutal prin naționalizare.

În afară de actul de deposedare în sine, s-a procedat la o restrângere a spațiilor ocupate de proprietari de drept și la o suprapopolare a parcelor, cu consecințe grave privind igiena și confortul. Ansamblul medieval a constituit una dintre cele mai compacte zone naționalizate, fiind un dezechilibru important pentru rezolvarea (sub semnul improvisației) a unor solicitări de spații de locuit mereu în creștere.

Pe lângă consecințele negative în plan uman, suportate atât de proprietari cât și de chiriași, această situație s-a reflectat dramatic și asupra fondului construit.

Studiile și inventarierea efectuate în anii precedenți asupra fondului de locuit din zona istorică au relevat următoarele aspecte:

- starea avansată de degradare a imobilelor, proliferarea igrișiei și slăbirea rezistenței acestora, datorită neefectuării la timp a unor lucrări de întreținere la nivelul acoperșurilor și instalațiilor sanitare și a realizării unor lucrări improvizate, neautorizate, cu tehnologii neadecvate și fără o

corelare la nivelul întregii clădiri.

Combaterea igrasiei și conso-
lidarea clădirilor pot fi realizate eficient
numai global, la scara parcelei, mai
ales în cazul unor imobile aflate într-o
stare gravă, de precollapse, cum este
cazul celor din Piața Mică nr.22, Piața
Aurarilor nr.6, G-ral. Magheru nr.49;

- apartamentări nefirești, forțate,
cu consecințe în planul confortului,
dar și al valorificării unor spații cu
calități arhitecturale. Astfel, se
întâlnesc situații în care unul
apartament ocupă spații în două
corpuri de clădire diferite, structural
independente și; mai frecvent,
subîmpărțirea cu pereți despărțitori a
unor încăperi de mari dimensiuni între
două sau mai multe apartamente (cum
este cazul pe str. Arhivelor nr.2, unde
o sală de mari dimensiuni, cu spații
boltite ce reazimă pilaștrii, este
partajată între două apartamente și
sediu BRD).

- confort scăzut, echipamente
sanitare necorespunzătoare, în multe
cazuri întâlnindu-se grupuri sanitare
comune;

- nepotriviri funcționale, constând
în transformarea în locuință a unor
clădiri cu alte destinații, cu spații
valoroase, necesar a fi introduse în
circuitul public (Hanul Mielul Alb- str.
Ocnei, clădirea Breslei Aurarilor - Piața
Mică nr.25, clădirea administra-
tivă din str. N. Bălcescu nr.6, sau a unor
încăperi cu calități deosebite;

- existența unor locuințe în spații
parazite, evidențiate în studii cu

propuneri pentru demolare în vederea
asănării parcelelor;

- densitate excesivă, cu
consecințe asupra confortului,
posibilitățile de parcare etc.;

- lipsa unei legături culturale între
locatarii actuali și cei care au construit
clădirile, ducând la situații de ignorare
și chiar respingere a valorilor estetice
și istorice ale acestora.

Ținând cont de elementele
arătate, considerăm că, prin vânzarea
către locatari a acestor apartamente
nu s-ar rezolva satisfăcător nici
problemele acestora și nici cele care
privesc păstrarea în bune condiții și
valorificarea patrimoniului arhitectural.

Pentru locatari, obținerea în
proprietate a acestor spații nu ar fi o
fericire, aceasta fiind urmată de
obligativitatea recondiționării și
restaurării lor conform normelor în
vigoare, în baza unor proiecte, cu
tehnologii complicate și costisitoare.
Răspunderea pentru buna conservare
a acestor spații le-ar reveni, în întregime,
noilor proprietari. Subliniem din nou că,
un monument istoric este indivizibil,
această calitate referindu-se atât la
arhitectura exterioră cât și la cea
interioară ce grevează asupra tuturor
spațiilor din pod până în pivniță și chiar
asupra întregii parcele. În urma
vânzării ar rămâne o pondere mare
de spații comune: terenul, circulațiile
interioare și exterioare, podul pivnițelor
care, trebuie, de asemenea,
întreținute. Astfel, lucrările de
consolidare și întreținere ar putea fi

făcute eficient numai prin consensul
tuturor proprietarilor, situație foarte
greu de realizat. În aceste condiții,
considerăm că nu poate fi vorba de o
proprietate deplină asupra
apartamentelor. Noile proprietăți nu
s-ar înscrie nici măcar în normele
privind ieșirea din indiviziune, care
prevăd obligativitatea independenței
structurale a părților, iar prin vânzare
s-ar crea o stare de conflicte perpetue
între vecini. În această situație s-ar
ajunge mai devreme sau mai târziu la
inițiative izolate, cu caracter de
improvizație, fapt ce ar adânci criza
actuală a fondului construit și ar
accelela degradarea acestuia.

Din punct de vedere al păstrării
ansamblului medieval, considerăm că
vânzarea în această formă și în
actualul stadiu al imobilelor ar fi o
catastrofă, care ar duce în scurt timp
la deprecierea iremediabilă a acestuia
și transformarea sa ireversibilă într-o
zonă periferică, în ceea ce privește
calitatea vieții. Prin această operație,
orașul ar pierde definitiv, într-o
perioadă de câteva decenii, tocmai
zona sa emblematică, posibilă sursă
pentru o revigorare a funcțiilor sale
culturale și economice. Pe de altă
parte, situația actuală, în care un
proprietar (pus în imposibilitatea de a
interveni eficient și lipsit de motivație),
lasă să se degradeze lent aceste
spații, va duce, în perspectivă, la
aceleași consecințe.

Dr. ALEXANDRU AVRAM

Arh. IOAN BUCUR

(noiembrie 1996)

DESTINUL LOCUINTELOR NOBILIARE CENTRAL-EST-EUROPENE SIMPOZIONUL INTERNAȚIONAL DE LA TUȘNAD - MARTIE 1996

Al V-lea simpozion științific internațional de la Tușnad - ediția 1996, organizat de Asociația Restauratorilor de Monumente Istorice din Transilvania (A.R.M.I.T.) cu concursul Comitetului Național Român I.C.O.M.O.S., Comitetului Național Ungar I.C.O.M.O.S., Comitetului național German I.C.O.M.O.S., Ministerului Culturii - Inspectoratelor Județene Harghita și Covasna, Universității Tehnice Cluj - Secția de Arhitectură, Asociației pentru Protecția Monumentelor "Keopcezi Sebestyen Josef", - a constituit o ediție aniversară (5 ani de la organizarea primelor prelegeri în domeniul istoriei, cercetării, proiectării și execuției lucrărilor de restaurare desfășurate inițial cu concursul specialiștilor români și maghiari).

Simpozionul a debutat cu un moment festiv - prilej de reflecție privind drumul parcurs și de apreciere a meritelor celor ce prin efortul lor au contribuit la reușita acestei acțiuni concretizată atât într-o experiență incontestabilă acumulată de organizatori, cât și în formarea unor viitori specialiști în domeniul restaurării monumentelor.

Ediția 1996 a Simpozionului, având ca tematică "Destinul reședințelor nobiliare central est-europene" s-a desfășurat pe parcursul a 7 zile (17-23 martie 1996) reunind cca 200 de specialiști în domeniul restaurării din România, Ungaria, Slovacia, Slovenia, Austria, Germania, Anglia, Suedia. Cele 60 de comunicări prezentate au abordat o problemă complexă variată, datorată complexității tematicii propuse de organizatori.

Locuința nobiliară - entitate economică, socială și culturală specifică epocii medievale, reprezintă un program de arhitectură de tip complex, în continuă transformare, funcție de schimbările intervenite în stilul de viață cât și în tehnica militară.

Evenimentele petrecute în ultimul secol au făcut ca majoritatea unor astfel de construcții în special în zona central est-europeană, să intre în

desuetudine, o dată cu dispariția clasei sociale care le-a construit.

Tocmai acest fapt face ca sarcina restauratorilor să fie deosebit de importantă atât în planul cercetării științifice în vederea restituirii tuturor elementelor semnificative ale construcției și anturajului său (parcuri și grădini istorice) cât și în cel al managementului și utilizării lor de către societatea contemporană.

Aceste sarcini au impus, în special în țările cu un număr foarte mare de astfel de monumente, abordarea unor programe pe termen lung privind evidența, conservarea și restaurarea locuințelor nobiliare, cât și promovarea unor măsuri legislative favorabile acestei acțiuni.

Plecând de la ideea că locuințele nobiliare: castelele, palatele, curiile, conacele, reprezintă un program cultural specific, cu valori deosebite istorice, artistice și de utilizare, grav amenințate de schimbările sociale și economice intervenite în țările Europei centrale și de est în special după cel de-al doilea război mondial, organizatorii simpozionului și-au propus prilejuirea unei confruntări active de idei rezultate din ampla problemă a restaurării și gestiunii locuințelor nobiliare.

Materialele prezentate în cadrul comunicărilor se grupează în următoarele categorii tematice:

- Cercetarea istorică - considerații generale privind tipologia programului locuinței nobiliare în diverse zone
- Strategii de restaurare
- Studii de caz privind problematica programelor de cercetare, restaurare și valorificare
- Gestiune - management și utilizare
- Perspectivelor privind destinul locuinței nobiliare în contextul legislativ existent în diverse țări.

I. TIPOLOGIE ȘI STRATEGII DE RESTAURARE

În cadrul considerațiilor cu caracter general privind practica restaurării locuințelor nobiliare în di-

verse țări, conferința *Castelele în practica de protecție a monumentelor din Ungaria* (Feyérdy Tamas) a scos în evidență printre altele preocuparea continuă a specialiștilor în protecția monumentelor din Ungaria pentru elaborarea unor programe realiste în favoarea restaurării castelelor, bazate pe noile posibilități economice și legislative.

O problemă specifică o constituie salvarea patrimoniului mobil al castelelor (obiecte de artă, mobilier, arhive, documente, biblioteci) - aceasta fiind sarcina prioritară a programului inițiat de Departamentul pentru protecția monumentelor din Slovacia după 1945 *Castele din Slovacia de Est - probleme de restaurare și revitalizare* (Alexander Balega).

Aspecte interesante privind consecințele statutului juridic în utilizarea actuală a castelelor, în diferite țări europene, au prezentat: Roman Andras, *Castele în Europa*; Helmut Stampfer, *Probleme de restaurare ale castelelor din Tirolul de Sud*; Ivan Gojdic, *Revitalizarea castelelor din Slovacia*; Jovo Grobovsek, *Castele din Slovenia*.

Rezultatele unor studii aprofundate, constând din materiale de sinteză ce au pus accentul mai mult pe tipologie, au prezentat cercetători cunoscuți ai domeniului: Kovacz Andras, *Cetăți, castele, conace transilvănene - aspecte de istoria artei*; Konya Adam *Conace secuiești*; Csörtan Ferencz, *Fortificații în partea europeană a spațiului bizantino-otoman*; Liviu Brătuleanu, *Reședințele nobiliare din zona extracarpatică*.

În cadrul cercetărilor de arhivă, comunicările *Dinamica construirii castelelor transilvănene* (Paul Niedermeyer), *Palatul de la Constantinopol al lui Dimitrie Cantemir* (Anca Brătuleanu) și *Proiectul unui Castel din sec. al XVIII-lea* (Hanna Derer), au constituit demonstrații riguroase ale contribuției pe care le poate avea cercetarea istorico-arhivistică, în munca de restaurare.

II. ASPECTE PRACTICE ALE RESTAURĂRII REȘEDINTELOR NOBILIARE

În această categorie tematică se încadrează prezentarea unor studii de caz, oferind posibilitatea cunoașterii unor modalități concrete de intervenție în cadrul restaurării unui monument și a ansamblului aferent.

Comunicarea cunoscutului restaurator maghiar Janos Sedlmayer, *Castelul din Hedervar și situl înconjurător* a scos în evidență efortul de păstrare a autenticității monumentului și a stilului său - așa cum a reieșit în urma amplei campanii de cercetare multidisciplinară, în condițiile introducerii noii funcțiuni - Casă de oaspeți.

Impactul pe care îl pot avea noile cerințe funcționale, în cazul concret al introducerii de utilități moderne a fost ilustrat de Maté Szolt în *Castelul regal Gödöllő*.

În cazul în care salvările istorice, artistice, memoriale, impun păstrarea funcțiunii inițiale, se recurge ca în cazul conacului Mudrany, la conservarea funcțiunii de muzeu cu reconstituirea în detaliu a mobilierului de epocă și a decorației interioare Sisa Bela, *Conacul Mudrany din Szabolcs*.

O componentă importantă a acestui tip de program o constituie grădinile și parcurile istorice a căror restaurare și punere în valoare necesită o muncă asiduă de cercetare în vederea redării aspectului original: Orsi Karoly, *Arhitectura parcurilor istorice*.

Inexistența unei atare specializări

în România constituie o carență ce trebuie să fie înlăturată în viitorul apropiat, este ideea de care ne convinge comunicarea bogat ilustrată a lui Gabriel Lambescu, *Consemnațiuni privind amenajările peisagistice ale unor conace și castele din sudul Transilvaniei*.

În preocupările specialiștilor privind problematica locuințelor nobiliare se înscriu și studiile de valorificare funcțională ale unor mari ansambluri: Marina Iliescu, *Cetatea Făgăraș - restaurare și punere în valoare*; Sanda Ignat, *Castelul Bethlen - Criaș - posibilități de reutilizare*; ca și prima acțiune în cadrul unui program mai amplu de inventariere pentru zona transilvăneană prezentat de UTILITAS *Cetăți, castele, conace transilvănene - date statistice*.

O pondere mare în cadrul temelor abordate a constituit-o prezentarea consecințelor ce derivă din statutul juridic al monumentelor și din prevederile legale în favoarea acestora, reieșind din cele expuse preocuparea de a găsi formula optimă de proprietate și administrare, capabilă să întrețină forma de viață și cadrul spiritual necesar menținerii și conservării monumentului.

Ca de obicei, în cadrul acestor simpozioane, problemele tehnice ale restaurării (probleme structurale, sisteme de încălzire, alimentarea cu apă, eradicare atacuri biologice etc.) au completat seria informațiilor privind exemplificarea posibilităților de restaurare ale reședințelor nobiliare.

Pe lângă interesantele dezbateri teoretice, programul simpozionului a

cuprins vernisajul la muzeul din Sf. Gheorghe a expoziției "Castele și Cetăți din Ungaria sec.XI-XIX" - expoziție itinerantă, ce a fost prezentată și în Franța (Angers), Belgia (Tournai, Gent), Luxemburg, Germania (Stuttgart) - bucurându-se de un interes deosebit.

De asemenea, două zile de excursii cu prezentarea unor monumente istorice din județele Brașov, Covasna, Neamț, din sfera tematicii (20.03.1996): Conacul Olteni inspirat din palatul Elysée - Paris (subiectul comunicării lui Bugar - Mészáros Karoly, *Exigențele culturale în restaurarea castelelor*), Castelul Făgăraș, Conacul Mikes din Zagon, Castelul Lăzarea, Cetatea Neamț și Cetatea Miko - Miercurea Ciuc - unde a avut loc festivitatea de închidere - "Seara renașcentistă" - au completat informațiile teoretice cu impresii directe.

În încheierea programului de comunicări, în baza discuțiilor și dezbaterilor pe marginea lucrărilor prezentate de participanți, a fost redactat actul final al conferinței internaționale: **Recomandare privind salvarea și protejarea castelelor - prezentat în continuare.**

În încheiere, se poate conchide că ediția 1996 a Seminarului Internațional, Tușnad, România, a fost cu adevărat o ediție aniversară, marcând, după 5 ani de activitate un moment de recunoaștere și apreciere a rezultatelor strădaniilor depuse, prin responsabilități asumate în activitatea de protecție a patrimoniului arhitectural.

Arh. MARINA ILIESCU

Participanții la a V-a Conferință științifică internațională privind protecția monumentelor, desfășurată la Tușnad în perioada 17-23 martie 1996, în urma dezbaterilor având ca temă "Destinul locuințelor nobiliare în țările central și est-europene",

având în vedere aspirațiile privind păstrarea patrimoniului arhitectural european și a întregii omeniri, în cadrul căruia castelele (înțelegând prin această noțiune locuințele nobiliare, palatele, curiile și conacele) reprezintă un tezaur cultural specific,

constatând că acest patrimoniu deosebit de valoros pentru identitatea popoarelor, ce conține nu numai valori istorice și artistice dar și valori de întrebuințare, este amenințat de dispariție prin

- profunde schimbări sociale și economice de după cel de al 2-lea război mondial,

- starea de degradare continuă, accentuată în ultimele decenii,

- posibilitățile de salvare încă existente prin intervenții și eforturi imediate care nu se pot rezuma doar la câteva clădiri de valoare excepțională, **acordă** din motivele enunțate o importanță specială acțiunii armonizate a specialiștilor, guvernelor, administrațiilor locale, organizațiilor neguvernamentale și în mod deosebit a proprietarilor și deținătorilor de castele conform acordurilor și recomandărilor europene și internaționale cu referire specială la Convenția de la Granada 1985 privind protecția patrimoniului arhitectural european

și adresează acestora prezenta **Recomandare** în interesul salvării și conservării acestei părți a patrimoniului arhitectural, precum și integrării ei în programele de dezvoltare menite să servească prezentul și viitorul, dar și să păstreze valorile moștenite din trecut.

Definirea valorilor și obiectului protecției

Sub coordonarea organizațiilor și instituțiilor abilitate cu cercetarea și protecția monumentelor este necesar să se realizeze:

1. Inventarul global, cu caracter unitar pentru țările din centrul și estul Europei, cuprinzând obiective de acest tip, indiferent dacă în prezent sunt cuprinse sau nu în protecția națională instituită.

2. Cercetarea istorică și arhivistică, baza documentară necesară cunoașterii evoluției și transformărilor pe care le-au suferit castelele (inclusiv cele dispărute) și a alegerii soluțiilor celor mai potrivite pentru reabilitare.

3. Intervențiile directe ce vizează castelele și zonele de protecție vor fi precedate de întocmirea unei documentații științifice bazate pe cercetări aplicative cu identificarea valorilor încă existente, în scopul punerii lor în valoare.

4. Intervențiile privind castelele se vor realiza numai cu acordul și sub controlul forurilor competente de protecția monumentelor istorice.

Acțiuni prioritare în scopul salvării castelelor

5. Clarificarea statutului juridic și stabilirea cadrului legal de proprietate sau gestiune pe termen lung, astfel încât fiecare castel, de preferință cu înțreg domeniul său original, să fie în administrarea unui singur deținător.

6. Reunificarea domeniilor fărâmițate în cadrul proiectelor de dezvoltare și amenajare teritoriale locale sau zonale.

7. Stabilirea priorităților de intervenție pentru clădirile grav avariate în scopul prevenirii distrugerii acestora înaintea soluțiilor definitive și asigurarea pazei și protecției.

8. Modificarea funcțiunii castelelor cu utilizare improprie în acord cu principiile conservării integrate, introduse în planurile de dezvoltare locală.

Acțiuni de finanțare

9. Inițierea unor programe manageriale naționale pentru valorificarea potențialului economic reprezentat de castele.

10. Elaborarea unui sistem legislativ prin care proprietarii sau deținătorii pe termen lung să beneficieze de ajutorare și facilități (subvenții directe, credite, reduceri de impozite și taxe etc.) pentru efectuarea lucrărilor de restaurare în concordanță cu exigențele impuse de păstrarea valorii lor.

11. Castelele proprietate de stat să fie vândute sau concesionate pentru sume simbolice permițând utilizatorilor atribuirea întregii sume disponibile reabilitării.

12. Încurajarea înființării unor

organizații civice, care au ca scop conservarea castelelor (eventual prin atragerea foștilor proprietari sau descendenților acestora), pentru a mări sfera deținătorilor posibili, interesați în întreținerea lor.

13. Mobilizarea resurselor turismului cultural și a colaborării internaționale în vederea obținerii fondurilor necesare reabilitării.

Popularizarea și atragerea sprijinului social

14. Restabilirea relației între castel și mediul său social direct prin informarea și mobilizarea populației, a organelor administrației locale și a organizațiilor civice.

15. Refuncționalizarea castelelor, corespunzând nevoilor social-culturale locale și asigurarea posibilității de vizitare a celor mai semnificative părți ale acestora.

Asigurarea formării specialiștilor pentru conservarea și reabilitarea castelelor

16. Pentru menținerea colaborării sociale indispensabilă valorificării întregului potențial al castelelor vor fi utilizate resursele informaționale oferite de mass-media locală, națională și internațională.

17. Participarea specialiștilor competenți și atestați conform legislației este indispensabilă pe tot parcursul proiectării și execuției lucrărilor de restaurare. Restaurarea castelelor impune și formarea muncitorilor de înaltă calificare specializați în meserii tradiționale.

18. Pentru reconstituirea interioarelor castelelor - operație de mare dificultate - se va iniția, cu participarea specialiștilor competenți, "perfecționarea" obiectelor autentice, răspândite, pierdute.

19. Reabilitarea, uneori construcția mediului ambiant al castelelor (grădini, parcuri) face parte din restaurarea ansamblului, etapele de cercetare, proiectare, pregătire și execuție menționate mai sus sunt valabile și pentru această categorie.

20. Restaurarea valorilor de artă plastică, componente ale castelelor, este parte integrantă din conservarea acestora solicitând, în vederea restaurării, procedee și soluții adecvate cu participarea specialiștilor calificați în domeniu.

Măsuri pe termen lung

21. În spiritul convenției de la Granada este necesară instituirea unor măsuri legislative care să permită controlul intervenției asupra castelelor cât și în zona lor de protecție.

22. Având în vedere că restaurarea castelelor este o sarcină de durată, se impune includerea lor în planificarea regională și zonală în baza respectării principiilor "conservării integrate" în mediul lor natural și uman.

23. Asigurarea unei întrețineri permanente este o condiție esențială a conservării. Prin organizarea și impunerea ei se va urmări evitarea situațiilor critice din prezent.

24. Participanții la conferință sunt de acord:

- să militeze pentru realizarea celor cuprinse în prezenta **Recomandare**;

- să transmită aceste recomandări tuturor instituțiilor naționale și internaționale, forurilor abilitate cu

protecția patrimoniului arhitectural,

- să mențină legăturile și după încheierea conferinței.

25. Participanții la conferință, mulțumind organizatorilor pentru pregătirea și desfășurarea la nivel înalt a conferinței, propune organizatorilor transmiterea prezentei **Recomandări** țărilor din regiune care de data aceasta nu au fost prezente.

*România, Tușnad
23 martie 1996*

REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE

Sub egida Ministerului Culturii din România și a Consiliului Europei, la 2 iulie 1996, Sala de marmură a Muzeului Național de Artă a găzduit Masa rotundă - *Possibilități de integrare a patrimoniului cultural românesc în Programul itinerariilor culturale ale Consiliului Europei*.

Din partea Consiliului Europei au fost prezenți domnii Michel Thomas - Pennette (consilier în cadrul Direcției Învățământ, Cultură și Sport a Consiliului Europei) și Georges Calteux (director al Siturilor și Monumentelor Istorice din Luxembourg).

Expunerea d-lui Michel Thomas-Pennette a convins prin exemplele și imaginile prezentate că monumentele relativ puțin importante pot deveni puncte de interes printr-o abilă acțiune de reabilitare, odată ajunse nefuncționale și amenințate cu dispariția.

Astfel, clădiri abandonate, dezafectate deoarece își pierduseră funcțiunea inițială, printr-o inspirată transformare (funcțiuni compatibile, echipare modernă, finisaje de bună calitate) au putut fi salvate și reintegrate patrimoniului arhitectural.

DI. Georges Calteux a prezentat unul din cele mai unitare ansambluri urbane din vestul Europei: orașul Luxembourg. Ansamblul urban cuprinzând un fond imobiliar de bună calitate este încorporat de sistemul medieval de

fortificații, parțial distrus în epoca modernă. Conservat sub formă de ruine, sistemul de fortificații a fost integrat ansamblului urban al centrului istoric, făcându-se și amenajări într-o arhitectură modernă, amenajări cu rol funcțional menite a asigura accesul și valorificarea întregului sit istoric. Întregul ansamblu istoric bine exploatat din punct de vedere turistic este un bun exemplu de aplicare a principiilor actuale ¹ de protejare, conservare integrată ² și de punere în valoare a patrimoniului arhitectural luxemburghez.

Masa rotundă de la București, nu a reprezentat pentru cei prezenți o noutate.

Patrimoniul arhitectural oferă un cadru ideal pentru creația de arhitectură modernă. Ruinele sau chiar clădirile vechi pot asigura un cadru ideal unor intervenții noi, beneficiul este reciproc - atât

arhitectura veche, cât și cea nouă, pot fi puse în valoare. Suntem conștienți de pierderile ireparabile pe care respingerea trecutului le-a adus orașelor noastre - demolarea nesăbuită a unor construcții de valoare istorică, lezarea prin dimensiuni exagerate a raporturilor firești existente în mediul ambiant, ignorarea și neglijarea acelei continuități caracteristice a culturii urbane ³. Acestea sunt o realitate nu numai a țărilor superdezvoltate, ci și a zonei noastre, central-sud-est-europene.

Patrimoniul arhitectural este în pericol, fiind amenințat de ignoranță, de aspectul vetust, de degradarea sub toate aspectele, de abandon dar și de agresiunea societății care se manifestă prin presiuni de ordin economic, financiar, tehnologic, urbanistic, speculație financiară, restaurări și intervenții abuzive⁴. Patrimoniul arhitectural, conservat, reabilitat, bine pus în valoare reprezintă un capital spiritual, cultural, economic, social, de cea mai mare importanță și considerat ca fiind o importantă sursă de venituri.

Totuși, nu putem să nu ținem seama că, în ultimele decenii, țările

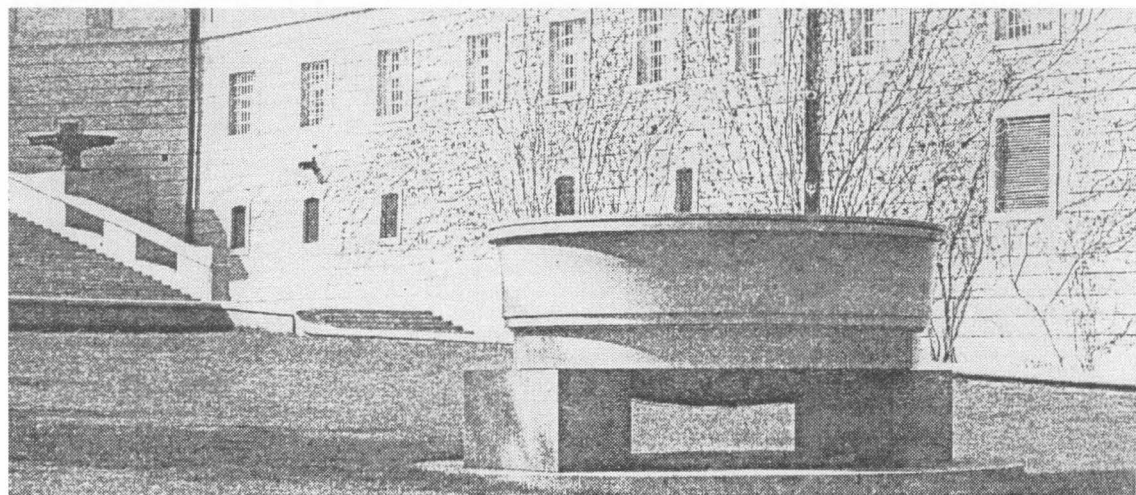
¹ După cel de al doilea război mondial au fost promulgate și date publicității convenții și recomandări ale ONU și ale Consiliului Europei. Documentele, multe ulterioare *Cartei de la Veneția* privind conservarea și restaurarea monumentelor istorice, extind domeniul de activitate a forumurilor internaționale și a statelor semnatare. Aceste convenții și recomandări au în vedere protejarea bunurilor aparținând patrimoniului mondial (cultural și natural): protejarea patrimoniului arheologic și arhitectural european; protejarea ansamblurilor istorice tradiționale și rolul lor în viața contemporană.

² *Convenția de la Amsterdam* din 1975 instituie conceptele de "patrimoniul arhitectural" și "conservare integrată, "punere în valoare", concepte r. luate și definite la Nairobi 1976 și Granada în 1985.

³ Opinii exprimate asupra evoluției arhitecturii ultimelor decenii de către Ada Louise Huxtable - ("The New York Review Books").

⁴ Concluzii formulate prin *Declarația de la Amsterdam*, 1975 (Carta europeană a patrimoniului european).

Fig. 1. Josip Plecnik, Grădina de vest (Grădina Paradisului) a Hrad-ului: peluză și "masa de granit" (1920-1927)

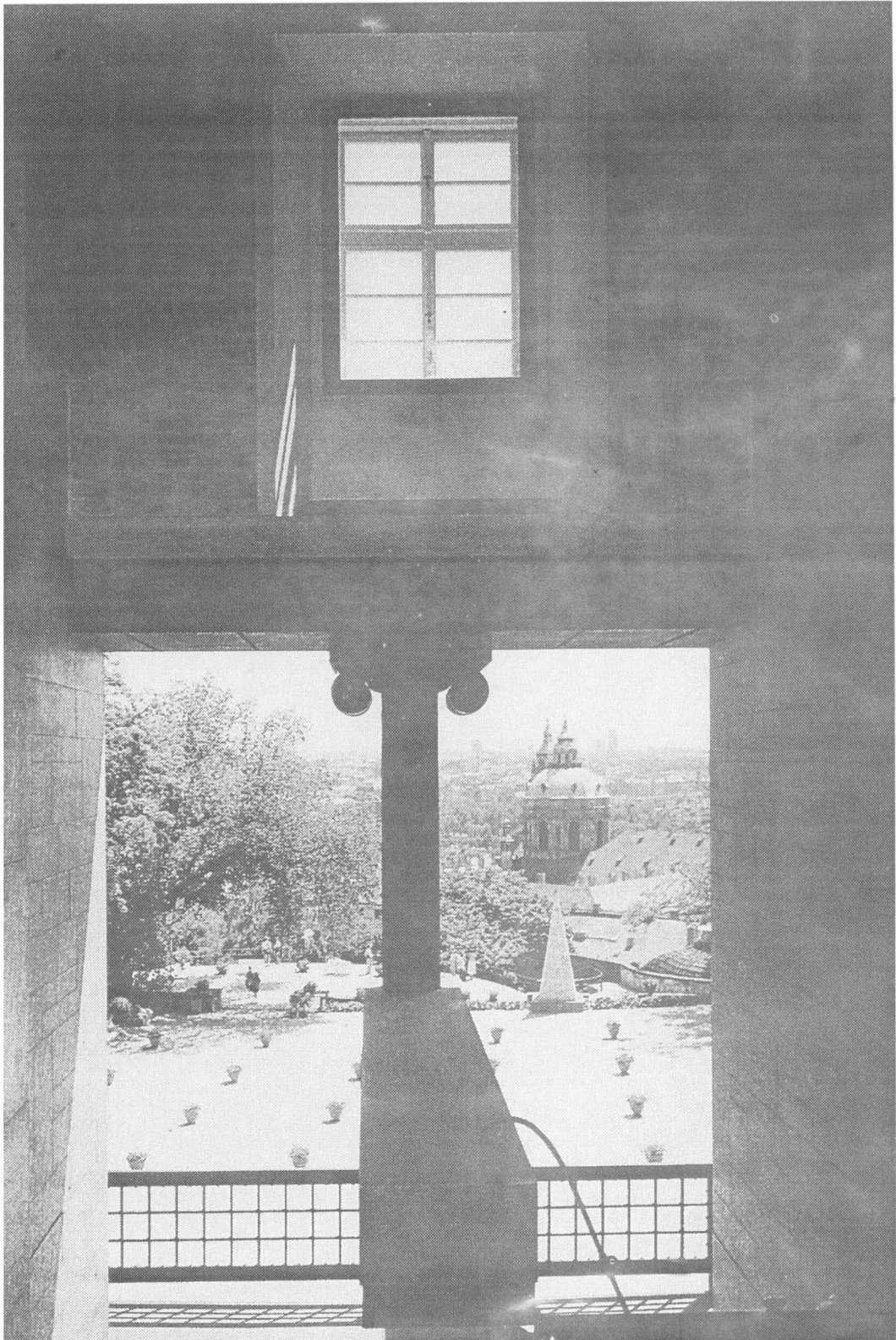
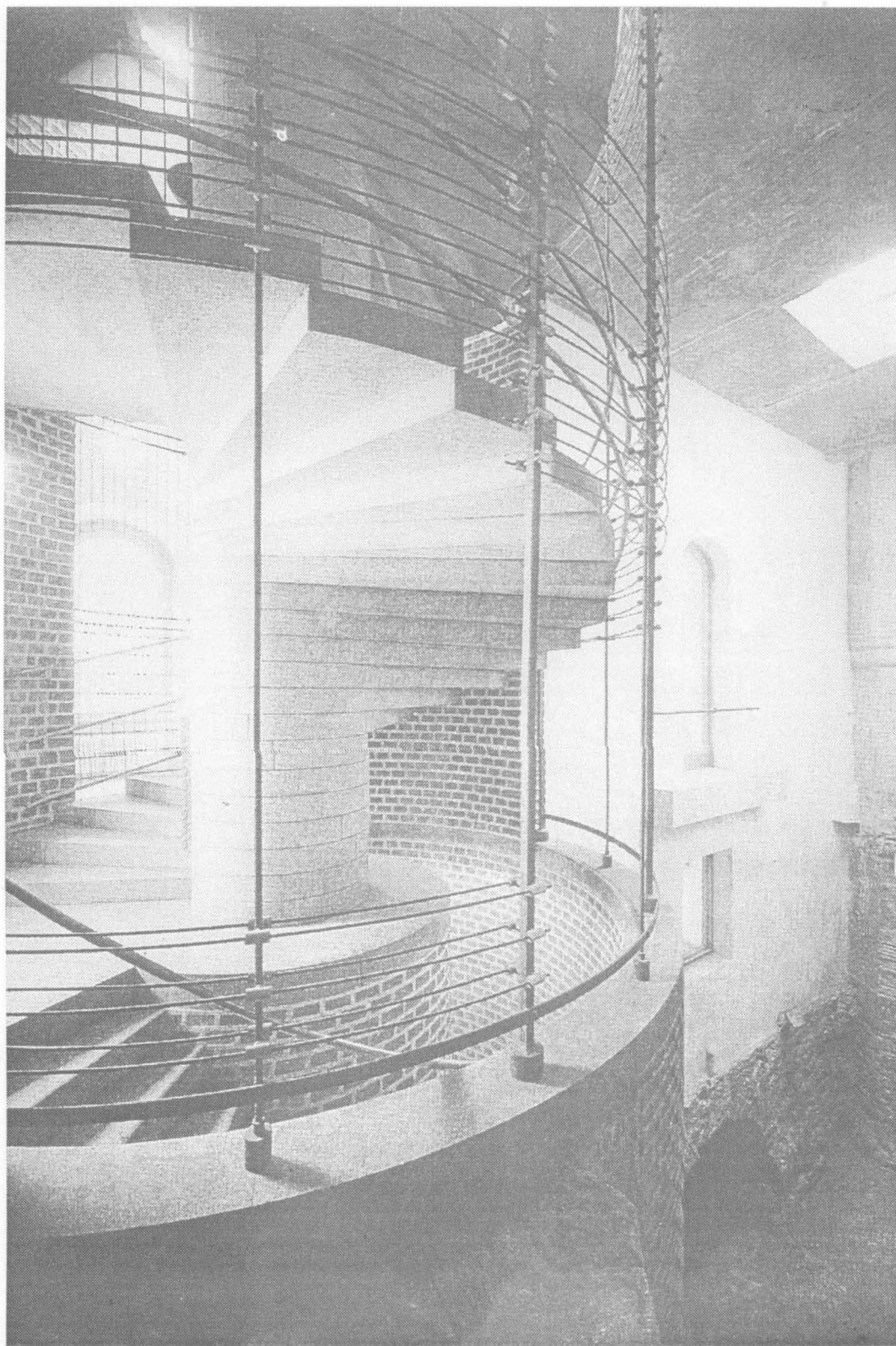

Fig. 2. Josip Plecnik, Scară și logie (1925-1930)

Fig. 3. Otto Rothmayer, Scară interioară amenajată în Palatul Vechi (1947–1952)

europene au abordat în mod programatic și pragmatic problema complexă a reutilizării fondului construit existent. Realizarea conservării integrate și punerea în valoare a patrimoniului imobiliar și a siturilor aferente nu se poate face fără adoptarea unei strategii la nivel național care să stabilească priorități, măsuri, mijloace și nu în ultimul rând dezvoltarea interesului public în paralel cu crearea infrastructurilor.

Revenind la reabilitare, la conservare integrată, la punerea în valoare a fondului construit valoros, trebuie precizat că inserții moderne precum hotelul Hilton din Budapesta sau imobilul realizat de H. Hollein în piața domului din Viena, sau amenajarea noului Musée d'Orsay, nu mai sunt o noutate.

Inserții moderne, extinderi a unor vechi clădiri au fost făcute, cu bune rezultate, încă de la începutul acestui secol la Praga. Aici un asemenea exemplu, realizare de avangardă, îl constituie amenajările făcute de slovenul Josip Plecnik la Hradul praghez în anii 1920-1935, lucrări continuate imediat după război în anii 1947-1952 de către Otto Rothmayer.

Tot realizări de notorietate, din perioada postbelică, constituie extinderile și modernizările datorate unui mare arhitect italian - Carlo Scarpa. Intervențiile acestuia sunt un puternic argument în favoarea exprimării într-o arhitectură modernă de bună calitate (reprezentând una din căile prin care se poate asigura viabilitatea unor vechi ansambluri de arhitectură⁶); Muzeul Castelvecchio din Verona (1956-1964), biroul Olivetti din piața San Marco-Veneția (1956-1964), Fundația Querini-Stampalia ș.a.

Exemple de reabilitare, conservare integrată, punere în valoare în context modern se găsesc și în celelalte țări fost comuniste, precum Polonia sau Cehoslovacia, depozitare ale unui fond vechi de mare anvergură: ansambluri, precum castelul teuton de la Malbork, centrele istorice din orașele Toruń, Gdansk, Wrocław; respectiv orașele Tabor, Česká Budejovice, Telč, Levoča.

Realizări remarcabile în ceea ce reprezintă gestionarea, protejarea și valorificarea patrimoniului arhitectural sunt de menționat în Ungaria sau în fosta Iugoslavie.

Dar o politică coerentă, programatică, consecvent urmărită

de reabilitare, punere în valoare uneori beneficiind de un cadru natural de excepție s-a reușit într-o unică țară vecină: Bulgaria.

Nu trebuie uitat că în acest din urmă caz marea parte a patrimoniului arhitectural bulgar cuprinde monumente și ansambluri din secolul al XIX-lea din perioada "renașterii bulgare" perioadă când se reconstituie (reconstruiește) mănăstirea Rila, se dezvoltă numeroase așezări urbane, precum Gabrova, Triavna, Târnovo, Bansko ș.a.

În ultimele decenii în afara unor fortificații, cercetate, conservate, amenajate (Belogradicic, Veliko Târnovo, Cerven, Nesebar) sau ansambluri mănăstirești (Rila, Rojen, Bacikovo) au fost făcute ample lucrări de asanare, conservare integrată a unor remarcabile ansambluri de arhitectură civilă și religioasă păstrând caracterul general și autenticitatea chiar și prin intervenții moderne, subordonate însă sitului existent.

Un asemenea exemplu îl oferă orașul Arbănași situat nu departe de Veliko Târnovo - un cartier, un foburg al vechii capitale a bulgarilor.

Arbanasul cuprinde în vatra sa pe lângă incinte închise tipice arhitecturii balcanice și vile reședințe ale burgheziei și negustorilor. Aici își aveau casele și marile familii boierești de la noi: Văcăreștii, Brâncoveanu, Filipescu, Brătianu. Reședințele nobiliare sau ale burgheziei, remarcabile prin dimensiuni, proporții, punerea în operă a materialelor de construcție tradiționale au fost conservate și integrate cadrului natural și construit.

Reabilitarea și punerea în valoare s-a făcut în cadrul incintelor și mergându-se spre exterior până la amenajarea vegetației, împrejuririi, trotuarului, rigolelor și a pavajului străzilor.

"Controlul", în afară de reabilitarea vechilor clădiri în spiritul respectării specificului arhitectural s-a făcut și în ceea ce privește inserțiile moderne.

Noile construcții și mobilierul urban (stradal) prin modul în care au fost realizate, conduc la concluzia privitorului că aceste valoroase situri se supun unui control instituit prin "regulamente": respectarea unui mod de ocupare a terenului, materialele de construcție, modelarea peisajului, trama stradală, regulul de înălțime, anumite detalii de arhitectură, tradiționale. Existența unei politici și strategii în domeniul patrimoniului arhitectural este vizibilă prin rezultatele obținute și în alte localități: Plovdiv, Triavna, Koprivchitza, Melnik, Nesebar, Sozopol ș.a.

Astfel se poate explica de ce ante 1990, Bulgaria figura în Listele patrimoniului mondial cu 9 ansambluri

și situri⁶.

Privit în contextul actual colocvial *Posibilități de integrare a Patrimoniului cultural românesc în programul itinerariilor culturale ale Consiliului Europei* se înscrie în conceptele moderne și reduce în actualitate preocupări mai vechi privind protecția, reabilitarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural în general și a patrimoniului arhitectural în special.

Punerea în practică a unor asemenea inițiative la care să fie racordată și România, presupune crearea unor premise favorabile înainte de elaborarea unei politici manageriale⁷.

Punerea în valoare a patrimoniului arhitectural, în primul rând o valorificare turistică creatoare de resurse financiare, nu se poate concepe însă fără existența în prealabil a unei infrastructuri adecvate și a unei bune cunoașteri a ceea ce există în România, iar pentru o corectă apreciere și a ceea ce există în acest domeniu în țările vecine, în zona central-est-europeană - în paralel cu conștientizarea (sensibilizarea) societății românești la toate nivelurile.

Raportarea la vecini în primul rând, este o poziție realistă, deoarece țările din bazinul Dunării de jos au avut un trecut comun și au posibilități asemănătoare (potențial economic și resurse similare).

Arh. LIVIU BRĂTULEANU

⁶ Conf. "Courrier de l'UNESCO", oct. 1990

⁷ Un principal obstacol în realizarea acestor deziderate îl constituie printre altele și hiatusul creat în anii postbelici prin izolarea țărilor europene situate de o parte și de alta a Cortinei de fier. Se poate afirma că a existat și o "Cortină de fier culturală", poate mai radicală decât cea politică. Acestea i se datorează, aproape în întregime ignorarea mutuală a celor două zone, cu precădere a estului de către vest. Este suficient să amintim, absența din publicațiile occidentale care tratează arta și arhitectura europeană, a țărilor situate la est față de Zidul Berlinului, fie ele țări catolice sau ortodoxe.

Inexistența în literatura de specialitate occidentală a unor produse arhitecturale de prim ordin din zona estică a Europei, zonă care a cunoscut romanicul, goticul, renașterea... secessionul, constituie un handicap important pentru cunoașterea reciprocă (avem în vedere exemple strălucite ale goticului de cărmămidă din Polonia sau ale catedralelor ortodoxe din țările slave, cu nimic inferioare celor de pe țărmul Atlanticului). În aceste condiții inițiativa Consiliului Europei este un prim pas spre cunoaștere și, care poate contribui la nașterea unui climat favorabil creării unor premise favorabile pentru o politică realistă de protejare, reabilitare și valorificare a patrimoniului arhitectural românesc.

⁸ Marile ansambluri de arhitectură monastică din România spre exemplu, sunt rezultatul unor continue refaceri, extinderi, schimbări de funcțiuni, modernizări - care au permis ca citorii din secolele XIV-XV să se păstreze până în zilele noastre.

În zilele de 19, 20, 21 octombrie 1996, la Curtea Domnească de la Mogoșoaia, a fost organizat un simpozion dedicat principesei Martha Bibescu - ultimul ctitor și proprietar al palatului ridicat de vodă Brâncoveanu.

În sălile palatului, prin grija organizatorilor: Fundația Culturală Principesa Martha Bibescu, Fundația Soros pentru o Societate Deschisă și cu sprijinul Uniunii Arhitecților, Ministerului Culturii, Muzeului Literaturii Române, a avut loc vernisajul expoziției "Curtea Domnească de la Mogoșoaia între 1912-1945" și lansarea romanului "Caterine Paris". După cum indică titlatura simpozionului, manifestarea din acest an s-a rezumat doar la două laturi ale personalității complexe a celei ce a fost Martha Bibescu: activitatea literară și activitatea de ctitor.

Autoare a peste treizeci de volume de proză, poezii, eseuri, note de călătorie, memorialistică, apreciată în țară și în străinătate, Martha Bibescu se alătură celorlalte două ilustre compatriote care și-au făcut un nume în literatura universală: Ana Brâncoveanu contesă de Noailles și Elena Văcărescu.

Romanul "Caterine Paris" se adaugă altora cunoscute deja la noi: "Cele opt răuri"; "La bal cu Marcel Proust", "Izvor", "Țara sălcilor"; cărți elogiate de nume sonore în istoria literară.

Premiată de Academia Franceză, membră a Academiei regale belgiene, scriitoarea Martha Bibescu a fost mai întâi "o româncă care și-a slujit țara prin tot ce a știut să fie - mereu avea ceva de cerut pentru țara ei, dar mai ales, izbutea să nu lase pe nimeni să uite de România și de problemele acesteia" ¹ și nu în ultimul rând, a fost cea care a reînviat un loc scump nouă: Mogoșoaia.

Deși bine cunoscută ca personalitate politică, culturală, sportivă, este pe nedrept ignorată calitatea de ctitor a principesei.

În conștiința noastră, Mogoșoaia s-a impus exclusiv prin cel ce a întemeiat primul ansamblu aulic: principele Constantin Brâncoveanu. Ceea ce este cunoscut în genere prin lucrări de sinteză sau monografii se

referă aproape în exclusivitate la perioada brâncovenească, perioadă de altfel superficial studiată și înțeleasă până în prezent ².

Cum arăta la începutul secolului al XVIII-lea palatul și celelalte componente ale ansamblului, cum se încadra și cum arăta situl, cum erau mobilate și folosite încăperile, nu putem decât bănui lăsând libere orice interpretări (puținele mărturii contemporane sunt irelevante în acest sens) și neoferind elemente pe care să se bazeze cel ce trebuie să restaureze și să dea o corectă și utilă folosință ansamblului.

Despre cea de a doua etapă, secolul XIX, când Nicolae Bibescu face amenajări exterioare, clădește serele și vila Elichingen și extinde (pe orizontală și pe verticală) palatul ³, se cunoaște relativ puțin. Este cunoscută la fel de puțin și cea de a treia etapă de edificare, căreia îi datorăm ceea ce poate să vadă azi cel ce vine la palatul Mogoșoaia - în prezent mult văduvit prin nuditatea spațiului interior.

Începând cu anul 1912, la inițiativa castelanelor, încep lucrările de reabilitare (reparații, restaurare, modernizare) lucrări nu fără teme încredințate arhitectului italian Domenico Rupolo. Pe acest șantier își face ucenicia George Matei Cantacuzino - "liricul monumentelor noastre arhitecturale" cum avea să-l caracterizeze Al. Perossicus pe cel care a descris ca nimeni altul Mogoșoaia ⁴.

George Matei Cantacuzino, arhitectul și profesorul, a înțeles și a exprimat poate cel mai bine în scrierile sale ceea ce a fost cândva, până nu demult fostul ansamblu antic a lui Brâncoveanu, devenit în ultima etapă reședință nobiliară: "în parcul de la Mogoșoaia, pe malurile Colintinei, nu departe de o moară care

e așezată lângă șoseaua Târgoviștei, într-o atitudine de Narcis, e un palat care n-are pereche pe întinsul Țării Românești ⁵. "Mogoșoaia nu este numai o locuință domnească, decor singuratic al unei mari cărmuirii. Mogoșoaia este un domeniu, un colț întreg de țară, un peisagiu ieșit dintr-o evocare, înfăptuit prin răvna creatoare a unui șir de generații care și-au organizat viața în funcția principiilor și aspirațiilor lor" ⁶.

Expoziția *Curtea Domnească de la Mogoșoaia între 1911-1945* găzduită în marea sală de la etaj, a ilustrat etapa Bibescu și a avut o dublă semnificație constituind pe de o parte un model de prezentare (ca spațiu expozițional de înaltă ținută profesională), iar pe de alta, o ilustrare a ceea ce a fost, înainte și după anul 1912 domeniul Mogoșoaia. De notat profesionalismul cu care au fost abordate lucrările de proiectare, de restaurare, expoziția constituind și o bancă de date folosită de arhitect (Alexandra Chiliman Juvara).

Expoziția a prezentat fotografii și desene cu referiri asupra imaginii palatului, ale parcului și clădirilor anexe, interioarele, personajele care au locuit în acest loc, - detalii prețioase necesare cunoașterii monumentului.

Nu trebuie uitat, că, pe tot timpul locuirii (ultima fiind cea mai bine cunoscută) în palat se viețuia, interioarele erau mobilate, exteriorul era îngrijit, aici se mânca, veneau musafirii, se purtau conversații, se auzea muzică.

În toate se simțea puternica personalitate a Marthei Bibescu.

Amintirile depănate de cel care a locuit la Mogoșoaia, John Nicholas Ghika Comănești (președintele de onoare al Fundației Culturale Principesa Martha Bibescu) au relevat că palatul, curtea, parcul erau un spațiu viu, real, lipsit de răceala și convenționalul unui muzeu. După cum preciza un alt locatar "fiecare obiect, fiecare portret își are rostul și

² Despre arta și arhitectura numită "brâncovenească" se cunosc puține lucruri, mai mult prin aspectele artistice a acesteia (decorația interioară și exterioară). Expoziția de înaltă ținută, organizată la acest simpozion cât și prezentarea proiectului de restaurare au avut meritul de a elimina în mare măsură acest hiatus, cel puțin, pentru cea de-a treia etapă de locuire: 1912-1945.

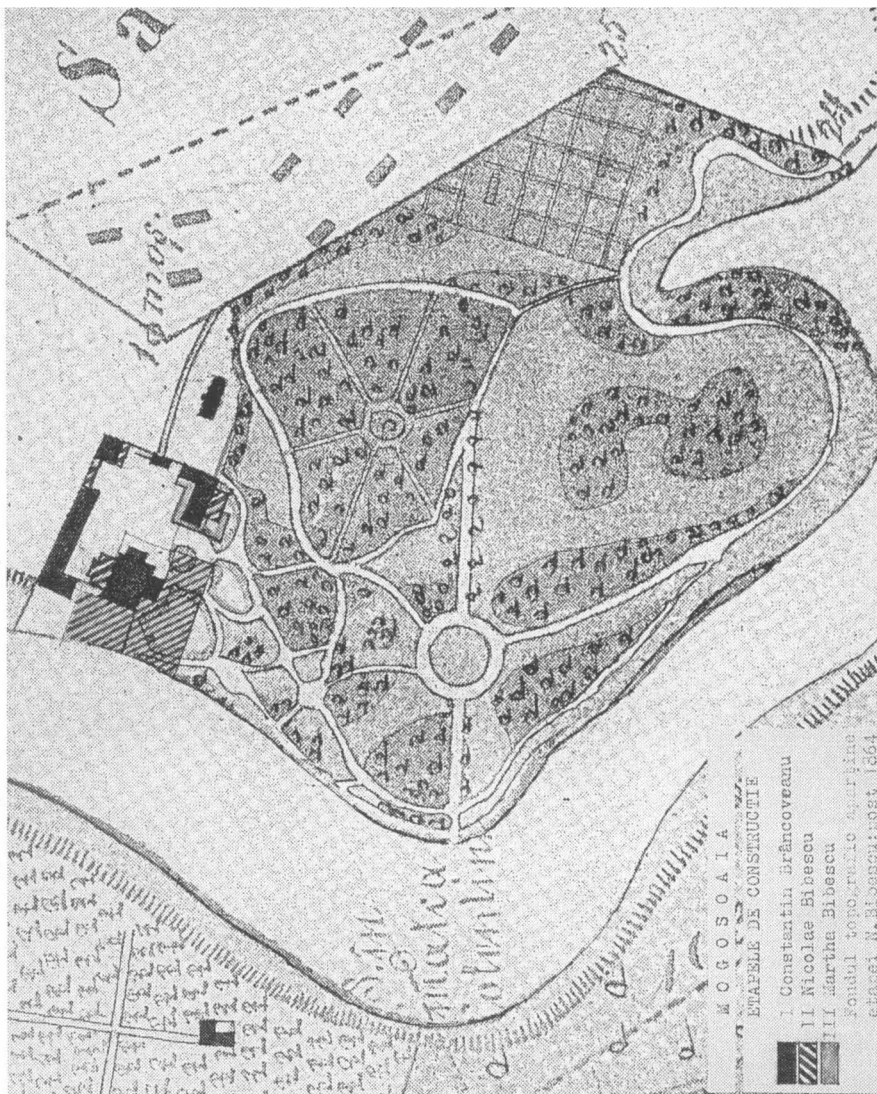
³ Planul palatului - vezi BCMI, II, 1909. Situaarea clădirilor curții, paracisului, parcului, lacul și primele case ale satului Mogoșoaia - vezi planuri post 1864.

⁴ "Simți în toate aceste pagini ochiul sigur al meșteșugarului și al artistului, al omului care a lucrat pe șantier și al omului care a umblat prin lume" - Mihai Sebastian, despre G.M. Cantacuzino, 1932.

⁵ G.M. Cantacuzino, *Izvoare și popasuri*, București, 1934.

⁶ G.M. Cantacuzino, *Castelele Românești*, 1942.

¹ Este caracterizarea pe care i-o face un important personaj al diplomației engleze.

stă la locul lui în funcția unei amintiri sau a unui fapt istoric. Trecutul îți este sugerat și nu impus. Nu e un muzeu, nu e numai un loc al amintirii...⁷.

Pe timpul Marthei, în palat se găseau, cărți, portrete, obiecte care aparținuseră ctitorului dintâi-vodă Brâncoveanu și care se integrău perfect în incinta modernă de secol XX.

O imagine completă a ceea ce a fost palatul și domeniul Mogoșoaia nu poate fi realizată fără a se cunoaște "istoricul restaurării", așa cum a fost prezentat în alocuțiunea arhitectului de azi: Alexandra

Chiliman Juvara⁸ - o sinteză istorico-arhitecturală a unui ansamblu de curte extins, modificat, modernizat, recompus bucată cu bucată.

Ansamblul strălucitor, decăzut după dispariția lui Brâncoveanu, refăcut și în final revitalizat, a fost comparat de cei prezenți la simpozion cu "Pasărea Pheonix".

"De Constantin Brâncoveanu zidit, de Grigore și Nicolae Bibescu restaurat, Mogoșoaia cu palatul și tot domeniul lui și-a regăsit viața și tot înțelesul datorită gândului stăruitor al principesei Martha

Bibescu de a face din 250 de ani de trecut românesc o mărturie prezentă a frumuseții"⁹.

Masa rotundă, programată în ultima zi a simpozionului a avut ca tematică *Protejarea sitului istoric* cu scopul declarat de a se găsi modalități de acțiune pentru protejare și punere în valoare. Protejarea ansamblului de la Mogoșoaia nu reprezintă doar o problemă teoretico-științifică. Este o urgență și reclamă maximă seriozitate deoarece în prezent ansamblul este amenințat în integritatea lui, în primul rând.

Nu trebuie uitat că dintre foarte

⁸ Studiul istoric al restaurării, reprezintă până în prezent cea mai completă lucrare cu destinație aplicativă. O publicare a acestuia, considerăm a fi foarte utilă.

⁹ G.M. Cantacuzino. *Studii, articole, conferințe*, 1942.

⁷ G.M. Cantacuzino, *Castelele Românești*, 1942.

puținele ansambluri de arhitectură de curte (ansambluri rezidențiale nobiliare) păstrate pe teritoriul fostului principat Țara Românească, Mogoșoaia este cel mai cunoscut. Este nu numai o locuință domnească, este un domeniu, un colț de țară, un peisagiu. Nu mai avem într-o stare relativ bună de conservare un ansamblu princiar (ansamblul Peleş este o excepție) asemeni Mogoșoaiei. O recunoaștere a valorii sale o constituie și ocuparea terenurilor de construcții de pe malul drept (satul aflându-se pe celălalt mal) prin eludarea legilor.

În acest caz, simplul statut de monument istoric nu a fost suficient pentru a fi ferit de agresiune. Amintim că un monument istoric este amenințat nu numai de seisme, lipsa unui utilizator (beneficiar), ci în prezent și de presiuni economice (specula financiară, dezvoltarea ur-

bană, dezvoltare industrială, cerințe de trafic ș.a.) sau de intervenții neavizate.

Nu a fost respectat în acest caz situl, acel cadru natural fără de care palatul nu poate exista. Nu s-a avut în vedere ca terenurile pe care s-au construit câteva "vile" aparțin fostului domeniu, constituit după 1864 (când s-a format și satul Mogoșoaia) și care a fost întărit tocmai pentru a fi protejat în întregul său în anul 1945 prin Decret Regal (încă neabrogat).

S-a apreciat în finalul dezbaterii profesionale (masa rotundă) că fără crearea unor instrumente de lucru (complementare unei legi a patrimoniului arhitectural) o protecție eficientă nu se poate realiza. Se impune ca protecția să fie orientată pe de o parte spre păstrarea integrității* și caracterului sitului și pe de alta o corectă conservare și

utilizare a clădirilor.

Instituirea unui statut special se poate face așa cum s-a procedat în cazul ansamblului monumental de la Târgu-Jiu: bun de utilitate publică de interes național.

Stabilirea din nou a zonei protejate a vechiului "domeniu" se poate face prin pârghii administrative pe baza unui instrument urbanistic (P.U.Z. și Regulament urbanistic).

În urmărirea acestor demersuri O.N.G-urile (în cazul nostru Fundația Martha Bibescu) pot avea un rol deloc de neglijat putând dubla o instituție guvernamentală sau Administrația locală.

În caz contrar, vom înregistra, încă o dată statistică, diverse simpozioane organizate de instituțiile publice sau de Organizații nonguvernamentale și atât.

Arh. LIVIU BRĂTULEANU

*1 Din surse, neconfirmate, s-a auzit că se dorește preluarea diferitelor părți de construcție (interioare ale palatului de exemplu) de către persoane juridice diferite - fapt apreciat de către participanții la simpozion ca o dezmembrare cu efecte deosebit de periculoase.

PRIMUL SEMINAR NAȚIONAL DEDICAT REABILITĂRII PATRIMONIULUI ARHITECTURAL DIN ROMÂNIA

București World Trade Center
28-29 noiembrie, 1996

În zilele de 28 și 29 noiembrie 1996 la București a avut loc prima întâlnire a responsabililor, specialiștilor și iubitorilor celei mai concrete și neglijate mărturii ale trecutului românesc - patrimoniul arhitectural¹.

Această întâlnire organizată de către Primăria Municipiului București, Ministerul Culturii, World Trade Center și Fundația Ghica, a fost găzduită în New York Auditorium - World Trade Center.

Cum era de așteptat, tematica seminarului a suscitat interesul unui mare număr de persoane din întreaga țară cu o mare diversitate de preocupări, responsabilități, formație intelectuală, persoane acționând în cadrul instituțiilor guvernamentale, administrației publice, organizații neguvernamentale, învățământul superior de arhitectură, instituții culturale, antreprenori, proiectanți, cercetători, restauratori.

Precizând că scopul Simpozionului "este de a depăși situația actuală de criza privind monitorizarea, protejarea, educarea, animarea și punerea în valoare a patrimoniului actual: organizatorii au invitat participanții să reflecteze "asupra situației actuale și a soluțiilor ce se impun privitor la protejarea

(conservarea, restaurarea) și reabilitarea patrimoniului arhitectural" - sub aspect legislativ, juridic, financiar, educațional, economic, administrativ.

Starea precară a patrimoniului arhitectural și perioadele care amenință acest patrimoniu sunt de domeniul evidentului (bine cunoscute, ca o stare de fapt).

Patrimoniul arhitectural în prezent este amenințat de: lipsa interesului la toate nivelele societății, lipsa unei legislații adecvate și nu în ultimul rând de lipsa unei strategii-program de reabilitare la nivelul cel mai înalt (al politicii, executivului, legislativului).

Pe lângă cele de mai sus, patrimoniul arhitectural este amenințat prin însăși specificul acestuia: aspectul vetust, uzura fizică și morală, abandonul, intervențiile neadecvate, fiind supus presiunilor de natură economică (speculația financiară, dezvoltarea urbană, cerințe ale traficului modern) sau socială.

Organizatorii, au manifestat dorința de a colecta și sintetiza sugestiile și opiniile, ce urmau a fi exprimate de către participanții la simpozion, pentru a se putea trage concluziile utile, concluzii care ar fi putut constitui un material informativ

care să fie pus "la dispoziția Comisiilor de specialitate din Parlamentul României, ministerelor de resort, administrațiilor locale, cât și participanților".

Acest simpozion, prima întâlnire² de anvergură după 1990 a unui mare număr de persoane cu profesii, interese, grad de implicare, nivele de aprofundare de mare diversitate a fost caracterizat prin schimbări de opinii reflectând preocuparea pentru salvarea patrimoniului arhitectural, s-au căutat soluții, s-au făcut propuneri interesante (chiar dacă s-au manifestat și divergențe de opinii).

În acest moment, O.N.G.-urile (organizațiile neguvernamentale, au un rol important pe lângă instituțiile statului (instituții centrale și locale) putând contribui la formarea unui curent de opinie favorabil protecției și valorificării fondului construit valoros - considerat ca fiind un capital cultural, economic, social de neînlocuit.

O.N.G.-urile pot contribui de asemeni la protecția, mediatizarea și finanțarea lucrărilor de cercetare, proiectare, execuție.

O.N.G.-urile pot sprijini politica la nivel central și teritorial a instituțiilor statului - în ceea ce privește reabilitarea patrimoniului arhitectural și gestionarea acestei avuții naționale.

Pe de altă parte, O.N.G.-urile nu se pot substitui unor structuri instituționale ale statului democratic, care au competențe, atribuții, răspunderi conform cu legile și

⁽¹⁾ "Patrimoniul arhitectural" - conceput modern, consacrat după 1975 în documentele și convențiile Consiliului Europei, ONU, UNESCO cuprinde:

- categoria monumentelor istorice;
- ansamblurile de arhitectură urbane și rurale;
- siturile arheologice.

⁽²⁾ Dacă pentru București simpozionul găzduit de World Trade Center a fost o premieră, în țară au mai fost organizate manifestări de prestigiu (tematica diversificată și participare internațională). Un asemenea exemplu îl oferă simpozionul științific internațional organizat în ultimii ani în stațiunea Tușnad.

constituția României.

S-a apreciat ca una dintre cauzele degringoladei, a lipsei interesului pentru păstrarea și punerea în valoare a patrimoniului arhitectural este lipsa unei legislații adecvate.

Pentru viitor, dacă vom avea o lege organică³, concisă, explicită, asigurând interfața cu pachetul de legi cu care legea patrimoniului arhitectural se interferează, elaborată ca spirit și structură de

persoane specializate în domeniul legislativului, vom putea spune că s-au creat premisele protecției reabilitării și în final punerea în valoare a acestui segment al culturii noastre.

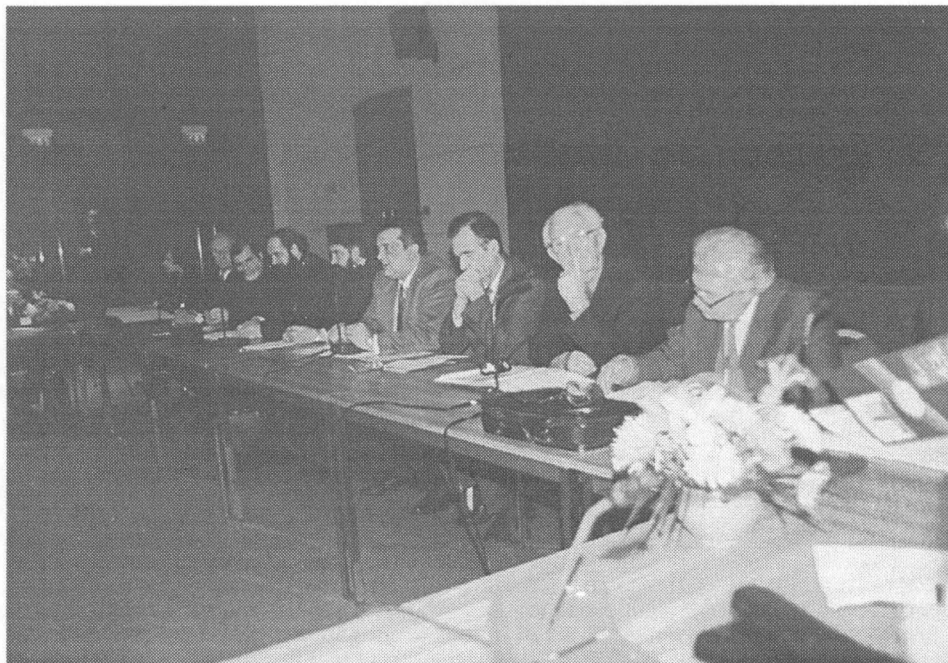
Prezența la simpozion a unor parlamentari, - senatori și deputați - a fost un fapt remarcabil. Putem spera ca de acum încolo se va putea crea cadrul prielnic (sprijinul factorilor politici legislativ și administrativ) pentru constituirea, pe

baza unei strategii la nivel central, a unui program coerent de reabilitare.

Din acest ultim punct de vedere, considerăm ca o viitoare întâlnire a "iubitorilor monumentelor" la care politicienii și massmedia să devină o prezență activă firească, nu poate fi decât binevenită pentru România.

Decembrie 1996

ARH. LIVIU BRĂTULEANU

⁽³⁾ avem în vedere o legislație izvorâtă din condițiile noastre geopolitice și o oglindă a altor puteri economice sau condiții geologice și climatice. De asemenea nu este utilă o lege unică pentru clădiri-monument istoric, colecții, monumente ale naturii - deoarece se operează cu entități total diferite. Cele trei categorii amintite, pot împreună cu alte domenii (dezvoltarea urbană, protecția mediului, amenajarea teritoriului ș.a.) să formeze obiectul unui "pachet de legi".

SENTIMENTUL FEDERAL

Lucrarea *Prognose de federalizare și divizare în Balcani între secolele XIX și XX** de dr. Alexander Cornescu face o analiză a programelor de restructurare de tip federativ sau confederativ a Europei Centrale și de sud-est în secolul al XX-lea, plecând de la tradițiile din secolul al XIX-lea și chiar de mai înainte, cu accent pe negocierile purtate și acordurile încheiate după cel de-al doilea război mondial. Deși asupra acestei problematice autorul a efectuat cercetări de aproape două decenii, finalizarea proiectului nu a putut fi dusă la îndeplinire decât după 1989, o dată cu căderea regimurilor comuniste și liberalizarea accesului la arhivele din fostele state comuniste. Au putut, astfel, să fie cercetate arhive din România (Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fondurile Iugoslavia, Grecia, Albania, Turcia, Bulgaria) și Bulgaria (Drzavân Arhiv, Sofia, Fondurile 1 și 146; Zentralen Partien Arhiv, Sofia, Fondul Gheorghe Dimitrov). De asemenea, au fost cercetate arhive din Grecia (Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fondurile Macedonia, Iugoslavia, Bulgaria), Bosnia și Herțegovina (Fondul Landesregierung für Bosnien und Herzegovina), Statele Unite ale Americii (National Archives, Washington, Fondurile Departamentului de Stat și Consiliului Securității Naționale) și Marea Britanie (Public Record Office, Foreign Office, Londra, Fond 371; Arhiva BBC, Londra, Fondul Summary World Broadcasts). Au fost, astfel, introduse în circuitul științific noi informații, care permit o înțelegere mai exactă a tabloului politic din Europa centrală și de sud-est după al doilea război mondial, când au avut loc ultimele încercări de realizare a unei "Federații Balcanice". Amintim, în acest cadru, că multe opinii și detalii inedite au fost furnizate autorului în interviuri și scrisori pe care i le-au adresat, începând din deceniul al VIII-lea, oameni politici și

diplomați, în special din sud-estul Europei, care au fost implicați în proiectul de federalizare în Balcani.

A fost folosită, de asemenea, o bogată literatură de specialitate românească și străină (culegeri de documente, memorii, presă, lucrări generale, studii etc.).

În primul capitol al lucrării, cu caracter introductiv, intitulat *Balcanii - de la solidaritate la balcanizare*, se face o prezentare de ansamblu a regiunii, cu factorii ei de unitate și de diversitate culturală.

În capitolul al doilea (*Proiecte de federalizare în Europa în secolul al XIX-lea*), sunt prezentate unele mișcări de tip "pan", precum panslavismul, pangermanismul, panellenismul etc., evidențiindu-se trăsăturile rasiste ale unora dintre ele și scopurile politice imperialiste ale altora. Despre proiectele panbalcanice apărute în unele cancelarii europene (cum este proiectul prințului Czartorysky la 1804) sau izvorâte în chiar mediile balcanice (în special grecești și sud-slave) se arată că ele nu au atins niciodată consistența unor demersuri politice solide. Ele au rămas cel mai adesea la nivelul unei construcții ideatice, venind o dată în plus să sublinieze atât asemănarea de soartă a acestor popoare, cât și comunitatea de interese. Pe măsură însă ce balcanizarea cuprindea zona, ideea panbalcanică era obligată să bată în retragere.

Diversele proiecte de organizare tripartită, prin crearea unui al treilea centru administrativ la Zagreb (Agram) pentru slavii de sud, sau de federalizare pe criterii naționale sunt analizate în capitolul al III-lea, intitulat *Proiecte de federalizare a Imperiului Habsburgic la începutul secolului al XX-lea*.

După primul război mondial, harta politică a Europei centrale și de sud-est a cunoscut schimbări fundamentale față de perioada anterioară. Destrămarea imperiilor habsburgic și țarist a dus la apariția a noi state în regiune, încununare a drepturilor la autodeterminare ale popoarelor. În planul dezvoltării social-economice,

caracteristic pentru noile state - cu foarte puține excepții - era decalajul față de Europa occidentală. Societățile din Europa centrală și de sud-est erau de tip agrar, cu regimuri semiliberales, care au eșuat apoi în regimuri dictatoriale și chiar fasciste. Naționalismul, adesea virulent, devine reperul principal al unor grupări politice. Desigur, negativismul politic și intoleranța variau de la țară la țară: mai puțin evidente în regiunile urbanizate și industrializate, mai accentuate în celelalte.

După încheierea tratatelor de pace, micile state din Europa centrală și de sud-est au început să fie conștiente de carențele securității lor. Garanția Societății Națiunilor li se părea - și era! - insuficientă, integritatea lor teritorială fiind amenințată de politica de revanșă și revizionistă a Germaniei, Italiei, Ungariei și Bulgariei, precum și de tendința de expansiune a Rusiei Sovietice. Unele state mici și mijlocii din regiune au căutat modalități proprii de apărare, continuând însă să respecte și să apere cu toată convingerea forul de la Geneva. De fapt, soluțiile căutate erau în cadrul Pactului Societății Națiunilor.

Acesta este cadrul în care în perioada interbelică au loc unele inițiative de grupare pe plan politic sau economic a țărilor din regiune, care sunt analizate în capitolul al IV-lea: *Europa de sud-est în anii interbelici - între solidaritate și rivalitate*.

Capitolul al V-lea, intitulat *"Pax Germanica în Balcani"*, se ocupă de două mari probleme: situația țărilor balcanice în anii celui de al doilea război mondial și proiecte de federalizare în Europa Centrală în anii războiului.

Într-un cadru internațional marcat de creșterea tensiunii dintre foștii aliați ce luptaseră împotriva celui de-al treilea Reich - Uniunea Sovietică, pe de o parte, și Statele Unite ale Americii și Marea Britanie, pe de alta - are loc după 1944 "sovietizarea Balcanilor". Încă din mai 1944, Averel Harriman atrăgea atenția asupra faptului că prin "guverne prietene în țările vecine",

* Teză de doctorat susținută în ianuarie 1997 la Facultatea de Istorie a Universității din București

expresie mai utilizată în cursul negocierilor de la Moscova, sovieticii înțelegeau, de fapt, lărgirea sferei lor de influență și instaurarea unor guverne comuniste în țările vecine. Urmărind consecvent o astfel de politică și profitând de reacția slabă (sau chiar complicitatea) Occidentului, Uniunea Sovietică a reușit, într-o perioadă de timp foarte scurtă, să-și instaureze dominația asupra unei mari părți din Balcani. În capitolul al VI-lea (*Sovietizarea Balcanilor*), sunt analizate modalitățile concrete de instaurare a comuniștilor la putere în trei țări: Iugoslavia, Bulgaria și România.

Într-un astfel de context, în anii 1944-1947 s-au desfășurat principalele acțiuni privind crearea Federației Balcanice, prezentate în capitolul VII. Pe baza unor documente, parțial inedite, se arată că demersurile în acest sens au început imediat după eliberarea Balcanilor.

De-a lungul celor trei ani s-au evidențiat o serie de factori favorabili sau potrivnici acestei idei, atât din interiorul zonei balcanice, cât și din afara ei. Raportul dintre acestea va determina, în final, nu numai insuccesul întregii acțiuni, ci și o nouă divizare a Balcanilor, mai profundă, mai periculoasă și mai nocivă decât tot ceea ce cunoscuseră Balcanii până atunci.

Extinderea sferei de influență a Uniunii Sovietice asupra unor zone din Europa centrală și Balcani, precum și instaurarea unor regimuri comuniste în țările din această regiune a avut un puternic impact și asupra proiectului de federalizare în Balcani. Era de așteptat ca ideea federalizării, promovată de cercurile comuniste în perioada dintre cele două războaie mondiale, să primească în noile condiții un puternic impuls. Dar frumoasele planuri din perioada interbelică au fost uitate în momentul instaurării ritmurilor comuniste, dovedind că ideea federalizării propagată de comuniști în ilegalitate era pură propagandă, un instrument menit să servească interese sovietice de moment și nicidecum interese ale popoarelor balcanice.

Poziția României față de proiectata federație este analizată într-un capitol special (al VIII-lea).

Alte cauze ale eșecului proiectului Federației Balcanice sunt analizate în capitolul al IX-lea. Proiectul federației a eșuat în primul rând datorită împotrivirii sovietice, dar și datorită refuzului Occidentului de a-l încuraja.

Au intervenit, desigur, și alți factori conjuncturali de o foarte mare diversitate.

Astfel, pentru reușita ideii federaliste ar fi fost necesar ca adepții

acesteia și liderii implicați în acest proiect să aibă *sentimentul federal* (to feel federal), adică să pună interesele comune pe prim plan, înaintea celor regionale sau de grup.

Lipsa unui fundament ideologic pentru idealul federal ar fi avut drept rezultat, în cazul în care federația ar fi fost realizată, perpetuarea conflictelor chiar în interiorul instituțiilor federale, care ar fi fost incapabile să le rezolve.

Ultimul capitol al lucrării face o trecere în revistă a evoluțiilor interbalcanice după 1947.

În paginile consacrate evoluțiilor din Balcani după căderea regimurilor comuniste, sunt prezentate experiențele pozitive înregistrate în colaborarea interbalcanică, dar și cele negative, ilustrate de sângeroasa destrămare a singurei structuri federale existente în Balcani. În lucrare se arată că, în contextul actual european, integrarea fostelor țări comuniste în Uniunea Europeană ridică încă probleme deosebit de complexe și de durată, a căror soluționare nu se întrevede cu prea mare ușurință. De aceea, soluționarea optimă și imediată ar fi, mai degrabă, cooperarea zonală pe baza unor mecanisme federative.

RED.

Expoziția Uniunii Naționale a Restauratorilor de Monumente Istorice, la cinci ani de la înființare, eveniment în premieră, își propune ilustrarea unei etape parcursă prin efortul colectiv al specialiștilor din domeniul restaurării și punerii în valoare a patrimoniului arhitectural și artistic.

Mass-media a lansat deseori în ultima vreme semnale de alarmă privind starea precară în care se află patrimoniul arhitectural al României, care continuă să fie agresat sau distrus sub ochii nepăsători ai acelor instituții chemate să ia măsurile cerute de corectarea unei situații ce amenință distrugerea însăși a identității noastre naționale.

Expoziția U.N.R.M.I. - organizație profesională ce are în componența sa majoritatea specialiștilor ce profesază în domeniu, reuniți în firme private sau ca persoane fizice - convinge că, în ciuda piedicilor existente, de ordin legislativ (lipsa Legii Patrimoniului), financiar (lipsa fondurilor necesare restaurărilor) și organizatoric (lipsa structurii instituționale coerente, capabile să coordoneze această activitate) s-au parcurs totuși pași importanți. Cele 108 monumente prezente în expoziție fac dovada unei bogate activități de restaurare - în diverse faze de realizare aparținând cercetării, proiectării și execuției, datorită specialiștilor din cadrul Uniunii: arheologi, arhitecți, ingineri, pictori restauratori, cercetători, executanți etc.

Beneficiind de o prezentare dinamică și sugestivă (fotografii color, text, planșe semnificative) panourile din expoziție aduc în fața privitorului imaginea de ansamblu a unor monumente ce vor fi salvate, precum și a aspectelor tehnice privind soluțiile de proiect, subliniind în mod elocvent diversitatea subiectelor (datorate planului de restaurare aprobat de C.N.M.I.) cât și amploarea preocupărilor pe care aceste restaurări le incumbă.

Din domeniul extins al preocupărilor ce rezultă din lucrările prezentate în expoziție, se remarcă:

- restaurarea unor ansambluri arhitecturale de amploare, ce ridică

probleme complexe de restaurare și valorificare. (Mănăstirea Voroneț, Mănăstirea Probota)

- lucrări de intervenție (structurală și arhitecturală) la unele monumente restaurate în perioada 1960-1970, grav afectate de efectele seismelor și de lipsa lucrărilor de întreținere (Mănăstirea Sucevița, Castelul Hunedoara - expertiza tehnică, Biserica Precista-Galați).

- intervenții structurale și consolidări la monumente grav avariate (Biserica Sf. Apostoli Petru și Pavel - Opișești, Vaslui; Biserica Sf. Mihail-Brăila; Biserica Ovidenie-Odoboești; Biserica Schitului Bordești-Vrancea; Biserica Sf. Cruce-Odoboești).

- salvarea unor monumente reprezentative ale arhitecturii populare românești de cult, expuse pericolului distrugerii prin stadiul de degradare al materialului: bisericile de lemn din Maramureș (Coaș, Coșteni, Buzzești); Cluj (Sic); Sălaj (Inău, Creaca, Păpușa).

- conservarea și refuncționalizarea unor clădiri publice cu statut de monument istoric (Ansamblul cultural "Nicolae Iorga" - Văleni, Palatul Baroc - vechea prefectură Timișoara, Castelul Banloc-Timișoara, Farul Observator Sulina-Tulcea).

- restaurarea unor valoroase ansambluri de pictură murală din cadrul unor monumente la care urmează să se execute lucrări de conservare (Biserica Mănăstirii Humor, Arbore, Mănăstirea Snagov, Mănăstirea Sinaia).

În afară de acestea expoziția a găzduit:

- proiecte și studii de caz coordonate de către Institutul de Arhitectură "Ion Mincu" - Catedra de Istorie și Teoria Arhitecturii - în baza planului de învățământ al I.A.I.M. și al Școlii de studii postuniversitare în disciplina restaurare: "Studiul de reabilitare al Centrului Istoric București"; "Proiect de restaurare al Caselor Egumenești din cadrul ansamblului Mănăstirii Apostolache"; proiecte de restaurare și reabilitare a unor imobile din cadrul Centrului istoric București.

- lucrări practice aplicative ale Academiei de Artă în cadrul catedrei Conservare-restaurare: conservarea picturii murale la Biserica Domnească Sf. Nicolae Curtea de Argeș (turla, absida altarului).

Nefiind concepută ca o expoziție de realizări de autor sau de grup, expoziția UNRMI urmărește ilustrarea unui stadiu concret, parcurs în ultimii cinci ani prin efortul colectiv al specialiștilor.

Având în vedere că lucrările finalizate sunt puține la număr (17 monumente premiate), premiile atribuite la data de 6 martie 1996 cu ocazia jurizării lucrărilor de către o comisie de reputați specialiști au mai mult un caracter emulativ, fiind acordate și în funcție de criteriul stadiului de execuție.

Cu toate acestea, expoziția UNRMI reprezintă în sine o reușită, confirmând existența și activitatea extinsă pe tot teritoriul țării a unor echipe de specialiști: cercetători, proiectanți și executanți, capabili să ducă la bun sfârșit lucrări de restaurare de mare complexitate, activitate cu caracter formativ a noilor generații de restauratori.

Menită să atragă atenția opiniei publice în favoarea acestei activități ce presupune o muncă de înaltă calificare dar și prevederea cadrului legislativ și financiar necesar, expoziția a fost mutată din holul Institutului de Arhitectură "Ion Mincu", unde a stat din păcate prea puțin, la Galeria Tapiseriilor din Palatul Parlamentului (20 martie-29 aprilie 1996), în speranța sensibilizării și implicării instituțiilor responsabile în efortul de remediere al aspectelor critice cu efecte negative asupra patrimoniului arhitectural.

U.N.R.M.I. intenționează de asemenea ca această expoziție să fie prezentată și în alte orașe din țară (Vălenii de Munte, Galați, Brăila, Cluj, Timișoara, Vâlcea etc.) precum și la Târgul Internațional de expoziții "Restauration 1996" de la Amsterdam 10 - 12.10.1996.

Arh. MARINA ILIESCU

Cuvânt înainte

Continuăm prezentarea arhivei C.M.I. Prima parte a inventarului (nr. 1-706, publicate în BCMI, nr. 1-4/1994) s-a făcut sub coordonarea lui Al. Ligor, căruia îi mulțumim și cu acest prilej.

Structura inventarului urmărește redarea în sinteză a informațiilor din fondul arhivistic. Documentele din fiecare dosar sunt reflectate în inventar pe scurt, accentul fiind pus pe datele ce privesc cercetarea, conservarea sau restaurarea monumentelor. Sunt evidențiate și atitudinile față de monumente ale autorităților centrale și locale (ministere, prefecturi, primării), dar și ale unor fundații sau ale clerului. Nu lipsesc controversele, polemicile privind modalitățile de restaurare sau proprietatea asupra terenurilor. Documentele relevă atenția dată de C.M.I. tuturor tipurilor de monumente, de la bisericuțe de lemn în ruină, la ctitorii domnești. Aproape fiecare adresă impune ideea încrederii deosebite în cuvântul scris și în urmările acestuia pentru apărarea monumentelor. Frecvent, apare ideea

relației organice dintre monument-credință-ființă națională.

Ordonarea dosarelor alfabetic (pe localități) a fost condiționată de modul cum fuseseră constituite și legate cu zeci de ani în urmă. Astfel, uneori, într-un singur dosar întâlnim documentații de la mai multe monumente din localități diferite. Ele aparțin, de obicei, aceleiași parohii (în cazul bisericilor).

În secvența de inventar prezentată găsim documente de la monumente cum sunt cele din Bufta, Buia, Buzău, Caracal, Cașin, Căciulești, Căldărușani, Călimănești, Călinești, Călugăreni, Căluș, Celeiu, Cernăuți, Cerneți, Cernica, Cetățeni, Cheia, Ciorogârla, Cislău, Călnic, Cămpina, Cămpulung-Muscel, Cârța, Cluj, Coșia, Codreni, Comana, Constanța, Coșula, Cotnari, Cozai, Craiova, Curtea de Argeș. De o importanță aparte sunt documentele despre monumentele din Basarabia și jud. Caliarca.

IULIU ȘERBAN
03.07.1996

Introducere

Continuăm prezentarea arhivei Comisiunii Monumentelor Istorice. Prima parte a inventarierii (nr. inv. 1-706, publicate în BCMI, nr. 1-4/1994) s-a făcut sub coordonarea lui Al. Ligor, căruia îi mulțumim și cu acest prilej.

Structura inventarului urmărește să redea informații-sinteză despre fondul arhivistic. Ordonarea alfabetică a localităților a fost condiționată de modul cum au fost constituite și legate dosarele cu zeci de ani în urmă. Astfel, uneori, într-un singur dosar se regăsesc mai multe monumente din diverse localități. Ele aparțin, de obicei, aceleiași parohii (în cazul bisericilor) sau unui grup de localități apropiate.

Documentele din fiecare dosar sunt reflectate în inventar, pe scurt, insistându-se asupra problemelor de cercetare, conservare și restaurare. Sunt evidențiate și atitudinile față de monumente ale CMI, ale autorităților locale sau centrale (primării, prefecturi, ministere) și ale clerului.

Dincolo de aspectele tehnice, istorice, artistice (cu importanța lor deosebită), documentele degajă, în general, conștiința relației organice dintre credință-monument-ființă națională.

În secvența de inventar prezentată întâlnim monumente reprezentative, cum sunt cele de la Curtea

de Argeș, Câmpulung (Muscel), Mănăstirea Cozia. De o importanță aparte sunt documentele despre monumentele din Basarabia. O imagine globală a bisericilor din jud. Caliocra ne-o dau chestionarele primite de CMI.

Documentele relevă atenția dată de CMI tuturor tipurilor de monumente, de la bisericuțe din lemn în ruină, la ctitorii domnești.

Nu lipsesc controversele, atitudinile polemice privind modalități de restaurare sau proprietatea asupra terenurilor.

Agresiunile războaielor și ale cutremurului din 1940 au locul lor în istoria monumentelor, dar și agresiunile oamenilor mânați de ignoranță sau de interese ce se arată astăzi a fi fost mărunte.

Limbajul folosit de semnatari impune ideea încrederii deosebite în cuvântul scris și în urmările acestuia pentru apărarea monumentelor. Atenția acordată unei sesizări sau unui referat reiese din numeroasele vize și note pe care le are, de obicei, fiecare document.

Autoritatea și profesionalismul CMI apar de netăgăduit din mărturiile ajunse până la noi.

03.07.1996

IULIU ȘERBAN

INVENTARUL FONDULUI CMI DIN ARHIVA DMI
(partea a II-a)

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
707	BUDA, jud. Prahova - biserica Sf. Nicolae: -chestionar	1921	4	
708	BUDA, jud. Rm. Sărat-biserica Adormirea: -chestionar și corespondență	1921	3	
709	BUDA, jud. Rm.Sărat-biserica Adormirea: corespondență. Referiri la Bis. Bordești: stare precară; salvare fragmente sculptate semnatar: V. Drăghiceanu.	1919	5	
710	BUDA, jud. Tecuci-biserica Sf. N-lae: - chestionar	1921	4	
711	BUDA, jud. Tutova - bisericile Sf-ții Voievozi, Sf. Nicolae-chestionare, corespondență.	1921	7	
712	BUDA, com. Rafaila, jud. Vaslui - bisericile Sf. Nicolae, Sf-ții Voievozi: - chestionare; adrese; referate; deviz,antemăsurătoare; reparații; recepție lucrări	1921-1928	21	
713	BUDEASA, jud. Argeș - cula și parcul Al. Budișteanu, biserica Adormirea - chestionar; adrese; referate; deviz reparații, declarare mon. istorice, identificare obiecte de valoare (arme,ceasuri,stampe);semnatori: H. Teodoru, Șt. Balș.	1921-1953	50	
714	BUDENI-Lespezi, jud. Suceava - biserica de lemn Sf. Gheorgh; corespondență; memoriu; antemăsurătoare, deviz ptr. reparații; semnatar: N.Ghika-Budești	1922-1934	15	
715	BUDEȘTI, jud. Argeș-biserica Sf-ții Îngeri-corespondență și chestionar	1921	5	
716	BUDEȘTI, jud. Ilfov-biserica Adormirea: -chestionar	1921	3	
717	BUDEȘTII CHICĂI, jud. Neamț-bisericile Sf-ții Împărați și Intrarea în Biserică: -chestionare	1921	4	
718	BUDEȘTI, jud. Rm. Sărat-biserica Sf-ții Voievozi și Sf. Th. Tiron: - chestionar	1921	2	
719	BUDIENI, jud. Gorj-biserica Trei Ierarhi; Cornet Sasa-bis. Adormirea; Văleni-bis. Sf. Gheorghe: -chestionare; corespondență.	1921-1948	12	
720	BUDIȘTENI, com. Costești, jud. Buzău-biserica filială: -chestionar și corespondență	1921	2	
721	BUDIȘTENI, com. Ciulnița, jud. Muscel-capela cimitirului și bis. Adormirea; Prundeni-bis. Sf-ții Împărați; Ciulnița-bis. Cuv. Paraschiva: chestionare; referate; deviz reparații; construire clopotniță la Ciulnița.	1921-1937	22	
722	BUFTEA, jud. Ilfov-capela Știrbei Vodă:-adrese; referate; oferte; reparații; planuri; schițe; recepție lucrări; semnatori: H. Teodoru,	1935-	118	

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	V. Brătulescu, Șt. Balș	1940		
723	BUGHILE, jud. Prahova-bisericile Sf. Gheorghe Nou și Sf. Gheorghe Vechi-chestionare	1921	4	
724	BUHALNIȚA, com. Ceplenița, jud. Iași-bisericile Nașterea Maicii Domnului și Sf-ții Voievozi-chestionare și corespondență.	1921-1944	7	
725	BUHALNIȚA, jud. Neamț-bisericile Sf-ții Voievozi, Intrarea în Biserică, Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul: chestionare; adrese; referate despre starea monumentelor.	1921-1948	17	
726	BUHOCIU, jud. Bacău-biserica Sf. Gheorghe: -chestionar	1921	3	
727	BUHUȘI, jud. Neamț-biserica Învierea Domnului-referate, adrese, deviz de reparații, consolidare; semnatori: V. Brătulescu, H. Teodoru.	1921-1942	9	
728	BUJA, jud. Târnava Mare-castelul "Mihai Viteazul" și biserica-adrese; referate despre stare, cumpărare de către stat; deviz reparații; semnatori: D. Onciul, Ministerul de Interne, V. Brătulescu, N. Iorga, H. Teodoru, C. Daicovicu.	1920-1938	40	
729	BUICEȘTI, com. Cernădia, jud. Gorj-bisericile Sf. Dimitrie, Intrarea în Biserică, Sf-ții Voievozi:-chestionare	1921	6	
730	BUICEȘTI, com. Pluta, jud. Mehedinți -biserica Sf. Gheorghe-chestionar	1921	2	
731	BUJOREANCA, com. Tărtășești, jud. Ilfov-bis. Sf. Nicolae; Pajera-bis. Sf. N-lae; Călugărul-bis.Sf. Gheorghe: chestionare; adrese; referate despre stare; devize reparații	1921-1934	23	
732	BUJORENI, jud. Vâlcea-bisericile Sf. Nicolae, Sf-ții Voievozi, Adormirea: chestionare; adrese, referate despre proasta stare; descriere; deviz, antemăsurătoare, caiet de sarcini ptr. consolidare și restaurare; recepție, lucrări; foto; semnatori: H. Teodoru, V. Brătulescu, Șt. Balș, I. Mihail	1921-1945	59	
733	BUJORU, jud. Vlaşca-bis. Sf. Dumitru: -chestionar.	1921	2	
734	BULBUCATA, jud. Vlaşca-bis. Sf. Ștefan:-chestionar	1921	6	
735	BULBUCENI, jud. Dolj-bis. Iernu Valea Rea:-corespondență.	1948	1	
736	BULETA, com. Căzănești, jud. Vâlcea-bisericile Sf. Ioan, Sf. Nicolae: corespondență; antemăsurătoare; deviz reparații; plan.	1921-1940	17	
737	BULZEȘTI, jud. Dolj-bisericile Adormirea, Intrarea în Biserica, Sf-ții Voievozi: chestionare; adrese despre starea monumentelor.	1921-1944	11	

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
738.	BUMBEȘTI DE GALBENI, com. Poenari, jud. Gorj-bisericile Sf. Nicolae, Sf-ții Voievozi, Sf. Paraschiva: chestionare, corespondență, deviz reparații, restaurare; semnatari: N. Ghika-Budești, V. Brătulescu.	1921-1935	28	
739.	BUMBEȘTI DE JIU, jud. Gorj-bisericile Intrarea în Biserică, Sf. Nicolae: corespondență, descriere (cu schiță), devize consolidare, restaurare.	1931-1936	10	
740.	BUNEȘTI, jud. Argeș-bis. Sf. Gheorghe-chestionar	1921	4	
741.	BUNEȘTI, jud. Cluj-biserică de lemn-corespondență	1952	2	
742.	BUNEȘTI, jud. Dolj-bis. Sf. Nicolae-chestionar	1921	5	
743.	BUNEȘTI, jud. Vâlcea-bisericile Nașterea Domnului, Sf. Nicolae, Sf-ții Apostoli: chestionare și corespondență.	1921-1939	8	
744.	BUNGARD, jud. Sibiu-biserică de lemn-corespondență despre stare și iconostas (conservat la Muzeul Național de Artă Religioasă din Sibiu); semnatari: I. Mihail.	1934	9	
745.	BURDUCA, jud. Dâmbovița-bis. Cuv. Paraschiva; Cuparu-bis. Adormirea: chestionare	1921	4	
746.	BURDUJENI, jud. Suceava-bis. Nașterea Domnului a mănăstirii Todireni-chestionar, adrese, referate, deviz reparații, planuri; semnatari: N. Ghika-Budești, D. Onciul, V. Drăghiceanu.	1920-1921	20	
747.	BURDUJENI, jud. Suceava-mănăstirea Todireni: chestionar, referate, raport, antemăsurătoare, deviz reparații, restaurare, desene; semnatari: N. Iorga, Șt. Balș, H. Teodoru, V. Drăghiceanu, V. Brătulescu.	1921-1941	157	
748.	BURDUSACI, jud. Tecuci-bis. Sf. Nicolae; Opișești-bis. Sf. Gheorghe "Zotta"; Chiceria-bis. Af-ții Apostoli; Ursa-bis. Sf. Dumitru: chestionare.	1921	17	
749.	BURGHELEȘTI, jud. Vaslui-bis. Sf. Nicolae; Benești-bis. Adormirea; Tanacu-bis. Sf. Nicolae: chestionare, deviz reparații, recepție lucrări.	1921-1928	21	
750.	BURILA MARE, jud. Mehedinți-bis. Sf. Nicolae; Burila Mică-bis. Sf-ții Apostoli; Mileni-bis. Sf. Nicolae: chestionare.	1921	14	
751.	BURSUCENI, jud. Botoșani-bis. Sf. Nicolae; Dumbrăveni-bis. Adormirea; Sălăgești-bis. Sf. Nicolae; Văratec-bis. Sf-ții Voievozi; Verești-bis. Sf. Gheorghe: chestionare.	1921	18	
752.	BUSEȘTI, jud. Mehedinți-bis. Sf-ții voievozi; Cernavârfu-bis. Sf. Dumitru; Nadanovă-bis. Sf. Dumitru: chestionare.	1921	7	

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
753.	BUSTUCHINI, com. Poiana Seciurile, jud. Gorj-bis. Sf. Nicolae; Pojaru-bis. Intrarea în Biserică; Seciurile din Vale-bis. Sf-ții Voievozi; Seciurile din Deal-bis. Adormirea: chestionare, corespondență, istoric, stare.	1921-1924	13	
754.	BUSU, jud. Mehedinți-bis. Sf. Dumitru-chestionar.	1921	3	
755.	BUSUIOCI, com. Colțești, jud. Gorj-bis. Sf-ții Voievozi; Colțești-bis. Sf. Nicolae: chestionare.	1921	5	
756.	BUȘTENI, jud. Vlașca-bis. Nașterea Maicii Domnului-chestionar.	1921	2	
757.	BUTEASCA, jud. Vlașca-bis. Sf-ții Apostoli-chestionar.	1921	3	
758.	BUTINI, jud. Timiș-Torontal-biserică din lemn-corespondență despre stare.	1936-1937	4	
759.	BUTOIU, jud. Dâmbovița-bisericile Schimbarea la Față și Adormirea: chestionare.	1921	5	
760.	BUZA TURCULUI, Reșița, jud. Caraș-biserică-corespondență.	1939	5	
761.	BUZAU- biserica Adormirea (Broșteni)-chestionar, corespondență, referate despre istoric (transformări radicale, anterioare), stare, controverse privind respectarea conservării și restaurării, deviz restaurare, recepție lucrări; semnatari: H. Teodoru, V. Brătulescu, I. Mihail.	1921-1942	44	
762.	BUZAU- Biserica Buna Vestire (Banu)-chestionar, adrese, referate despre stare, istoric, antemăsurătoare, deviz reparații, recepție lucrări; semnatari: D. Onciul, N. Ghika-Budești, P.P. Panaiteșcu, V. Brătulescu, I. Mihail, H. Teodoru.	1921-1948	27	
763.	BUZAU - biserica Duminica tuturor Sfinților (Gârlași)-corespondență, referate despre stare, istoric, text pisanie, caiet sarcini, devize restaurare arhitectură și pictură, recepție lucrări; semnatari: V. Brătulescu, N. Ghika-Budești, H. Teodoru, I. Mihail.	1933-1944	114	
764.	BUZAU-Episcopia, vol. I - corespondență, referate, lista antreprenorilor calificați, caiet sarcini, contract, deviz reparații, restaurare, plan; semnatari: N. Iorga, N. Ghika-Budești, V. Brătulescu, H. Teodoru, Șt. Balș.	1930-1939	109	
765.	BUZAU-Episcopia, vol. II-corespondență, memoriu, borderou, descriere după cutremur (1940), caiet sarcini, devize restaurare biserică și localul seminarului (arhitectură și pictură), recepție lucrări; semnatari: V. Brătulescu, H. Teodoru.	1938-1948	128	
766.	BUZAU-biserica Sf-ții Ingeri, Sf-ții Arhangheli-chestionar, adrese, referate despre stare, apeluri ptr.			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	ajutor financiar, dispoziții cu construirea bisericilor în zona mon. istorice, declararea bisericilor mon. istoric, caiet de sarcini, deviz reparații; semnatari: H. Teodoru, V. Brătulescu.	1921-1943	34	
767.	BUZAU-bisericile Nașterea Maicii Domnului (grecilor) și Buna Vestire (dărâmată)-corespondență.	1921	4	
768.	BUZAU-biserica Sf. Nicolae-chestionar, corespondență, devize reparații; semnatari: N. Ghika-Budești, V. Brătulescu.	1921-1933	13	
769.	BUZDUC, com. Popănzălești, jud. Romanați-bis. Sf. Nicolae; Ciupuria-biserica Izvorul Tămăduirii-chestionare; Popanzălești-biserica Sf. Nicolae-chestionar, corespondență, deviz consolidare; semnatari: H. Teodoru, N. Russo Crutzescu.	1921-1938	13	
770.	BUZESCU, jud. Teleorman-biserica Sf-ții Voievozi-chestionar.	1921	2	
771.	BUZEȘTI, jud. Olt-biserica Sf. Nicolae; Bărlești Burdulești-biserica Cuvioasa Paraschiva; Corbu-biserica Sf. Nicolae; Milcoveni-biserica Adormirea; Ciusești-biserica Sf. Ioan Botezătorul: chestionare, corespondență, foto, deviz reparații.	1921-1938	19	
772.	BUZUIU, jud. Iași-biserica Sf. Ecaterina; Gănești-biserica Sf-ții Împărați: chestionar, descriere stare, antemăsurătoare, deviz reparații; semnatari: H. Teodoru.	1921-1939	10	
773.	BUCUREȘTI-Comisiunea Monumentelor Istorice participă la Expoziția Internațională de la Barcelona-corepondență, acte financiare, organizarea pavilionului României (secțiunea artă religioasă, cuprinzând piese cu valoare istorică și artistică din bisericile și mănăstirile românești), studierea unor piese de către prof. Grabar (Univ. din Strassbourg); emitenți, destinați: N. Iorga, Dim. Gusti, V. Drăghiceanu.	1929-1930	70	Dosarele nr. ord. 773-813 au fost identificate ulterior în fondul DMI și re-integrate fondului CMI.
774.	BUCUREȘTI-bisericile: Curtea Veche Sf. Nicolae-Șelari Stavropoleus Anlim Doamnei Colțea Sf-ții Împărați Cotroceni Spirea Veche Mărcuța Sf. Ștefan Olari Mitropoliei Scaune Bucur			Ptr. dosarele complete la mon. din București vezi nr. inv. 534-704, publicate în BCMI, nr. 1-4/1994

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	Mihai Vodă Armenească Snagov Floreasca Văcărești Corespondență generalități, starea monumentelor, reparații, întreținere, închiriere teren, demolări la Arhivele Statului, achiziții cărți; semnatari: C.I. Istrati, D. Onciul, N. Ghika-Budești, V. Drăghiceanu, I. Mihail.	1920	90	
775.	BASARABIA-secțiunea CMI, a provinciei-corespondență, organizare, referate, proiect de regulament funcționare, proiect de buget (1922-1923), programul lucrărilor, procese verbale, adrese despre activitate, Muzeul Basarabiei, arhivă; semnatari: P. Gore, V. Drăghiceanu, P.P. Panaitescu, St. Berechet, St. Ciobanu, V. Brătulescu, Al. Lapedatu, N. Iorga.	1920-1940	109	
776.	BASARABIA-Procese verbale ale CMI, secț. Basarabia - organizare, buget; listă monumente istorice (biserici și mănăstiri), întocmită de arhimandritul V. Puiu; Criuleni, jud. Orhei-corespondență și schiță monument "Stâlp de graniță"; Schitul Rugi, jud. Soroca-coresp. stare, istoric, redeschidere; cetatea Hotin-instalare post pază ptr. oprire devastare; semnatari: P. Gore, G. Simotta, Ministerul de Război, N. Tiganco.	1919 - 1921	76	
777.	BASARABIA-Corespondență în legătură cu "inscripțiunile rusești de pe zidurile bisericilor sau instituțiilor publice" din provincia Basarabia; semnatari: guvernator Gh. Gociman, V. Brătulescu.	1926 - 1942	3	
778.	BASARABIA-Cazaci, jud. Cetatea Albă-biserică veche-corespondență propunere dărâmare.	1943	1	
779.	BASARABIA-Cetatea Albă-biserica Sf. Ioan cel Nou -cerere subvenție ptr. reparare capelă, adresă chemare în fața instanței a preotului St. Fotescu care a "reparat" pictura (fără aprobare C.M.I.), distrugând-o; semnatari: H. Teodoru, Șt. Balș, Șt. Ciobanu. Min. Cultelor și Artelor.	1937 - 1938	18	
780.	BASARABIA-Noul Caragaci, jud. Cetatea Albă-biserică veche-cerere dărâmare, se aprobă după ce va fi fotografiată și i se va face inventarul; semnatari: Șt. Ciobanu (președinte C.M.I.-Basarabia).	1930	4	
781.	BASARABIA-Cetatea Albă-biserica Înălțarea Domnului-corespondență, cerere de a se restaura și naționaliza, propunere denumire "Catedrala Eroilor Neamului", deviz reparații; •			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	semnatori: prefect Berescu, Consiliul parohial.	1936 - 1937	26	
782.	BASARABIA-jud. Ismail-raport privind obiecte de artă bizantină din județ și prevenirea înstrăinării; semnatori: N. Iorga, Șt. Balș	1938 - 1944	6	de- te- rio- ra- te
783.	BASARABIA-Cetatea Albă-muzeul de antichități-descoperirea unui tezaur bizantin la cetate, proiect de buget; semnatori: N. Iorga, V. Brătulescu, Șt. Ciobanu.	1937 - 1948	12	
784.	BASARABIA-Dunărea, jud. Cetatea Albă-monumentul țarului Alexandru al III-lea-correspondență demolare.	1939	4	
785.	BASARABIA-Cetatea Albă-muzeul de antichități-cerere de naturalizare a lui Vladimir Sahnazarov (conservatorul muzeului).	1926 - 1939	4	
786.	BASARABIA-Cetatea Albă-cetatea lui Ștefan cel Mare-cerere evacuare rezervoare de petrol din cetate, adrese ptr. refuzarea parcelării terenului, descoperire obiecte antice, propunere făcută lui N. Iorga de a inaugura muzeul, adrese jefuire muzeu, cerere pază la cetate; semnatori: P. Gore, V. Brătulescu, N. Iorga, Primăria municipiului.	1923 - 1939	115	
787.	BASARABIA-Ismail-cetatea-correspondență ptr. plantații în zonă; muzeul eparhial N. Iorga-inventar obiecte; semnatar: V. Brătulescu.	1938 - 1944	17	
788.	BASARABIA-Etulia, jud. Ismail-biserica Adormirea - deviz, antemăsurătoare și caiet sarcini ptr. restaurare; Reni-correspondență privind un beci în care s-ar afla o comoară rămasă la retragerea turcilor din Basarabia.	1933 - 1940	11	
789.	BASARABIA-Necrasovca Veche, jud. Ismail-obelisc ce măsoara meridianul 25°20'-fotografie și inscripție în latină; semnatar: N. Iorga.	1934	9	
790.	BASARABIA-Ismail-catedrala-adrese și referate despre propunere înlocuire inscripții slavone din interiorul bisericii, C.M.I. nu aprobă; biserica Sf. Dumitru-deviz și antemăsurătoare reparații tencuială și pictură, cerere desființare baldachin; semnatori: N. Iorga, H. Teodoru, Șt. Balș.	1935 - 1938	17	
791.	BASARABIA-Ismail-monumentul regelui Ferdinand-descriere inscripții, cerere ștergere parțială, C.M.I. nu aprobă; adrese în legătură cu traficul de icoane și obiecte religioase; semnatori: Șt. Ciobanu, pref. Turturescu.	1938	7	
792.	BASARABIA-Chilia Nouă-cetatea lui Ștefan cel Mare-adrese și referate despre oprire deteri-			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	orare ziduri, construire siloz în zonă, dărâmare de către bolșevici a unor ziduri din cetate; semnatori: N. Ghika-Budești, N. Iorga, H. Teodoru, V. Brătulescu.	1930 - 1942	55	
793.	BASARABIA-Chilia Nouă-biserica Sf. Nicolae, a lui Ștefan cel Mare-adrese și referate pentru construirea unei mori în zonă, C.M.I. refuză, deviz și antemăsurătoare ptr. restaurare; semnatori: prefectul I. Cosmovici, V. Brătulescu.	1936 - 1942	48	
794.	BASARABIA-Ciocălteni, jud. Orhei-biserica veche-descriere stare, cerere ajutor ptr. reparații, stricăciuni și profanare produse de ocupația bolșevică, C.M.I. nu acceptă dărâmarea ei; descoperirea unui buzduhan moldovenesc în Comova, descriere; printre semnatori: V. Brătulescu.	1938 - 1943	9	
795.	BASARABIA-Drepcăuți, jud. Hotin-biserica veche-adrese, cerere ajutor bănesc ptr. reparații.	1938	4	
796.	BASARABIA-Grușeva, jud. Lăpușna-biserica Adormirea-adrese și referate ptr. reparații; semnatar: Șt. Balș.	1939 - 1943	4	
797.	BASARABIA-Nimoreni, jud. Lăpușna-biserica Sf. Arhangheli-apel către C.M.I. ptr. reparații.	1932 - 1939	2	
798.	BASARABIA-Noua Suliță-biserica Sf. Gheorghe-protest al parohiei față de ridicarea unei case în apropiere de biserică.	1937 - 1938	7	
799.	BASARABIA-Nimerenca, jud. Soroca-biserica veche-istoric, stare, cerere ajutor bănesc ptr. reparații; semnatar: V. Brătulescu.	1943	5	
800.	BASARABIA-Enăchești, jud. Cahul-biserica-cerere ajutor ptr. reconstruire; Tortaul-biserica de lemn-cerere dărâmare ruină; m-reza Zabano-adrese ptr. reconstruire; semnatar: V. Brătulescu.	1927 - 1939	12	file de- te- rio- ra- te
801.	BASARABIA-Chișinău-catedrala-referat al arh. Ciupcea ptr. restaurare, deviz și antemăsurătoare restaurare, planșe-releveu; semnatori: Șt. Balș, H. Teodoru, P. Antonescu.	1941	41	
802.	BASARABIA-Chișinău-biserica Sf. Gheorghe-foto, deviz reparații, referate; semnatar: H. Teodoru	1942	14	
803.	BASARABIA-Chișinău-biserica Sf. Ilie-cerere subvenții ptr. reparații.	1940	1	
804.	BASARABIA-Chișinău-biserica Înălțarea Domnului-referate ptr. consolidare, proiect reparație radicală (deviz, antemăsurătoare, analiză prețuri); semnatori: V. Brătulescu, H. Teodoru.	1942	34	
805.	BASARABIA-Chișinău-biserica Nașterea Maicii Domnului (Mazarachi)-istoric, adrese,			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	referate ptr. consolid. deal și biserică, deviz, antemăsurătoare; semnatari: mitropolit Gurie, Șt. Balș, N. Ghika-Budești, N. Țiganco, asociația culturală "Astra Basarabiei".	1934 - 1935	15	
806.	BASARABIA-Chișinău-biserica și muzeul Soborul Vechi-adrese, referate, măsuri luate în urma vizitei mareșalului Antonescu; semnatari: V. Brătulescu, H. Teodoru.	1943	9	
807.	BASARABIA-Chișinău-muzeul regional-adrese, deteriorare patrimoniu.	1938 - 1943	5	
808.	BASARABIA-Ruhotin-biserica Nașterea Maicii Domnului-adrese și deviz reparații; semnatari: H. Teodoru.	1937 - 1938	7	
809.	BASARABIA-Hotin-cetatea-adrese, referate despre refacere, instituire pază militară, articol din ziarul "Universul" cu starea monumentului, deviz ptr. executare porți la intrare, pr. verbale recepție reparație capelă, cerere dată despre minaretul demolat, planșe cu porțile cetății; semnatari: N. Ghika-Budești, P. Gore, Șt. Ciobanu, Em. Costescu.	1922 - 1943	78	
810.	BASARABIA-Tighina-cetatea-adrese, referate, protejare, cu referiri la monumentul regelui Carol al XII-lea (al Suediei), din Varnița; semnatari: Șt. Ciobanu.	1925 - 1940	9	
811.	BASARABIA-schitul Rugi, jud. Soroca-adrese, referate, istoric, traducere inscripții, deviz, antemăsurătoare ptr. restaurare; semnatari: P. Gore, V. Drăghiceanu, N. Ghika-Budești, ministrul Cultelor și Artelor (C. Banu), Șt. Balș.	1922 - 1944	78	
812.	BASARABIA-Orhei-catedrala Sf. Dumitru (ctitor Vasile Lupu)-adrese, referate, deviz, antemăsurătoare ptr. rep. curente și contruire cafas, deviz-ofertă ptr. pictare interior, pr. verbal recepție lucrări; semnatari: N. Ghika-Budești, N.V. Țiganco, H. Teodoru, Em. Costescu, I. Mihail.	1930 - 1943	133	
813.	BASARABIA-cetatea Soroca-raport cercetare arheologică, obiecte găsite, cerere pază, executare nivelare în jurul cetății fără autorizație C.M.I., remarcarea unui val de pământ; semnatari: V. Drăghiceanu, Șt. Balș, H. Teodoru.	1928 - 1943	34	
814.	CACALEȚI, jud. Romanați-bisericile Sf. Dumitru, Intrarea în Biserică, Sf-ții Voievozi, Sf. Nicolae-chestionare.	1921	11	
815.	CACALEȚI, jud. Vlașca-biserica Sf. Nicolae-chestionar.	1921	2	
816.	CACARGIOV, com. Enigia, jud.			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	Const.-biserica Sf. Treime-chestionar.	1921	2	
817.	CACOTI, jud. Mehedinți-biserica Sf. Ioan Botezătorul-adrese despre anul construirii, foto.	1938	8	
818.	CACOTI, com. Isvorălu, jud. Mehedinți-biserica Sf. Ioan Botezătorul-chestionar; Manu-biserica Adormirea Maicii Domnului-chestionar; Isvorălu-biserică de lemn-chestionar, adrese, referate, deviz și planșă ptr. restaurare, descriere, cerere dărâmare ruină, C.M.I. nu acceptă; semnatari: H. Teodoru, V. Moiescu, I.L. Atanasescu.	1921 - 1943	53	
819.	CACOVA, com. Zmeurat, jud. Vâlcea-biserica Intrarea în Biserică-chestionar; biserică de lemn Sf-ții Ingeri-chestionar, deviz reparații; biserică de lemn Sf. Ioan-descriere stare ruină, propunere mutare la Vălenii de Munte.	1921 - 1930	32	
820.	CACOMEANCA, jud. Ialomița-biserica Sf-ții Împărați-chestionar.	1921	2	
821.	CALAFAT, jud. Dolj-biserica Adormirea Maicii Domnului-chestionar; biserică Sf. Nicolae-chestionar; monumentul Independenței, Carol. I-cerere reparații.	1921	10	
822.	CALOPĂRU, jud. Gorj-bisericile Sf. Ioan Botezătorul, Sf-ții Împărați, Sf. Dumitru-chestionare, adrese, referate, stare.	1921 - 1942	16	
823.	CALBOR, jud. Făgăraș-biserică ortodoxă-adrese și antemăsurătoare ptr. rep. acoperiș.	1938	3	
824.	CARAMANLĂ, jud. Caliacra-ruine biserică-cerere folosire piatră din ruine, C.M.I. nu acceptă.	1936	2	
825.	CALIACRA, jud. - Teche-geamia-deviz reparații, pr. verbale recepție lucrări; Caragealac-biserica Sf. Troiță - referate; semnatari: N. Ghika-Budești, Șt. Balș.	1921 - 1939	33	
826.	CALIACRA, jud. - Cadievo-biserică parohială-adrese ptr. reparații.	1938	3	
827.	CALIACRA, jud. - Alexandria-biserică de lemn; Arduli-biserica Sf. Treime; Artmagea-biserica Sf-ții Chiril și Metodie; Armutei-biserica Sf. Dumitru; Balcic-bisericile Sf. Gheorghe și Sf. Nicolae; Bazargic-biserica Sf. Gheorghe; Bazaurt Mic-biserica Alex. Nevski; Cadido-biserica Sf-ții Arhangheli; Cairo-biserica Înălțarea Domnului; Duran-biserica Sf. Gheorghe; Carpacea-biserica Sf. Chiril și Metodie; Carpelit-biserica Sf. Treime; chestionare.	1921	36	
828.	CALIACRA, jud. - Cuidjiu-biserica Sf. Gheorghe; Conac-biserica Sf. Vasile; Cavarina-biserica Sf. Gheorghe; Curt Bunar-biserica			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	Adormirea Maicii Domnului; Carasular-biserica Cuv. Paraschiva; Carali-biserica Sf. Nicolae; Claușchiol-biserica Înălțarea Domnului; Echiscea-biserica Sf. Maria; Ezilei-biserica Sf. Dumitru; Garagalae-biserica Sf. Troiță; Ghelengic-biserica Sf-ții Arhangheli; Ghiaur Suinciuc-biserica Sf-ții Apostoli: chestionare.	1921	37	
829.	CALIACRA, jud. - Gurcova-biserica Sf. Dumitru; Ialiciurman-biserica Sf. Dumitru; Musubei-biserica Adormirea Maicii Domnului; Poetaroa-biserica Sf. Ioan Teologul; Sabla-biserica Sf. Haralambie; Semiz Ali-biserica Înălțarea Domnului; Spasova-biserica Înălțarea Domnului; Suiciuc-biserica Adormirea Maicii Domnului; Teche-biserica Adormirea Maicii Domnului; Velifac-biserica Sf. Nicolae; Vladimirova-biserica Sf-ții Arhangheli: chestionare.	1921	31	
830.	CALIACRA-ruinele de la Capul Caliacra-adrese, descoperirea fundației unei bazilici, referat ptr. săpături arheologice; semnat: St. Balș.	1938	9	
831.	CALICA, com. Sarighiol, jud. Tulcea-biserica Nașterea Maicii Domnului; Sarighiol-biserica Acoperământul Maicii Domnului: chestionare.	1921	6	
832.	CALOPĂRU, jud. Dolj-biserica Sf. Ilie; Panaghia-biserica Nașterea Maicii Domnului: chestionare.	1921	5	
833.	CALU-IAPA, jud. Neamț-muzeu comunal-pr. verbal și inventar obiecte.	1935	3	
834.	CALVINI, jud. Buzău-biserica Sf. Nicolae-chestionar, adrese, referate, norme ptr. restaurare, deviz restaurare pictură, pr. verbale recepție lucrări, relevu, de V. Moisescu; Bâscenii de Jos-biserica de lemn; Bâscenii de Sus-biserica Sf-ții Voievozi: chestionare; semnatari: H. Teodoru, I. Mihail.	1921 - 1949	86	
835.	CALZA, jud. Tulcea-biserica Adormirea Maicii Domnului; Rachamn-biserica parohială: chestionare.	1921	7	
836.	CAMBER, jud. Tulcea-biserica Sf. Ilie; Armutlia-biserica Sf-ții Voievozi; Satu Nou-biserica Cuv. Paraschiva: chestionare.	1921	11	
837.	CAMLABUGEAC, jud. Tulcea-biserica Sf-ții Voievozi: chestionar.	1921	2	
838.	CAMARA, jud. Const.-biserica Sf. Gheorghe-chestionar.	1921	2	
839.	CAPU DEALULUI, com. Brănești, jud. Gorj-biserica Sf. Nicolae; Brănești-biserica Sf. Nicolae: chestionare.	1921	6	

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
840.	CARACAL, jud. Romanat-bisericile Sf. Andrei, Buna Vestire, Sf. Ilie, Sf. Nicolae, Sf. Treime, Sf. Vasile: chestionare.	1921	13	
841.	CARACAL, jud. Romanat-biserica Adormirea Maicii Domnului-chestionar, adrese despre donații ptr. biserică.	1921 - 1941	11	
842.	CARACAL, jud. Romanat-biserica Sf. Ioan Botezătorul-chestionar, deviz reparații.	1921 - 1941	7	
843.	CARACAL, jud. Romanat-biserica Toți Sfinții-chestionar, planșe-relevee, proiect restaurare; semnatari: H. Teodoru, I.L. Atanasescu.	1921 - 1940	28	
844.	CARACAL, jud. Romanat-biserica domnească Intrarea în Biserica-chestionare, adrese, referate despre stare, conflict ptr. terenul din zonă, plan de situație, dreptul de proprietate asupra terenului.	1921 - 1941	40	
845.	CARACAL, jud. Romanat-casa lăncu Jianu-correspondență ptr. nedemolare, schiță.	1950 - 1951	11	
846.	CARACAL, jud. Romanat-muzeul liceului Ioniță Asan-adrese despre un sarcofag roman găsit în localitatea Vădăstrița.	1938	4	
847.	CARACICULA, jud. Const.-biserica Sf. Nicolae:chestionar.	1921	2	
848.	CARAGELE, jud. Buzău-biserica Sf-ții Voievozi-chestionar.	1921	3	
849.	CARAMANGHIOL, jud. Tulcea-biserica Sf. Gheorghe-chestionar.	1921	2	
850.	CARAMURAT, jud. Const.-biserica Sf. Gheorghe-chestionar.	1921	2	
851.	CARANSEBES, jud. Caraș Severin-biserica veche de lemn-Curtea-corespondență despre degradare.	1941 - 1942	3	
852.	CARANSEBES, jud. Caraș Severin-monumentul împăratului Francisc Iosif I-raport despre demolare.	1920	6	
853.	CARANSEBES, jud. Caraș Severin-muzeul eparhial-inventar (printre obiecte-stema veche a orașului).	1938	2	
854.	CARAORMAN, jud. Tulcea-biserica de lemn Sf. Dumitru-chestionar.	1921	2	
855.	CARAUULA, jud. Dolj-biserica Sf. Nicolae-chestionar.	1921	2	
856.	CARAVANEȚI, jud. Teleorman-biserica parohială-chestionar.	1921	3	
857.	CARCALIU, jud. Tulcea-biserica Sf-ții Voievozi-chestionar.	1921	2	
858.	CARPENU, jud. Dolj-biserica de lemn Sf. Ioan Botezătorul; Cărapăncești-biserica de lemn Sf. Nicolae; Geblești-biserica Sf. Ioan Botezătorul: chestionare.	1921	6	
859.	CARMEN SILVA (azi Eforie Sud), jud. Const.-muzeu-adrese despre obiecte antice din Techirghiol, furturi din muzeu; semnatari: N. Iorga, V. Brătulescu.	1934 - 1945	9	
860.	CARTIU, com. Turcinești, jud. Gorj-			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	bisericile Sf-ții Apostoli și Adormirea Maicii Domnului: chestionar.	1921	4	
861.	CARVANU, jud. Const. -casă de rugăciuni-chestionar.	1921	2	
862.	CASA VECHE, jud. Olt-biserica Sf. Nicolae-chestionar.	1921	2	
863.	CASAPCHIOI, jud. Const.-biserica Sf-ții Voievozi-chestionar.	1921	2	
864.	CASIMCEA, jud. Tulcea-biserica Sf. Dimitrie-chestionar.	1921	2	
865.	CASIN, jud. Bacău-biserica Adormirea Maicii Domnului-chestionar, caiet de sarcini, deviz ptr. consolid. restaurare după cutremur; biserica Sf. Dimitrie și biserica de lemn-chestionare; Curița-biserica de lemn Sf. Nicolae-chestionare; semnatari: H. Teodoru, Șt. Balș.	1921 - 1943	62	
866.	CASIN, jud. Bacău-biserica Sf-ții Voievozi a fostei m-ri Cașin-adrese, referate, deviz, antemăsurătoare restaur. școală veche, biserica, turn clopotniță, date despre incendiul din 1920, pr. verbale recepție lucrări; semnatari: N. Ghika-Budești, St. Becu, Gh. Sterian.	1920 - 1928	185	
867.	CASIN, jud. Bacău-biserica Sf-ții Voievozi a fostei m-ri Cașin-adrese, referate ptr. executare mobilier și catapeteasmă, antemăsurătoare, deviz, schița turn clopotniță, deviz, antemăsurătoare consolidare biserică după cutremurul din 1940; semnatari: Gh. Sterian, Șt. Becu, N. Ghika-Budești, H., Teodoru, Șt. Balș.	1929 - 1944	272	
868.	CATALOI, jud. Const.-biserica Nașterea Maicii Domnului-chestionar.	1921	3	
869.	CATANELE, jud. Dolj-bisericile Sf. Dumitru, Cuv. Paraschiva, Sf. Nicolae-chestionare.	1921	9	
870.	CAUGAGIA, jud. Const.-biserica Sf-ții Voievozi-chestionar.	1921	2	
871.	CAULIA, jud. Const.-biserica Sf-ții Voievozi-chestionar.	1921	2	
872.	CAVACLAR, jud. Const.-biserica Sf. Dimitrie-chestionar.	1921	2	
873.	CAVARGIC, com. Pazarlia, jud. Const.-biserica Sf. Dimitrie; Pazarlia-biserica Sf-ții Împărați-chestionare.	1921	4	
874.	CAZACI, jud. Dâmbovița-biserica Adormirea Maicii Domnului-chestionar; Nucet-biserica Sf. Nicolae-chestionar; Nucet-biserica Sf. Gheorghe a fostei mănăstiri-estimări pagube produse de armatele germano-ungare în primul război mondial, deviz reparații biserică, adrese, referate despre slaba calitate a lucrărilor, caiet sarcini ptr. restaurare pictură; semnatari: Șt. Becu, I. Mihail, Em. Costescu.	1921 - 1947	66	

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
875.	CAZASU, jud. Brăila-biserica Sf-ții Voievozi-chestionar.	1921	2	
876.	CĂBEȘTI, jud. Tutova-bisericile Sf. Nicolae, Intrarea în Biserica, Sf-ții Voievozi-chestionare și corespondență.	1921 - 1923	10	
877.	CĂCIULAȚI, jud. Ilfov-bisericile Adormirea Maicii Domnului și Sf. Nicolae-chestionare.	1921	11	
878.	CĂCIULAȚI, jud. Ilfov-palatul Alex. Ghica Vodă-adrese, referate, descriere distrugerii, încercări de expropriere, deteriorare parc, C.M.I. cere protejarea ansamblului conform legislației, situația juridică, Decretul Regal nr. 2023/1945, cu declararea palatului și parcului mon. istorice (mon. Of. nr. 148 din 4.07.1945), plan de situație, descriere ansamblu; semnatari: H. Teodoru, Al. Lapedatu, V. Brătulescu.	1943 - 1949	96	
879.	CĂCIULAȚI, jud. Ilfov-palatul Alex. Ghica Vodă-referate, adrese cu descriere stare, devastare făcută de localnici, antemăsurătoare, deviz restaurare, plan de situație, cereri insistente ale C.M.I. ptr. protejare, expulzarea proprietarului în 1948, rechiziționarea monumentului și bunurilor; semnatari: Al. Lapedatu, I. Mavrocordat, V. Brătulescu, H. Teodoru, C. Daicovicu.	1945 - 1949	136	
880.	CĂCIULĂTEȘTI, com. Dobrești, jud. Dolj-biserica Sf. Dumitru; Murta-biserica Intrarea în Biserică; Dobrești-biserica Cuv. Paraschiva: chestionar.	1921	15	
881.	CAIAN, jud. Cluj-biserică ortodoxă de lemn-corespondență.	1938	3	
882.	CĂLĂRAȘI, jud. Dolj-biserica Adormirea Maicii Domnului-chestionar, deviz restaur., recepție lucrări.	1920 - 1933	17	
883.	CĂLĂRAȘI, jud. Ialomița-bisericile Sf-ții Împărați, Sf. Nicolae-Măgureni, Sf. Nicolae, Sf. Treime; Mircea Vodă-biserica Sf. Nicolae: chestionar și corespondență.	1921 - 1922	24	
884.	CĂLDĂRARU, jud. Teleorman-bisericile Sf. Gheorghe și Sf. Nicolae-chestionare.	1921	8	
885.	CĂLDĂREȘTI, jud. Buzău-biserica Sf. Nicolae-chestionar.	1921	2	
886.	CĂLDĂRUȘANI, jud. Ilfov-mănăstirea Căldărușani-chestionar, adrese, referate, proiect restaurare biserică și turn clopotniță (cu planșe), deviz montare ușă altar, pr. vb. recepție lucrări, adrese despre urmări incendiu din 1945, deviz refacere acoperiș clădiri incintă, deviz rep. curente clădiri aripa dreaptă; semnatari: H. Teodoru, St. Becu, Șt. Balș, Al. Lapedatu.	1914 - 1952	200	

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	Vlașca-bis. Sf. Nicolae; Flămânda-bis. Cuv. Paraschiva: chestionare și corespondență.	1921 - 1940	6	
907.	CĂLUIU, jud. Romanți-bis. Sf-ții Voievozi-chestionar.	1921	5	
908.	CĂLUIU, jud. Romanți-mănăstirea Căluu (cu bis. Sf. Nicolae)-chestionar, descriere stare, deviz reparații curente (1922), referat despre stare pictură, deviz restaurare arh. și pictură (1933), deviz acoperire biserică cu olane (1941), acte financiare, cu timbre, adrese despre deshumarea osemintelor fraților Buzești, din curte, și înhumarea în interiorul bisericii, deviz consolidare biserică (1941), plan-relevu, proiect de ușă la biserică (1946), deviz restaurare învelitoare (1949); semnatari: Al. Referendaru, V. Brătulescu, N. Iorga, N. Ghika-Budești, H. Teodoru, I.L. Atanasescu.	1921 - 1949	143	
909.	CĂMINEASCA, jud. Vlașca-bis. Sf. Nicolae-chestionar.	1921	3	
910.	CĂNTIȘENII BURCHIL, com. Negri, jud. Roman-bis. de lemn Sf. Nicolae; Negușeni-bis. de lemn Sf-ții Voievozi; Drăgești-bis. de lemn Sf-ții Voievozi; Brad-bis. de lemn: chestionare; Călinești-bis. Sf. Nicolae-chestionare, corespondență, deviz reparații.	1921 - 1941	50	
911.	CĂPĂT, jud. Timiș-Torontal-biserică de lemn-corespondență stare de degradare.	1926 - 1943	9	
912.	CĂPRENI, jud. Dolj-bis. Cuv. Paraschiva, Sf. Nicolae, Sf. Dimitrie, Nașterea Maicii Domnului: chestionare.	1921	11	
913.	CĂPUȘNENI, com. Orgoști, jud. Tulova-bis. de lemn Sf. Nicolae; Buda-bis. de lemn Sf. Nicolae; Orgoști-bis. de lemn Adormirea Maicii Domnului: chestionare și corespondență.	1921 - 1925	11	
914.	CĂRACIU, jud. Huned.-bis. de lemn-corespondență.	1938	2	
915.	CĂRBUNEȘTI, jud. Prahova-bis. Sf. Nicolae-chestionar.	1921	2	
916.	CĂSCIOARELE, jud. Ilfov-bis. Sf. Nicolae-chestionar; Găiseni-fostul schit Găiseni-descriere degradare, deviz restaurare; semnatari: H. Teodoru, V. Moisescu.	1921 - 1953	53	
917.	CĂSCIOARELE, jud. Vlașca-bis. Intrarea în Biserică-chestionar, referat despre pictură, deviz restaur. arh. și pictură, caiet de sarcini, corespondență; semnatari: I. Mihail, N. Ghika-Budești, Em. Costescu.	1921 - 1944	50	
918.	CĂȘEI, jud. Someș-castrul roman-adrese despre cercetări arheologice, expropriere teren, plan de situație; semnatari:			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	C. Daicoviciu, Al. Lapedatu, I. Andrieșescu.	1929 - 1930	21	
919.	CĂTINA, jud. Buzău-bis. Sf. Dimitrie; Corbu-bis. Sf. Nicolae; Valea Căținei-bis. Intrarea în Biserică: chestionare.	1921	10	
920.	CĂTRUNEȘTI, jud. Ilfov-bis. Adormirea Maicii Domnului-chestionar.	1921	2	
921.	CĂTUNELE, jud. Mehedinți-bisericile Adormirea Maicii Domnului și Nașterea Maicii Domnului-chestionare.	1921	5	
922.	CĂTUNEȘTI, jud. Ilfov-bis. Adormirea Maicii Domnului; Surlari-bis. Adormirea Maicii Domnului; Măineasca-bis. parohială: chestionare și deviz reparații.	1921 - 1927	16	
923.	CĂTUNU, jud. Dâmbovița-bis. Sf. Nicolae; Hodărăști-bisericile Sf. Ioan Botezătorul și Adormirea Maicii Domnului: chestionare.	1921	9	
924.	CĂȚĂLEȘTI, com. Șerbești, jud. Bacău-bis. Sf. Vasile; Peletucii de Sus-bis. Sf. Ioan; Schimeni-bis. Sf. Nicolae: chestionare și corespondență.	1921 - 1939	18	
925.	CĂȚCAU, jud. Someș-biserică ortodoxă-cerere materiale ptr. construire.	1938	2	
926.	CĂZĂNEȘTI, com. Ciutești, jud. Argeș-bis. Cuv. Paraschiva-chestionar și corespondență.	1921 - 1922	8	
927.	CĂZĂNEȘTI, jud. Ialomița-bis. Sf. Nicolae-chestionar.	1921	3	
928.	CĂZĂNEȘTI, jud. Mehedinți-bisericile Sf. Nicolae, Intrarea în Biserică: chestionare și corespondență.	1921 - 1938	16	
929.	CĂZĂNEȘTI, com. Cucuiești, jud. Olt-bis. de lemn Sf. Nicolae-chestionar.	1921	2	
930.	CĂZĂNEȘTI, com. Bârsești, jud. Vâlcea-biserică Sf. Dimitrie și Sf. Gheorghe-chestionar, descriere pictură, date (1488), deviz consolidare și restaurare pictură; semnatari: I. Mihail, Al. Referendaru.	1921 - 1934	27	
931.	CEACĂRU, jud. Brăila-bisericile Sf. Nicolae și Sf-ții Împărați: chestionare.	1921	4	
932.	CEAMURLIA DE SUS, jud. Tulcea-bis. Sf. Gheorghe; Camena-bis. Sf. Mina: chestionare.	1921	14	
933.	CEARANGU, com. Drincea, jud. Mehedinți-biserică Sf-ții Voievozi; Drincea-bis. Sf. Nicolae: chestionare.	1921	4	
934.	CEATĂLCIȘA, com. Lascăr Catargi, jud. Tulcea-bis. de lemn Sf. Nicolae-chestionar.	1921	2	
935.	CEAURU, jud. Gorj-bis. Sf-ții Arhangheli-corespondență, adrese despre incendiul din 1944.	1921 - 1944	3	
936.	CEGANI, jud. Ialomița-bis. Cuv. Paraschiva-chestionar.	1921	3	

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
937.	CELAR, jud. Romanatî-bis. Sf. Nicolae - chestionar, corespondență, descriere, deviz restaurare; bis. Intrarea în Biserică - chestionar; semnatori: N. Ghika-Budești, I.L. Atanasescu.	1921 - 1933	25	
938.	CELEIU, jud. Gorj-bis. de lemn Cuv. Paraschiva; Racoți-bis. de lemn Sf. Nicolae; Costeni-bis. Sf. Nicolae; chestionare.	1921	11	
939.	CELEIU, jud. Romanatî-bis. Sf. Nicolae; Vârtoș-bis. Adormirea Maicii Domnului; chestionare	1921	3	
940.	CELEIU, jud. Romanatî-cetatea romană - corespondență, pr. verbal ptr. descoperirea a 19 monede vechi; semnatori: V. Brătulescu, Min. de Interne.	1920 - 1943	5	
941.	CELNATA, com. Husnicioara, jud. Mehedinți-bis. de lemn Sf. Ioan Botezătorul - chestionar, descriere stare și bunuri mutate în biserica nouă; semnat: Al. Bărcăcilă.	1921 - 1933	8	
942.	CEPARI, jud. Argeș - bis. Înălțarea Domnului - chestionar, corespondență, borderou cu cheltuieli pentru reparații, recepție lucrări, deviz reparații; Negoșul-bis. Intrarea în Biserică - chestionar; semnatori: Al. Referendaru, Em. Costescu, V. Moiescu.	1921 - 1952	107	
943.	CEPARI, jud. Romanatî - bis. Intrarea în Biserică - chestionar, cerere a episcopiei ptr. dărmare, CMI nu aprobă, se cer releveu și fotografii; bis. Sf. Treime - chestionar, deviz pictură din nou, condiții speciale pentru restaurare soclu exterior; semnatori: H. Teodoru, Em. Costescu. Gr. Ionescu.	1921 - 1949	23	
944.	CEPLEA, com. Broșteni, jud. Gorj - bis. Sf. Nicolae; Broșteni - bis. Sf. Nicolae și Sf. Alexandru; chestionare și corespondență.	1921 - 1947	15	
945.	CEPTURA, jud. Prahova - biserica Intrarea în Biserică și Sf-ții Împărați - chestionar, descriere stare de ruină; Valea Gardului - biserica Adormirea Maicii Domnului - chestionar; Șoimescu - biserica de lemn - chestionar; Rotari - biserica Adormirea Maicii Domnului - chestionar.	1921 - 1952	20	
946.	CERAȘU, jud. Prahova - biserica Sf. Nicolae; Slanu - bis. Sf-ții Împărați; chestionare.	1921	4	
947.	CERAT, jud. Dolj - biserica Cuv. Paraschiva - chestionar și deviz reparații.	1921	5	
948.	CERAT, jud. Dolj - biserica Sf. Ioan Gură de Aur - corespondență, deviz reparații și releveu.	1951	11	
949.	CERBAL, jud. Hunedoara - biserica veche de lemn - cerere de demolare ruine.	1943	1	

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
950.	CERBU, jud. Argeș - biserica Cuv. Paraschiva - chestionar și corespondență.	1921	5	
951.	CERBURENI, jud. Argeș - biserica Cuv. Paraschiva; Bărbălești - biserica de lemn Sf. Ion Botezătorul; Barovirești - biserica de lemn Sf-ții Îngeri; Valea Iașului - biserica Adormirea Maicii Domnului; chestionare.	1921	16	
952.	CERCEI, com. Dobrești, jud. Muscel - biserica Adormirea Maicii Domnului; Furești - biserica Cuv. Paraschiva; Dobrești - biserica Înălțarea Domnului; chestionare.	1921	7	
953.	CERNA, jud. Tulcea, biserica Sf-ții Voievozi - chestionar	1921	4	
954.	CERNAIA, jud. Mehedinți - biserica Sf. Nicolae - chestionar, corespondență, deviz reparații.	1921 - 1935	22	
955.	CERNAVODĂ, jud. Constanța - templul roman - adrese pentru întreținere și împrejmuire (1939); biserica Sf-ții Împărați - chestionar, sesizare privind devastare în timpul primului război mondial.	1921 - 1939	7	
956.	CERNĂTEȘTI, jud. Buzău - biserica de lemn Sf-ții Voievozi; Săpoca - biserica de lemn Sf. Nicolae; Zărnești - biserica de lemn Sf-ții Împărați; chestionare.	1921	6	
957.	CERNĂTEȘTI, jud. Dolj, biserica Sf. Nicolae; Tiu - bis. Sf. Nicolae; chestionare și corespondență.	1921 - 1929	7	
958.	CERNAUCA, jud. Cernăuți - biserica Hurmuzăcheștilor - corespondență și plan situație; semnat: H. Teodoru.	1939	4	
959.	CERNAUȚI, Bucovina - biserica de lemn - corespondență și deviz restaurare; semnat: H. Teodoru.	1942 - 1943	6	
960.	CERNAUȚI, Bucovina - muzeul Bucovinei (din 1946, mutat la Suceava) - corespondență, referate despre capitele sculptate găsite la mănăstirea Horoceia, program activitate, buget de cheltuieli, raport activitate în 1947, găsirea unor pietre cu inscripții în jurul bis. Sf. Dumitru din Suceava; semnatori: V. Brătulescu, H. Teodoru.	1937 - 1947	28	
961.	CERNELELE, jud. Dolj - biserica Sf-ții Împărați - chestionar și corespondență; Troaca - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921 - 1935	12	
962.	CERNETI, jud. Mehedinți - bis. Sf. Treime - chestionar, descriere stare deplorabilă, deviz reparații; bis. Adormirea Maicii Domnului - deviz reparații și întreținere (cu planșe), corespondență; semnat: N. Ghika-Budești, Em. Costescu.	1921 - 1951	31	
963.	CERNETI, jud. Mehedinți - cula Tudor Vladimirescu - corespondență.			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	dență, propunere pentru folosire ca muzeu.	1935	3	
964.	CERNICA, jud. Ilfov - mănăstirea Cernica - chestionar, corespondență, adresă despre restaurare pictură paraclis fără aviz CMI, oferte pentru restaurare bis. Sf. Nicolae, deviz reparații și consolidare bis. Sf. Nicolae (1928-1931), proces verbal de degradări în urma cutremului (1940), deviz consolidare bis. Sf. Nicolae și clopotniță; Tânganubis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar; semnatari: I. Mihail, S. Becu, V. Brătulescu, starețul Zosima, Em. Costescu, H. Teodoru.	1921 - 1949	107	
965.	CERȘANELE, jud. Argeș - biserica Duminica Tuturor Sfinților - corespondență.	1921	2	
966.	CERȚEȘTI, jud. Tutova - bisericele Sf. Gh. și Adormirea Maicii Domnului - chestionare.	1921	6	file degradate
967.	CERVENIA, jud. Teleorman - biserica Sf. Nicolae - chestionar.	1921	2	
968.	CETATEA, jud. Dolj - biserica Sf. Gheorghe - chestionar și corespondență.	1921	10	
969.	CETAȚENI, jud. Muscel - bisericele Sf. Teodor Tiron și Intrarea în Biserică - chestionare.	1921	4	
970.	CETAȚENI, jud. Muscel - schitul Negru Vodă - corespondență, descriere stare; deviz reparații (1930-1931); deviz consolidare dare stâncă (1944), condiții speciale, deviz reparații curente (1946), schițe și plan de situație; semnatari: Em. Costescu, V. Drăghiceanu, H. Teodoru, V. Brătulescu.	1915 - 1947	66	
971.	CETAȚUIA, com. Nadișa, jud. Bacău - biserica Sf. Nicolae, Nadișa - biserica de lemn Sf. Nicolae; Pietricica - biserica de lemn Adormirea Maicii Domnului, Răchițiș - biserica de lemn Sf. Dumitru; Stungari - biserica de lemn Sf-ții Voievozi: chestionare.	1921	10	
972.	CEUAȘUL DE CÂMPIE, jud. Mureș - bis. de lemn - corespondență.	1949	4	
973.	CEZIENI, jud. Romanți - biserica Sf. Dumitru - chestionar, descriere inscripție: Frâsinet - biserica Sf. Nicolae, chestionar.	1921	6	
974.	CHEIA, com. Moeciu, jud. Brașov - biserica Adormirea Maicii Domnului - istoric și relevu.	1939	25	
975.	CHEIA, jud. Prahova - biserica Sf. Treime - chestionar, cerere subvenționare pentru reparații.	1921 - 1938	7	
976.	CHEIA, jud. Vâlcea - schitul lezer (cu biserica Intrarea în Biserică) - corespondență, chestionar, referat cu descriere, deviz restaurare (1946); schitul Pahomie (ruine) - corespondență, cerere cercetare, stare; bis. Sf-ții Voievozi - chestionar, corespondență, deviz întreținere			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	și consolidare, caiet de sarcini pentru restaurare pictură; semnatari: P. Demetrescu, N. Ghika-Budești, I. L. Atanasescu, St. Balș, I. Mihail.	1921-1946	60	
977.	CHERESIG, jud. Bihor - turn de apărare (sec. XV) - corespondență despre degradare.	1929	5	
978.	CHETREȘTI, jud. Vaslui - biserica Buna Vestire (Delești) - chestionar, corespondență, deviz reparații; Rădulești - biserica de lemn Sf. Gheorghe - chestionar; semnatari: V. Brătulescu, St. Balș, V. Moiescu.	1921 - 1946	25	
979.	CHIAJNA, jud. Ilfov - Sf. Nicolae; Dudu - biserica Sf. Gheorghe; Budeni - biserica Sf-ții 40 de Mucenici - chestionar, corespondență, cu referiri la ruinele bisericii Giuleasca; semnatari: V. Moiescu.	1921 - 1944	14	
980.	CHICHINETU, jud. Brăila - biserica Înălțarea Domnului - chestionar	1921	3	
981.	CHILIA, jud. Olt - biserica Adormirea Maicii Domnului și Sf. Nicolae; Ciorăca - biserica Cuv. Paraschiva: chestionare.	1921	8	
982.	CHILIA, com. Oțeșani, jud. Vâlcea - biserica de lemn Sf-ții Ingeri; Muret - biserica Sf-ții Ingeri; Durtă - bis. Buna Vestire: chestionare, corespondență.	1921 - 1938	23	
983.	CHILIA VECHE, jud. Tulcea - biserica de lemn Sf-ții Voievozi - chestionar.	1921	2	
984.	CHILII DE SUS, com. Mireni, jud. Tutova - biserica Adormirea Maicii Domnului; Chileni de Jos - biserica de lemn Adormirea Maicii Domnului; chestionare.	1921	4	
985.	CHILILE, jud. Roman - biserica Adormirea Maicii Domnului, Bucium - biserica Sf. Nicolae: chestionare.	1921	5	
986.	CHINCIȘ, jud. Tâmbava Mică - biserică de lemn - adrese, cerere materiale pentru reparații.	1938	5	
987.	CHIRNOGI, jud. Ilfov - biserica Sf. Nicolae: Stupinele - biserica Adormirea Maicii Domnului și capela din cimitir: chestionare.	1921	7	
988.	CHIOAIA, com. Telejna, jud. Vaslui - conacul și parcul Elena Cuza - corespondență pentru clasare mon. istoric, descriere, articole din presă, 2 planșe; semnatari: Al. Lapedatu, H. Teodoru, Min. Culturii Naționale și al. Cultelor - N. Russo Crutzesco.	1942	30	
989.	CHIOARA, jud. Ialomița - biserica Sf. Nicolae - chestionar, corespondență, demolare.	1921 - 1924	8	
990.	CHIOJDEANCA, jud. Prahova - biserica de lemn Cuvioasa Paraschiva - chestionar, relevu, deviz reparații, caiet de sarcini (tipizat), deviz restaurare pictură;			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	Nucet - biserica de lemn Sf. Dumitru - chestionar, deviz reparații, releveu; Trenu - bis. Cuv.Paraschiva - chestionar; semnatori: V.Moiesescu, S.Becu, V.Brătulescu, I.Mihail.	1943	90	
991.	CHIOJDENI, jud. Rm.Sărat - biserica de lemn Sf-ții Voievozi - chestionar.	1921	3	
992.	CHIOJDU, jud. Buzău - biserica Sf-ții Împărați; Poințele - biserica de lemn Sf-ții Arhangheli: chestionare.	1921	4	
993.	CHIORCEȘMEA, jud. Constanța - bis. Sf. Gheorghe; Tașpunar - biserica Sf. Ilie: chestionare.	1921	4	
994.	CHIOSTEL, jud. Constanța - biserica Adormirea Maicii Domnului - chestionar.	1921	2	
995.	CHIPEREȘTI, com. Țuțora, jud. Iași - biserica de lemn Sf. Nicolae; Opișeni - biserica Sf-ții Voievozi: chestionare.	1921	5	
996.	CHIRAGI, jud. Constanța - biserica Adormirea Maicii Domnului - chestionar.	1921	2	
997.	CHIRALEȘ, jud. Năsăud - biserica - cerere strămutare în Sf. Gheorghe, jud. Trei Scaune, CMI aprobă: semnatori: N.Iorga, V.Brătulescu	1940	1	
998.	CHIRIACU, jud. Vlașca - biserica Sf. Nicolae; Bev.-bis.Cuv. Paraschiva: chestionare.	1921	5	
999.	CHIROIU, jud. Ilfov - biserica Sf. Nicolae; Roșiori - biserica Adormirea Maicii Domnului: chestionare.	1921	7	
1000.	CHIȘCANI, jud. Brăila - biserica Cuv.Paraschiva; Lacu Sărat - biserica Sf. Ilie și Pantelimon: chestionare.	1921	5	
1001.	CHISELET, jud. Ilfov - biserica Adormirea Maicii Domnului - chestionar.	1921	2	
1002.	CHIȚORANI, com. Bucov, jud. Prahova - biserica Sf. Stelian - chestionar, corespondență, deviz, consolidare și reparații (1942), descriere, 3 foto înainte de consolidare, caiet sarcini pentru restaurare pictură, concluzii după restaurare; biserica de lemn Sf. Nicolae - chestionar; Bucov - biserica Sf. Treime - chestionar; semnatori: I.Mihail, Em.Costescu, Șt. Balș.	1921 - 1946	67	
1003.	CIAMURLIA DE JOS, jud. Constanța - biserica Adormirea Maicii Domnului; Gangajia - biserica Sf-ții Voievozi: chestionare.	1921	10	
1004.	CILIBIA, jud. Buzău - biserica de lemn Sf-ții Voievozi; Mânzu - biserica Sf. Ilie; Movila Oii - biserica Sf. Nicolae: chestionare.	1921	7	
1005.	CILIIENI, jud. Romanai - biserica Sf. Nicolae - chestionar.	1921	3	

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
1006.	CINCIȘ, jud. Hunedoara - biserica Pogorârea Sf. Duh - descriere, istoric, deviz consolidare și reparații urgente, descriere pictură, 3 planșe - releveu; semnatori: V.Moiesescu, V.Brătulescu.	1943 - 1952	42	
1007.	CIOARA-DOICEȘTI, jud. Brăila - biserica Sf. Treime - chestionar.	1921	2	
1008.	CIOARA-NEGRU VODĂ, jud. Brăila - biserica Sf. Nicolae - chestionar.	1921	2	
1009.	CIOARA, com. Malu, jud. Ialomița - biserica Sf. Nicolae; Malu - biserica Adormirea Maicii Domnului; Broșteni - biserica Sf. Nicolae - chestionare.	1921	7	file dete- rio- rate
1010.	CIOARA, jud. Teleorman - biserica Sf. Gheorghe, chestionar.	1921	3	
1011.	CIOBANI, com. Martalogi, jud. Argeș - biserica Sf. Nicolae și Cuv. Paraschiva - chestionar.	1921	4	
1012.	CIOBANU, jud. Constanța - biserica Sf. Ioan Teologul - chestionar.	1921	2	
1013.	CIOCANU, jud. Muscel - schitul Ciocanu - memoriu cu descriere și propuneri restaurare biserică, măsurători, 4 planșe cu releveu; semnator: H.Teodoru.	1944 - 1945	21	
1014.	CIOCANU, jud. Tutova - biserica Adormirea Maicii Domnului; Movileni - biserica Izvorul Tămăduirii: chestionare.	1921	7	file dete- rio- rate
1015.	CIOCANA, com. Moșoaia, jud. Argeș - biserica Sf. Nicolae; Curăturile - biserica Sf. Treime; Lăzărești - biserica Sf. Dumitru; Lunga - biserica Sf. Dumitru; Piscu Moșului - biserica Cuvioasa Paraschiva: chestionare.	1921	21	
1016.	CIOCĂNEȘTI, jud. Ialomița - biserica Sf. Nicolae - chestionar.	1921	4	
1017.	CIOCĂNEȘTI, jud. Ilfov - bis. Sf. Elisabeta; Ciocani - biserica Sf-ții Voievozi; Urziceana - biserica Sf. Nicolae: chestionare.	1921	8	
1018.	CIOCĂNEȘTI, jud. Ilfov - castelul și parcul Cantacuzino - corespondență, primăria comunei cere înlăturarea stemei familiei Ghica, CMI respinge cererea, degradări produse de locuitori, decret de clasare monument istoric, descriere, istoric, adresă despre naționalizare și deposdare de mobilier și obiecte de artă; semnatori: C. Daicoviciu, V.Brătulescu, V. Moiesescu, Ministerul Artelor și Informațiilor.	1948 - 1952	24	
1019.	CIOCĂNEȘTI, jud. Romanai - biserica Adormirea Maicii Domnului - chestionar și corespondență.	1921 - 1939	11	
1020.	CIOCEȘTI, jud. Teleorman - biserica Intrarea în Biserică - chestionare.	1921	3	

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
1021.	CIOCHINA, jud. Ialomița - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921	2	
1022.	CIOCILE, jud. Brăila - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar.	1921	3	
1023.	CIOFRÂNGENI, jud. Gorj - bis. Sf. Nicolae; Burluși - bis. Buna Vestire; Duculești - bis. S-ții Îngeri; Gibești bis. de lemn Intrarea în Biserică; Lacurile - bis. Sf. Dimitrie; Piatra - bis. de lemn Sf-ții Îngeri; Schitu Matei - bis. S-ții Voievozi: chestionare, corespondență.	1921 - 1933	44	
1024.	CIOHORANI, com. Miroslăvești, jud. Suceava - bis. Sf. Nicolae - chestionar; Mitești - bis. de lemn S-ții Voievozi - chestionar; Miroslăvești - bis. de lemn Cuv. Paraschiva - chestionar, corespondență, presupunerea că ar fi din timpul domniei lui Ștefan cel Mare; semnatari: P. Demetrescu, V. Brătulescu.	1921 - 1925	14	
1025.	CIOLANU PÂNGĂL, jud. Vlaşca - bis. Sf-ții Voievozi - chestionar.	1921	2	
1026.	CIOLĂNEȘTI, jud. Teleorman - bis. Sf. Nicolae - chestionar	1921	5	
1027.	CIOMAGI, com. Mânzălești, jud. Buzău - bis. de lemn Sf-ții Voievozi; Apostoni - bis. de lemn Sf-ții Voievozi: chestionare.	1921	4	
1028.	CIORANII DE SUS, jud. Prahova - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar; Cioranii de jos-bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar, deviz reparații, descriere, numeroase modificări; semnatari: H. Teodoru.	1921 - 1942	16	
1029.	CIORĂȘTI, com. Glodeni, jud. Gorj - bis. de lemn Sf. Gheorghe - chestionar; Băsnegi - bis. de lemn Cuvioasa Paraschiva - chestionar; Ohaba - bis. de lemn Sf. Nicolae - chestionar, corespondență, stare, propunere demolare și construire bis. nouă, proiect construire (cu 1 planșă); semnatari: Șt. Balș, Ministerul Cultelor.	1921 - 1947	38	
1030.	CIORĂȘTI, jud. Rm. Sărat - bis. Adormirea Maicii Domnului; Codrești - bis. de lemn Schimbarea la Față: chestionare.	1921	5	
1031.	CIORÂNCA, jud. Buzău - bisericile Cuv. Paraschiva și Sf-ții Împărați; Limpeziș - bis. Sf-ții Împărați: chestionare.	1921	7	
1032.	CIOROBORNI, jud. Mehedinți - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921	6	
1033.	CIOROBUC, jud. Neamț - ruinele bisericii fostului schit de pe muntele Ceahlău - corespondență, cu pecetea (ștampila) mănăstirii Durău la 1904.		1.	
1034.	CIOROGĂRLA, jud. Ilfov - mănăstirea Ciorogârla Samurcășești - corespondență, deviz restaurare pictură paraclis Sf. Ioan (1937), deviz reparații bis. Sf. Treime (1939), chestionar, adrese despre urmări cutremur, caiet de sarcini și deviz			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	restaur. tâmplă, proiect consolid. și reparații biserică, chilii, arhondaric, capelă (cu 4 planșe și 3 foto biserică - 1941), descriere arhitectură și pictură, sesizare dispariție pietre tombale, după restaurare: semnatari: Em. Costescu, I. Mihail, V. Moiescu, P. Antonescu, prefectul jud. Ilfov (Th. Ciurea), patriarhul Nicodim, Al. Tzigara-Samurcaș.	1921 - 1943	128	
1035.	CIOROIȘ, jud. Dolj - bis. Sf. Andrei; Cioroiu Nou - bis. Sf. Haralambie: chestionare.	1921	6	
1036.	CIOROIU, jud. Romanat - bis. Sf-ții Voievozi - chestionar, descriere, deviz reparații (1928), caiet sarcini ptr. reparații pictură (1938), recepție lucrări, deviz consolid.; bis. Sf-ții Împărați - chestionar; semnatari: I. L. Atanasescu, I. Mihail.	1921 - 1941	35	
1037.	CIOVĂRNAȘANI, jud. Mehedinți - bisericile de lemn Sf-ții Voievozi și Sf-ții Îngeri - chestionare și corespondență.	1921 - 1937	10	
1038.	CIREAȘOV, jud. Olt - bis. Sf-ții Voievozi - chestionar, corespondență, deviz reparații, cu 2 planșe (relevu, 1922); Pârliți - bis. Nașterea Maicii Domnului - chestionar.	1921 - 1922	34	
1039.	CIREȘU, com. Gruiu, jud. Argeș - bis. Adormirea Maicii Domnului; Siliștea - bis. Sf. Nicolae: chestionare.	1921	12	
1040.	CIREȘU, jud. Mehedinți - bis. de lemn Sf-ții Voievozi - chestionar; Jupânești - bis. de lemn Sf. Ioan Botezătorul - chestionar, corespondență, stare ruină; semnatari: Al. Bărcăcilă.	1921 - 1933	10	
1041.	CISLAU, jud. Buzău - bis. Nașterea Maicii Domnului - chestionar, corespondență, stare, referate, deviz reparații (1931), licitație ptr. obținere reparații, deviz reconstruire clopotniță (1939), deviz consolidare și reparații (1941), un relevu cu clopotnița; Buda-piatră de mormânt ptr. doamna Neaga - corespondență, deviz ptr. așezare în bis. parohială (1937); Gura Băsciei - bis. Sf. Nicolae - chestionar; Bărăști - bis. Cuv. Paraschiva - chestionar, deviz restaurare (1942); semnatari: episcop Ghenație, P. Demetrescu, V. Brătulescu, H. Teodoru, V. Moiescu.	1921 - 1942	115	
1042.	CISNĂDIE, jud. Sibiu - bis. evanghelică - corespondență, amenajări în zonă.	1947	3	
1043.	CIȘMELE, jud. Ismail - valul lui Traian - adrese despre plantații în zonă.	1939	3	
1044.	CIUCUROVA, jud. Tulcea - bis. Acoperământul Maicii Domnului - chestionar.	1921	2	
1045.	CIUGUZEL, jud. Alba - bis. de lemn - corespondență.	1927	2	

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
1046.	CIULNIȚA, jud. Ialomița - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921	2	
1047.	CIUMAȘI, jud. Bacău - bis. de lemn Sf. Nicolae; Ilieși - bis. de lemn Sf-ții Voievozi; Itești - bis. de lemn Sf-ții Voievozi: chestionare.	1921	6	
1048.	CIUMEȘTI, jud. Muscel - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar, corespondență, deviz reparații și restaurare pictură; Mărăcineni - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921 - 1936	20	
1049.	CIUMULEȘTI, jud. Suceava - bis. Cuv. Paraschiva; Cărnăzani - bis. Sf. Gheorghe: chestionare.	1921	2	
1050.	CIUNCI, com. Ghizdănești, jud. Roman - bis. Adormirea Maicii Domnului; Ghizdănești - bisericele Sf. Ioan și Sf-ții Voievozi; Lupănești - bis. Sf. Nicolae: chestionare.	1921	8	
1051.	CIUNGA, jud. Alba - bis. de lemn - corespondență, stare.	1939	7	
1052.	CIUNTEȘTI, jud. Bihor - bis. de lemn - corespondență, stare.	1931	2	
1053.	CIUPELE, jud. Dâmbovița - bis. Sf-ții Împărați - chestionar.	1921	2	
1054.	CIUPELNIȚA, jud. Prahova - bis. Adormirea maicii Domnului - chestionar; Trestienii de Jos - chestionar; Sicrita - bis. Sf. Nicolae - chestionar, corespondență despre stare (ruină).	1921 - 1944	11	
1055.	CIUPERCENI, com. Flămânda, jud. Teleorman - bis. Adormirea Maicii Domnului; Flămânda - bis. Sf. Gheorghe: chestionare.	1921	6	
1056.	CIUPERCENII NOI, jud. Dolj - bis. Sf. Gheorghe; Ciupercenii Vechi - bis. Sf. Gheorghe; Smârdan - bis. Sf. Ioan Botezătorul: chestionare.	1921	8	
1057.	CIURARI, jud. Teleorman - bis. Sf. Nicolae - chestionar	1921	3	
1058.	CIUREA, jud. Iași - bis. de lemn Sf. Nicolae; Piciorul Lupului - bis. Sf-ții Arhangheli; Poiana cu Cetate - bis. Sf. Nicolae; Slobozia bis. Sf. Nicolae: chestionare.	1921	9	
1059.	CIUREȘTI, jud. Tutova - bis. Sf. Nicolae - chestionar; bis. de lemn Sf-ții Voievozi - chestionar, descriere, deviz reparații.	1921 - 1939	18	file deteriorate
1060.	CIUTA, com. Măgura, jud. Buzău - bis. Intrarea în Biserică - chest., deviz, corespondență, restaurare.	1921 - 1952	12	
1061.	CIUTURA, jud. Dolj - bis. Sf-ții Voievozi - chestionar, corespondență, deviz restaurare; semnatari: I.L. Atanasescu, N. Ghika-Budești	1921 - 1938	26	
1062.	CIZER, jud. Bihor - bis. de lemn Tuturor Sfinților - corespondență, contribuția lui Horea la construirea bisericii, istoric.	1947	7	
1063.	CAINENI, jud. Argeș, Bis. Sf-ții Îngeri - chestionar, corespondență, deviz reparații (1946); bis. Sf. Nicolae - chestionar - deviz reparații			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	înelitoare; Greblești - capela eroilor Sf. Nicolae - chestionar, referat, descriere, deviz amenajare osuar, deviz restaurare (1944), notă ptr. executare mobilier, 1 planșă cu amenajare osuar; semnatari: V. Moisescu, H. Teodoru.	1921 - 1947	64	
1064.	CAINENI, jud. Gorj - bis. Schimbarea la Față - chestionar; bis. de lemn Sf. Nicolae - chestionar; Tetila - bis. de lemn Sf-ții Voievozi - chestionar, deviz reparații (1934); Curtișoara - bis. de lemn Sf. Nicolae - chestionar; bis. Sf. Ioan Botezătorul, zisă Cornoiu - chestionar, corespondență, deviz reparații, întreținere (1935); Sofrăceni - bis. de lemn Intrarea în Biserică - chestionar; semnatari: H. Teodoru, I.L. Atanasescu.	1921 - 1935	54	
1065.	CAINENI, jud. Rm. sărat - bis. Sf. Nicolae; Stăvărăști - bis. Sf-ții Voievozi: chestionare.	1921	4	
1066.	CAINENI, jud. Vâlcea - bis. Sf. Nicolae - chestionar, adrese, deviz restaurare, referate; Robești - bis. Sf-ții Voievozi - chestionar, corespondență, deviz restaurare; semnatari: Șt. Balș.	1921 - 1943	22	
1067.	CALCEȘTI, com. Pârâu, jud. Gorj - bis. de lemn Sf. Nicolae - chestionar.	1921	4	
1068.	CĂLNIC, jud. Alba - cetatea Călnic - corespondență, descriere, istoric, cererile primăriei Călnic și ale prefecturii Alba ptr. scoatere din categoria monumentelor și demolare, CMI nu aprobă; semnatari: Șt. Balș, Pref. jud. Alba, Primăria Călnic, H. Teodoru.	1948	12	
1069.	CĂMPENI, jud. Roman - bis. Sf. Nicolae și Sf-ții Arhangheli - chestionar.	1921	3	
1070.	CĂMPEȘTI, com. Bălcești, jud. Gorj - bis. de lemn Intrarea în Biserică - chestionar, corespondență, deviz restaurare (1935), descriere; Cărligi - bis. de lemn Cuvioasa Paraschiva; Perești - bis. de lemn Intrarea în Biserică; Bălcești - bis. Sf. Ilie: chestionare.	1921 - 1933	18	
1071.	CĂMPINA, jud. Prahova - schitul Poiana Cămpina - corespondență, stare, deviz restaurare biserică (1939), descriere; Slobozia - bis. Sf. Nicolae - chestionar; semnatari: V. Brătulescu, S. Becu.	1921 - 1946	38	
1072.	CĂMPINA, jud. Prahova - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar, corespondență, deviz restaurare (1941), 1 planșă; bis. Sf. Treime - chestionar, referate, descriere, deviz consolidare și reparații biserică și clopotniță veche (1941), 3 foto biserică (după cutremurul din 1940), cereri ale primăriei ptr. construire biserică nouă; bis. Sf-ții Voievozi -			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	chestionar, corespondență, deviz reparații (1938), recepție lucrări, descrierea distrugerilor din timpul bombardamentului (1943), deviz reparații; semnatari: H. Teodoru, V. Brătulescu, Em. Costescu, Ionescu Berechet, St. Balș.	1921 - 1946	109	
1073.	CÂMPINA, jud. Prahova - casa B.P. Hașdeu - corespondență, date juridice, donații, devastarea din timpul ocupației; bis. Sf-ții Voievozi - corespondență; Brazi - bis. Sf. Treime - corespondență; semnatari: Adrian Maniu, rezident regal (I. Peter).	1920 - 1940	11	
1074.	CÂMPU MARE, jud. Olt - bis. Cuv. Paraschiva; Murgești - bis. Sf-ții Voievozi: chestionare.	1921	4	
1075.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - bis. Apa Sărată (Tuturor Sfinților) - chestionar, corespondență, cerere finanțare ptr. reparații; semnatari: I. Mihail.	1921 - 1935	5	
1076.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - biserica și turnul Bărăția - deviz reparații turn (1939); corespondență, deviz ptr. încastrarea în zidul bisericii a pietrei de mormânt a Comitelui Laurențiu (1944), deviz completare ornamente la clopotniță (cu un plan, 1944), recepție lucrări; semnatari: H. Teodoru.	1939 - 1945	24	
1077.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - bis. Bradul (ruine) - adresă despre vestigiile cercetate.	1926	2	
1078.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - bis. Sf. Dumitru (Bughea de Jos); bisericile Adormirea Maicii Domnului, Sf-ții Apostoli, Schimbarea la Față (Bughea de Sus): chestionare.	1921	9	
1079.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - bis. Flămânda (Învierea Domnului), chestionar, referate, reconstituire fereastră (cu 2 planuri)	1921 - 1942	8	
1080.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - bis. Șubești (Sf-ții Împărați) - chestionar, corespondență, referate, deviz restaurare (1927), deviz restaurare ferestre (1943), norme pentru refacere învelitoare (1948); bis. Sf. Gheorghe - deviz restaurare pictură (1930), deviz reparații (1931-1933), recepție lucrări, corespondență; bis. Fundeni - deviz reparații și împrejmuire (1932-1933), corespondență, deviz restaurare pictură (1934); semnatari: I. Mihail, S. Becu, N. Ghika-Budești, N. Iorga, H. Teodoru.	1921 - 1948	124	
1081.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - bis. Fundeni - corespondență, divergențe privind proprietate teren, menținerea funcției de muzeu; semnatari: V. Brătulescu, I. Mihail.	1927 - 1945	17	
1082.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - bis. Sf. Gheorghe - deviz reparații (1931), recepție lucrări, corespondență;			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	semnatari: S. Becu, Mitropolia Ungro-Vlahiei.	1928 - 1931	8	
1083.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - bis. Sf. Ilie - chestionar, deviz consolidare și reparații (1943), deviz refacere ferestre și ornamente de lut smălțuit (1944), recepție lucrări, norme ptr. restaurare acoperiș (1947), sesizare înstrăinare pietre tombale cu inscripții; semnatari: H. Teodoru, V. Brătulescu, primar Gh. Tănăsescu.	1921 - 1947	49	
1084.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - bis. Sf. Marina - chestionar, corespondență, deviz restaurare (1943), instrucțiuni; semnatari: H. Teodoru.	1921 - 1943	31	
1085.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - bis. Sf. Nicolae (Nicuț) - chestionar, corespondență.	1921 - 1922	6	
1086.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - bis. Intrarea în Biserică (Scheiu) - chestionar.	1921	2	
1087.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - bis. Sf-ții. Apostoli (Vișoiu) - chestionar.	1921	2	
1088.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - bis. domnească (Sf-ții Voievozi) - chestionar, corespondență.	1921 - 1925	7	
1089.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - mănăstirea Negru Vodă - corespondență; cercetare (1913) deviz reparații urgente; semnatari: Al. Lapedatu, I.D. Trăgănescu.	1919	15	
1090.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - mănăstirea Negru Vodă - corespondență, propunere amenajare orfelinat (cu schiță); deviz reparații acoperiș biserica (1919); bis. domnească Sf-ții Voievozi - ofertă ptr. reparații (1920); Cetățeni, com. Stoenești - bis. rupestră a schitului Radu Negru - corespondență, descriere, pictură; Aninoasa - m-rea Aninoasa - corespondență, deviz refacere învelitoare la casele ansamblului (cu 1 plan de situație, 1920), sesizare dispariție două icoane împărătești, descriere ansamblu; Ciurmești - bis. parohială - corespondență, deviz reparații (cu relevu, 1920); Călinești - bis. vechi - corespondență; Vrănești - bis. Sf-ții Apostoli - corespondență.	1919 - 1920	93	
1091.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - mănăstirea Negru Vodă - corespondență, deviz ptr. canalizare ape pluviale (cu schițe, 1926); controverse privind ridicarea unei clădiri în zonă; semnatari: V. Drăghiceanu, N. Ghika-Budești, N. Iorga.	1926	15	
1092.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - mănăstirea Negru Vodă - corespondență, deviz reparații zid incintă, deviz reparații (1928), relevu seminar.	1928	13	

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
1093.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - mănăstirea Negru Vodă - corespondență, deviz reparații învelitoare, deviz execuție mobilier la muzeu, caiet de sarcini și condițiuni speciale (tipizat), planșe ptr. mobilier; semnatori: Al. Lăpedatu, H. Teodoru, V. Brătulescu.	1946	27	
1094.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - mănăstirea Negru Vodă - adrese, deviz restaurare casa Matei Basarab (1943), referate, condiții speciale ptr. restaurare, mulțumirile Patriarhului ptr. buna colaborare cu CMI, avizul și contractul ptr. restaurare, deviz instalații electrice, referate ptr. restaurare clopotniță și arhondaric; semnatori: H. Teodoru, Patriarhul Nicodim, V. Brătulescu.	1938 - 1943	76	
1095.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - mănăstirea Negru Vodă - istoric (de preot Isbășescu, la 1905), situație cu restaurarea casei administrației ptr. folosire ca orfelinat (1920), deviz restaurare turlă clopotniță (cu un plan, 1944), sesizare cu dispariția unor odoare din patrimoniul mănăstirii, inventar cu obiecte lipsă față de inventarul din 1902, adrese despre incendiu (1934), urmări, deviz reparații clopotniță (1934), recepție lucrări, deviz reparații muzeu (1936), deviz restaurare stăreție (1947), referate ptr. mobilier muzeu, deviz restaurare foișor, casa-muzeu, paraclis (1938), releveu clopotniță, contract ptr. restaurare foișor, referate despre urmărire cutremurului (1940), referat ptr. restaurare pictură paraclis (1948); semnatori: P. Demetrescu, N. Ghika-Budești, V. Drăghiceanu, mitropolia Ungro-Vlahiei, S. Becu, H. Teodoru, Șt. Balș, N. Iorga, Al. Lăpedatu.	1905 - 1948	334	
1096.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - mănăstirea Negru Vodă - deviz restaurare casa Matei Basarab ptr. folosire ca muzeu.	1943	17	
1097.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - mănăstirea Negru Vodă - contract restaurare muzeu, caiet sarcini (tipizat), planșe muzeu, ofertă restaurare, licitație.	1943	43	
1098.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - mănăstirea Negru Vodă - chestionar, descriere pisanie paraclis, recepție montare mobilier muzeu (cu planșe, detalii), acte financiare, semnatori: A. Scheletti, H. Teodoru.	1921 - 1947	78	
1099.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - mănăstirea Negru Vodă - constituire comitet ptr. organizare muzeu, descriere secțiunii muzeu (1932), descoperirea unui fragment de portal gotic, descriere, schiță (1946), donație (10.000.000 lei) a			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	guvernatorului Băncii Naționale, deviz amenajare muzeu și instalații electrice, recepție lucrări; semnatori: prefectul jud. Muscel (Gr. Grecescu), H. Teodoru, V. Brătulescu, patriarhul Nicodim, C. Daicovicu, Al. Lăpedatu, Banca Națională, A. Scheletti, N. Iorga.	1932 - 1947	140	
1100.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - mănăstirea Negru Vodă - corespondență, deviz suplimentar ptr. restaurar. clopotniță și stăreție (1944), recepție lucrări restaurare casa M. Basarab, deviz restaurare casa-muzeu (cu 1 planșă, 1944), referate, deviz restaurare chilii (1944), listă cu obiecte ptr. muzeu (1948), norme ptr. consolidare cruci (1948); semnatori: H. Teodoru, Șt. Balș, prefect T. Nicolau, Al. Lăpedatu, C. Daicovicu.	1944 - 1948	241	
1101.	CÂMPULUNG, jud. Muscel - bis. Cloașterului (ruine) - referate, descriere, depunerea unor fragmente de piatră la muzeul m-rii Negru Vodă; Golești - fântână - traducerea inscripțiilor; semnatar: H. Teodoru.	1944	8	
1102.	CÂMPURILE - Gura Văii, jud. Putna - casa Ion Roată - corespondență, descriere, schițe; semnatar: P. Constantinescu - Iași.	1950	11	
1103.	CÂNDEȘTI DE SUS, jud. Buzău - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar, referate, devize restaurare; CÂNDEȘTI DE JOS - bis. Sf-ții Voievozi - chestionar, deviz restaurare (1930), semnatori: V. Moisescu, S. Becu.	1921 - 1946	62	
1104.	CÂNDEȘTI DIN VALE, jud. Dâmbovița - bis. de lemn Cuv. Paraschiva - chestionar, deviz restaurare (1943), descriere, deviz restaurare (1950); CÂNDEȘTI - bis. Cuv. Paraschiva - chestionar; Dragodănești - bis. Înălțarea Domnului - chestionar; Velinaș - bis. Cuv. Paraschiva - chestionar; semnatar: V. Moisescu.	1921 - 1950	44	
1105.	CÂNDEȘTI, com. Albești, jud. Muscel - bisericile Adormirea Maicii Domnului și Nașterea Maicii Domnului: chestionare.	1921	4	
1106.	CÂNDEȘTI, jud. Neamț - biserică de lemn - corespondență ptr. amenajare cavou în locul rămas după mutarea bisericii în satul Traian, controverse privind terenul, cereri ptr. construirea unei școli; semnatar: prefectura Neamț.	1926 - 1928	22	
1107.	CÂNDEȘTI, jud. Rm. Sărat - schitul Recea - corespondență, deviz construire casă parohială, deviz restaurare biserică (1947), recepție lucrări; semnatori: H. Teodoru, Șt. Balș.	1947 - 1948	47	
1108.	CĂRBEȘTI, jud. Gorj - bis. de lemn (Văleni) - chestionar, descriere stare critică, deviz restaurare (releveu,			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	1946); Dâmbova - bis. de lemn Sf. Dumitru - chestionar; Tâlvești - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921 - 1949	59	
1109.	CÂRCEA, jud. Dolj - bis. Sf. Nicolae - chestionar, deviz restaurare (1937), descriere pictură, recepție lucrări; Preajba - bis. Sf. Gheorghe - chestionar, descriere, deviz reparații (1925 și 1945); semnatari: I. Mihail, V. Moisesescu.	1921 - 1945	67	
1110.	CÂRJĂ, jud. Tutova - bisericile Nașterea Maicii Domnului și Sf. Nicolae - chestionare.	1921	6	
1111.	CÂRJELARI, jud. Tulcea - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar.	1921	4	
1112.	CÂRJOAIA, jud. Iași - pod de piatră - corespondență, presupunerea că ar exista din vremea lui Ștefan cel Mare; semnatari: Șt. Balș.	1943	7	
1113.	CÂRLIG, com. Glodeanu, jud. Buzău - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar; Casota - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar.	1921	6	
1114.	CÂRLĂMĂNEȘTI, jud. Tutova - bisericile Adormirea Maicii Domnului și Sf. Nicolae - chestionare.	1921	5	
1115.	CÂRLIGAȚI, jud. Fălciu - bis. Sf. Gheorghe - deviz reparații exterioare (1938), corespondență, deviz reparații (1940); semnatari: N. Iorga, Șt. Balș.	1938 - 1942	16	
1116.	CÂRLIGAȚI, jud. Teleorman - bis. Sf. Gheorghe și Sf-ții Voievozi - chestionar.	1921	3	
1117.	CÂRLIGELE, jud. Rm. Sărat - bisericile de lemn Sf. Nicolae și Sf-ții Voievozi - chestionare și corespondență; Blidarele - bis. de lemn Sf. Nicolae - chestionar.	1921 - 1931	10	
1118.	CÂRLIGI, jud. Neamț - bis. Trei Ierarhi - chestionar și corespondență; Soci - bis. Sf-ții Voievozi - chestionar; Dudești - bis. Sf-ții Apostoli - chestionar.	1919-1942	17	
1119.	CÂRLIGU, com. Dulcești, jud. Roman - bis. de lemn Adormirea Maicii Domnului - chestionar; Roșiori - bis. de lemn Izvorul Maicii Domnului - chestionar; Dulcești - bis. Pogorărea Sf. Duh - chestionar, referat, deviz reparații.	1921 - 1946	22	
1120.	CÂRLOGANI, jud. Roman - bis. Sf-ții Împărați - chestionar; ruinele mănăstirii Locusteanu - corespondență; Beculești - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921 - 1943	17	
1121.	CÂRLONEANU, com. Putiniciu, jud. Teleorman - bis. Sf-ții Împărați - chestionar.	1921	2	
1122.	CÂRNA, jud. Dolj - bis. Sf-ții Voievozi și Adormirea Maicii Domnului - chestionar.	1921	3	
1123.	CÂRNU, com. Rusavaț, jud. Buzău - schitul Cârnu - chestionar, adrese, referate despre stare, devastare biserică, articol din ziarul "Universul" (1934), date istorice, descriere, caiet			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	de sarcini ptr. restaurare pictură; semnatari: I. Mihail, N. Iorga.	1921 - 1936	26	
1124.	CÂRSTANEȘTI, jud. Vâlcea - bis. Adormirea Maicii Domnului; Urși - bis. Sf. Ioan Botezătorul; Cucești - bis. Buna Vestire; Bogdănești - bis. Cuv. Paraschiva - chestionare.	1921	8	
1125.	CÂRȚA, jud. Făgăraș - bis. luterană și ruine mănăstire cisterciană - adrese, descriere, deviz întreținere și consolidare (1940), semnalarea existenței unui studiu al restaurărilor (în limba germană) la muzeul Brukenthal; semnatari: Em. Costescu, H. Teodoru.	1940 - 1941	11	
1126.	CÂȘLA, jud. Tulcea - bis. Sf. Gheorghe - chestionar.	1921	2	
1127.	CÂRTOJANI, jud. Vlașca - bis. Sf. Gheorghe - chestionar.	1921	3	
1128.	CÂTEȘTI, com. Mitreni, jud. Ilfov - bis. Adormirea Maicii Domnului; Mitreni - bis. Sf. Nicolae; Valea Roșie - bis. Sf. Gheorghe - chestionare.	1921	7	
1129.	CLEANOVU, jud. Mehedinți - bis. Sf-ții Împărați - chestionar.	1921	3	
1130.	CLEJANI, jud. Vlașca - bis. Sf-ții Voievozi - chestionar, descriere, pictură de Tătărescu, deviz reparații (1937-39), 2 planșe (fereastră), recepție lucrări restaurare pictură (1939), deviz restaurare pictură; semnatari: Em. Costescu, I. Mihail.	1921 - 1942	48	
1131.	CLEJANI, jud. Vlașca - conacul Mișu Anastasievici - corespondență, descriere, stare ruină, decret regal ptr. declarare mon. istoric (1936); semnatari: V. Brătulescu, Prefectura Vlașca.	1936 - 1943	13	
1132.	CLINCENI, jud. Ilfov - bis. Sf. Nicolae - chestionar, corespondență, deviz pictare din nou (1934), referat despre reparații; semnatari: I. Mihail, D. Ionescu Berechet.	1921 - 1947	17	
1133.	CLIPICEȘTI, jud. Putna - bis. Sf-ții Voievozi; Vitanesti - bis. Sf. Dumitru - chestionare.	1921	4	
1134.	CLOPODIA, jud. Timiș Torontal - biserică ortodoxă - corespondență, starea critică, descriere, propunere dărâmare, CMI nu acceptă, biserica este demolată (1937), CMI dispune cercetarea celor vinovați; semnatari: I. Mîloia, H. Teodoru.	1929 - 1938	11	
1135.	CLOȘANI, jud. Mehedinți - bis. de lemn (Motru) - chestionar și corespondență.	1921 - 1947	7	
1136.	CLUJ - biserica ortodoxă centrală, str. Biserica ortodoxă nr. 6 - adrese, cerere reparații, descrierea reparațiilor necesare, deviz restaurare (1938), condiții speciale ptr. iconostas nou; biserica reformată - corespondență, deviz restaurare (1951); biserica romano-catolică Sf. Mihail - corespondență, referat ptr. restaurare, deviz restaurare (1940); biserica greco-catolică (Bob) - corespondență,			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	cerere reparații, condiții speciale ptr. adausuri la clopotniță (1947); semnatori: H. Teodoru, episcopul Iuliu Hossu, V. Brătulescu, Șt. Balș	1938 - 1951	66	
1137	Cluj - casă (sala Memorandiștilor), str. Memorandului, nr. 21 - adresă, CMI nu acceptă demolarea; bastion Bethlen - corespondență, deviz reparații (1951); casă str. Molotov nr. 2 - corespondență, controverse privind montare firmă; semnatori: N. Iorga, primăria Cluj (Richard Filipescu), V. Moiescu, Uniunea Artiștilor Plastici (filiala Cluj).	1938 - 1952	30	
1138	CLUJ - muzeul etnografic - proces verbal predare tezaur arheologic de la Apahida (1923), controverse în legătură cu folosirea parcului, acte juridice; muzeul eparhial - corespondență; semnat: N. Iorga.	1923 - 1938	18	
1139	COASTA, com. Golești, jud. Argeș - bis. Cuv. Paraschiva; Drăgănești - bis. Sf. Nicolae; Poenița - bis. Sf. Gheorghe: chestionare.	1921	6	
1140	COBADIN, jud. Constanța - bis. Sf. Gheorghe (Caciamac) - chestionar.	1921	3	
1141	COBIA, jud. Dâmbovița - schitul Cobia (cu bis. Sf. Nicolae) - corespondență, starea critică, deviz reparații biserică și clopotniță (1935), schițe case schit, referat despre lucrări neaprobate de CMI, deviz pictură (1936), deviz consolidare biserică și clopotniță (1941); Copăcei - bis. de lemn Cuv. Paraschiva - chestionar; Frâsinei - bis. de lemn Cuv. Paraschiva - chestionar; semnatori: N. Ghika-Budești, Șt. Balș, H. Teodoru, I. Mihail.	1921 - 1941	77	
1142	COBALEA VECHE, jud. Soroca - bis. Schimbarea la Față - corespondență.	1938	1	
1143	COCA ANTIMIREȘTI, com. Nicolești, jud. Buzău - bis. de lemn Înălțarea Domnului - chestionar; Podul Muncii - bis. de lemn Sf-ții Voievozi - chestionar; Coca Schei - bis. de lemn Sf-ții Voievozi - chestionar; Petrăchești - bis. de lemn Sf-ții Apostoli - chestionar, deviz restaurare.	1921 - 1928	17	
1144	COCARGEUA, jud. Ialomița - bisericile Sf. Ioan Botezătorul și Sf. Nicolae; Buliga - bis. Adormirea Maicii Domnului: chestionare.	1921	8	
1145	COCARGEUA, jud. Ialomița - ruine picior de pod - corespondență; semnat: prefectura Ialomița.	1921	1	
1146	COCORAȘTI, jud. Romanai - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921	2	
1147	COCOREZENI, com. Fâlfani, jud. Argeș - bis. Cuv. Paraschiva - chestionar; Cochinești - bis. Cuv. Paraschiva - chestionar; Cochinești de Jos - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar, deviz restaurare pictură (1943); Fâlfani - bis. Sf-ții Voievozi - chestionar;			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	Popești Corbești - bis. de lemn Cuv. Paraschiva - chestionar, corespondență.	1921 - 1942	29	
1148	COCHIRENI, jud. Const. - bis. Sf. Dimitrie - chestionar.	1921	2	
1149	COCORA, jud. Ialomița - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921	2	
1150	COCORAȘTI, jud. Prahova - bis. Sf. Dumitru; Goruna - bis. Sf-ții Voievozi: chestionare.	1921	4	
1151	COCORAȘTI COLȚ, jud. Prahova - bis. Buna Vestire; Grind - bis. Sf. Treime: chestionare.	1921	4	
1152	COCUL, com. Mircești, jud. Ilfov - bis. Sf. Nicolae - chestionar, deviz reparații (1926), corespondență.	1921 - 1929	22	
1153	CODRENI, jud. Ilfov - bis. Schimbarea la Față (a fostului schit) - chestionar, corespondență, deviz intervenție urgentă la biserică, casă veche și curte (1940-1947), deviz restaurare clopotniță (1929), recepție lucrări; Coțofanca - bis. filială - chestionar; Fântâna Doamnei - bis. Schimbarea la Față - chestionar; Preasna Nouă - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar; Curbănești - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar; semnatori: V. Moiescu, S. Becu, P. Demetrescu.	1921 - 1947	142	
1154	COGEALĂC, jud. Constanța - bis. Adormirea Maicii Domnului; Inancisme - bis. Înălțarea Domnului: chestionare.	1921	4	
1155	COJASCA, jud. Dâmbovița - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921	2	
1156	COJOCARU, jud. Dâmbovița - bis. Sf. Nicolae; Meri - bis. Sf. Nicolae: chestionare.	1921	4	
1157	COJOCNA, jud. Cluj - bis. ortodoxă de lemn - corespondență, deviz reparații.	1938	5	
1158	COLACU, jud. Dâmbovița - bis. Nașterea Maicii Domnului - coresp., caiet sarcini și deviz restaurare pictură; deviz reparații (cu relevu, 1926) - semnat: I. Mihail, Șt. Becu.	1926 - 1939	22	
1159	COLACU, jud. Putna - bis. Sf-ții Voievozi; Podurile - bis. Buna Vestire: chestionare.	1921	4	
1160	COLANU, jud. Dâmbovița - bis. Adormirea Maicii Domnului; Priseaca - bis. Sf-ții Împărați; Ulmi - bis. Adormirea Maicii Domnului: chestionare.	1921	8	
1161	COLELIA, jud. Ialomița - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar și corespondență.	1921 - 1923	20	
1162	COLCEAG, jud. Prahova - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921	2	
1163	COLIBAȘI, jud. Argeș - bis. Vierosi - corespondență; descriere degradări, deviz consolidare (1953).	1952 - 1953	12	file de gra-date
1164	COLIBAȘI, jud. Dâmbovița - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar.	1921	3	
1165	COLIBAȘI, jud. Ilfov - bis. parohială; Goșinari Belu - bis. Adormirea Maicii Domnului: chestionare.	1921	6	

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
1166.	COLIBAȘI, jud. Muscel - bis. Sf-ții Apostoli - chestionar.	1921	2	
1167.	COLIBAȘI, jud. Mehedinți - bis. de lemn Sf. Vasile - chestionar, corespondență; Valea Boerească - bis. de lemn Înălțarea Domnului - chestionar; Lazu - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921 - 1950	9	
1168.	COLIBAȘU, jud. Romanați - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar.	1921	3	
1169.	COLONEȘTI, jud. Olt - bisericile Sf. Treime, Sf-ții Voievozi, Cuv. Paraschiva: chestionare.	1921	8	
1170.	COLONEȘTI, jud. Tecuci - bis. Trei Ierarhi; Valea Matei - bis. de lemn Sf. Nicolae; Spirea de Sus - bis. Sf-ții Voievozi: chestionare.	1921	8	
1171.	COLĂREȚI, jud. Mehedinți - bis. Sf-ții Arhangheli; Adunații Teiului - bis. de lemn Sf. Nicolae: chestionare.	1921	5	
1172.	COLȚEA, jud. Brăila - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921	3	
1173.	COLȚEȘTI, jud. Vâlcea - bis. de lemn Cuv. Paraschiva - chestionar, deviz reparații.	1921 - 1938	5	
1174.	COLȚII DE JOS, com. Colți, jud. Buzău - bis. de lemn Nașterea Maicii Domnului; Muscelul Cărmănesc - bis. de lemn Sf-ții Voievozi; Aluniș - bis. Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul; Valea Boului - bis. de lemn Sf-ții Voievozi: chestionare.	1921	8	
1175.	COLȚU, com. Ungheni, jud. Argeș - bis. Sf. Nicolae - chestionar, corespondență, descriere, deviz consolidare (cu un plan); Ungheni - bis. Cuv. Paraschiva - chestionar, deviz reparații (1943), corespondență; semnat: Șt. Balș.	1921 - 1943	31	
1176.	COLUN, jud. Făgăraș - bis. Ortodoxă - corespondență, descriere, deviz restaurare (cu relevu); semnat: S. Becu.	1943 - 1944	18	
1177.	COMANA, jud. Constanța - bis. de lemn - corespondență.	1938	4	
1178.	COMANA, jud. Vlaşca - mănăstirea Comana - chestionar, corespondență, descriere stare, constituire (1923) "Asociațiune pentru restaurarea mănăstirii Comana", (președinte - deputatul Nic. Bălănescu), deviz restaurare (1924-1925); referate despre cripta amenajată sub paraclis, deviz reparații biserică (1932-1936), controverse ptr. teren, starea jalnică a mănăstirii (1935), istoric cu lucrările de restaurare la biserică (1935-1936), recepție lucrări (1937), caiet atașament restaurare casa domnească (1939); semnatari: N.Ghika-Budești, P. Demetrescu, S.Becu, Prefectura Vlaşca, V. Brătulescu, N. Iorga.	1920 - 1939	280	
1179.	COMANA, jud. Vlaşca - mănăstirea Comana - corespondență, schițe, retrocedare teren mănăstire, deviz restaurare, pictură biserică (1940), deviz restaurare casa domnească,			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	clopotniță, zid incintă (1940), descriere avarii după cutremur (1940), deviz consolidare fosta stăreție (1941), deviz consolidare și reparații biserică și clopotniță (1942), recepție lucrări (1943), referate, deviz reparații stăreție, chilii, zid incintă (1941-1946), referat despre stare (1952); semnatari: Em. Costescu, I. Mihail, Ministerul de Interne, V. Moisescu, Ministerul Culturii Naționale și al Culelor (N. Russo-Crutzescu), V. Brătulescu, V. Moisescu.	1940 - 1952	330	
1180.	COMANCA, com. Devesel, jud. Romanați - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921	6	
1181.	COMANI, jud. Olt - bis. Cuv. Paraschiva - chestionar, istoric, starea de degradare.	1921 - 1932	9	
1182.	COMARNA, com. Poieni, jud. Iași - bis. Sf-ții Împărați - chestionar, corespondență.	1921 - 1947	4	
1183.	COMARNIC, jud. Prahova - bis. Sf. Nicolae - chestionar; Secăria - bis. Buna Vestire - chestionar; Posada - schitul Lespezi - chestionar, referat cu descriere, deviz reparații biserică (1942), corespondență; semnatari: I. Mihail, S. Becu, H. Teodoru.	1921 - 1951	41	file de-gra-date
1184.	COMĂNEȘTI, jud. Bacău - bis. Sf. Spiridon - chestionar, corespondență; Siepani - bis. de lemn Sf. Nicolae - chestionar.	1921 - 1923	8	
1185.	COMĂNEȘTI, jud. Mehedinți - bis. de lemn Sf-ții Apostoli; Crainici - bis. Intrarea în Biserică; Molavi - bis. Sf-ții Voievozi; Pestrița - bis. de lemn Adormirea Maicii Domnului: chestionare.	1921	17	
1186.	COMĂNEȘTI, jud. Suceava - bis. Adormirea Maicii Domnului - corespondență, descriere, deviz reparații (1938 și 1943); semnatari: N. Iorga, H. Teodoru, Șt. Balș.	1937 - 1944	53	
1187.	COMĂNIȚA, com. Deleni, jud. Olt - bis. Sf. Treime - referat descriere, deviz reparații și restaurare pictură (1935-1938), recepție lucrări; semnat: I. Mihail.	1935 - 1940	29	
1188.	COMIȘANI, jud. Dâmbovița - bis. Sf-ții Arhangheli; Lazurile - bis. Sf-ții Voievozi; Nisipuri - bis. Sf-ții Apostoli: chestionare.	1921	7	
1189.	COMĂNDĂREȘTI, jud. Botoșani - bis. Sf. Nicolae, bis. de lemn Sf. Elefterie (Reuseni), bis. de lemn Sf-ții Împărați (Rediu): chestionare.	1921	8	
1190.	COMLOȘUL MARE, jud. Timiș - parcul și castelul Naco - corespondență despre distrugerii.	1927 - 1928	4	
1191.	COMALĂU, jud. Trei Scaune - vestigii romane - adresă despre expropriere teren, obiecte depuse la muzeul din Sf. Gheorghe; semnat: N. Iorga.	1935	2	
1192.	COMOȘTENI, jud. Dolj - bis. Sf. Nicolae; Zavalu - bis. Sf. Nicolae;			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	chestionare.	1921	8	
1193.	CONDRAȘCHE, com. Condărăștii, jud. Tecuci - bis. de lemn Sf. Ioan Botezătorul; Drăgești - bis. de lemn Adormirea Maicii Domnului; Florești - bis. de lemn Sf. Dumitru; Gherdana - bis. Sf. Dimitrie; Ocheni - bis. Sf-ții Apostoli: chestionare.	1921	12	
1194.	CONDURATU, jud. Prahova - bis. Sf-ții Împărați - chestionar.	1921	2	
1195.	CONSTANTINEȘTI, jud. Olt - bis. Sf-ții Voievozi - chestionar, corespondență.	1921 - 1946	15	
1196.	CONSTANȚA - bis. Sf-ții Apostoli - chestionar; bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar; catedrala episcopală - descriere urmări bombardament (1941), propuneri restaurare; semnatari: H. Teodoru, Episcopia Constanța.	1921 - 1942	9	
1197.	CONSTANȚA - farul vechi - descriere stare, corespondență.	1942	6	
1198.	CONSTANȚA - moscheea Azizie - corespondență, cerere dărâmare, CMI nu aprobă; geamia Hunchiar - referat despre urmărire bombardamentului din 1941; moscheea Carol I - adrese, deviz reparații și amenajări (1938), descriere, deviz reparații urgente (cu releveu, 1951); semnatari: N. Iorga, Primăria Constanța (Nicolae Oprescu), Legația Regală a Egiptului, S. Becu, V. Moisescu.	1930 - 1951	49	
1199.	CONSTANȚA - muzeul regional - liste cu obiecte noi achiziționate, adrese despre descoperiri vestigii antice, corespondență, schiță cu ziduri cetate descoperite (1915), memorii cu situația muzeului între 1928-1945; semnatari: Al. Lapedatu, Prefectura Constanța, I. Andrieșescu, V. Pârvan.	1913 - 1946	102	
1200.	CONȚEȘTI DE JOS, com. Conțești, jud. Dâmbovița - bis. Sf. Nicolae - chestionar, corespondență, deviz restaurare; Conțești de Sus - bis. Sf. Nicolae - chestionar; Călugăreni - bis. Înălțarea Domnului - corespondență, inscripții, demolarea bisericii.	1921 - 1942	28	
1201.	CONȚEȘTI, com. Davidești, jud. Muscel - bis. Sf. Ioan Botezătorul; Davidești - bisericile Sf-ții Împărați și Înălțarea Domnului: chestionare.	1921	9	
1202.	CONȚEȘTI, jud. Teleorman - bis. Sf. Nicolae - chestionar, corespondență, deviz consolidare și reparații.	1921 - 1942	23	
1203.	COPACIU, com. Ghimpați, jud. Vlașca - bis. Sf-ții Împărați - chestionar; Cravu - bis. de lemn Sf. Nicolae - chestionar.	1921	5	
1204.	COPĂCEL, jud. Bihor - bis. de lemn - adresă ptr. mutare în localitatea Topești	1944	1	
1205.	COPĂCENI DE SUS, com. Copăceni, jud. Ilfov - bis. Adormirea;			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	Bujoreni - bis. Sf. Nicolae; Mănăstirea - Bis. Adormirea Maicii Domnului: chestionare și corespondență.	1921 - 1937	10	
1206.	COPĂCENI, jud. Vâlcea - bis. Buna Vestire - chestionar; Bălteni - bis. parohială - corespondență și referate ptr. consolidare și reparații.	1921 - 1943	17	
1207.	COPĂCEȘTI, com. Bălteni, jud. Gorj - bis. Sf. Nicolae - chestionar, referat ptr. reparații; Gănești - bis. Sf. Vasile - chestionar, corespondență; Bălteni - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921 - 1936	16	
1208.	COPACIOASA, jud. Gorj - bis. de lemn Buna Vestire - chestionar; Piștești - bis. de lemn Sf. Treime - chestionar; Ceratul - bis. Sf. Dumitru - chestionar, deviz restaurare.	1921 - 1938	7	
1209.	COPUZU, jud. Ialomița - bis. Înălțarea Domnului; Crășani de Sus - bis. de lemn Adormirea și bis. Sf. Nicolae; Crășanii de Jos - bis. Sf. Nicolae: chestionare.	1921	11	
1210.	CORABIA, jud. Romanați - bis. Sf. Nicolae - chestionar; bis. Sf. Treime - chestionar; bis. Sf. Ioan Botezătorul - chestionar, deviz construire cafas, corespondență; bis. Sf. Dumitru (Dașova) - chestionar; bis. Sf. Spiridon - chestionar, caiet de sarcini ptr. restaurare pictură.	1921 - 1937	24	
1211.	CORBASCA, jud. Tecuci - bis. de lemn Sf-ții Voievozi - chestionar, corespondență, deviz restaurare; Pogletu - bis. de lemn Buna Vestire - chestionar; Marvila - bis. Cuv. Paraschiva - chestionar; Scărișoara - bis. de lemn Sf. Nicolae - chestionar.	1921 - 1941	18	
1212.	CORBENI, com. Vărtina, jud. Romanați - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar.	1921	2	
1213.	CORBII DIN VALE, com. Corbi, jud. Argeș - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar; Gheordun - bis. de lemn Sf-ții Îngeri - chestionar; Ginerica - bis. Adormirea și Sf-ții Voievozi - chestionar; Măgureni - bis. Adormirea și Sf. Treime - chestionar; Schitu - bis. Intrarea în Biserică - chestionar.	1921	23	file de-gradate
1214.	CORBI, jud. Muscel - bis. Sf. Treime - chestionar, corespondență; Piuia - bis. de lemn; Poinarei - bis. de lemn Cuv. Paraschiva; Alexandria - bis. parohială; Jghiab - bis. parohială: chestionare.	1921 - 1938	13	
1215.	CORBII CIUNGI, jud. Vlașca - bis. Sf. Treime; Vânători Mici - bis. Nașterea Maicii Domnului: chestionare.	1921	4	
1216.	CORBII MARI, jud. Vlașca - bis. Sf. Treime - chestionar, corespondență, deviz restaurare pictură (1929); semnatari: I. Mihail.	1921 - 1930	9	
1217.	CORBIȚA, jud. Tecuci - bisericile de lemn Intrarea în Biserică, Sf-ții Împărați, Adormirea Maicii Domnului;			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
1218	Șerbănești - bis. Trei Ierarhi: chestionar.	1921	9	
1219	CORBȘORI, jud. Muscel - bis. Nașterea Maicii Domnului - chestionar.	1921	2	
1220	CORBU, jud. Olt - bis. Adormirea Maicii Domnului (Vitănești) - chestionar; Bis. Adormirea (Brănișteni) - chestionar; bis. Adormirea (Sârbi Măgura) - chestionar, corespondență, deviz restaurare (cu releveu), 1945.	1921 - 1945	25	
1221	CORBU, jud. Rm. Sărat - bis. Cuv. Paraschiva - chestionar.	1921	2	
1222	CORCOVA, jud. Mehedinți - bis. Sf-ții Voievozi - chestionar, descriere, deviz reparații (1925).	1921 - 1925	8	
1223	CORLĂTELU, jud. Mehedinți - bis. Pogorârea Sf. Duh - chestionar.	1921	4	
1224	CORLĂTENI, jud. Dorohoi - bis. de lemn; Mătieni - bis. Trei Ierarhi; Fandolica - bis. Sf-ții Împărați; Dimăcheni - bis. Adormirea Maicii Domnului: chestionare și corespondență.	1921 - 1934	18	
1225	CORMENIȘ, jud. Cluj - bis. de lemn Râstoci - corespondență.	1951 - 1952	4	
1226	CORNĂTEL, jud. Argeș - bis. Cuvioasa Paraschiva; Vulpești - bis. Adormirea Maicii Domnului: chestionare și descriere.	1921	10	file de-gra-date
1227	CORNĂTELU, jud. Dâmbovița - bis. A.M.D. - referate, deviz reparații (1938), releveu după cutremur (1940), deviz consolidare (1942); Cocos - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar; Slobozia - bis. Sf. Nicolae - chestionar; semnatari: S. Becu, V. Moisescu.	1921 - 1942	58	
1228	CORNĂTEL, com. Albești, jud. Olt - schitul Seaca (cu bis. Adormirea) - chestionar, apeluri ptr. reparații, descriere, istoric, releveu biserică (plan și secțiuni), deviz reparații biserică (1944), deviz reparații învelitoare biserică (1948); bis. de lemn Sf-ții Voievozi - chestionar, memoriu despre lucrări reparații executate fără aprobare CMI; semnatari: I.L. Atanasescu, H. Teodoru, Em. Costescu.	1921 - 1949	123	
1229	CORNĂTEL, jud. Putna - bis. Sf-ții Voievozi - chestionar.	1921	2	
1230	CORNEȘTI, jud. Dâmbovița - bis. Sf-ții Împărați - chestionar, referate, deviz reparații (1936 și 1942, cu planuri), descriere urmări cutremur, reparații turlă; Cristeasca - bis. Sf. Ioan Bogoslavul - chestionar, corespondență, stare ruină.	1921 - 1949	59	
1231	CORNEȘTI, com. Miroslava, jud. Iași - bis. Buna Vestire; Ciurbești - bis. de lemn Sf. Nicolae; Miroslava - bis. Nașterea Maicii Domnului; Ezereni - bis. de lemn Sf. Nicolae; Proselnici - bis. Sf-ții Voievozi: chestionare, corespondență, deviz reparații.	1921 - 1940	33	

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
1231	CORNETU, com. Izvoru, jud. Dolj - bis. Sf. Dumitru - chestionar, corespondență, deviz reparații (1932), recepție lucrări (1935); semnatari: I.L. Atanasescu.	1921 - 1935	32	
1232	CORNETU, jud. Ilfov - bis. Cuv. Paraschiva - chestionar.	1921	4	
1233	CORNI, jud. Botoșani - bis. Duminica Tuturor Sfinților - chestionar, corespondență, deviz reparații acoperiș; Serafinești - bis. de lemn Sf. Nicolae - chestionar.	1921 - 1938	25	
1234	CORNI, jud. Fălciu - bis. de lemn Sf. Dumitru - referat, descriere, stare, deviz restaurare.	1939	5	
1235	CORNI, com. Liteni, jud. Suceava - bis. Sf-ții Voievozi; Liteni - bis. Adormirea Maicii Domnului; Rotunda - bis. Adormirea: chestionare.	1921	6	
1236	CORNI DE SUS, com. Corni, jud. Tecuci - bis. de lemn Sf. Nicolae; Giurgeni - bis. de lemn Cuv. Paraschiva; Ungheni - bis. de lemn Sf-ții Voievozi: chestionare; Tătăraști - bis. Înălțarea Domnului: chestionar și corespondență.	1921 - 1943	10	
1237	CORNU, jud. Dolj - bisericile Sf. Dumitru și Sf. Nicolae; Teiu - bis. Sf. Dumitru: chestionare.	1921	8	
1238	CORNUL DE JOS, com. Cornurile, jud. Prahova - bis. Duminica Tuturor Sfinților; Belciug - bis. Adormirea Maicii Domnului: chestionare.	1921	3	
1239	CORNU DE SUS, com. Cornu Câmpina, jud. Prahova - bis. Înălțarea Domnului - chestionar, corespondență, deviz restaurare (1941), recepția lucrări (1943), referiri la deviz restaurare ptr. mănăstirea Negru Vodă (Câmpulung); Cornu de Jos - bis. Cuv. Paraschiva - chestionar; Nucet - bis. Sf. Dumitru - deviz restaur. clopotniță.	1921 - 1943	41	
1240	COROBAILA, com. Drăgotești, jud. Mehedinți - bis. Sf-ții Împărați; Drăgotești - bis. Sf-ții Voievozi; Bohorelul - bis. de lemn Sf. Nicolae: chestionare.	1921	8	
1241	COROD, jud. Tecuci - bisericile Adormirea Maicii Domnului, Cuv. Paraschiva. Sf-ții Voievozi, Sf. Nicolae; Blânzi - bis. Adormirea Maicii Domnului; Brătulești - bis. Sf. Nicolae: chestionare.	1921	14	
1242	CORVINEȘTI, jud. Năsăud - biserică ortodoxă - adrese, semnarea vechimii clopotului (1531), cererea de a fi declarat obiect istoric, conflicte cu Consistoriul evanghelic ptr. păstrarea clopotului (revendicat de sași), CMI decide neînstrăinarea clopotului; semnatari: V. Brătulescu, Ministerul Cultelor și Artelelor.	1938 - 1940	20	
1243	COSĂMBEȘTI, jud. Ialomița - bis. Sf. Nicolae; Popești - bis. Adormirea și Sf-ții Arhangheli;			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	Giumășani - bis. Înălțarea Domnului: chestionare.	1921	7	
1244.	COSLEGIU, jud. Prahova - bis. Sf-ții Împărați - chestionar, referate, deviz consolidare și reparații (cu relevu 1941-1943); Dărvani - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar; Pantazi - bis. Trei Ierarhi - chestionar; Radila - bis. Sf. Ioan Botezătorul - chestionar, deviz reparații (1939); semnatori: N. Iorga, V. Moisescu.	1921 - 1943	61	
1245.	COSLOGENI, jud. Ialomița - bis. de lemn Sf. Nicolae - chestionar.	1921	2	
1246.	COSMEȘTI, jud. Vlașca - bis. Sf. Filofteia - chestionar; Blejești - bis. de lemn Sf. Nicolae - chestionar; Sericu - bis. filială - corespondență și deviz reparații (1930).	1921 - 1930	12	
1247.	COSMINA DE SUS, com. Cosminele, jud. Prahova - bis. de lemn Trei Ierarhi; Cosmina de Jos - bis. Înălțarea Domnului: chestionare.	1921	4	
1248.	COSTĂCHE NEGRU (fost Mănăstirea), jud. Covurlui - casa muzeu C. Negri - adrese, descriere activitate vomicul C. Negri, declarare casă monument istoric (1943), referat ptr. amenajare, inscripție, relevu; bis. Sf-ții Apostoli - chestionar; semnatori: Consiliul de Miniștri (Ovidiu Al. Vlădescu), Al. Lapedatu, Șt. Balș.	1921 - 1944	64	
1249.	COSTEA, com. Filești, Jud. Covurlui - bis. Sf-ții Voievozi - chestionar.	1921	2	
1250.	COSTEȘTI, jud. Argeș - bis. Adormirea Maicii Domnului; Telești - bis. Sf-ții Voievozi: chestionare și corespondență.	1921 - 1940	15	file de-gra-date
1251.	COSTEȘTI DIN VALE, com. Costești, jud. Dâmbovița - bis. Sf. Gheorghe - chestionar, referate, deviz restaurare.	1921 - 1924	5	
1252.	COSTEȘTI, jud. Vâlcea - schitul Sf. Grigorie (Păpușa) - chestionar, corespondență, deviz reparații biserică și camera pustnicului de la Gura Peșterii (1941); bis. de lemn - chestionar, deviz reparații acoperiș; Ciorobești - bis. Intrarea în Biserică - chestionar, corespondență; Pietreni - bis. Sf. Nicolae ("40 de izvoare") - corespondență, referate, descriere, dorința parohiei de a reface schitul, devize restaurare arhitectură și pictură biserică; semnatori: I.L. Atanasescu, Al. Referendaru, Ministerul Cultelor și Artelor.	1921 - 1944	104	
1253.	COSTIENII DE JOS, Com. Costien, jud. Rm. Sărat - bis. Sf-ții Împărați; Costienii Mari - bis. Sf. Nicolae; Zoița - bis. Adormirea Maicii Domnului: chestionare.	1921	9	
1254.	COSTIȘA, jud. Neamț - bis. Sf-ții Împărați - chestionar; Sberești - bis. Nașterea Sf. Ioan Botezătorul - chestionar, corespondență, deviz reparații (cu relevu).	1921 - 1941	21	

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
1255.	COSTĂNA, jud. Suceava - bis. parohială - corespondență, deviz reparații, schiță.	1936 - 1950	7	
1256.	COȘĂRENI, jud. Ialomița - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921	3	
1257.	COȘOVĂTU DUMBRAVA, jud. Mehedinți - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar, corespondență, parohia cere dărâmarea, CMI nu aprobă, deviz restaurare (1922), descriere ruinare; Deleni - bis. de lemn Sf. Nicolae - chestionar; Tântaru - bis. Sf. Nicolae - chestionar, corespondență, deviz reparații (1946); semnatori: Gr. Cerchez, Al. Referendaru.	1921 - 1946	61	
1258.	COȘOVENII DE JOS, jud. Dolj - bis. Sf-ții Voievozi - chestionar, referat, deviz restaurare.	1921 - 1931	20	
1259.	COȘOVENII DE SUS, jud. Dolj - bisericile Adormirea și Sf. Nicolae - chestionare, corespondență, deviz restaurare, relevu.	1921 - 1938	93	
1260.	COȘULA, jud. Botoșani - bis. Sf-ții Voievozi (Copălău) - chestionar.	1921	2	
1261.	COȘULA, jud. Botoșani - mănăstirea Coșula - chestionar, corespondență, deviz reparații clopotniță (1925-1926), deviz reparații biserică (1929), referate despre reparații și restaurare pictură, deviz restaurare biserică și zid împrejmuire (1938), caiet de sarcini ptr. restaurare pictură, conflicte cu spitalul din zonă ptr. clădiri, recepție lucrări reparații (1939), deviz reparații biserică și zid înconjurător (1943), schițe - plan de situație; semnatori: Ministerul Cultelor și Artelor, H. Teodoru, I. Mihail, Șt. Balș, Patriarhia, mitropolitul Moldovei (Irineu), N. Iorga, Ministerul Sănătății.	1921 - 1947	224	
1262.	COTENI, com. Obârșia, jud. Roman - bis. Sf. Dimitrie; Obârșia - bis. Adormirea Maicii Domnului; Obârșia Nouă - bis. Sf-ții Voievozi; Câmpu Părului - bis. Sf-ții Împărați: chestionare.	1921	7	
1263.	COTEȘTI, jud. Muscel - bis. Nașterea Maicii Domnului - chestionar.	1921	2	
1264.	COTEȘTI, jud. Rm. Sărat - schitul Cotești (cu bis. Sf. Treime și Pogorârea Sf. Duh) - chestionar, corespondență, deviz reparații (1939), referate, deviz consolidare biserică (1941), schițe, caiet de sarcini (tipizat); bis. parohială Sf-ții Voievozi și bis. filială Sf. Nicolae - chestionare; Sluți - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar; Odobeasca - bis. de lemn Adormirea - chestionar.	1921 - 1942	61	
1265.	COTEANA, jud. Olt - bis. Adormirea Maicii Domnului; Ipotești - bis. Sf. Nicolae: chestionare.	1921	4	
1266.	COTMEANA, com. Săpunari, jud.			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	Argeș - mănăstirea Côtmeana (cu bis. Buna Vestire) - chestionar, corespondență, descriere stare, deviz restaurare biserică (1922-1923), deviz reparații zid incintă și clopotniță (1924-1926); semnatari: Gr. Cerchez, N. Ghika-Budești, V. Drăghiceanu.	1919 - 1930	66	file deteriorate
1267.	COTMENIȚA, com. Groși, jud. Argeș - bis. de lemn (Băbana) - chestionar și corespondență; Valea Caprii - bis. Sf. Nicolae; Spierești Negulești - bis. Intrarea în Biserică: chestionare.	1921 - 1940	16	
1268.	COTNARI, jud. Iași - bis. catolică - corespondență, deviz restaurare (1928), relevu, referate, recepție lucrări, descoperirea unei pietre de mormânt (presupus al arhitectului lui Petru Rareș), semnalarea degradării monumentului (1943); semnatari: H. Teodoru, Primăria Cotnari.	1928 - 1943	21	
1269.	COTNARI, jud. Iași - bis. domnească Cuvioasa Paraschiva - chestionar, referate, descriere stare, deviz restaurare (1933), deviz reconstruire pridvor (cu 1 planșă, 1933), deviz reparații curente (1938), deviz reparații ușă și amenajare morminte în jurul bisericii (cu planșe, 1943-1945); Hodura - bis. Sf. Nicolae - chestionar; Zbiereni - bis. Sf. Nicolae - chestionar; semnatari: I. Mihail, H. Teodoru, Șt. Balș, Aurel Popa (secretar de Stat), P. Antonescu.	1921 - 1945	64	
1270.	COTNARI, jud. Iași - pivnițele domnești (sec. XVI) - corespondență despre deteriorare, deviz restaurare (1951); Costuleni - bis. Nicolae - chestionar; Hilița - bis. Sf. Dumitru - chestionar; Macărești - bis. Sf. Ioan Botezătorul - chestionar; semnatari: Em. Costescu.	1921 - 1951	22	
1271.	COTOROIA, com. Ruptura, jud. Mehedinți - bis. Sf. Nicolae; Ruptura - bis. de lemn Sf. Ioan Botezătorul: chestionare.	1921	9	
1272.	COTOROIA, jud. Tutova - bis. Sf.ții Voievozi - chestionar.	1921	3	
1273.	COTU CIORII, jud. Buzău - bis. Adormirea Maicii Domnului; Bălhacu - bis. de lemn Sf. Gheorghe; Bălteni - bis. Sf. Dumitru: chestionare.	1921	5	
1274.	COTU LUNG, jud. Brăila - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921	2	
1275.	COTU VAMEȘULUI, jud. Roman - bis. Sf. Dumitru - chestionar.	1921	3	
1276.	COTUMBA, com. Agaș, jud. Bacău - bis. Pogorârea Sf. Duh - chestionar, corespondență.	1921 - 1925	7	
1277.	COTOFĂNEȘTI, jud. Putna - bis. Sf. Gheorghe - chestionar.	1921	3	
1278.	COTOFENII DIN DOS, jud. Dolj - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar.	1921	4	
1279.	COTOFENII DIN FAȚĂ, jud. Dolj - bis. Sf. Gheorghe, Adormirea Maicii Domnului - chestionar, corespon-			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	dență, memoriu ptr. reparații, deviz reparații (1922-1924 și 1939), deviz restaurare pictură (1928), recepție lucrări; semnatari: P. Demetrescu, Al. Referendaru, I. Mihail.	1921 - 1939	56	
1280.	COTOFENII DIN FAȚĂ, jud. Dolj - casa Aga Coțofeanu - corespondență, deviz reparații.	1952	17	
1281.	COVODINEȘTI, jud. Covurlui - bisericile Sf. Gheorghe și Adormirea; Rugineni - bis. Sf. Arhangheli: chestionare.	1921	10	
1282.	COVASNA VOINEȘTI, jud. Trei Scaune - bis. ortodoxă veche - adresă a parohiei ptr. demolare, CMI nu aprobă.	1939	2	
1283.	COVRIGI, jud. Mehedinți - bis. Nașterea Maicii Domnului - chestionar.	1921	2	
1284.	COZIA, jud. Vâlcea - mănăstirea Cozia (cu bis. mare Sf. Treime și bis. mică Sf.ții Apostoli), ruine Cozia veche - corespondență, descriere stare (1920), listă cu lucrări reparații necesare, chestionare, deviz reparații curente la clădiri incintă, semnalarea evacuării din mănăstire a refugiaților ruși (1922), deteriorări produse de refugiați, declararea ruinelor Cozia veche monument istoric (1923), devize restaurare pictură biserica mare (1929-1931), concept inscripție ptr. mormântul lui Mircea cel Bătrân (1930), memoriu privind învelitoare de aramă la bis. mare (cu 3 planuri, 1931), deviz reparații paraclis sud (1932), semnalarea descoperirii unei pietre de mormânt lângă Cozia veche, depunerea la muzeul mănăstirii, devize restaurare bolniță și paraclis (1933); semnatari: D. Onciul, V. Drăghiceanu, Al. Referendaru, Min. de Război, Min. Cultelor și Artelor, Gr. Cerchez, I. Mihail, A. Verona, episcop Nifon Craioveanu, I.L. Atanasescu, N. Iorga, H. Teodoru.	1920 - 1934	246	
1285.	COZIA, jud. Vâlcea - mănăstirea Cozia și ruine Cozia veche - corespondență, relevu, schiță, inscripție cu piatră tombală Mircea cel Bătrân, istoricul mănăstirii, descrierea restaurărilor până la 1936 (cu bibliografie), recepție lucrări, "Programul" reînnoșării osemintelor lui Mircea cel Bătrân și ale Teodorei (mama lui Mihai Viteazu) - tipizat, 1938, referate, deviz restaurare consolidare bolniță (cu 1 plan, 1940-1943), paraclise, fântână, stăreție, chilii (1941-1943), adrese ptr. înființarea unui colegiu militar de copii orfani din războiul de reîntregire în clădiri ale mănăstirii (1942), condiții speciale și 2 planuri ptr. executare mobilier în biserica mare și bolniță (1944); Cozia veche - corespon-			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	dență, deviz restaurare (cu 2 planuri), referate, condiții speciale ptr. restaurare, 3 planșe ptr. conservare ruine (1944); semnatari: N. Iorga, I.L. Atanasescu, N. Ghika - Budești, P. Antonescu, H. Teodoru, Min. Apărării Naționale.	1935 - 1944	276	
1286.	COZIA, jud. Vâlcea - mănăstirea Cozia și ruine Cozia veche - corespondență, deviz reparații învelitoare bolniță (1945), deviz construire zid împrejmuire (1945), recepție lucrări, deviz confecționare uși și reparații chilii (1944), deviz consolidare zid incintă și restaurare paraclis (1945), planșe mobilier biserica mare și bolniță (1944), recepție lucrări învelitoare (1945), deviz reparații învelitoare clădiri incintă N. și E. (1946-1947), adresă și plan ptr. construire cabană în zona mănăstirii (1946), deviz consolidare zid incintă și contraforți dinspre râul Olt (1948), recepție lucrări, foto (1949); Cozia veche - adresă despre evenimentele petrecute în perioada 1929-1948, descriere ruine biserică; semnatari: V. Brătulescu, H. Teodoru, V. Moisesescu, C. Daicoviciu, I.L. Atanasescu, Șt. Bals.	1944 - 1950	226	
1287.	COZMEȘTI, jud. Tecuci - bis. Adormirea Maicii Domnului; Furcenii Noi - bis. Sf-ții Voievozi: chestionar.	1921	6	
1288.	CRACU MUNTULUI, jud. Mehedinți - bis. parohială - chestionar.	1921	2	
1289.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Adormirea Maicii Domnului (Oota) - chestionar, referate, relevu, deviz restaurare (1928), deviz reparații pictură, deviz confecționare tămplă, recepție lucrări; semnatari: I. Mihail, I.L. Atanasescu, N. Ghika-Budești.	1921 - 1931	34	
1290.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf-ții Apostoli - chestionar, corespondență, descriere starea precară, deviz restaurare (1941 și 1943); semnatari: I.L. Atanasescu, Ministerul Finanțelor.	1921 - 1945	46	
1291.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf-ții Arhangheli și Trei Ierarhi - chestionar, corespondență, istoric, descriere stare, acte financiare, deviz restaurare (1929), deviz pictură din nou (1930), descriere pisanie, recepție lucrări, deviz consolidare și reparații (cu 1 plan, 1942-1948); semnatari: I.L. Atanasescu, episcop Nifon Craioveanul, I. Mihail, H. Teodoru.	1921 - 1949	155	
1292.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf-ții Arhangheli - cercetare și descriere stare, situații cheltuieli ptr. restaurare.	1929	32	
1293.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf-ții Arhangheli - acte financiare justificative ptr. restaurare.	1930 - 1932	25	
1294.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf-ții			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	Arhangheli - acte financiare justificative ptr. restaurare.	1930	25	
1295.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf-ții Arhangheli - acte financiare justificative ptr. restaurare.	1930	13	
1296.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf-ții Arhangheli - acte financiare justificative ptr. restaurare.	1928 - 1930	66	
1297.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf-ții Arhangheli - acte financiare justificative ptr. restaurare.	1929	16	
1298.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf-ții Arhangheli - acte financiare justificative ptr. restaurare.	1929	68	
1299.	CRAIOVA, jud. Dolj - vis. Sf. Nicolae (Belivaca) - chestionar, corespondență, descriere, deviz restaurare (1934), norme ptr. restaurare pictură (1950); casa parohială - corespondență, deviz ptr. construire (cu relevu, 1949); semnatari: I. Mihail, I.L. Atanasescu.	1921 - 1950	46	
1300.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf. Dumitru - listă cu proprietari și clădiri de expropriat ptr. sistematizare străzi în jurul bisericii (1903), corespondență, deviz-ofertă ptr. executare tămplă (1922), referate, apeluri ptr. fonduri de restaurare, deviz executare pardoseală și ușă principală (1933), deviz executare tămplă (1935); semnatari: N. Ghika-Budești, Senatul și Camera Deputaților, Gr. Cerchez, primărie Craiova, H. Teodoru, I.L. Atanasescu.	1903 - 1940	174	
1301.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf. Gheorghe Nou - chestionar, corespondență, descriere stare, inventar cu pietrărie rămasă de la vechea biserică; semnatari: P. Antonescu, episcop Galaction.	1921 - 1938	21	
1302.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf. Gheorghe Vechi - corespondență, deviz reparații învelitoare (1921) deviz construire cafas (1927), CMI nu aprobă, deviz restaurare (1937), memoriu ptr. restaurare pictură.	1920 - 1944	32	
1303.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Hagi Enuși - chestionar, corespondență, deviz reparații (1926), recepție lucrări; printre semnatari: S. Becu.	1921 - 1927	20	
1304.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Ilie - chestionar și corespondență.	1921 - 1941	5	
1305.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf-ții Ioachim și Ana (Hârsu) - chestionar, corespondență, deviz pictură din nou (1938), recepție lucrări; printre semnatari: I. Mihail.	1921 - 1938	15	
1306.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf. Ioan (Hera) - chestionar, descriere, deviz restaurare (1931), oferte ptr. restaurare pictură, deviz restaurare pictură (1933), recepție lucrări, deviz consolidare (1941); semnatari: I.L. Atanasescu, I. Mihail.	1921 - 1941	49	
1307.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf. Ioan Sebastian - chestionar, 9 planșe relevu și 5 planșe restaurare (1929),			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	corespondență, recepție lucrări pictură (1932), descriere după cutremur, deviz consolidare și restaurare (1943), recepție lucrări; semnatori: I.L. Atanasescu, V.Brătulescu.	1921 - 1944	58	
1308.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Madona Dudu (demolată) - chestionar, bis. Madona Mântuleasa - chestionar, corespondență.	1921 - 1941	11	
1309.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf. Nicolae (Brândușa) - chestionar, corespondență, caiet de sarcini ptr. restaurare pictură (1939).	1921 - 1940	16	
1310.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf. Nicolae (Craiovița) - chestionar, corespondență, deviz reparații (1946); semnatori: Min. Cultelor, Em. Costescu.	1945 - 1946	13	
1311.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf. Nicolae (Dorobântia) - chestionar și corespondență.	1921 - 1930	3	
1312.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf. Nicolae (Ungureni) - chestionar, corespondență, deviz restaurare (1939), recepție lucrări, referate, deviz restaurare (1943), istoric, deviz restaurare pictură (1948), 1 plan catapeteasmă; semnatori: I.L. Atanasescu, Arhiepiscopia Craiovei.	1921 - 1950	73	
1313.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Obedeauu - corespondență, copie după testamentul lui Constantin Obedeauu, vel paharnic (1753), un exemplar cu ziarul "Drapelul" (1.01.1916), chestionar, deviz reparații (1921-1924), semnalarea reparării picturii fără aviz CMI (1930), recepție lucrări, deviz restaurare (1935), scurt istoric, descriere stare, proiect de lege ptr. reglementarea vetrei bisericii, 1 plan de situație, copii după hrsoave, bugetul și situația cu averea mobilă și imobilă (tipizat, 1939-1940), deviz restaurare (cu relevu și planșe restaurare, 1941-1947); semnatori: Al.Referendaru, I.Mihail, I.L. Atanasescu, N.Iorga, Al.Lapedatu.	1915 - 1947	230	
1314.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf. Mina (Petre Boji) - chestionar, istoric, descriere, deviz restaurare (1934 și 1940), conflicte ale CMI cu parohia, deviz reparații și construire turle (1942-1944); bis. Sf. Gheorghe vechi - deviz reparații (1920), corespondență; semnatori: I.L. Atanasescu, N.Iorga, H.Teodoru.	1920 - 1944	82	
1315.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf. Spiridon - chestionar, descriere, deviz reparații (1923), corespondență; printre semnatori: Al.Referendaru.	1921 - 1933	20	
1316.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Toți Sfinții (Bășica) - chestionar, corespondență, descriere.	1921 - 1925	7	
1317.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Trei Ierarhi (Postelnicul Fir) - corespondență,			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	deviz consolidare (1941), caiet de sarcini ptr. restaurare pictură (1942), instrucțiuni ptr. pictarea bisericilor din țară (1943); semnatori: I. Mihail, Min. Culturii și al Cultelor, H. Teodoru.	1936 - 1946	43	
1318.	CRAIOVA, jud. Dolj - bis. Sf. Treime (paraclisul familiei Știrbey) - chestionar.	1921	3	
1319.	CRAIOVA, jud. Dolj - Comisiunea Monumentelor Istorice (sediul regionalei Oltenia) - corespondență, acte financiare și administrative.	1936	32	
1320.	CRAIOVA, jud. Dolj - Comisiunea Monumentelor Istorice (sediul regionalei Oltenia) - corespondență, acte financiare și administrative.	1939	16	
1321.	CRAIOVA, jud. Dolj - CMI (sediul regionalei Oltenia) - corespondență, fonduri, buget, raport activitate; semnatori: I.L. Atanasescu, N.Iorga, Em. Costescu, H. Teodoru.	1927 - 1944	79	
1322.	CRAIOVA, jud. Dolj - CMI (sediul regionalei Oltenia) - corespondență, deviz ptr. reparații și amenajare casă din curtea bis. Sf. Dumitru ptr. sediu CMI (cu planuri, 1927).	1926 - 1927	18	
1323.	CRAIOVA, jud. Dolj - CMI (sediul regionalei Oltenia) - corespondență, raport activitate.	1928	39	
1324.	CRAIOVA, jud. Dolj - CMI (sediul regionalei Oltenia) - corespondență, situație cu fonduri ptr. restaurare.	1929	28	
1325.	CRAIOVA, jud. Dolj - CMI (sediul regionalei Oltenia) - corespondență, acte financiare, administrative, inventar obiecte birou; semnatar: I.L. Atanasescu.	1930 - 1938	86	
1326.	CRAIOVA, jud. Dolj - CMI (sediul regionalei Oltenia) - corespondență, acte financiare și administrative.	1933	47	
1327.	CRAIOVA, jud. Dolj - CMI (sediul regionalei Oltenia) - corespondență, acte administrative, conflicte cu primăria privind sediul, semnalarea arderii arhivei primăriei (documente de valoare, dateate începând cu 1830), plan de situație, istoric ansamblu bis. Sf. Dumitru, descoperirea unor vestigii arheologice; semnatori: I.L. Atanasescu, N. Ghika-Budești, Arhivele Statului (Craiova), primar C. Potârcă, C.S. Nicolăescu-Plopșor.	1932 - 1943	126	
1328.	CRAIOVA, jud. Dolj - casele Băniei - corespondență.	1943	1	
1329.	CRAIOVA, jud. Dolj - casa Glogoveanu - corespondență.	1939	1	
1330.	CRAIOVA, jud. Dolj - hanul mănăstirii Hurezi - corespondență.	1920	2	
1331.	CRAIOVA, jud. Dolj - muzeul regional - corespondență, inventar cu obiecte predate muzeului în urma demolării bisericii Sf. Gheorghe din Văleni-Budini (Gorj), semnalarea găsirii unei stele funerare (de origine romană) în com. Cioroiu, cererea de a fi donată muzeului; semnatori: Șt. Ciuceanu (dir. muzeului),			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	I.L. Atanasescu, C.S. Nicolăescu-Plopșor, Al. Lapedatu.	1913 - 1947	21	
1332.	CRASNA DIN VALE, com. Crasna, jud. Gorj - bis. de lemn Adormirea; Crasna din Deal - bis. de lemn Intrarea în Biserică; Cărpinișu din Vale - bis. de lemn Intrarea în Biserică; Cărpinișu de Sus - bis. de lemn Cuvioasa Paraschiva: chestionare.	1921	11	
1333.	CRĂCIUNENII DE JOS, jud. Olt - bis. Adormirea Maicii Domnului; Crăciuneni de Sus - bis. Sf. Treime: chestionare.	1921	4	
1334.	CRĂEȘTI, jud. Covurlui - bisericile Sf. Nicolae și Sf-ții Voievozi: chestionare și corespondență.	1921	8	
1335.	CRĂGUEȘTI, jud. Mehedinți - bis. Adormirea Maicii Domnului; Cocorova - bis. de lemn Sf. Ilie: chestionare.	1921	4	
1336.	CREMENEA, jud. Mehedinți - bis. de lemn Sf. Ilie - chestionar.	1921	2	
1337.	CREȚENI, jud. Vâlcea - bis. parohială - chestionar; Popești - bis. Sf. Nicolae; Izvoru - bis. Sf. Nicolae; Petroasa - bis. de lemn Adormirea; Besnești - bis. de lemn Sf. Nicolae: chestionare; Mrenești - bis. de lemn Intrarea în Biserică - chestionar, corespondență, memorii cu istoric, descriere, deviz restaurare.	1921 - 1922	26	
1338.	CREȚEȘTI, jud. Ilfov - bis. parohială; Sintești - bis. Adormirea Maicii Domnului; Crețești Sintești - bis. Sf. Treime: chestionare.	1921	6	
1339.	CREȚEȘTII DE SUS, jud. Fălciu - bis. parohială - corespondență.	1938	3	
1340.	CREȚULEASCA, com. Ștefănești Lipovăț, jud. Ilfov - bis. Sf-ții Împărați - chestionar; Ștefăneștii de Sus - bis. Sf. Nicolae - chestionar, corespondență, deviz reparații; Ștefăneștii de Jos - Bis. - chestionar.	1921 - 1934	18	
1341.	CREȚULEȘTI-FĂLCOIANU, jud. Ilfov - bis. Mănăstirea (Rebegești) - corespondență, referate, descriere, importanță, pericolul distrugerii datorită amenajărilor lacului Buftea și a râului Colentina, planuri de situație, cerere ptr. protejarea capelei Știrbei (Buftea), caiet de sarcini ptr. ridicarea verticală a bisericii (1935), recepție lucrări (1936), referate despre consolidare și extragere pictură, articol din presa vremii, deviz restaurare pictură (1936), recepție lucrări, deviz consolidare și reparații (1941), deviz confecționare uși împărătești (1942); semnatari: N. Ghika-Budești, Em. Prager, H. Teodoru, I. Mihail, N. Iorga.	1934 - 1942	168	
1342.	CREVEDIA, jud. Ilfov - bis. Sf. Nicolae (Cocani) - corespondență.	1927	2	
1343.	CREVEDIA MICĂ, com. Zădăriciu, jud. Vlașca - bis. Sf. Gheorghe - chestionar; Zădăriciu - bis. Sf. Nicolae - chestionar, corespon-			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	dență, deviz reparații (cu 2 planșe, 1945).	1921 - 1945	30	
1344.	CREVEDIA MARE, jud. Vlașca - bis. Sf-ții Împărați; Coșoaia - bis. de lemn Sf. Ioan; Crevenicu Mare - bis. Sf. Nicolae: chestionare.	1921	9	
1345.	CRICAU, jud. Alba - bis. reformată - corespondență.	1937	2	
1346.	CRISTEASCA, jud. Prahova - bis. Sf. Ioan Teologul (ruină) - corespondență, descriere, relevu.	1951	9	
1347.	CRISTEȘTI, jud. Alba - bis. de lemn - corespondență.	1938	3	
1348.	CRISTEȘTI, jud. Botoșani - bis. de lemn Sf-ții Voievozi - chestionar, corespondență, deviz restaurare; Schitul Orășeni - bis. de lemn Schimbarea la Față - chestionar, corespondență, deviz restaurare.	1921 - 1938	28	
1349.	CRISTEȘTI, jud. Suceava - bis. Sf-ții Voievozi - chestionar, corespondență, descriere pictură, articol din ziarul "Curentul" (1938), deviz reparații; Bournemouth - bis. Nașterea Maicii Domnului - chestionar; Soci - schitul Soci - chestionar, corespondență, descriere; Herești - bis. Cuvioasa Paraschiva - chestionar; Homița - bis. de lemn Sf-ții Apostoli - chestionar; Moțca - bis. de lemn Sf. Nicolae - chestionar; Broșteni - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar, deviz reparații; semnatari: I. Mihail, N. Iorga.	1921 - 1947	34	
1350.	CRISTIAN, jud. Brașov - bis. ortodoxă - corespondență, descriere pictură, deviz restaurare arhitectură și pictură (1931), referate; semnatari: prefectura Brașov, I. Mihail, H. Teodoru.	1931 - 1932	21	
1351.	CRISTINEȘTI, com. Doljoc, jud. Hotin - casă și capelă B.P. Hașdeu - corespondență, decret regal (887/13.03.1940) de declarare monumente istorice, referate și declarații despre demolare, cererea conservării ruinelor; semnatari: V. Brătulescu, Prefectura Hotin (G. Berescu).	1940 - 1943	26	
1352.	CRÎȘCIOR, jud. Hunedoara - biserică ortodoxă - corespondență, referat despre starea picturii, caiet de sarcini ptr. restaurare; semnatari: I. Mihail.	1936 - 1937	3	
1353.	CRIVA, com. Piatra, jud. Romanai - bis. Sf. Nicolae; Piatra bis. Sf. Dimitrie; Spurcați - bis. Sf. Nicolae: chestionare; Enoșești - bis. Sf. Ilie - chestionar, corespondență, descriere pictură, stare și degradare pictură.	1921 - 1935	29	
1354.	CRIVINA, jud. Mehedinți - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921	3	
1355.	CRIVINA, jud. Prahova - bis. Sf-ții Împărați - chestionar, corespondență.	1921 - 1945	8	
1356.	CRIVINA, com. Poenari Apostoli,			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	jud. Prahova - bis. Sf-ții Împărați - chestionar; Poenari Apostoli - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar, corespondență, deviz reparații (1931), releveu; Poenarii Vechi - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921 - 1931	26	
1357	CRIVINA DE SUS, jud. Severin - bis. ortodoxă - corespondență.	1936	2	
1358	CRIVIȚUL, jud. Ilfov - bis. ortodoxă - corespondență.	1921	1	
1359	CAMPOAIA, jud. Olt - bis. Sf. Nicolae - corespondență, referate, deviz restaurare, releveu; Ungurei - bis. Sf. Gheorghe - chestionar.	1921 - 1946	62	
1360	CRÂNGENI, jud. Teleorman - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921	3	
1361	CRÂNGUL, jud. Ilfov - bis. Sf. Nicolae; Fundulea - bis. Sf. Nicolae; Gostilele - bis. parohială: chestionare.	1921	6	
1362	CRÂNGURILE DE JOS, com. Crângurile, jud. Dâmbovița - bis. Cuv. Paraschiva; Crângurile de Sus - bis. Cuv. Paraschiva; Rătești - bis. Sf-ții Voievozi: chestionare.	1921	7	
1363	CRÂNGURILE, com. Strâmba; Vlașca - biserica Sf. Ioan - chestionar; Strâmba - bis. Sf. Nicolae - chestionar; Strâmba de Sus - bis. Sf-ții Voievozi - chestionar; beci vechi - coresp.	1921 - 1939	7	
1364	CROVU, jud. Dâmbovița - bis. Cuv. Paraschiva - chestionar; Voinești Miciești - bis. Sf. Nicolae - chestionar, corespondență.	1921 - 1923	10	
1365	CRUCEA, jud. Ialomița - bis. Sf. Dimitrie - chestionar.	1921	2	
1366	CRUCEA, jud. Suceava - schitul Rarău (cu bis. Adormirea Maicii Domnului); bis. Sf-ții Voievozi; Cojoci - bis. de lemn Sf. Nicolae: chestionare.	1921 - 1922	6	
1367	CRUCEA DE JOS, jud. Putna - schitul Sf. Ioan - chestionar; Satu Nou - bis. Sf. Ioan Botezătorul; Chicerea - bis. Sf-ții Voievozi: chestionare.	1921	10	
1368	CRUNȚI, jud. Ialomița - bis. Sf. Nicolae - chestionare.	1921	2	
1369	CRUȘETU, jud. Dolj - bisericele de lemn Sf. Ioan Botezătorul și Sf. Nicolae - fișe monumente.	1921	2	
1370	CRUȘOV, jud. Romanai - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921	2	
1371	CUBLEȘU, jud. Cluj - bis. de lemn - corespondență.	1938	1	
1372	CUCA, com. Măcăi, jud. Argeș - bis. de lemn Sf-ții Voievozi și bis. Intrarea în Biserică: chestionare; Măcăi - bis. Cuv. Paraschiva; Sinești - bis. Sf-ții Voievozi: chestionare.	1921	13	
1373	CUCA, com. Oasile, jud. Covurlui - bis. Sf-ții Voievozi; Slobozia Ventura - bis. Sf-ții Împărați; Cotros - bis. de lemn Sf. Pantelimon: chestionare.	1921	9	
1374	CUCI, com. Bozieni, jud. Roman - bis. Adormirea Maicii Domnului; Săcăleni - bis. Sf-ții Voievozi;			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	Bozieni - bis. Sf. Nicolae; Crăești - bis. Cuv. Paraschiva: chestionare; Bozieni-Balș - bis. Înălțarea Domnului - chestionar, corespondență, descriere, deviz reparații (1943); semnat: Șt. Balș.	1921 - 1943	27	
1375	CUCOVA, jud. Putna - bis. Adormirea Maicii Domnului - chestionar.	1921	3	
1376	CUCUETI, jud. Teleorman - bis. Sf. Gheorghe - chestionar.	1921	3	
1377	CUCUETII DE SUS, com. Irești, jud. Putna - bis. Sf-ții Voievozi; Irești - bis. Adormirea Maicii Domnului și bis. Sf-ții Voievozi; Șerbești - bis. Sf. Nicolae și bis. Adormirea Maicii Domnului: chestionare.	1921	12	
1378	CUCURUZU, jud. Vlașca - bisericele Sf-ții Împărați și Adormirea Maicii Domnului - chestionare și corespondență.	1921 - 1943	10	
1379	CUCUTENI, com. Vulcana, jud. Dâmbovița - bis. Sf. Treime - chestionar.	1921	3	
1380	CUCUTENI, com. Băiceni, jud. Iași - bis. Sf-ții Voievozi - chestionar; Cucuteni-Dumești - bis. Schimbarea la Față - corespondență, deviz reparații (1941); Cojeasca Veche - bis. Nașterea Sf. Ioan Botezătorul - chestionar.	1921 - 1945	53	
1381	CUDALBI, jud. Covurlui - bisericele Cuv. Paraschiva, Sf-ții Voievozi, Sf. Dumitru, Adormirea: chestionare.	1921	10	
1382	CULEUȚI, jud. Cernăuți - bis. de lemn - corespondență și deviz reparații.	1938	4	
1383	CUNGREA, com. Ciomăgești, jud. Argeș - bis. Sf. Nicolae; Brătia - bis. Cuv. Paraschiva: chestionare.	1921	6	
1384	CURATEȘTI, com. Târceni, jud. Ilfov - bis. Sf. Nicolae - chestionar; Târceni - bis. Sf. Nicolae - chestionar, corespondență, deviz reparații (1932); Odaia Vlădichii - bis. Adormirea Maicii Domnului (ruină) - chestionar, corespondență, aviz demolare.	1921 - 1945	21	
1385	CUPTOARE, jud. Caraș Severin - bis. ortodoxă - corespondență.	1939	1	
1386	CURCANI, jud. Ilfov - bis. Sf-ții Împărați - chestionar.	1921	3	
1387	CURSEȘTI-RAZEȘI, com. Cursești, jud. Vaslui - bis. de lemn Sf-ții Voievozi - chestionar, deviz reparații (1943); Cursești Mănăstiri - bis. Sf. Nicolae - chestionar.	1921 - 1943	21	
1388	CURTEA DE ARGEȘ, jud. Argeș - bis. Capu Dealului - corespondență, solicitare ajutor bănesc ptr. construire și dotare.	1935 - 1943	3	
1389	CURTEA DE ARGEȘ, jud. Argeș - bis. Intrarea în Biserică (Bradul-Bătușari) - chestionar, corespondență, deviz și caiet de sarcini ptr. restaurare pictură (1943), deviz reparații curente (1943); semnatari: H. Teodoru, I. Mihail, A. Verona,	1921 -		

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
1390.	S. Becu, A. Popa, secretar de stat. CURTEA DE ARGEȘ, jud. Argeș - bis. Adormirea Maicii Domnului (Drujești) - chestionar, corespondență, semnalarea degradării, biserica este închisă, referate, descriere, devize restaurare (1940, 1941, 1944), 6 planșe, CMI aprobă să fie folosită drept capelă militară; semnatari: Primăria Curtea de Argeș, S. Becu, Em. Costescu, V. Brătulescu, V. Moisesescu, Episcopia Argeș.	1943	15	
1391.	CURTEA DE ARGEȘ, jud. Argeș - bis. Sf.ții Ingeri - chestionar, apel ptr. ajutor bănesc în scopul reparării, corespondență, ajutorul considerabil al lui Mihail Dumitrescu ptr. restaurare, referat despre restaurare, restaurarea este criticabilă, deviz restaurare pictură (1929), recepție lucrări, deviz reparații și întreținere (1941); semnatari: V. Drăghiceanu, H. Teodoru, Min. Cultelor și Artelor, I. Mihail, Em. Costescu, P. Antonescu.	1921 - 1944	52	
1392.	CURTEA DE ARGEȘ, jud. Argeș - bis. domnească Sf. Nicolae - listă cu corespondență din perioada 1909-1921, memoriu despre restaurarea picturii (1919-1920), descoperirea mormintelor domnești în urma săpăturilor arheologice (1920), controverse în legătură cu pardosirea bisericii, corespondență acte financiare; semnatari: V. Drăghiceanu, D. Noroccea (pictor), Min. Cultelor și Artelor.	1921 - 1942	47	
1393.	CURTEA DE ARGEȘ, jud. Argeș - bis. domnească Sf. Nicolae - corespondență dintre CMI și Hans Wiertelberger pentru examinare pictură.	1909 - 1921	50	
1394.	CURTEA DE ARGEȘ, jud. Argeș - bis. domnească Sf. Nicolae - corespondență, state de plată ptr. pictorul restaurator Gh. Teodorescu, adresă a parohiei (opunerea parohului desfacerii învelitorii de aramă, desfacere ordonată de germani în timpul ocupației, respingerea dărâmării bisericii hotărâtă de Lecomte du Noüy), referate, deviz consolidare și reparații zid împrejmuire (1926), 1 plan de situație al curții domnești (1928), deviz restaurare biserică (ferestre și inscripții) și curtea domnească (1929), desene-schițe împrejmuire și trotuar, referat cu situația restaurărilor (1930); semnatari: V. Drăghiceanu, Prefectura Argeș, I. Mihail, C. Daicoviciu, Tzigara Samurcaș, P. Demetrescu, Em. Costescu, H. Teodoru.	1914 - 1915	19	
1395.	CURTEA DE ARGEȘ, jud. Argeș - bis. domnească Sf. Nicolae -	1922 - 1930	184	

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
1396.	corespondență, deviz confecționare placă de marmură ptr. morminte (1930), proces verbal de predare obiecte din patrimoniul bisericii unei noi biserici din parohie (1936), referate, deviz restaurare clopotniță (1936), situații cu finalizarea lucrărilor, recepție lucrări, deviz amenajare mormânt (1938), controverse în legătură cu proprietatea terenului (zona rezervată), cereri expropriere case din zonă (1939-1943), acte juridice, descriere urmări cutremur (1940), referate și deviz ptr. reparații curente (1951); semnatari: H. Teodoru, Gr. Cerkez, V. Drăghiceanu, episcop Nichita, Min. Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor, N. Iorga, A. Maniu, I. Mihail, V. Brătulescu, C. Daicoviciu.	1930 - 1952	192	
1397.	CURTEA DE ARGEȘ, jud. Argeș - bis. Episcopală - corespondență, descriere reparații executate în 1915, planșe ptr. reparații învelitoare (1939), proces verbal al Comisiei de pictură bisericească (constatări și propuneri, 1923), referat despre reparații învelitoare, recepție lucrări, adresă cu dorința CMI de a transforma mănăstirea Curtea de Argeș în necropolă domnească (1938), referat despre frescele bisericii aflate în muzeul de artă religioasă (1938), devize ptr. restaurarea vechii uși laterale, înlocuire baldachin, reparații învelitoare și reparații curente (1938), deviz restaurare pictură (1939), licitație ptr. obținerea restaurării, listă cu antreprenori specializați (1939), caiet de sarcini ptr. restaurare; semnatari: N. Ghika-Budești, N. Iorga, episcopii Argeșului (Visarion, Nichita, Grigorie), H. Teodoru, Gr. Cerkez, A. Verona, Em. Costescu, secretarul Casei regale (G. Stavăr).	1916 - 1939	250	
1398.	CURTEA DE ARGEȘ, jud. Argeș - bis. Olari - referat cu descriere și reparații necesare după cutremur, deviz consolidare și reparații (1941), deviz restaurare (1943), deviz	1940 - 1949	171	

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	reparații (1944), descriere stare, propuneri reparații; semnatori: Em. Costescu, S. Becu, episcop Argeș (Emilian), V. Moiescu.	1941 - 1944	33	
1399	CURTEA DE ARGEȘ, jud. Argeș - bis. Sânnicoară (ruine) - corespondență, deviz întreținere; semnatar: V. Moiescu.	1920 - 1938	6	
1400	CURTEA DE ARGEȘ, jud. Argeș - bis. Intrarea în Biserică (Valea Șesului) - referat ptr. reparații, deviz reparații.	1933	5	
1401	CURTEA DE ARGEȘ, jud. Argeș - fântâna "Meșterul Manole" - corespondență, deviz amenajare scări, deviz ptr. amenajare teren și construire împrejurime (1945), relevu fântână și proiect amenajare teren (4 planșe), fragment din ziarul "Adevărul" (22.09.1921); semnatori: P. Demetrescu, episcopii de Argeș (Nichita și Iosif), V. Brătulescu, V. Moiescu.	1921 - 1945	30	
1402	CURTEA DE ARGEȘ, jud. Argeș - muzeul eparhial - adrese, transferul unor obiecte din patrimoniul muzeului la biserica Antim și muzeul "Casei Bisericii" din București (1917), se cere restituirea, listă cu obiecte predate la biserica Antim, listă cu			

Nr. ord.	Cuprinsul unității de păstrare	Anul sau anii extremi	Nr. file	Obs.
	obiecte returnate muzeului de CMI; semnatori: episcopii de Argeș (Nichita și Grigorie), patriarhul Nicodim, V. Brătulescu.	1931 - 1937	28	
1403	CURTEȘTI, jud. Botoșani - bis. Sf. Nicolae; Căiceni - bis. Sf. Nicolae; mănăstirea Doamna - bis. Sf. Pantelimon; Troșeni - bis. Sf. Nicolae: chestionare.	1921	9	
1404	CURTICI, jud. Arad - bis. de lemn - corespondență, cerere pictare biserică; Dumbrava - bis. de lemn - corespondență; Groși - bis. de lemn - cerere reparații.	1925 - 1938	4	
1405	CURTIȘOARA, jud. Roman - bis. de lemn Cuv. Paraschiva (ruină), bis. de zid Cuv. Paraschiva, bis. de lemn Sf.ții Voievozi: chestionare și corespondență.	1921 - 1934	12	
1406	CUȘLEA, jud. Putna - bis. parohială (distrusă de război) - chestionar.	1921	3	
1407	CUȘMIR, jud. Mehedinți - bis. Sf.ții Voievozi; Cușmirul Nou - bis. Sf.ții Împărați: chestionare.	1921	4	
1408	CUȘTELNIC, jud. Târnava Mică - bis. de lemn - corespondență ptr. reparații.	1937 - 1940	4	
1409	CUZĂ VODĂ, jud. Ialomița - bis. Sf. Ioan Botezătorul; Ceacu - bis. Sf. Nicolae: chestionare.	1921	4	

Tehnoredactarea, culegerea și tiparul realizate
la TIPORED S.R.L. București
Tel.: 315 82 07 interior 147; Tel./fax: 778 69 76

Foto: Aurelian STROE

ACEST NUMĂR
A APĂRUT CU SPRIJINUL FUNDAȚIEI SOROS

ISSN 1221-552X